

CHR. G. HEYNII

PROFESSORIS ELOQV. ET POES. GEORGIAE AVGVSTAE
M. BRITANN. R. A CONSIL. AVL.

OPVSCVLA
ACADEMICA
COLLECTA

ET

ANIMADVERSIONIBVS
LOCVPLETATA.

VOLV MEN IV.

GOTTINGAE
APVD IO. CHRIST. DIETERICH.
1796.

5046

92 817

II

PRAEFATIO.

Quod sit Commentationum harum academicarum consilium, quas habeat utilitates, quibus legibus teneatur, quibus difficultatibus prematur, olim in praefatione ad volumen primum expositum est. Sunt eae saltem pro genere annalium academicorum habendae. Legent posteri et cum voluptate cognoscent virorum clarissimorum nomina et laudes, qui quibusque annis inter academiae nostrae ornamenta floruerint; et, si post nos erunt, qui similem operam et scribendis et colligendis suis prolusionibus adhibeant, habebit Georgia Augusta post Gesneri meumque studium, si Viri Ill. Pütteri *historiam Georgiae Augustae*, et *Recensus litterarios* nostros adiunxeris, *Fastos Academicos*, quales nulli facile academiae contigerint. Videtur autem hoc ad virorum doctorum, qui in academiis viuunt,

officium pertinere, vt non modo de suis quisque laudibus laboret, verum etiam communem omnium laudem, memoriam et famam, in luce positam esse velit. Idque non modo aequum iustumque esse iudicabit, verum etiam pulcrum honestumque; nec tam meritis aliorum offuscatis putabit eminere laudem suam, quam, si in virorum clarorum societate et lumine nominum vixerit, ex eorum claritate nominis lucem sibi mutuari; est enim haec tacita commendatio, si virorum laudatorum consortio et contubernio vsus fueris; quem ad modum non vltima laus est, clarissimos praeceptores habuisse; vt adeo nemo facile ingenuae et generosae indolis homo in similem errorem incidat, vt nullis magistris, nulla praeceptione, suas litteras addidicisse videri malit: qua sane iactantia multo plus suae laudi detrahat, quam adiiciat; nam et iuuenilibus studiis parum sedulam se operam nauasse ipse palam profitetur, cumque iis, quae aliunde accipere potuerat, multo plura et faciliore opera de suis adiicere potuisset, nunc in iis se cum aetatis viriumque dispendio elaborasse fatetur, quae alii facili opera e vulgari institutione parata habere solent. Equidem, vt
mihi

mihi summae duco laudi, quod Ernestii, Christi, Bachii disciplina olim imbutus sum, nunc ingenue profiteor, nisi cum his viris, in quorum collegium et consortium in Georgia Augusta adoptatus sum, his maxime temporibus, vixissem, nunquam me in his litteris profectus aliquos meo loco dignos facturum fuisse; neque est facile ex meis collegis aliquis, e cuius litteris scriptisque non conuerterim aliquid in utilitates meas. Tantum interest ad propriam virtutem, sint ne viri laudati, quibuscum vixeris! vti contra persuasum mihi habeo, haud facile in Academia nostra inter viros tam clari nominis, tam multarum litterarum, viuere aliquem posse, quin ad similis laudis cupiditatem incendatur. Si itaque a communi academiae laude haud alienum esse, hoc scriptionum genus sparsim editum colligere, recte putavi: volumen hoc nouissimum habet aliud quid, quo se, saltem iis, qui post nos viuent, commendet, cum annos reputabunt, quibus hae prolusiones scriptae sunt; cum enim fama scriptisque traditum accipient, quantae per hos annos de hominum populorumque iuribus contentiones fuerint, quae inde natae irae, odia et certamina inter homines diuer-

forum ordinum mutua, quam iniqua multis in terris nobilium de litteris, virisque litteratis, academiisque iudicia: inspicient forte illi commentationes has iisdem annis et inter maximos animorum terrores publice scriptas, et mirabuntur, si hac cum libertate perscriptas illas viderint; quo factò intelligent, Georgiam Augustam, etsi erant, qui famam eius calumniis contaminarent, suum decus, suamque dignitatem integram seruasse. Quaesita enim sunt ipsis commentationibus eiusmodi argumenta, quibus tractandis hoc ipsum intelligi posset, libertatem dicendi scribendique, quam ante XXX, et quod excurrit, annos, modo prudenter et ingenue ea vteremur, tanquam certissimum Academiae nostrae Palladium, tantis laudibus efferebam *), nunquam manibus extortam fuisse.

Prodit in hoc libello nouum Prolusionum genus indicendis certaminibus litterariis, inde ab a. LXXXV. quo Regis nostri Aug. magnificentia praemia singulis annis quaterna proposuit eorum, qui litteras in hac academia colunt, ingeniis ad maiora tendentibus. Iucundum forte erit multis, cognoscere iudicia ordi-

*) v. Opusc. Tom. I. p. 42 sq.

ordinum, nam haec diligenter ipsis iudicum verbis enuntiata inserui, et victorum nomina; gratumque erit aliquando ad recordandum iis ipsis, qui iisdem annis in hac academia vixerunt; incitabunturque alii, si eos, qui praemia olim reportauerant, virtutis suae documento notos, mox aliis laudibus inclauisse, aut ad dignitates et honores peruenisse, cognouerint. Quid vero? ii ipsi, qui in concertationes descenderant, si iudicia olim de ingeniis suis litterisque ea aetate, qua tirocinia nondum deposuerant, facta, recognoscent, in praeteritorum annorum recordatione qua voluptate se affectos sentient! Quae quidem eo a me exposita sunt consilio, ne operam nostram in prolusionum harum recensu collocatam vtilitate sua carituram esse aliquis existimet.

Cum in iis, quae, superioribus maxime voluminibus, per XXX, et quod excurrit, annos a me exposita sunt, sint haud pauca, quae ab aliis viris doctis posthaec copiosius et doctius fuere elaborata: constitutum habebam, additamentorum loco potiora ex iis commemorare; vidi tamen nonnulla ex his sine noua disputatione vix expediri posse.

Contra vero voluptatem hanc, humanitate et ingenua mente dignam, quam vita inter literas aliquantum producta afferre solet, haud raro percepi, ut notitias vel iudicia vel suspensiones, quas timide et, ne nouitate offenderent, circumspicte, obscure quoque, protuliffem, postea ab aliis confidenter ac diserte expositas et ornatas viderem. Atque in haec litterarum incrementa aetatem meam incidisse, id in iis ponere soleo, quae me permoueant, ne me vixisse poeniteat.

Scr. Gottingae M. Decembri 1735.

C O N S P E C T V S
P R O L V S I O N V M
V O L V M I N I S Q V A R T I
A. 1788 — 1795.

- I. *Morbus ingenii humani, alios ad consensum in opinionones suas pertrahendi, signis suis, causis, effectisque notabilis.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Ge. Henr. Federum d. II. Ianuarii 1788. Pag. I
- II. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia, in IV. Iunii 1788 proposita, Ordinum Academicorum iudicio reportarunt, nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1788. 12
- III. *Longinquarum in barbaros expeditionum, et barbarorum in Europam incursionis, consilia nostris aetatibus pariter sublata.* Ad commendandum nouum Prorectorem Theoph. Iac. Planck d. II. Iulii 1788. 32
- IV. *De iudiciorum publicorum ratione et ordine apud Romanos et Graecos* Commentatio I. Ad indicenda anniuersaria sacra LI. d. XVIII. Sept. 1788. 49
- V. — *Commentatio II. Ad commendandum nouum Prorectorem Iustum Frid. Runde d. II. Ian. 1789.* 63
Epimetrum, de iudiciorum publicorum ratione et ordine apud Graecos. 76
- VI. *Ad indicendas solennes ob recuperatam regis valetudinem gratulationes.* d. XXVII. April 1789. 91
- VII.

- VII. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia, in IV. Iunii 1789 proposita, Ordinum Academicorum iudicio reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1789. 101
- VIII. *E quibus terris mancipia in Graecorum et Romanorum fora aduecta fuerint. Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Andr. Murray d. II. Iulii 1789.* 120
- IX. *Libertas populorum raro cum expectato ab iis fructu recuperata. Ad indicenda anniuersaria sacra LII. d. XVII. Sept. 1789.* 140
- X. *Opum regni Macedonici auctarum, attritarum et euerfarum, caussae probabiles. Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Chph. Gatterer. d. II. Ian. 1790.* 159
- XI. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia, in IV. Iunii 1790 proposita, Ordinum Academicorum iudicio reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1790. 178
- XII. *Iacobi Bruce, clari per Abessiniam peregrinatoris, de primarum aetatum commerciis et nauigationibus in Indiam narratio proposita et excussa. Ad commendandum nouum Prorectorem Gothofredum Lefs d. II. Iulii 1790.* 194
- XIII. *Honores Iurisconsultis habiti ab Imperatoribus Romanis quibusque de caussis: ad indicenda anniuersaria LIII. sacra XVII. Sept. 1790, simulque vt Antecessori in Iure primario, Ge. Lud. Boehmero, sacrum semisaeculare muneris professorii gratularetur academia.* 211
- Adiecta est Oratio in hac ipsa sollenni panegyri habita.* 231
- XIV.

- XIV. *Bona vota in discessu Ser. M. Britanniae Principum facta.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Steph. Pütter. III. Ian. 1791. 242
- XV. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia, in IV. Iunii 1791 proposita, Ordinum Academicorum iudicio reportarunt, nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1791. 249
- XVI. *Comparatur deportatio in nouam Cambriam australem cum deportatione Romanorum in insulam.* Ad commendandum nouum Prorectorem Henr. Aug. Wrisberg d. II. Iul. 1791. 268
- XVII. *Reges a suis fugati, externa ope in regnum reducti.* Ad indicenda anniuersaria sacra LIV. d. XVII. Sept. 1791. 286
- XVIII. *Iudiciorum de vniuersitatibus litterariis recognitio.* Ad commendandum nouum Prorectorem Luder. Kulenkamp d. II. Ianuar 1792. 302
- XIX. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia, in IV. Iunii 1792 proposita, Ordinum Academicorum iudicio reportarunt, nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1792. 318
- XX. *Vani Senatus Romani conatus sub imperatoribus restituendi libertatem reipublicae.* Ad indicenda anniuersaria sacra LV. et commendandum nouum Prorectorem Theoph. Iac. Planck. Kal. Sept. 1792. 331
- XXI. *Leges agrariae pestiferae et execrabiles.* Ad commendandum nouum Prorectorem Iust. Frid. Runde Kal. Mart. 1792. 350
- XXII. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia, in IV. Iunii 1793 proposita, Ordinum Academicorum iudicio reportarunt, propositis simul nouis in annum sequentem quaestionibus. Tranquilla sine armis otia Musarum.* M. Iunio 1793 374
XXIII.

- XXIII. *Libertatis et aequalitatis civilis in Atheniensium rep. delineatio ex Aristophane.* Ad indicenda anniuersaria sacra LVI. et commendandum nouum Prorectorem Aug. Gottl. Richter d. II. Sept. 1793. 392
- XXIV. *Litterarum bonarum studia, tanquam imperiis infesta, perperam proscripta.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Ge. Henr. Feder. Kal. Martiis 1794. 416
- XXV. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia, in IV. Iunii 1794 proposita, Ordinum Academicorum iudicio reportarunt, nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1794. 443
- XXVI. *De bellis internecinis eorumque causis et euentis.* Ad indicenda anniuersaria sacra LVII. et ad commendandum nouum Prorectorem Io. Fr. Schleusner. Kal. Septembr. 1794. 460
- XXVII. *Exulum reditus in patriam ex Graecis Romanisque historiis enotati.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Petr. Waldeck d. II. Mart. 1795. 485
- XXVIII. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia, in IV. Iunii 1795 proposita, Ordinum academicorum iudicio reportarunt, nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1795. 509
- XXIX. *Romanorum prudentia in finiendis bellis.* Ad indicenda anniuersaria sacra LVIII. et ad commendandum nouum Prorectorem Io. Fr. Gmelin. Kal. Sept. 1795. 524
-

I.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
AVGVST. GOTTL. RICHTER
CVM SENATV
SVCCESOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IO. GEORG. HENR. FEDER
CIVIBVS SVIS
COMMENDAT
INDICTIS SOLLENNIBVS
IN A. D. II. IANVARIJ MDCCCLXXXVIII.

*Morbus ingenii humani, alios ad consensum in opiniones
suas pertrahendi, signis suis caussis effectisque notabilis.*

Anni ineuntis auspiciis, Ciues, quae vt vobis
omnique huic reip. litterariae fausta ac felicia
sint, ex animo precamur, accedunt nunc alia Ma-
gistratus academici auspicia, quae inter bona bono-
rum omnium vota et omina faciet

IO. GE. HENR. FEDER

Collega coniunctissimus, fide in vos, Ciues, offi-
ciis, benevolentia, humanitate, conspicuus, vt,
Heynii Opusc. acad. Vol. IV. A fi

si quem vnquam bene de vobis merentem amari diligique credidimus, hunc esse putemus, quem parentis loco ametis et colatis; quo ipso adducti persuasum nobis habemus, vos obsequio fide ac pietate in remp., legum obseruantia, recti ac decori cura, certaturos esse cum eius religione, iusti aeque studio, dumque singulorum commodis consultum esse vult, vtilitatis publicae respectu, et cum affectus paterni lenitate coniuncta magistratus seueritate et integritate. Ita demum remp. habebimus bene constitutam ac florentem, rerumque statum certum, cui satis fidere possimus; nam indulgentia a molestiae metu profecta, et dissimulatio eorum quae aduersus legem moremque fiunt, quaeque publice priuatimque improbantur, ipsam reip. salutem occulte subruit et euertit. Etenim, quae diu caecis meatibus cuniculos egerant, in apertum erumpunt vitia repente et ex improuiso, ita vt multis retro annis malorum causae et semina repetenda sint, ab eo plerumque rerum statu, quo florere respublica et opibus copiisque abundare visa erat. Adeo prouidam curam prudentium hominum prosperae res multo magis expetunt quam aduersae, quae animos sponte ad sollicitudinem erigunt. Constitutus autem est nouo Prorectori solita pompa deducendo dies II. Ianuarii; vt igitur nouo magistratui officium praestare et in verba legum iurantem audire velitis, Ciues, rogamus humaniter et amanter.

Haecenus summae quidem officii nostri satisfactum est, dum ea, quae modo dicta sunt, praeconio nostro publice ediximus; vtendum tamen ex more est

est opportunitate, agendumque vobiscum. Ciues, de re aliqua ad communia litterarum studia et ad curas liberali ingenio dignas spectante, e temporum hominum rerumque rationibus caussisque ducta. Afferunt autem ipsa tempora circumspicienti argumentum vere populare, quod nec doctrinam magnam nec subtilitatem desiderat, dignum tamen, in quo consumatur horulae confabulatio, cum eius pertractatio ad acuendam iudicii vim in iis, quae vulgo facta videmus, iudicandis valere possit ac debeat.

Mirum et incredibile est hominum studium pertrahendi alios ad assensum persuasionemque opinionum quas ipsi fouemus; certat illud cum quouis alio animi humani affectu, ab itque interdum in furorem insaniamque; ita vt vere pro morbo animi haberi possit, eo que insanabili et exitioso. Infidet autem morbus ille tanto grauior et periculosior, quo leuius est animi iudicium, quo magis temere suscepta est opinio, quoque minus veritatis notas habet id, quod nobis pro certissima veritate persuasimus; cum contra, quo magis res ipsas perspectas habemus, intelleximusque, quae in iis sint parum firma nec satis explorata, a quibus principiis illa sint profecta, et quae ad consensum in haec principia requirantur, eo magis simus aequi et faciles in dissensu aliorum ferendo. Quid? quod, quo magis imbecillitatem ingenii humani, institutionis a pueris inde acceptae vis, opinionum popularium alte actas radices, rerum naturas, et notionum iudiciorumque de iis caussas et rationes, tenemus, eo minus aut speramus aut in votis habemus, vt iisdem iudiciis opinionibusque

teneamur omnes; atque etiam persuasum nobis habere possumus, ne tum quidem, si repente diuino aliquo beneficio omnium omnino hominum animis, totique generi humano instillata fuerit veritas rerum ipsa; fac etiam acceptam eam perspiciamque esse omnibus; ne tum quidem, inquam, animos hominum diu in eodem sensu iudicioque perstituros esse. Nihil itaque esse potest, quod imbecillitatem iudicii humani magis arguat, quam si philosophos videmus postulantes, aut expectantes fore, ut placitis et opinionibus promulgatis, tanquam legibus, omne humanum genus parendi necessitatem sibi impositam esse putet; quam quidem expectationem tanto magis vanam et inanem esse necesse est, quanto subtilior sit et abstrusior doctrina, quanto obscurior et a vulgi notione et usu remotior sermo. Ipsi inter se philosophi de quo omnes conueniant, quid tandem habent? aut quomodo, ut idem sentiant, adigi poterunt *a*)? quanto minus vulgus, quod aliorum iudicia sua facere solet, non rationum, sed auctoritatis pondere et grauitate permotum. Tum vero ea, quae vniuerse dicta ab omnibus admitti et concedi solent, ubi ad singulas res disputatio deducta est, in manifestum dissensum deduci videmus.

Iam

a) Subit animum recordatio Gellii apud Cic. de LL. I, 20. "qui cum proconsule ex praetura in Graeciam venisset, Athenis philosophos, qui tum erant, in locum vnum conuocarat, ipsisque auctor magnopere erat, ut aliquando controuersiarum aliquem facerent modum; quod si essent eo animo, ut nollent aetatem in litibus conterere, posse rem conuenire; et simul operam suam illis est pollicitus, si posset inter eos aliquid conuenire."

Iam autem, vti necessarium, ita et salubre statuimus esse, vt in summis iuxta ac minimis dissideant inter se homines; nihilque fore perniciosius et exitiosius, quam si eadem persuasa sibi habere videri velint omnes. Quod enim ex humanae naturae ratione fieri nullo modo potest, (qua enim vi, quibus machinis, in tanta ingeniorum, mentis virium, institutionis, omnium rerum siue a naturae vi siue a voluntatis humanae varietate proficiscentium, diuersitate ad eandem opinandi et iudicandi normam adigantur omnes?) id si tamen extorqueatur et cogatur, aut ad mendacium et speciem commentitiam falsamque redire necesse est; aut illud stuporis et ignorantiae tanquam caliginem animis inductam arguit, ita vt omnino nihil intelligant, nihil iudicent. Nihil adeo esse potest quod paullo sapientior quisque ac prudentior minus in votis habeat, quam vt iisdem opinionibus religiosis, eodem doctrinae systemate, eadem persuasione de rebus, quae ab infinitis causis in idem concurrentibus pendet, vtamur omnes. Vix vlla euenire possit maior calamitas omniumque bonorum, quibus in hoc rerum statu tolerabili fruimur, euersio, quam si, quod multi in votis habent, eueniat, vt, verbi causa, omnes et vniuersi in placita nostra religiosa consentiant. Non enim, nisi omni sentiendi ex animo iudicandique facultate e medio sublata fieri id posset. Quin sapientissimus quisque et optimus id potius aget sedulo, vt, quae scitu iudicatuque ipse viderit esse meliora, perspicue, candide, sine studio et ira, tradat et publice exponat; rerumque adeo argumentis, non partium studio, alios in sententiam suam

pretrahet, relicto cuique libero animi iudicio, quippe in causis opinabilibus, quae ad liberum animi iudicium vnice redeunt.

Cum itaque rerum hominumque ratio vnum quemque sana mente valentem satis doceat, fieri posse nullo modo, vt, si quid pro vero et explorato habemus, alii, qui non ab iisdem notionibus, sensibus, euentis, experimentis, obseruatis, proficiscuntur, neque eadem cogitandi, meditandi, commentandi via ac modo progressi sunt, idem illud perspectum pariter, verum exploratumque, habeant: labentem et infirmum aegrotantemque iudicii habitum animique morbum imminentem aut iam inualescentem hoc arguit, si alios, etiam renuentes recusantesque, cogere velis vt idem tecum sentiant statuuntque. Quod ni mature succurratur, praeuideri praedicique potest, morbum in febrem periculosam tandemque in insaniam esse abiturum.

Inter signa morbi occulti aut manifesti sunt multa ac varia ab ipsa natura mali profecta, morbique incrementum constituentia. Obuium et apertum est illud, si aliter sentientes ferre nequeas, si pallore ac rubore varietur facies, et respiratio sit crebra ac difficilis; si, pulsu venarum praecipitato, modo conuellatur corpus modo horrore cuticula corripitur; si, dicente altero, risus Sardonius os intorqueat, aut oscitatio crebra vel tussis pulmones quatit, si tremor ac palpitatio membra inuadat, lingua balbutiat, et oculi aut torui rigeant, aut vertigine vrgeantur; grauiora sunt, si in eos, qui in tuam sententiam concedere nolunt, ira et odio exacerbis,

beris, si inimicitias in eos suscipias, aliorum odia in eos confles, et clam palamque multa in eos machineris; in his ipsis est tanquam pathognomicum si nec reliqua, quae in eo homine, qui iudicio tuo subscribere recusat, bona sunt, laudabilia esse velis, contra omnia in malam partem interpreteris, ingenium doctrinamque iudicio tuo ei eripias, nihilque ipsi relinquant praeterquam ut eum plorare iubeas, detestabilem et abominandum omnibus bonis esse cupias. Est quoque ingeniorum corporumque diversitas in his, ut alii clamoribus ac vociferationibus, alii dissimulanter clandestinis artibus ac molitionibus grassentur; vultu itaque ad benevolentiam composito occulta obtreptione arrodunt, infamiam adspargunt calumniando, suspiciones disseminant: ita ut repente bona civium suorum fama et estimatione, ignarus omnium rerum, exciderit is, qui, quae alter opinato statuerat, nec ipse eodem modo statuere voluit. Extremi furoris et insaniae sunt haec: si religiosis hominum sensibus et iudiciis eam ad rem utaris, et suspectam reddideris eius, qui a te quacunque in re dissenserit, pietatem in deum, de iis, quae in religiosis controuersis habentur, iudicium, sacrorumque celebrandorum curam et assiduitatem. Nam tam beatis paucis esse licet, ut vi aperta infectari dissentientes, tormentis et carnificinis in eos fauere, possint.

Si signa haec sunt tam manifesta et obuia, ut nullius oculum fallere possint: sunt alia diagnostica et prognostica occultiora nec nisi peritiori medico cognitu facilia; incredibile enim est, in quot vultus

hic Proteus mutetur, quotque formis figurisque et sibi ipsi ille mentiatur et vero alios fallat. Est inter haec folle illud, ut aliorum, quibus aliter videtur, iudicium eleues, acumen obtusum, doctrinam litterarum nullam, accuses. Clementius est, si hominis doctrinam in ceteris rebus concedas esse insignem, aut etiam ad caelum efferas laudibus; doleas tamen, in nonnullis, ut naturae humanae imbecillitas fert, aut vna in re, eum caecutire, scilicet in eo, quod a tuis partibus stare renuit. Sunt qui quaestionem, in qua se aliorum suffragia obtinere non posse vident, tanquam vanam et inanem elevent: melius utique et prudentius, quam illi, qui quaestionem vere vanam et inanem pro capite et arce omnis sapientiae constituunt, proque ea defendenda exercitus conducunt, machinas et tormenta in muris collocant, ignes accendunt, metu ac terrore omnia replent. Scilicet magna res agitur: disceptatur enim, festuca a vento impulsam in auersam an in aduersam sui partem solo allisa sit. Ita infinitis modis superbiam, fastidium, miserationem, contemptum, iras, odia, miscent, qui ex hoc animi morbo aegrotant.

Inprimis autem artes multorum et machinationes grassantur scriptis aliorum, qui diuersa a suo sensu et iudicio tradunt, in contemptum adducendis aut ex usu adspectuque hominum subducendis; cum contra suae sectae homines eorumque libros summis laudibus extollant. Quod si in his quoque spes suscepta fefellerit: nouae irae, noua odia erumpunt. Est etiam ars aliqua exercendi iras per obliquum,
cum

cum eum, qui in tuam sententiam concedere noluit, alia agendo perstringas, aut sententiis vniuerse explicitis tangas ac vellices, ita vt ille in se dictum putet quod in vulgus dictum est; Vti contra ad morbi in praecordiis faeuientis signa referendum est, si, quicquid ab altero vsquam dictum scriptumue sit, ad te spectare, te peti ac laceffi putes. Ita occaecatus morbo animus modo alterum, modo se ipsum, ab omnibus designari petique, laedi et exagitari, putat.

Iam morbi causas nemo tam latentes aut occultas dixerit, quin ad cognoscendum facillimae sint. Ipse naturae nostrae et ingenii impetus ita fert, vt nostra probemus, vtque eadem aliis cupiamus probari: nihil in hoc est quod improbandum dixeris; ipse amor noster aliorum, propensio voluntatis in eos et affectus, ipsa prima stamina studii naturalis quo ad societatem vitae trahimur, eo ducunt. Consultum nunc esset, iudicium et consilium adhibere, num fieri per rerum hominumque naturam possit, vt probentur eadem omnibus, vtque consentiant alii in idem quod ipsi sentimus; quod si dissentiant, videndum esset, an non ipsi melius iudicent, vt tibi ipsi in eorum sententiam transeundum sit; aut, si aliter, quibus argumentis, quibus rationibus adducti. Fieri enim potest, partim vt alii rem penitus perspectam habeant, partim vt, ab aliis rei contemplandae rationibus, causis principiisque profecti, et ipsi recte iudicent: vt adeo vtrinque veritatis aliquantum insit iudiciis, dummodo constitatur candide, quo sine illud circumscribatur. Enim vero ita vulgo facimus omnes, vt, non quid sentiat

aduerfarius, et recte an male, difpiciamus, verum vt tantum circumfpiciamus ea, quae contra eum dici poffint. Ita contentioni noftrae non veritas propofita eft, etfi eius ftudium cum maxime iactatur, verum opinionis noftrae pondus et auctoritas. Secundum haec cauffas morbi cognofcere in promptu eft. Subeft prima mali labes ignorantia veri: cuius tanquam fomite aluntur prauus noftri amor, vanitas et arrogantia, fuperbia et iactantia, pertinacia et importunitas, inuidia et malignitas, et quae alia funt animorum vitia.

Verum poft haec omnia fupereft genus huius morbi fingulare ac mirum, a mira aliqua ingenii vanitate et animi ftupore profectum, cum ii, qui alios in fuam fententiam et opinionem pertrahere cupierant, fibi perfuadent, eos in fuam fententiam iam conceffiffe, fecum ad amiffim confentire: ad concordiam fcilicet rediiffe eos qui diuerfiffima fentiebant. Eueniffe hoc vidimus interdum iis, qui omnium hominum fensus et opiniones de religionibus, doctrina et cultu diuino, ad eandem normam exactas effe vellent. Qua quidem fpe et expectatione etfi nihil effe poffit vanius et inanius, et naturae humanae repugnantius, tum ad generis humani exitium valiturum vel maxime, vt fupra diximus; non enim, nifi aut dominationis intolerabilis opprefsi iugo, aut ad ftuporem depreffi, in eadem opiniones confentire videbuntur homines; Verum tamen bardii illi fibi perfuadent, non multum abeffe, quin omnium feftarum homines paullo poft in eandem

dem opinionum formulam iurent *b*). — Adeo procliues sumus omnes, ut in iis, quae cupimus et appetimus, nobis imponamus ipsi. Videndum tamen erat, ne publica res detrimentum inde caperet. Verum satis de his. Redeundum est ad bona vota precesque publice suscipiendas, quae ut bonum numen ratas esse iubeat ex animo precamur.

P. P. in Georg. Aug. Cal. Ian. cId Id CCLXXXVIII.

*) Reliqua, quae his subiecta erant, spectabant ad rumorem per istos dies temere vulgatum de recepto a plerisque e nostratibus *Calvini* placito *de coena dominica*. Quo cum in suspiciones infestas adducta esset Academia nostra, officii nostri esse visum erat, illam sermonum vanitatem paucis verbis retundere. Quarum rerum cum dudum memoria evanuerit: nunc ea, quae iam elapsa sunt animis, in memoriam reuocare, et parum iucundum et meo loco parum dignum, a meo autem more abhorrens esse sentiebam. Veniam itaque dabunt qui ista eliminata ex hoc loco et exclusa animaduenterint.

II.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R
IO. GE. HENR. FEDER
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM

QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV IVNII
REGIS NOSTRI AVGVSTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA

P R A E M I A
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO ABSTVLERVNT
N O M I N A

SIMVLQVE
COMMENTATIONVM

QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IVNII IV. ANNI MDCCCXXXIX HABENDVM
ADMITTI VOLENT

A R G V M E N T A
AB ACADEMIAE NOSTRAE ORDINIBVS
P R O P O S I T A

PROMVLGAT
M. IVNIO MDCCCXXXVIII.

De certaminibus feu ingeniorum feu corporum,
iisque constitutorum praemiorum vtilitate, in
vtramque partem disputari multa et possunt et solent.

Nam

Nam quid est quod ab ingenio humano proficiscatur, quod non in diuersas partes trahi, non in vtilitatem noxamue verti possit! quod est societatis humanae institutum, quod non laudis pariter ac reprehensionis materiam idoneam praebet, pro tanta hominum, ingeniorum, voluntatum, consiliorumque varietate, vsibusque diuersis contrariisque quibus eadem res adhibetur! Itaque optima quaeque et vtilissima ab improbissimo quoque ad exitiosa consilia deflecti possunt. Quo fit, vt etiam instituta, multorum temporum vsu probata, modo cum temporum progressu, modo repente, corrumpantur noxamque contrahant. Verum nimis nota haec sunt, quam vt in iis vniuersim memorandis laborandum sit. Maneamus in genere hoc rerum in quo cum maxime versamur. Certamina inter veteres cum corporum tum ingeniorum viguerunt. Quanta eorum bona fuere ingenti laude et praedicatione magnifice celebrata! at eadem certamina quot quantisque noxis fuere obnoxia! Corporum quidem exercitatione, cuius neglectum nos multis magnisque malis saepe luimus, quid esse potuit vtilius, illis inprimis aetatibus, in quibus virium robur, membrorum agilitas, velocitas pedum, ad rem militarem tantum momenti haberet. Abiit postea res ad morem inanem et ad ludum spectaculumque, inuenta sunt noua ac mira certaminum genera, quibus corporum vires non auerentur sed frangerentur, habitusque membrorum non fingeretur et emendaretur, verum, victu adeo certo praescripto, obesitatem ac pinguedinem cum vastitate corporum et tarditate ingeniorumque
stupore

stupore contraheret *). Ingeniorum autem certamina quantum ostentationis ac vanitatis habuere! acclama-

*) In re gymnastica, ut res paullo accuratius declaretur, non vnus generis exercitatio erat proposita, nec consilio vno ac sine. Alia erat exercitatio gymnica puerorum ingenuorum quae ad institutionem liberalem spectabat, cui propositum erat, ut membra ad bonum habitum arte fingerentur, corporisque pararetur agilitas ac robur; deflueret cum pinguedine albicante inutilis humor in sudorem collectus, iuncturae autem articulorum facilem motum, tendines firmitatem ac robur haberent. Ne autem corpus nudum aeris impulsu febrile frigus contraheret, aut nimis exhaustum viribus languesceret: oleo cutis inuncta, poris oppilatis, mox balneo laxata, ad aeris intemperiem tolerandam habilior erat. Iam ipsa res docere debuit, a vigore corporis animorum vigorem proficisci, membrorum torpore excusso torporem mentis abstergi: id quod agrestium nostrorum e diuersis terris comparatione facta intelligas; ut sit magnopere optandum, ut in pagis cum saltatione, mimo ac motu corporum omnis generis, proposita sint cursus luctaeque certamina; tantum abest, ut interdicendum sit plebi rusticae a ludis et choreis: quod vnicum genus inflectendi corporis ad omnem motum rigentis vita nostra habet. Itaque olim factum legimus, ut, ipso corporis habitu, motu, incessu, inter barbaros Graecus homo, statim ex quo adspexeras, conspicuus esset; habitaque inter cultus vitae causas et initia palaestra, et idem vtriusque rei auctor proditus Mercurius apud Horat. *feros cultus hominum recentum voce formauit et decorae more palaestrae*. Didicerant quoque feri homines ipso gymnasticae vsu vires temperare ac moderari, nec belluino more vno impetu effundere. Ad certum tamen institutionis puerilis praeceptum et in artis formam res non redacta nisi paullo ante Platonis tempora, Herodico, ut probabile sit, auctore: Plat. de Rep. III. p. 406. (p. 301. T. VI. ed. Bip.) Maturius alia exercitationum gymnicarum utilitas in armis tractandis, tum in bellis est animaduersa, seu perfe-rendo labore, tolerando aestu ac frigore, aliaue aeris intemperie, qua nostrorum militum corpora affici solent, etiam

acclamatum est non iis, quae vtiliter et grauiter essent dicta; verum verborum cincinnis ac calamistris, nugis canoris

etiam in itinerum aerumnis ferendis; seu in pugna committenda. Nec illud intelligi non potuit, ad refrandas et coercendas aetatis iuuenilis libidines nihil esse potentius, quam si corpora labore defatigentur, vt viribus exhaustis succedat somni necessitas, somnum excipiat labor continuus. Esse quidem corporibus puerorum plus operae impendendum, quam memoriae opinionibus aliorum et doctrinis onerandae, virtutem vero exemplis esse docendam non verbis, nostra et ipsa aetas perspexit. Facit quoque corporum durandorum necessitatem tanto maiorem inter nos caeli nostri tempestatumque inconstantia et febrium cohors ab ea in corpora nostra immissa, nec minus numerosa alia ex vitae molitiae et luxu. Nec omittenda laudis cupido per illas exercitationes in corona spectantium factas mirifice inflammata: quam inprimis in tuenda gymnasticae vtilitate memorat Lucianus de Gymnasticis, vbi Solon Anacharfidem huius instituti consilium et vtilitatem edocet.

Ab his gymnasticis exercitationibus puerorum ingenuorum, quae disciplinae et institutionis puerilis caput haud extremum constituerant, (v. Plat. de Rep. III. p. 310. ed. Bip. et Lucian. de Gymnast. I. 21 sq.) valde diuersa erant studia eorum, qui adire certamina et virium suarum artisque experimentum dare constituerant. Alterum hoc genus ab ista sane vtilitate enatum, per multa tempora magno honore habitum, institutis quoque, cum semel ad festorum ac religiosorum rituum celebritatem spectarent ludi, festis, sacris ac sollennibus: quorum mansit honos ac celebritas etiam per ea tempora, quibus gymnastica exercitatio priuata institutione tantum non exoleuerat, et, sublata libertate, reliqua etiam studia, virtutis quoque bellicae, refrixerant; vt solent religiosi ritus retineri in populis, etsi nullam nunc ad religiones vtilitatem habeant et dudum prudentiores intelligant. melius factum fore, si sublati sint. Iam in his ludis publicis, vt nouitate tenerentur spectantium oculi, aut, vt sit, cum ipsi athletae maiorem sui admirationem facere vellent, noua certaminum genera sunt inuenta. Cursus in stadio factus

canoris et inanibus clamoribus. Apud Athenienses ipsa dramata, quae in scenam inducebantur, ad certamen sunt reuocata: eaque re inprimis effectum est, vt Graeci inter omnes populos dramate excelleret. Verum idem certandi mos quam infana Atheniensium

factus est diaulus, dolichus, hoplites; Etiam curules cursus bigarum, quadrigarum, mularum iugalium, (ἀπήνης) tum equorum sine fessore, (celetum) desultorum (κάλπη). Lucta fuit alia simplex stantium (ὀρθοπάλη), alia iam prostratis (ἀνακλινοπάλη). Pugilatu mature accessio facta cestus, tum lucta et pugilatu pancratium. Qui his certaminibus palmam affectabant, eos totos se athleticae dare, vitam ac vires impendere necesse erat: ita vt ad alia vitae munera idonei ne essent, mentisque expolitione neglecta stuporis et inscitiae notam haberent. In certamina haec publica et in eos, qui in his ludis prodire solebant, cadunt reprehensiones, quas cum olim fecere homines, tum nuper de Pauw, vir acutissimus; Praeuerant iam Hippocrates (v. Galen. Protrept. c. II.) et Euripides ap. Galen. versibus ex Autolyco seruatis vt ex Athen. constat. v. inter Fragmenta Eurip. Bello inutilem artem athleticam recte quoque iudicauisse Philopoemenem legimus: Plut. in ei. Vita p. 357. C. D. et iam olim Solon parum magnifice de ea fenserat: Diog. Laert. I., 55. 56. Add. Anacharsidem ap. Lucian. et quae dudum ante nos docuerat Mercurialis de arte gymnastica, quam ille triplicem constituit, bellicam, medicam seu legitimam (vix ab ista separandam) et athleticam seu vitiosam: vid. lib. I. c. 13. Galeni autem loca, quibus rem athleticam damnat tanquam perniciosam corporis bono habitui (de optima secta, de bono habitu corp. de pilae exerc. inprimis in Protrept.) ad pugilatum et pancratium et ad homines, qui ei tanquam arti et vitae generi se addixerant, tantum non vnice spectant; vt adeo illud genus eò, quo scripsit tempore, vnum superfuerit, dignum vtique censura, quam in illud egit. (Conf. ad haec Commentationem Collegae nostri C. Meiners a. XCI. recitatam, de Graecorum gymnasiolorum utilitate et damnis. Vol. XI. Commentat. Soc. Reg. Gotting. prelo excusam).

fium studia peperit, vt inter reip. Atheniensium euerfae cauffas res scenica merito fit referenda! Videndum itaque erit, ne de rerum institutorumque bonitate et vtilitate iniquum iudicium feramus, ratione tantum habita eorum, quae temporum et hominum vitio in illa se infinuarunt. Contra vero id agendum, vt, quae bene instituta sunt, bonis consiliis curisque assiduis muniamus ac stabiliamus, vitiisque ac deprauationibus prouide ac mature occurramus.

Hoc idem est, in quod vel maxime Patres reip. nostrae academicae sibi incumbendum esse dudum intellexere, vt rem ab Rege indulgentissimo sapienter institutam ita administrarent ac moderarentur, vt vtilitatis, quam nunc quidem nemo facile inficietur, eximiae laus et commendatio ei maneat perpetua. Consequemur autem hoc, si eodem, quo adhuc factum est, modo vtilitates, quas ipse vsus et experientia probauit, curemus ac cupiamus esse quam maximas, ita vt, commendando instituti consilium et rationes, stimulos calcarque addamus ingeniis, inflammemusque doctrinae nostrae alumnos laudis cupiditate, sine qua nullum vnquam ingenium ad magna ac praeclara eniti vidimus. Nec vero facile iuniores aetate eleuant ea quae a maioribus natu honore et laude haberi viderint; auctoritate itaque nostra huic concertationis generi existimationem et dignationem perennem parabimus. Vtemur studio et circumspectione in quaestionibus inueniendis, diligentia ac feueritate in scriptis iudicandis et inter se comparandis, integritate ac religione in sententiis

ferendis. Prouidebimus porro ac curabimus, ne accingant se ad hoc certamen ciues nōstri nisi ingenii animisque satis firmatis, litterarumque studio non inuito sed cursu fere ad metam peracto. Omnino autem consiliorum summa ponenda est in eo, vt ne in ipso praemio auferendo aut in scriptionum, quae oblatae sunt, virtutibus et laudibus omnis certaminis huius scopus et vtilitas quaeratur: verum instituti huius praestantia et excellentia constituenda est in eo, vt multi ex iuuentute academica excitentur et instigentur ad vires ingenii sui experiendas, ad meditandum et commentandum, ad orationis et scriptionis vsum et exercitationem. Ita ad victos iuxta ac victores vtilitates non vnus generis manare, ipsa disciplinarum studia incendi, audiendi ac legendi ardorem inflammari, laudis ex rerum honestarum studiis petendae auiditatem instillari necesse est.

Quae cum adhuc a nobis curata ac sollicitè prouisa sint, nunc quam praeclaros ea euentus habeant, etiam nupero certamine manifestum factum est. Nulla fuit quaestionum ab Ordinibus academiae nostrae propositarum quae non nacta esset ingenia idonea, quae illis expediendis et explicandis operam probabilem adhiberent. De quibus vt ab iis, qui nos legunt, ipsis iudicium fieri possit, agendum, exponamus cum quaestiones in diem solennem propositas, tum quae scripta in certamen prodierint, et quaenam ex iis Ordinis quaeque sui arbitrio laude ac praemio digna visa sint.

Constituta erat ab *Ordine Theologorum* quaestio
haec:

*Quae voce luxus vulgari loquendi modo comprehendi
solent, num licita sint e legibus diuinis, praeser-
tim in libris sacris promulgatis an illicita?*

„Duo redditi Ordini Theologorum libelli, quo-
rum alter dicto Paullino:

ουχ ὅτι ἤδη ελαβον η ἤδη τετελειωμαι, διακω δε, ει
και καταλαβω,

insignitus est, alter sententiam in fronte fert:

ταμειον της αρετης εσπιν η σωφροσυνη μονη.

„Prior commentatio statim ab initio prodere visa est,
quaestionis propositae vim ac momentum, respectu
praesertim ad nostram aetatem habito, probe aucto-
rem perspexisse. Quae porro sententiarum super
hoc argumento varietas ac diuersitas fuerit, quae
de luxus effectibus, et de luxus origine ac progres-
sibus disputantur: in his multam ac multiplicem et
cum dilectu adhibitam, e classicis imprimis historicis
ac theologicis scriptis hauttam eruditionem, eamque
iudicio subacto temperatam, magna cum voluptate
deprehendit Ordo venerabilis. In constituenda
porro luxus definitione, praecipue vero in conqui-
rendis elucidandisque argumentis, auctor iis, quae
ab illo praescripta erant, satisfecit. Haud aeque
bene mentem Ordinis in assequendo luxus ad singu-
los homines integrasque res publicas respectu ille
assequutus est. Quae enim ad definiendos luxus
limites tantum adhibenda fuissent, ea declarandis
luxus effectibus fundamenti loco subiecit: qui qui-
dem error tractandi quoque ordinem turbauit atque
repetitionibus inutilibus locum fecit. Neque illud

se Ordini theologico approbavit, quod, quamvis de luxus ratione ethica seu moralitate uniuersim recte sit pronunciatum, non satis tamen accurate statuatur, *quatenus ille illicitus sit*; ipsa quoque sententia manca esse visa est et imperfecta, quum inter *αδιαφορα* referatur luxus, quem leges diuinae in sacris litteris promulgatae in officiorum quoque numero collocare iubent. Cum tamen in plurimis partibus commentatio haec Ordinis theologici expectationi responderit, stilo etiam puro illa scripta sit ac lucido: hanc ipsam commentationem dicto Paullino *ουχ οτι νδη ελαβον* notatam praemio Regio dignam esse iudicauit Theologorum Ordo. „

Scheda resignata nomen recitatum est victoris:

IOANNES HENRICVS HEINRICHS

Seminarii philologici sodalis et instituti historici Gotingensis Assessor;

qui idem iam in certamine LXXXVI. palmam Theologici Ordinis arbitrio reportauerat: studio ille et fauore omnium bonorum tanto dignior, quod inter fortunae angustias nec animum nec ingenium frangi passus est.

Ordo Iureconsultorum postulauerat:

Vt et moribus Germanorum, iure communi legibusque imperii, exponeretur, utrum cui S. R. I. in exteris oras, vel cui certi territorii Germaniae in aliud territorium emigrare fas sit, atque an et quatenus facultas emigrandi ratione personarum aut bonorum circumscripta sit?

„Exhibitae Ordini sunt quinque commentationes hisce symbolis insignitae:

I. *Apis matinae more modoque.*

II.

II. *Nos patriae fines et dulcia linquimus arua.* VIRG.

III. *Nonum prematur in annum.*

IV. *Licentia abeundi fons erat ciuitatum opulentiae.*

HERT. *de superiorit. territ.* §. 55. n. 2.

V. *Neque Germanica natio vnquam totam seruitutem potuit pati.* MONZAMBANO.

„Harum commentationum tertia non solum rerum copia atque fontium subsidiorumque adparatu adhibito reliquas antecellit, sed eo etiam ordine tantaque diligentia et doctrina argumentum exposuit, vt mereri praemium Ordini omnino videretur. Etiam si enim omnibus ac singulis eius sententiis Ordo calculum adicere non potuerit, neque dubium sit, quod ipse commentationis auctor praescripto symbolo innuisse videtur, opus longe perfectius, si nonum illud premere in annum licuisset, expectari ab eo potuisse; tamen temporis praescripti ratione habita non potuit non probari eximia auctoris, qua hoc argumentum enucleauit, doctrina, summaque in conquirendis ordinandisque legibus Germaniae prouincialibus, quae ad hanc rem spectant, sollertia. Quare vnanimi Ordinis suffragio decretum est praemium commentationi, cui inscriptum:

III. *Nonum prematur in annum.*

Scheda resignata nomen prodiit:

IO. ANT. LVD. SEIDENSTICKER, *Hannoueranus.*

„Non multo tamen minorem in conquirendis digerendisque legibus, quae hic in consilium vocandae erant, adhibuisse visus est diligentiam, nec impari iudicii acumine quaestionem enodauisse auctor commentationis V., cui inscripta dictio MON-

ZAMBANI: *Neque Germania natio unquam totam seruitutem potuit pati. Quam propterea proxime priori accedere statuit Ordo. Auctorem se eius commentationis posthaec professus est*

EHRHARDVS LETH, *Gankofio Bauarus.*

Quumque et secunda commentatio, inscripta: *Nos patriae fines et dulcia linquimus arua, non doctrina solum insigni sed et stili cultioris elegantia se commendet: tertio loco eam laudandam esse iudicauit Ordo; qui nec quarto loco deesse potuit probandae diligentiae atque eruditioni, qua conscriptus est libellus num. IV. commemoratus, praemisso symbolo: Licentia abeundi fons erat ciuitatum opulentiae. Prioris istius auctor in notitiam venit*

ERNESTVS HENRICVS OELRICHS, *Hannoueranus.*

Quaestio *Ordinis Medici* erat haec:

Quum intersit medicorum plurimum, nosse calculi principia, quumque ea sine dubio non raro a deprauata urinae mixtione pendeat: optat Ordo medicus, ut ex iusta urinae sanae, propriis experimentis suffulta, analysi, quantum licet, determinetur, quatenam urinae vitia, hanc eius partium mixtionem spectantia, sabulo renum calculoque originem praebeant, et, quatenam exinde consecretaria tum in praecauendo tum in sanando hoc malo proficua, fluant.

„Medicorum Ordini ad quaestionem propositam duo scripta reddita sunt; vtrumque diligentiae et ingenii documentum irrefragabile, scriptione concinna et ordinata, lectionis atque experimentorum copia, egregias laudes promeritum:

alterum, insignitum dicto: *Felix cui hominum leuare mala contigit,*

alterum,

alterum, signatum emblemate: *Praestat naturae
voce doceri, quam ingenio suo sapere.*

Quod potterius quum ingenii fertilitate et experientorum copia atque varietate praecellat, *praemio dignum* reputavit Ordo medicus; *alteri*, veterum lectione assidua et dicendi genere conciso terfoque eminenti palmam *secundariam* adiudicavit.,

Compertum inde est, chartula rescissa, victricis commentationis auctorem esse

HENRICVM FRIDERICVM LINK, *Hildesensem.*

Alterius autem altero loco memoratae cum symbolo: *Felix cui hominum leuare mala contigit!* CAROLVM HENRICVM DE OLNHAVSEN, *Hohenloicum.*

Cum singulari aliqua Regis nostri Indulgentissimi munificentia *Ordini philosophico* facultas oblata esset duplex praemium constituendi et adiudicandi: proposita erat studiis vestris, *Commilitones, quaestio alia ordinaria, alia extraordinaria.*

Ordinaria quaestio erat:

Geographia Africae Herodotea, h. e. notitia Africae geographica ex Herodoto constituta; ita ut populi ac regiones ab eo commemoratae probabiliter geographico more finiuntur ac describantur; adiunctis ex aliis scriptoribus non nisi iis, quae ad illustrationem facere possunt; Aegypti summatim tantum ratione habita.

Processerunt in arenam pugnatore tres nec tirones aut nouitii; pro insignibus adscripta symbola:

I. quidem *Nisi utile est quod fecimus, stulta est gloria:* adiecta huic Commentationi est Tabula geographica.

II. *Age, si ventum fuerit? Non renuntiabo.* ex VALER. MAX. (III, 8, 3.)

III. *Μητε τι μοι ψευδεσσι χαριζεο, μητε τι θελγε.*

Nulla est harum Commentationum quae non laudibus suis se commendet. Priore loco memorata operae sedulitatem in conquirendo approbavit Ordini affatim; haud aequae sollertiam et acumen in rebus dispiciendis et iudicandis, aut in iis eloquendis curam. Magna commentationis pars Aegypti descriptione consumitur. Atqui in ipsa quaestione praescriptum erat, Aegypti summatim tantum rationem esse habendam. Insunt tamen haud pauca, quae, si maior subtilitas accesserit, nitere possint. Ita fines Africae et maria, partim saltem, melius constituta quam in ceteris.

Quae loco tertio memorata fuit commentatio, habet auctorem, qui exquisito cum iudicio ea, quae apposuit, selegit ac digessit; acute vidit pleraque; scripsit docte et latine, etsi non ubique perspicue fatis ac luculente. Quod vero ad summam argumenti spectat, historice magis quam geographice quaestionem exposuit et enodavit.

Supereft media cum lemmate: *Age, si ventum fuerit?* Ad geographicam rationem, rerum digerendarum ordinem, ipsam orationem, quam geographica disputatio postulat, quod attinet, haud dubie ea praestat ceteris. Nec desideramus diligentiam et industriam siue in verbis siue in rebus. Aequabile porro sibi que constans studium elucescit in partibus singulis et in toto colore. De Aegypto sane plura dicta sunt quam necesse erat; nec tamen studium ingenii que vigor ad cetera accurate persequenda refrixit. Visus itaque est auctor postulatis et votis nostris imprimis satisfecisse, et praemio digna ab Ordine philosophico declarata

declarata est Commentatio verbis inscripta *Age, si ventum fuerit*. Proximo tamen loco accessisse iudicata commentatio graecis verbis inscripta: ΜΗΤΕ ΤΙ ΜΟΙ ΨΕΥΔΕΣΤΩΝ.

Inspecta membranula appositā nomen lectum est

IOANNES FRIDERICVS HENNICKE
Gottingsis, Seminarii philologici Sodalis;

et qui proxime ad laudem palmamque accesserat,

CAR. TRAVGOTT SCHOENEMANN-
*Islebiensis, Seminarii philologici Sodalis, Instituti hist.
R. G. Assessor.*

idem ille, qui superiore anno victricem Commentationem super Geographia Homeri perscripserat.

Supererat nunc altera

Quaestio extraordinaria:

Fabulosam Argonautarum Geographiam ex veterum, tam integris, quae supersunt, monumentis, quam deperditorum fragminibus, eruere: diuersas, ex diuersorum mente, itineris vias profequi: regiones denique et vrbes, quas in expeditione accessisse dicuntur Argonautae, accurate determinare, et ad hodiernam istius tractus faciem reuocare.

Non sine voluptate, quod profiteri licet, eorum, qui ad arbitrium ferendum confederant, perlecta est Commentatio inscripta verbis: πανυστατος ηλυθεν αλλων. Iudicii subtilitate et litterarum antiquarum copia ac doctrinae elegantia mirifice illa se commendat. Ingenium priscarum aetatum auctor ita induit, se que insinuauit, vt, cum semel ad certas causas et-principia res deducta esset, ex istorum hominum sensibus ac notionibus feliciter expediret quaestio-

nem obscuram ac difficilem, primasque adeo orbis terrarum notitias, quibus tot auctus et incrementa successerunt, ex mythorum inuolucris euolueret et explicaret. Ordine processit eo, ut in priore parte Orphicorum narrationem praemitteret et illustraret, reliquos auctores cum iis compararet; in reditu autem Argonautarum, a simplicitate Homeri et mythorum in Hesiodo exorsus, ornamenta et commenta sequiorum scriptorum, sagaciter appositis et critico acumine exploratis eorum locis, perfequeretur. Nec est quod desideremus praeterquam quod scribendi genus interdum est impeditum ac salebrosus, adeoque perspicuitate et suauitate destitutum; et quod in nonnullis aliquantum properatum est. Cum paucis his naeuis palmam tamen vno ore detulit Ordo philosophicus dictae commentationi; cumque sigillum auulsum et inspectum esset, exiit nomen idem, quod in superiore quaestione altero loco victoriae adpersum fuit:

CAR. TRAVGOTT GOTTLOB SCHOENEMANN

*Islebiensis, Seminarii philologici Sodalis et Instituti hist.
R. Affector.*

In pronuntiatis his victorum primo et secundo loco nominibus pergratum et iucundum auditu fuit illud, quod inter eos tres sunt e terris *Hannoueranis* oriundi, et quarto loco *Gottingensis*, qui adeo huic ipsi vrbi, litterarum ac disciplinarum hospitio, tandem aliquando hoc ipsum decus pararet, et nobile illud Maronis: *Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas: aemularetur.*

Prospero

Prospero hoc certaminis propositi successu recreati et erecti bona cum spe Quaestiones in proximum annum simili concertationi propositas promulgamus.

„Edicitur itaque quaestio

a THEOLOGORVM quidem ORDINE haec:

Vt nihil ad sensum communem planius est, quam: Iesu Christi in facienda propagandaque sensim per orbem terrarum nova religione ac disciplina hoc consilium fuisse, vt generis humani veram, eandemque amplissimam perennemque, felicitatem vni purissimo virtutis, Dei ipsius, et propter hunc, mutui inter se hominum et gentium amori, superstrueret:

Ita ostendatur in specie, *praeceptum illud grauissimum de diligendis inimicis, et in officiis erga eos ex disciplina christiana obseruandis, neque naturae humanae, neque saluti singulorum priuatae, neque, quod ad ius belli attinet, saluti publicae integrarum gentium, repugnare.*

Quem in finem explicetur vera natura, vis et ambitus praecepti huius euangelici, non modo ex sententiis ipsius Christi et Apostolorum, sed ex indole religionis, sanctimoniae ac felicitatis christianae, vt vanitas obiectionum tam antiquorum, quam recentiorum per se appareat.

„ORDO IVRECONSVLTORVM proponit
quaestionem:

Quaenam sint genuina fundamenta iuris supremae potestatis circa adespota, quibusque ex rationibus alia tamquam

quam spuria reiicienda sint? Eamque quaestionem non solum ex principiis iuris publici vniuersalis, verum etiam ex principiis iuris Romani et iuris publici Germanici enodari desiderat.

„Ab ORDINE MEDICO quaeritur:

Quinam sunt effectus opii in corpus animale sanum, maxime respectu habito ad eius analogiam cum vino: et quomodo necat? Experimenta fiant in animantibus calidi sanguinis; amphibia nonnisi ad comparationem instituendam adhibentor.

Ab ORDINE PHILOSOPHICO

iubentur ii, qui de praemio concertaturi sunt, -

Quibusnam rationibus ac momentis virtus nullo religionis praesidio munita sese commendare ac tueri possit, ex ipsa rei natura declarare, Stoicorumque atque Epicureorum praeceptis illustrare.

Indictum est certamen in diem IV. Iunii anni, vt diximus, proximi LXXXIX. praemium singulis e liberalitate Regia constitutum est numus aureus XXV. aureorum ducatorum pondo. Scriptiones, quae admitti volent, ante Kalendas Apriles anni redditae funto. Ceteras leges certaminis ex superiorum annorum edictis nondum animis exciderunt, aut, si de iis dubitetur, edicta illa inspicienda sunt. Interea tamen consultum esse videtur monere nonnulla, quae, parum recte curata aut obseruata, hoc quoque certamine committendo molestias creare vidimus. Primo breuitati studendum esse putatote, Commilitones, vel maxime, memoresque estote, alienum esse a toto hoc consilio, vt, quae lectionis
diligentia

diligentia et assiduitate conquisiuistis, eadem pugillis plenis in nostrum gremium effundatis. Non nisi iudicium vestrum de rebus propositis eiusque rationes et probationes desideramus; non nisi ea, quae ex iis opibus congestis ad causam faciunt, eamque firmant aut infringunt, sunt apponenda; eritque uestrarum commentationum laus tanto maior, quo plurima paucis complexi fueritis. Non facile itaque quatuor vel sex quaternionum numerum excedere licebit in posterum iis, qui ad concertationem admitti uolent. Porro flagitamus et postulamus iure nostro, ut ii qui in commissionem descensuri sunt, mature cogitent de exemplari scripturae et apographo nitide et diligenter facto, ut lectio ne sit tam impedita et molesta, qualem experti sumus in nonnullis; plagulae rite iungendae et suis numeris notandae sunt. Etiam schedae, quibus nomina inscripta sunt, diligenter sunt complicandae et obsignandae, ne cera defluat aut fatiscat; maxime ubi ipsi libello affixae illae schedae et applicitae fuerint.

Nunc, cum hac ipsa ingeniorum ac studiorum iudicatione facta uictorum frontes ad hilaritatem explicitae et mentes ad maiores spes ac laudes per futuram vitam accensae essent, progressus factus est ad hilaritatem laetitiamque huius diei publicam. Sollennibus ille natalitiis Regis nostri Augustissimi et Indulgentissimi celebrandis erat indictus. Inter haec bona autem, quibus fruimur, in hac litterarum luce, hac libertate ciuili, religiosa ac litteraria, publica priuataque rerum nostrarum incolu-
mitate,

mitate, quae tandem commemoratio animum erigere, quod nomen carius potest esse quam *Georgii tertii*, quo Nutritore et auspice, *utilium litterarum, artium et scientiarum*, studia tam laete inter nos efflorescunt, ut memorabili aliquo beneficio Orbi terrarum Ille his ipsis maxime temporibus obtigisse videri possit, quibus luxu eneruata multis in terris ingenia ipsaeque litterae fractae aut delicias faciunt et meretricio furore placere volunt, aut ab iis, quae sciri possunt nec tenentur, ad rerum portenta et miracula, quae sciri nequeunt, deerrantes infaniunt. At hoc Rege moderatore constat honos suus litterarum saniorum ac seueriorum disciplinis, prouisumque est adhuc, ut in Georgia Augusta diuinas humanasque disciplinas nec fanaticus error, nec insipiens sapientia, nec sectarum furor, nec asseclarum stupor seu turbet seu obseuret. Libere et ex suo iudicio sapere licet omnibus; ne quis sibi soli sapere ceteris desipientibus videatur, sensu communi, iudicioque omnium intacto, nec in partes distracto, sed ad rerum hominumque naturas et rationes attemperato, prouidetur. Quae nostra bona, ut Numen O. M. perennia esse iubeat, precamur, eique supplicamus ut Regem nostrum incolumem ad rei publicae felicitatem et domus Augustae splendorem res gerere, consiliorum utilium prosperos euentus habere, Eumque, ut *patris patriae* titulo, sic, raro in purpura exemplo, *patris familias* numerosa prole in domo fausta florentis nomine, inter reges Europae ad omne aeuum memorabilem esse iubeat. Cumulata sit bonis omnibus Augusta domus; adulescantque ad magnas virtutes et ad
magna-

magnarum rerum gerendarum consilia artibus bonis litterisque innutriti Principes Serenissimi, Georgiae Augustae fidei ac tutelae crediti. Salua sit resp. nostra litteraria et partam laudem tuendo maiora indies capiat incrementa. Quae vt rata sint, precamini nobiscum, quotquot, legendo haec, nobis prae-euntibus vota nuncupatis, vniuersi ac singuli.

P. P. in Georgia Augusta mens. Iunio
c1o 1o cclxxxviii.

III.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R
I O. G E. H E N R. F E D E R
C V M S E N A T V
S V C C E S S O R E M
I N
M A G I S T R A T V A C A D E M I C O
T H E O P H I L. I A C O B. P L A N C K D.
C I V I B V S S V I S
C O M M E N D A T

I N D I C T I S S O L L E N N I B V S
I N A. D. II. I V L I I c l o I o c c l x x x v i i i .

*Longinuarum in barbaros expeditionum, et barbarorum
in Europam incurfionis, confilia noftris aetatibus pariter
fublata.*

Exacto, quod bene vertat, per fauftos ac fecundos rerum et curarum fuffeffus femeftri, fummo rerum auctori, aeterno numini, cum vota pie facta perfoluimus, tum noua vota fufcipimus pro nouo magiftratu femeftri, quem initurus eft Collega nofter coniunctiffimus,

T H E O P H I L V S I A C O B V S P L A N C K , D.
vir vt iudicii doctrinaeque fubtilitate, ita confilio-
rum

rum honestate, animi candore ac reip. studio, et nobis probatus, et vestris, Commilitones, suffragiis, vestra laude vestroque amore, ita spectatus, vt de prospero rerum academicarum statu, de vestris in eum studiis, et de obsequio vestro faustissima quaeque ominemur, auguremurque inprimis disciplinam academicam per hoc semestre bonis consiliis exemplisque tam bene fundatam, cura et auctoritate huius viri, integritate, et comitate, quae seueritatem temperet fore incorruptam ac perpetuam. Faxit deus O. M. seruetque reip. statum inconcussum et incolumem. Hac enim rerum nostrarum aequabilitate quid esse potest optabilius nobis *Quietem tanquam salutarem deam colentibus?*

Dictis his, Commilitones, tanquam senatorio loco, egredimur sententiam, et, tametsi non, vt ille Cato, adiicimus, "Ita censeo, et praeterea censeo Carthaginem esse delendam", ex rerum tamen, quae nunc cum maxime ad Istri ripas et Ponti Euxini littora geruntur. opportunitate, quandoquidem, dum haec scribimus, ad otiosum sermonem deducta res videri debet, excurrere liceat in vota multorum de delenda Constantinopoli, et in spem a multis conceptam de Turcorum imperio nostris armis euertendo; temerariam forte illam, quandoquidem talis rerum conuersio totius facile Europae statum labefactare posset; aut potius, cum haec ad ariolationem a loco nostro ac consilio alienam delabi possint, maneamus in temporibus praeteritis et historiarum fide de iis accepta, vnde peti ac constitui possint illa, quae spem nimis laetam ac vanam incidant; et *de longin quarum in barbaros expeditionum*

34 *Longinquar. in barbaros expedit. diffic.*

difficultatibus ita agamus, vt antiquiora tempora comparemus; quo facto coniungamus cum illa quaestione alteram tanquam affinem: *metuendumne sit, ne vnquam nouae barbarorum incurfiones in Europam fiant.* Quae tota disputatio, in rebus futuris constituta, cum in probabilitate se contineat: nolimus sane ea, quae memorabuntur, aliter quam ad acuum ingenium et ad delectandum proposita accipi aut iudicari.

Sunt in vetere rerum memoria *expeditiones in barbaras gentes, terrarum interuallis diffitas*, ex Europa quoque, plures, quae successum habere memorabilem; eoque modo constituta sunt magna imperia, quae in generis humani annalibus memorantur, non modo illa, quorum origines multis fabulose narratis inuolutae sunt, vt Assyriorum, Nino ac Semiramide agmen in extrema Asiae quoquouersus ducentibus; ne Sefostridem memoremus aut Achiuorum aduersus Troianos mota arma; verum ex vera et annalibus tradita rerum gestarum memoria. Quis enim, vel nobis non monentibus, Alexandri non meminerit? qui traiecto in Asiam exercitu Persis victis vsque ad Indos debellandos processit? Quod istis temporibus, Macedonum disciplina, melius quam Persarum re militari constituta, corporum virtute, ducis ingenio animoque summo, factum est, quidni nostris quoque aut futuris aetatibus expectari possit? Inertia regum et luxuria, ad administratos impotentes apud Persas summa rerum redierat; omnique licentiae ac libidinis genere praefecti in prouinciis grassantes ad seruitutis nouissima detruserant populos, ipsi in foedas adulationes potentio-

tentiorum, vt fit, prolapsi. An in imperiis Othmanorum ac Persarum, an in aulis meliora nunc se offerunt? Cum agmine modico Alexander profectus innumeras, sed ad barbaricum factum potius quam ad habitum militarem compositas copias, etsi in his numeris ferocissimae et asperrimae gentes habebantur, vicit et regno Darium exiit. Quidni tanto maior adsit probabilitas, cum e vicinis locis duo valentissima imperia coniunctis armis fines Othmanici imperii aggrediantur, fore vt illud omnium malorum, quibus dominatio impotens laborare potest, mole a multo inde tempore fatiscens, vno ictu corruat?

Verumtamen nec minus potentium populorum ac regum expeditiones longinquae infelicitate susceptae in rerum memoria prostant: vt Persarum in Scythas cum Asiae tum Europae, in Aethiopes porro, et in ipsam Graeciam; etsi successus intercepti causae in medio sunt positae, cum consilium et militaris artis prudentiaeque moderatio abesset, nec fraudes et insidiae satis cauerentur, et pugnaretur cum fortioribus. Pyrrhi quidem in Italiam ac Siciliam, et similes alias minoris momenti expeditiones excitare nolumus. Vnum est maxime memorabile exemplum expeditionis ad recuperandam terram sanctam susceptae inde a saeculo XII. etsi haec quoque successu expectato non caritura fuisset, si meliora consilia placuissent ducibus, nec ipsi inter se acrius, quam cum hostibus, pugnassent; quod si enim fortuna vti nouissent illi in rerum principiis satis prospera: haberemus nunc Asiam a nullis Othmanis vexatam; et quantas rerum mutationes, quam

36 *Longinuar. in barbaros expedit. diffic.*

diuersum euentorum ordinem, quam discrepantem Europae statum et cultum habituri fuiffemus, si Aegyptus iam tum in Europae ditionem veniffet et commercium Indiarum et Europae per Aegyptum restitutum fuiffet!

Sunt alia exempla armorum in longinquas terras motorum, verum ex finitimis prouinciis imperiorum latos fines habentium. Romanos sane ipsa bellorum tanquam contagio ex alia ad aliam prouinciam subiugandam traxit, ita vt, quae magnorum imperiorum pestis et labes est, proferendi essent fines tanto latius, quo latiores essent facti; bellabant itaque cum barbaris in terris remotissimis; verum tamen armis ex proximo motis. Populos classibus vsos, ad longinquas terras arma ferentes, noua imperia facile condere, nemo mirabitur; disiunctas enim terras facit contiguas nauigatio; suntque successus tanto feliciores, si bellicosi et validi magnis viribus magnoque apparatu inuadunt imbelles et imparatos; spoliatis autem populis magnas opes accedere victori, non magis mirabimur, quam, quod nulla talis dominatio diuturna est; nouae enim opes cum aliorum iniuriis et miseriis partae ad luxuriam et nouam ex ea ipsa natam praedarum cupiditatem adducunt, nouis conatibus aliena inuadendi attritae vires languescunt, tandemque faeuus dominus vna cum seruientibus praeda fit nouo victori. Ita Poeni creuerunt Africa et insulis expilatis; iisque insulis amissis suam fecere Iberiam. Ita Hispanorum et Lusitanorum in vtraque India opes conflatae sunt; vti nec minus ad intelligendum obuium est, qui factum sit, vt aliarum ex Europa gentium

gentium in illis terris dominatio istorum libidini, auaritiae et fœcordiae, fucefferit, habitura illa fortunam fimilem fimilibus in moribus, quando exhaustis prouinciis aut ex desperata salute audacia, aut sibi studens alienae iniuriae vindex, obtigerit. Ex his igitur vtriusque Indiae, dominatione e longinquo tam facile habitae, exemplis parum praesidii peti potest ad iudicium faciendum de Ohmanorum imperio euertendo, proferendisque aut Germanorum aut Rufforum armis in mediam Afiam.

Cum his sunt alia, quibus melior de coeptorum fuceffu concepta spes si non infringi, labefactari tamen haud leuiter potest; adeo enim nostro aeuo facies rerum est mutata, vt de fimili confilio, quale Alexandri in Perfis fufcepta expeditio fuit, ne cogitari quidem poffit. Omnino prudentia, si non optima, aut talis qualem fapientia cum honeftate et humanitate probet, diuerfa tamen ac melior, regum confilia temperat, vt vtilitates fpectent in medio pofitas, non e longinquo petendas. Vicina igitur ac finitima imperia, quicquid est curarum et confiliorum, in fe conuertunt; nec, nifi in cauffis commerciorum et nauigationis, ad exterorum regum ac populorum confilia ac fata animos admouent reges, aut palatia regum, confilia et aulae, quas nunc pro regibus nominare solemus. Habet etiam in his locum, quod noftris aetatibus non minus quam antiquis, animaduertere licet, vt intra recepta nonnulla rerum et negotiorum capita, intra certa confilia longo hominum vfu recepta, interdum cafu nata aut e re praefenti ducta, (*systema politicum* vocant, C 3 vsum

vsu politicu hodiernu verius dixeris,) contineat se prudentia, nec ea, quae in hoc comprehensa non sunt, etiamsi multo vtiliora et fructuosiora, amplectatur. Quid enim? De Africae ora maritima boreali occupanda et extirpanda barbarorum praedantium immanitate quis, nisi qui deridendum se propinet, consilia ineunda esse dixerit? quis de subiuganda Aegypto cogitandum esse? Ad Europae tamen vtilitates commerciorum quae securitatem et incolumitatem haud facile aliud quid magis exoptandum dixeris. Pro hoc consumuntur vires aemulorum in opibus non tam suis augendis quam aliorum minuendis, dum crescere se quisque putat rebus aliorum accisis. Omnino ingenia olim, cum equestria studia vigerent, ad calida et interdum ad vesana consilia abrepta, nunc deferbuerunt et ad sollennia communiaque depressa sunt, in quibus multa moliendo parum proficimus, et viribus frustra consumtis in pristinis acquiescimus, in quibus antea melius et tutius fuisset acquiescere. De communibus autem Europae vtilitatibus dispicere quis tandem in animum induxerit? pro se quisque consilia agit aut suis vtilitatibus prospicit. Non itaque est locus expeditioni Europaeorum longinuae; quam, si alia admitterent, mutua regum odia et inuida consilia tollerent. Quid? quod post illa, quae ab iis iam occupata sunt aut ab Othmanis aliisque validis imperiis tenentur, nec habet terrarum orbis, quae appetant Europaei; nisi forsitan interiora Africae et Indiae; ad quae ne adspiret auaritia et libido nostra, caeli et soli natura intercedit. Russi et Austriaci tanquam in finibus Europae excubantes magna imperia

imperia sibi obiecta esse vident, quae impetum sustinent, locorum quoque situ aut solitudine, fluminibus, montiumque iugis et munimentis a natura factis tuta. Nec vero nostra belli gerendi ratio bellis in terris admodum diftitis gerendis est accommodata. Profectiones longinquas quo minus facere liceat, vetant impedimentorum et tormentorum bellicorum longi ordines, quibus stipata sunt agmina nostra, multoque magis commeatum difficultas, quae vel in bello cum Turcis gerendo copias in finibus considerę iubet, nec longius procurere: et, ne omnino fortuna experiundo laceffatur, Caroli XII. R. Suec. clades Pultauiensis monet. Sunt porro ipsi barbari nostri aeui non comparandi cum iis quos Graeci et Romani hoc nomine appellarunt. Didicere multa melius instituire exemplo, monitu et auctoritate, Europaeorum; habent munitas vrbes et castella in finibus, constituta partim ab Europae populis per superiora tempora, quum illas terras hi ipsi armis vindicarent. Tum vero barbarorum imperia ad bellum gerendum facultates rerum habent, quibus regna ad meliorem formam constituta destituuntur: primo quidem, id quod summum est, quod magnae hominum multitudinis iacturam aequissimis animis illa ferunt; cum contra ex Europaeis copiis vel vnus militis in numeris militibus scripti et disciplina militari imbuti detractio grauis et molesta habeatur. Centum itaque militum iacturam non exaequant multa millia barbarorum internecone deleta. Praeterea barbari ingentes vires, quibus, etiam pessime constituta, imperia, instructa sunt, vndique ex omnibus terris versus

vnum locum cogunt ac dirigunt; per suas prouincias faciunt solitudines, abstrahunt capita ac pecora, nulloque humanitatis respectu ex iis terris abigunt, in quibus hosti iter faciendum est. Porro praedae licentia barbarorum ingenia incendit, stimulo incredibili animis subiecto, quo ad audaciam inflammendam potentissimo disciplina militaris nostra uti vetat: qua etsi resisti barbarorum furori melius et duci bellum in longius tempus facile potest; quae vna est tutior ac certior ratio, qua barbarorum ingenia et consilia conuelli ac profligari possint *); furori tamen isti belluino saepe vix aut male resistitur. Ad primos enim impetus, repentinas incursiones et tentandos variis vndique impressionibus fines, barbarorum aptiora sunt instituta et longo vsu probata. In prouinciis per praesidium vexationes direptis ipsa rerum inopia ad raptum et praedam alit homines; roborantur in siluis et montibus corpora; coacta vndique ad pugnam ac praedam turba caeco in discrimen ruit impetu; ita numero ac ferocia sua disciplinam et scientiam Europaeorum facile exaequant. Nisi itaque repentino incurso oppressi fuerint, antequam ipsi ad arma conuenere, non, nisi producendo bello, vinci facile possunt. Iam regna Europae ita comparata sunt, ut ad bella diu sustinenda nec viri nec copiae suppetant; quid quod nec otii satis est aut securitatis ab aemulorum consiliis regno imminentium. Fac enim Russorum et Austriaco-

*) Polyb. II, 35. firmat Graecorum animos exemplis Gallorum a Romanis victorum, tum Perfarum et Gallorum in Graeciam impressionem facientium sub Brenno barbarorum; primos tantum impetus esse sustinendos, nec terroribus cedendum.

friacorum arma secunda fortuna vti: quo magis prospera fortuna illis arriserit, eo maturius ad eorum opes minuendas conuolabunt alia Europae imperia. Etiam si vero Europaei nostri in longinquis terras armis infestis excurrere possent: longo tamen caeli ac victus nostri vsu ac more illi inhabiles facti sunt ad tolerandam caeli ac soli diuersam naturam; maiores etiam difficultates obiiciunt hominum, qui illa loca incolunt, ingenia, instituta, vita et religiones: quae, si reliqua omnia virtute et constantia victa essent, victoriae fructum eriperent; inprimis cum nostri homines in nouis prouinciis nihil prius antiquiusque habituri essent, quam vt incolentibus sua sacra ac religiones, suas superstitiones et opiniones, obtruderent. Erit enim hoc inter nouissima, quae in animum inducant sibi que persuasa habeant, Europaei: si Asiae, Africae et Americae populis utilia et salutaria consilia et arma admouere voluerint: litteris, legibus, moribus institutisque bonis ingenia eorum ante omnia esse imbuenda, religiones autem ac sacra relinquenda; quae ipsi meliora edocti melius erunt emendaturi, quam aliena, ab eorum ingeniis notionibusque abhorrentia, quaeque nec animis nec sensibus percipere et assequi possint, admissuri. Etsi itaque, quod sperare vix licet, secundos omnium rerum successus annueret propitia aliqua fortuna: vix tamen cum armis victricibus progredi longius victores et ad Bosporum Thracicum castra ponere, multo minus caput regni expugnare, omnium minime urbem captam in potestate retinere possent. Aduenturum esse tempus, quod imperio Othmanico dissolutionem et disiunctionem

nem partium afferat, dubitare haud licet ex praefenti habitu ac fortuna; rerum tamen et historiarum vfu edoctus augurari potest aliquis, per multos adhuc annos illud in summa virorum copiarumque penuria esse duraturum, donec corpore magno tanquam tabe consumto putrescant membra extrema, et in interioribus prouinciis exoriantur, qui noua regna numero plura constituent, meliora an deteriora quis praedicere ausit? Meliora sperare liceret, si artium et litterarum meliorum increbescerent inter Mohammedanos studia, inprimis philosophiae, quae in populorum institutis et legum scribendarum scientia versatur; haec enim diuinior sapientia nisi accesserit, quae per omnem Asiam, omninoque longe maximam terrarum hominumque partem ignoratur, felicitas publica populorum nihil habet quo sustentetur aut excitetur.

Videamus adhuc paucis de altero: *Sublatusne sit omnis metus, ne barbarorum in Europam incursiones fiant.* Si exemplis agitur res: sunt vtique ab omni inde humani generis origine tot exempla profectio-
num barbarorum populorum ad extremas terrarum oras, vt, quod tam saepe factum legas, etiam in rerum temporumque conditione, quae nullum talis casus metum admitteret, id futuro tempore nunquam fieri posse vix asseuerare audeas. Quot ac quanta regna et imperia, alia condita meminimus a barbaris longinquas terras incurfantibus, alia euerfa ac prostrata! Nolumus annumerare, quae sub generis humani vitaeque moribus et artibus excultae initia, omninoque antiquioribus aetatibus, rebus nondum satis constitutis,

constitutis, mutationes sedium ac vicissitudines, migrationesque quas vocant, gentium, in historiis sint litteris consignatae. Notae sunt Cimmericorum et Scytharum in Asiam incurfiones, Gallorum ac Germanorum in Europam. Magis in censum veniunt eae, quae, vita hominum commerciis, artibus et litteris, aliquantum polita, euenerunt. Potuit Etruria, quis hoc expectasset, iam viribus aucta, a Gallis Alpium iugo transmissa et Italia superiore subiugata coloniis agrisque suis exui. Potuere Galli victis secundum Danubium populis in Macedoniam et Graeciam, rei bellicae scientia et vsu tum insigniter praestantem, penetrare tamen armis, moxque in ipsa Asia Graecis exturbatis nouum regnum Gallograecorum condere. Obscuraè plerumque sunt causae, quibus impulsī barbari sedibus suis relictis longinqua petunt. Probabile fit, id quod historiarum fides firmat, vix vnquam eos eo cum consilio excitos finibus exiisse, vt ad vltimas oras tenderent; verum, dum aut discordiis mutuis vexati aut hostium aduentu exterriti aut acie victi ad vicina pergunt, aliae ex aliis causae ad vltiora eos ducunt. Hunnos ab extremis Orientis borealis oris profectos, non tam certum consilium longinqua loca petendi, quam necessitas et victus inopia ex facta terrarum, quas alias post alias occupauerant, deuastatione, ad remotiora tendere et vsque ad occidentem Europae procedere coegisse videtur. Arabes, continuis victoriis quaque versus ad noua bella tentanda vocantibus, progressi ad extremum occidentem Africae, in Europam hinc traiectu facto, errorum terminum habuere Francorum virtutem. Mo-

goli

goli autem saec. XIII. ineunte sub Dschengiskano, victis et subiugatis imperiis variis in vicinia sitis, inque his Chowarasmienfi, ad ulteriora progressi quaqua versus arma circumtulere; enatum aliud Mogolorum imperium sub Timure: qui e Bucharia profectus vicinas terras adortus mox Asiam versus occidentem et orientem subiugavit inde a saeculo XIV. exeunte. Barbari hi a parvis initiis profecti, primis victoriis ad maiora tentanda erecti, vix a principio mente praeceperant fastigium quo opes suas eduxerunt. Haecenus nullus ex iis comparandus est cum Alexandro, qui ad euertendum Perfarum imperium in Asiam traiecit; nisi forte etiam ille victoriis primis ad reliqua perductus fuit. Orae forte maritimae Asiae minoris inhians, de omni Asia in ditionem redigenda non cogitabat, cum ad Granicum pugnaret. Ut plures populos Germanos, Gothos, Herulos, per maria nauibus volitantes, sic Normannos praedationis studium ad Galliae et Italiae oras, nec dissimilis spes praedae Anglos et Saxones in Britanniam, auxilio etsi vocatos, adduxit. Expeditiones hae barbarorum nequaquam cum profectioibus nostris militaribus comparari possunt; corpora inermia et nuda agmina rerum omnium inopia et fame vrgente stimulabat praedae aviditas. Nec vero omnes barbarorum profectioes secundos successus habuere. Saepe illi cladibus afflicti, fame, ferro, peste attriti, eorum, quibus imperare voluerant, seruitium acceperunt. Cimbrorum modo strages factas meminimus. Vires aut dabat aut augebat terror, quem intulerat incondita turba, horridus adspectus, immanitas et truculentia; docuere tamen Romani suo exemplo,

exemplo, virtute et disciplinae feueritate etiam istos terrores superari. Sane durata aerumnis vitae et feritate corpora, animorum feruili metu ad belluinam focordiam proiettorum stupor, tolerabilis in vilitate magnae multitudinis iactura, haec inquam, si dux idoneus fuerat, virtutem interdum numerosorum exercituum superarunt aut exaequarunt; superior tamen, iterum iterumque tentato Marte, facta animorum virtus ac fortitudo per disciplinam firmata. Nec, nisi cum haec ipsa abesset, et praua imperatorum dominatione ipsa militaris disciplina esset soluta, barbarorum agminibus resisti nequuit. Saepe enim his nulla, nisi quae natura fecerat munimenta, montes vel amnes, erant superanda; nullo fere praesidio in finibus in quos incurrebant constituto, quod expugnandum esset, nullis copiis obiectis, quas loco depellere necesse esset, nec exercitu occurrente, nisi, quae fere confiliorum stultitia fuit, interioribus in terris; cum aduena, late omnia tenens, certas iam sedes haberet, metu etiam vltiora peruagante. Ita victoriam habuerunt facilem ac paratam. Factae porro plerumque incurfiones in terras lata planitie patentes, nullis in medio propugnaculis aut castellis loco opportuno interceptas. Aggrediuntur barbãri repente et ex improviso: atqui illis aetatibus prudentia nulla assuefecerat homines, etiam longinquorum populorum motus et consilia inspicere. Habitabantur quoque plerumque terrae barbarorum impetum excipientes a multis modicis populis, diuersae stirpis et nullo communi consilio in publicam vtilitatem conspirantibus; modo magnis imperiis erant obnoxiae, quae luxu et libidine dominantium dudum fracta

46 *Longinquar. in barbaros expedit. dlffic.*

fracta ac soluta tanquam tabe diffluebant, ita vt nec animus nec voluntas superesset populis, vt capita obiicerent nouo hosti pro vetere domino, quem in se saeuire tam superbe et impotenter meminerant, vt grauiora ab hoste quae metuerent haud haberent.

Iam si praeterita ad nostra tempora transferimus: de quaestione supra proposita in quam partem statuendum sit, facile iudicari potest. Ita nunc ex-culta est vita Europaeorum, artium et scientiarum inuentis ita locupletata et munita, ea rerum temporumque facta est immutatio, vt, nisi mutuis odiis ac discordiis ipsi se atterant, aut luxu ac mollitie confecti viribusque exhausti deficient, ab externo hoste satis videantur esse tuti. Incurfiones sane barbarorum, quales Mogolorum fuere ac Turcorum, vel Arabum, fieri necesse esset siue ex propinquo siue e remotis terris. A propioribus barbarorum regnis nihil metuendum esse Europae, manifestis rerum argumentis constat. Non enim Turcorum imperium ita constitutum est, vt siue Austriae siue Russiae fines mouere et suae ditioni aliquid inde ad-iicere possit; quid? quod ne spes quidem iis vlla superest, vt ereptas sibi terras recuperent. Persae autem, domesticis discordiis seditionibusque attriti, in se ipsos etiamnum ita saeuunt, vt per multas aeta-tes vires illi satis magnas haud sint recuperaturi, ita vt ne verendum quidem sit, ne terrarum vicinarum fines incurfent. Caucasios populos vicinosque alios barbaros Russorum arma facile comescunt. Re-liquae continentis partes faciem habent omnino immutatam, si cum iis temporibus compares, quibus populo-

populorum, quas vocant, migrationes factae sunt. Saeculis proximis a C. N. cum versus Danubium confluerent barbari, iique non modo ex oriente Asiae, verum etiam ex septentrione Europae, remotissimis a partibus, exciti, nullum erat Imperium Russicum, quod primum barbarorum impetum frangere posset; Romanum autem imperium multis suis malis labefactatum, etsi vel sic per duo saecula et quod excurrit barbaros incurfantes retudit, cum a pluribus partibus esset tentatum, imperatorum suorum pravis consiliis et reip. vitiis tandem, multo magis quam hostili vi et impetu, fractum barbaris succubuit eosque intra fines suos admisit. Mогоlorum porro in Asiam erumpentium impetus sustineri nequibat, quoniam omnes, quos aggressi erant, populos ipsi virtute, arte et usu rei bellicae, excellebant: quae res quam diuerso modo nunc se habeat, monitu vix opus est.

Accedunt his multa alia, quae omnem opinionem ac metum tollunt, ne vnquam similis barbarorum incurfio locum habere possit: mutata omnis res militaris, tormenta in muris, loca in finibus munita, et in his perpetua praesidia cum copiis nunquam non vna habitis: quas nos solemus sub militis perpetui nomine innuere. Quamdiu disciplina et scientia militaris inter Romanos viguit, numerosissimae barbarorum copiae fuere repressae ac deletae: nec, nisi Romanorum stipendiis et sub eorum vexillis belli gerendi arte imbuti et longo usu exercitati, barbari in fines Romani imperii penetrauerunt*).

A

*) Attigerunt haec et alii, vt nuper Gibbon, scriptorum politissimus et perspicacissimus c. 38. f.

48 *Longinuar. in barbaros expedit. diffiç.*

A barbaris itaque nihil est, quod metuamus: nisi longa saeculorum series mala, quibus premimur, ita exasperauerit, ut, exhaustis imperiis et regnis nostris profusione ac luxu, solitudine agrorum per dilectus facta, ciuibus in milites, aratris in enses versis, nobilitate fastu et luxu attrita et ad seruile obsequium erga potentiores prolapsa, ad barbariam ipsi redierint posterii; utque tum existant, in alio continente, populi opulentiores et potentiores, qui arma Europae inferant. Verum de his viderint posterii. Nos interea rebus nostris ita utemur, ut vitam litteris et artibus multo magis excultam illis relinquamus: quae si recte uti nouerint, nulla vnquam poterit existere rerum conuersio paullo memorabilior.

P.P. in Georgia Augusta Kal. Iul. cIo Io cclxxxviii.

IV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

THEOPH. IAC. PLANCK D.
CVM SENATV

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LI.

IN A. D. XVIII. SEPTEMBER. MDCCCLXXXVIII.

C E L E B R A N D A
RITE INDICIT.

*De iudiciorum publicorum ratione et ordine apud Romanos
et Graecos.*

Commentatio I.

*W*arren Hastings, ex India redux repetundarum
reus factus, direptaeque et expilatae Benga-
liae crimine in Magnae Britanniae Senatu accusatus,
et in iudicium publicum a viris grauissimis et elo-
quentissimis adductus, eam malo suo nominis cele-
britatem per omnem Europam est consequutus, vt
hac quoque parte Verrem illum, Tullianae eloquen-
tiae tulmine prostratum, exaequauerit. Contige-
runt enim ipsi et alia, quae cum Verris fortuna com-
parari possunt, inprimisque hoc, quod viros popu-
larium suorum eloquentissimos accusatores nactus

Heynii Opusc. acad. Vol. IV.

D

est,

est, qui ingenii sui suaeque orationis documenta edidere hac ipsa accusatione longe clarissima, ut audientes omnes in admirationem sui raperent. Quo ipso constitit verum esse, quod Cicero et Quinctilianus non vno loco prodiderunt, ad eloquentiae copias explicandas nihil esse tam accommodatum quam iudicia publica et accusationes ac defensiones. Obseruata quoque sunt in hoc Senatus M. Britanniae iudicio multa, quae veterem iudiciorum publicorum apud Romanos formam et ordinem in animum reuocarent. Interea dum adhuc expectatione suspensi sunt animi, quinam huius memorabilis iudicii futurus sit exitus, dumque in apparatu et ipso peruigilio sollennium anniuersariorum Academiae nostrae Georgiae Augustae versamur; estque adeo seu disputationi seu confabulationi non nimis graui locus: agedum, Ciues, capta ex famoso hoc quod in *Hastings* illum exercetur, iudicio opportunitate, excurramus paullisper in *iudiciorum publicorum apud Romanos formam*, imprimis *veterem, eiusque causas ac rationes*; rem quidem, etiam vulgari institutione tractatam, quam tamen multorum, qui de iis egere, obicurat diligentia, non illustrauit; cum neque ea, quae priuatis actionibus propria essent, a iudiciis publicis, neque temporum rationes inter se admodum diuersas, discreuissent. Neque vero haec, cum praefanda sint sollennibus academicis in craftinum diem indicendis, aut argumento aut omine aliena ab iis videri debent. Nihil enim infausti ac sinistra inesse potest ei, quod a iustitia, omnis salutis reip. custode ac parente, proficiscitur. Contra omnium bonorum fructum, saltem eius securitatem, intercipit

intercipit criminum et flagitiorum impunitas; multo magis si homines potentes ac nobiles, a quorum exemplis mala pleraque in remp. manant, raro a plebe ad nobilitatem, sibi ius fecere quod cupiditas et lubido suafit. Impune ab iis committuntur nimis multa, quae in iudicium vocari nequeunt, quia specie, more, auctoritate, licentia temporum se tumentur. In hos itaque infurgere, hos adoriri, impellere, de statu deiicere, profligare, verbis et factis hoc agere, ne illi remp. euertant, ciuibus suis impune insultent, omnium bonorum suffragia et laudes meretur. Quid enim esse potest generosius, quid bono ciui gloriosius, quam hominem exitiosum vel cum tuo periculo in discrimen capitis adducere! Vtique maioris est virtutis et fortitudinis, *inimicitias pro rep. suscipere*, quam beneficiis de ea bene mereri. Facile enim optimus quisque ad commodorum publicorum studia est paratissimus; at idem recusat ac refugit subire odia et simultates malorum ciuium: in quem censum omnes ii veniunt, qui suae vtilitatis caussa reip. vtilitates intercipiunt. Nihil itaque in commentatione hac nostra esse potest, quod aut ab auctoritate nostra aut a studiis vestris, Commilitones, aut a religione diei craftini abhorreat, quo auspicio Academiae nostrae memoria sollenni ritu recoletur; redibit simul cum ea in animum recordatio sollennium anniuersariorum superioris anni et semisaecularis celebritatis. Quod si cum ea non certabit pompa festa hoc die in templum academicum ducenda: non tamen remissior erit pietas nostra ac grata commemoratio bonorum, quibus per hunc quoque annum cumulauit nos di-

vina indulgentia. Salua enim est respublica; saluus et incolumis Rex noster Aug. cum Domo Regia, cumque trino illo beneuolentiae Regiae pignore Georgiae Augustae penetralibus credito, Principibus Regiis Serenissimis, inque his Te, *Auguste Friederice*, ad pristinam valetudinem votis nostris concessam restituto. Publicae religioni ac pietati in votis perfoluendis ac suscipiendis praeibit verba Collega coniunctissimus, Ordinis medici h. t. Decanus,

JO. ANDR. MURRAY D.

expositis breui oratione *stricturis in experimenta medica per mortes*. Conferet idem Ordinis sui auctoritate summos honores in Candidatos quatuor dignissimos: *Christianum Frid. Witting*, Einbecca-Hannoveranum, *Theophilum Frid. Gründeler*, Hannoueranum, *Frid. Guil. Hartel*, Hildesensem, *Heßorem Burcardum Mithoff*, Hannoueranum. Quibus sollemnibus vt praesentia vestra dignitatem et splendorem addere dignemini, Principes Regii Magnae Britanniae Serenissimi, vosque, Comites Illustrissimi, cum omni luuentute florentissima, quae hanc academiam nostram ornat, ita precamur et flagitamus, vt haud obscure significemus, fore in officio hoc, et academiae et nobis praestando, locum nouis caussis prouocandi amorem nostrum ac studium bene de vobis merendi vniuersis ac singulis.

Quae *crimina fuerint publica* apud Romanos, in quae adeo *iudicium publicum* constitui posset, etsi fuere plures, qui de iudiciis publicis egere diligenter, a viris doctis tamen non ita expeditum est, vt caussas ac rationes fatis teneamus. Crimina vulgo dicuntur

quod Seruium Tullium iudicia publica a priuatis feiunxiffe ait, (lib. IV, 25.) ita tamen vt a Tarquinio II. mox leges illae iterum sublatae sint (ibid. 43. cf. c. 13.). Idem etiam in Mettium Fuffetium eiusque socios ac proditiōnis conscios iudicia ex lege constituta esse narrat: quae vnde in tanto omnium monumentorum ex prisca aetate defectu homo rescuerit, haud facile assequi licet. Vnum est exemplum iudicii fama paullo certiore ad posteritatis memoriam propagatum, caussa Horatii, *perduellionis*, hoc est paricidii, caede sororis facta a). Narratur rex (Liv. I, 26.) *ne ipse tam tristis iudicii, aut secundum iudicium supplicii auctor esset*, statim conuocato populo duumviros *perduellionis iudicandae* constituisse; quo ipso intelligitur, lege ac more *iudicium hoc ad regem pertinuisse*. Idem *prouocationem ad populum aut primum dedit aut reliquit* b). Alterum exemplum est Consulis Bruti iudicis in caussa capitali, cum proditiōnis reos nobiles iuuenes, inque his filios suos, securi percuti iussit. In regis itaque ius et locum is successerat.

Iam

multo minus in iure dicendo. Quae itaque de consilio regum et coll. subtilius anquiruntur, fundum idoneum non habent nec habere possunt.

- a) Cum rationibus sermonis Romani magis consentaneum est hoc, quam cum aliis, vt Raeuardo ad XII. tabb. c. 27. statuere, omnem ciuem reum, vt capitale iudicium de eo fieri posset, primo hostem patriae ac perduellem proprie ita dictum renuntiatum fuisse.
- b) Adeo incerta, in his quoque, sunt omnia. *Duumuiri perduellionem iudicent. Si a duumuiris prouocarit, prouocatione certata. — Ita de prouocatione certatum ad populum est. Nihil de his Dionys. III, 23. qui tantum tum primum populo Romano potestatem factam esse ait capitalis iudicii.*

Iam L. Tarquinius, vt metum pluribus iniiceret, *cognitiones rerum capitalium sine consilio per se solus exercuerat, perque eam causam occidere, in exilium agere, bonis multare, non suspectos modo aut inuisos, sed unde nihil aliud, quam praedam sperare posset, solitus erat* (Liv. I, 46.). Constituta itaque mox eodem anno, quo Consules in iura regum tantum non successerant, *prouocatio ad populum*; qua omnis causa capitalis a consulum sententia ad populi iudicium reuocari potuisse videtur c); credere tamen licet, in causis iam lege fatis definitis et criminibus manifestis haud facile a Consulum sententia prouocatum esse; quorsum enim prouocarent ad populum manifeste rei? Neque eius rei exempla occurrunt. Verum prouocationem locum habuisse in causis tantum ambiguis, aut seu excusationi seu miserationi locum relinquentibus. At lege constituta erant tum iura inter Romanos paucissima, ita vt relinque-

D 4

rentur

- c) Ea quae ex prouocatione sequi necesse erat, statim coniunxit Pomponius O. I. l. 2. §. 19. *lege lata factum est, vt a cons. prouocatio esset, neue possent in caput ciuis Romani animaduertere, iniussu populi; solum relictum est iis, vt coercere possent et in vincula publica duci iuberent.* Atqui mansere iudicia apud consules, et potuere illi animaduertere, modo non ab eorum sententiis ad populum esset prouocatum. Nec vero in criminibus manifestis, vbi nulla nec excusationis, nec miserationis causa esset, esse potuit ratio iusta aut probabilis ad populum prouocandi, cum nulla iniuria facta esset. Causae itaque inferuit, et ex parte tantum vera pronuntiat, T. Quinctius apud Lium IV, 13. *Coss. costrictos esse legibus de prouocatione, ad dissolvendum imperium latis.* Non dissolutum est Coss. imperium, ve. um, ne arbitrio ac lubidine in ciues saeuirent, coercitum. Hoc tamen ipsum nobiles pro iniuria aduersus leges sibi facta habere solent.

rentur tantum non omnia arbitratui Consulium, quorum adeo aut cupiditas aut studium saepe sententiarum aequitatem in suspicionem adducere potuit. Sine accusatore iudicium nullum haberi mox videbimus; deficit nos auctoritas certa, eodemne modo iam tum res se habuerit, an reges et consules ad officium suum pertinere id putauerint, ut reum vocarent *d*). Probabilior tamen et ad veterum hominum ingenia accommodatior est prior illa ratio.

Et si vero populo prouocatio esset data; non tamen erat, qui iudicium populi constitueret, nisi magistratus idem qui iudicauerat. Vnde intelligitur, prouocationis fructum non satis magnum ad reos fuisse. Haud facile enim is, qui sententiam tulerat, ad eam populi suffragiis infirmendam, operam admodum promptam attulisse videri potest. Necessse adeo videri debuit, ut essent, qui, ne prouocatio inane nomen esset, perficerent. Creati sunt sedecim annis post (V. C. 261.) Tribuni plebis, ut auxilium ferrent plebi, utque appellati intercederent. Effectum ita erat, ut, qui Coss. sententia iniqua condemnatus esset, ad supplicium duci nequiret. Verum, ut populus de causa cognosceret, non nisi a Consulium opera ac voluntate expectares. Nam ad populum ferre, adeoque concionem et comitia habere, non nisi magistratui licebat. Ita plebis auxilium iterum ad inane nomen redierat; tam callidum erat patrum ad cauillandum ingenium in vita ceteroqui rudi

d) De Horatio ap. Liuium est: *tamen raptus in ius ad regem* et ap. Dionys. III, 22. Regi προσέρχονται τῶν πολιτικῶν ἄνδρες οὐκ ἀφανείς τὸν Ὀράτιον ἄγοντες ὑπὸ δίκην. quo auctore hoc scripserit, ignoratur.

rudi et indocta. Reliquum itaque erat, vt et ipsi Tribuni pl. cum populo agere et ad eum ferre possent. Nihil de hoc est memoratum; a Patribus tamen seu tunc seu paullo post potestas ea est facta e), sine qua vtique nullum effectum habuisset auxilium plebis.

Cum ab initio, vt sententiis Consulium in caussa capitali intercederent, Tribuni creati essent: altero anno post (263. al. 265.) ipsi ad populum accusare et reo diem dicere coepere Marcio Coriolano. Quo iure hoc audere potuerint, si quaeras: in promptu est videre, ad auxilium plebis ferendum spectasse et hoc, vt ei, qui plebi infesta consilia agitaret, ad populum diem dicerent; tenendum porro, quod paullo post memorandum veniet, magistratum illo tempore partes fuisse has, vt diem reis ad populum dicerent, hoc est, vt accusarent. Quo crimine Marcius accusatus fuerit, e Liiuo haud apparet; e Dionysio autem compertum est, cum et atroces ille in Senatu sententias dixisset, et Aediles pl. pulfasset, placuisse, vt, affectati regni, proposita exilii poena, accusaretur (c. 58.). Ad idem hoc iudicium comitia tributa habuere Tribb. pl. quae in ipsorum potestate essent (c. 59. cf. e. 38.). Constituta sunt itaque hoc exemplo *iudicia populi*, etiam de patriciis, *in*

D 5

comitiis

e) Dionysius quidem et hic iam ab initio sagaciter ordinat ac disponit Tribunorum pl. iura et negotia, et, modo creatos, concione conuocata leges ad populum ferre narrat lib. VI, 89 sqq. Idem paullo post legem pertulisse L. Iunium Brutum Trib. pl. memorat, Tribunum pl. cum populo agentem ne quis interpellaret lib. VII, 17. postquam paullo ante eundem Tribunum pl. potestatem dicendi a Coss. petiisse narrauerat.

comitiis tributis, magistratu plebis diem dicente; haud dubie ab initio non nisi in causis plebis. Diserte Dionysius et hoc addit, in M. Valerii sententiam Sctum esse factum, vt *ad populum dies diceretur* ei, qui in remp. deliquerit (nam de *populi maiestate* nondum tum facta memoratio) seditionem concitando, regnum affectando, de vrbe prodenda cum hostibus agendo, aut huiusmodi aliud scelus patrando (VII, 56 extr.): quae postea sub *perduellionis* nomine comprehensa sunt.

Inter haec *alia* crimina ac delicta iurisdictioni magistratus, hoc est Consulum, ordinariae relicta esse debuerunt, *alia* iudiciis publicis nouo more instituta a populo iudicata, accusantibus magistratibus, Quaestoribus, Aedilibus vel Tribunis pl. Ita Sp. Cassium affectati regni accusarunt et diem ad populum dixerunt Quaestores Caeso Fabius et L. Valerius, capitis poena inflictâ (Liv. II, 41. Dionys. VIII, 78.). Videmus quoque a Tribunis pl. sic rogari, vt populus iubeat quaestionem, senatus autem decernat, cui quaestio mandanda sit: qualis Petilliorum rogatio (ap. Liv. XXXVIII, 54.) habetur de peculatu in Scipionem. Cum autem iudicia, quae apud Coss. fierent, nullis legibus scriptis regerentur, verum eorum arbitratu haberentur, adeoque inter patricos et plebem varie ius diceretur: postulatum est, vt *de iure aequando* leges scriberentur. Id quod effectum tandem habuit legibus XII. tabb. scriptis. Enumerantur tabula VII. de delictis et tab. II. plura capite sancita, quae ad ordinariam Consulum, adeoque postea Praetoris vrb. iurisdictionem perti-

pertinuiffe putanda funt. Nata hinc *delicta*, et *actiones e delicto*, quae ad ius priuatum referuntur. Sunt inprimis in his furta et iniuriae. At tab. IX. *De capite ciuis nifi per maximum comitiatum ne ferunto*. Debuit hoc non nifi *ad cauffas iftis delictis non comprehenfas* fpectare; tum a comitiis tributis iudicia hac lege ad centuriata translata funt. Num intra perduellionis crimen, quod adhuc vnum fuiffe videtur de quo populus cognofceret, lex contineretur, non apparet; nec, an *parricidii* nomen, quod late omnem caedem designauit, iam tum vfu fuerit receptum. Conftat faltem, poftea ad plura criminum genera populi iudicia fuiffe inftituta, vt parricidii, repetundarum, ambitus, falſi, ftupri. Ita natus ille *iudiciorum publicorum ordo* fimulque *publicorum criminum recensu*; quae difficile eſt ad commune aliquod principium reuocare; cauffas tamen reperire licet in ftatu ciuitatis et conditione ciuium mutata: partim Tribunis pl. ad cauffas plebis referentibus et trahentibus plurima, quae antea patrum decretis adminiftrabantur: partim ciuium libertate inſigniter aucta et ciuitatis Romanae iuribus, inprimis LL. Poetelia Papiria 428. de nexis ſolutis, et Porcia 557. pro ciuium tergo et capite, egregie amplificatis. Natae itaque *partim* nouae caufae, cum noua crimina in remp. venirent, inprimis inter corruptelas reip. ingruentes, vt repetundarum, ambitus, peculatus, *partim* ftatu ciuium mutato a priſcis legibus XII. tabb. reſeſſum eſt, vt adeo a priuatis iudiciis in publica verterentur compluria quae *ad perſonam ciuis Romani* ſpectarent, cum de eius capite, nifi per comitiatum maximum, ferri non poſſet. Ita etiam iniuriae priuatis

vatis illatae in iudiciorum publicorum numerum reuocatae sunt, vt, si quis hominem telo occidisset, si veneno necasset et sic alia; falsi quoque et adulteri. Itaque constituta sunt iudicia veneficii, de ficariis, stupri, adulterii; quae, vt mox videbimus, ad quaestiones fuere translata, et nata cum his alia, vt de vi publica et priuata. Mansit tamen cum his tanquam proprium populi iudicium perduellionis, regno affectato aut libertate seu maiestate populi imminuta f); in qua seruatum quoque est supplicium nouissimum vt animaduerneretur more patrio.

Iam haec iudicia antiquitas exercebantur *in comitiis populi*. Subnata autem tanta segete criminum, adeoque iudiciorum, vt iis vix vacare posset populus, multis quoque causis maiorem forte subtilitatem aut industriam desiderantibus quam comitiorum natura et ratio admitteret, mandari coeperunt *quaestiones extra ordinem* et dari *quaestores* a populo. Si Pomponio (l. 2. §. 23. ff. de O. I.) fides habenda g): iam in XII. tabb. quaestores constituti sunt, h. e. ius datum populo, vt quaestores iuberet, quoties

f) Reuocari eo possunt omnia, quae ap. Sigonium de Iudic. III, 2. annumerantur exempla,

g) Pomponii verba notissima sunt; *et quia de capite ciuis Romani iniussu populi non erat lege permillum Consulibus ius dicere, propterea Quaestores (immo Quaestores) constituebantur a populo, qui capitalibus rebus praeesent; hi appellabantur Quaestores (Quaestores) parricidii; quorum etiam meminit lex XII. tabb. Vt nam verba adiecisset! etsi ea diuinando exsculpere nonnulli, vt Bouchaud p. 667. Ex Festo nihil amplius discas, voc. Parricidi (vt legendum pro Parici) quaestores (quaestores) nisi, Parricidam dictum esse, qui qualemcunque hominem occidisset.*

quoties res ita postularet. Partes ita populi deferri coepere seu magistratibus seu aliis; et ducere debuit populum haec ipsa res et diuturnior usus ad *quaestiones perpetuas* constituendas et *certo magistratui annuo* mandandas.

Rebus eō adductis vix verbum addere opus est de Praetoribus quaestionum causa constitutis, *quaestionibusque perpetuis lege* populi; prima quidem repetundarum, lege Calpurnia V. C. 605. Nota haec sunt in vulgus; habitaque nunc iudicia apud *Praetorem quaestionis*, aut apud *quaestionis Iudicem*: utriusque adest *Iudicum* confessus seu *consilium publicum*. Nec tamen interea non euenit, ut ipse populus iudicia publica veteri more exerceret: partim perduellionis, partim de quibus quaestio ordinaria nondum esset lege constituta, utque quaestiones decerneret et extra ordinem constitueret. Etiam *Senatus iudicia rerum capitalium* memorantur; scilicet in iis causis quae ad eius curam spectarent: nos eas sub *politiae generalis* nomine comprehendere solemus; rep. in magnum discrimen adducta, cui occurrendum esset praesentibus consiliis. Exemplum est iam antiquioris aevi, V. C. 568. mandata Coss. ambobus quaestio de clandestinis coniurationibus, (Liv. XXXIX, 8.) moxque de Bacchanalibus sacrisque nocturnis (c. 14.). Et spectat ad has causas locus Polybii VI, 14. Aliud sequiorum temporum anni V. C. 616. quo Consulibus extra ordinem decreta est e Scto quaestio inter ficarios caede atroci in filia Sila in Bruttis facta. (v. Cic. in Bruto c. 22.). Vnicum est exemplum, in quo a publicorum iudiciorum ratione

tione discessum videri potest a Sulla, in quaestione de iniuriis, quam non publicum, sed priuatum iudicium esse constituit *h*).

Videamus nunc id, quod omnino mirationem facit, cum nullum iudicium haberi, nullam quaestionem exerceri, adeoque nec reum quamuis nocentissimum condemnari potuisse audimus, *nisi accusator existeret; ex officio* autem, quod nos dicere solemus, magistratus non quaereret. Verum de his quae monenda sunt, vberiore commentationem desiderant; perueniendum tum ad ipsum iudicium, constituendus orator, peroranda est causa.

Verendum tamen est, ne teneamus coronam audientium, ad sacra sollemnia properantem; comperendinatum itaque esto prolatumque iudicium in alium diem. PP. in Georgia Augusta d. XVII. Sept. c1010cclxxxviii.

h) v. Comment. II. sub nota e).

V.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
THEOPH. IAC. PLANCK D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM
 IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
IVSTVM FRIDER. RVNDE D.
 CIVIBVS SVIS
 COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS
 IN A. D. II. IANVARIJ MDCCCXXXIX.

*De iudiciorum publicorum ratione et ordine apud Romanos
 et Graecos.*

Commentatio II.

Prodibit crastino die, Ciues, insignibus magistratus academici ornatus nouus Prorektor
IVSTVS FRIDERICVS RVNDE D.

vir vt integritate et virtute, ita humanitate et benevolentia erga vos, amore et caritate reip. academicae, conspicuus. Sperat itaque ille atque confidit, qualem sibi in manus tradi videt remp. pacatam, bonisque studiis florentem, talem se eam, quantum quidem

64 *De iudiciorum publicorum ratione et ordine*

quidem per vos steterit, aliquando successori esse redditurum; habebitque ille hoc tanquam pignus vestri erga se obsequii et amoris, si ad caerimoniam et ritum auspiorum iniuncti muneris cras faciendorum frequentes coieritis. Quod si inclinatis iam voluntatibus vestris aliud momentum superaddere fas est, eadem hac vestra in eum humanitate non minus officio vos vestro erga Senatum academicum, a quo rogamini, quam pietati in almam hanc Academiam, quae vos tanquam nutritio sinu fouet, satisfacturos esse putatote. Habebuntur iisdem his sollennibus auspicia noui anni, vtinam illa ab omni parte fausta ac laeta! At enim destituta pro dolor! euentu debito vota nostra et irrita sunt primaria sua parte, Regis, inquam, nostri indulgentissimi incolumitate et bona valetudine! pro qua vt priuatim vota quisque facimus numenque pie veneramus, ita nunc religione publica ac consensu communi vota suscipientur. Faxit numen O. M. vt vota nuncupata sint rata, vtque eorum compotes breui in laetas gratulationes effundamur! Ad vota haec, praeventibus viris grauissimis rite suscipienda, vt indictis sollennibus interesse velitis, Principes Magnae Britanniae Serenissimi, Tuque, Princeps de Turre et Tassis Serenissime, Vosque Comites Illustrissimi, omnesque et generis splendore et animorum ingeniorumque virtute florentes Academiae nostrae Ciues, ita rogamus, vt, ab humanitate vestra facile nos impetraturos, a pietate, officio, fide etiam vltro oblatum accepturos esse, haud dubitemus.

Interea nostro officio satisfacere haud grauabimur, quod in eo continetur, vt his sollennibus indicendis

dicendis nonnulla seu animorum ac voluntatum
vestrarum detinendarum studio, seu boni omnis
caussa, praemittamus. Ingressi eramus ante hos
tres quatuorue menses argumentum graue et difficile
*de iudiciorum publicorum apud Romanos caussis et ratio-
nibus*, subnata occasione per iudicium, quod illo tem-
pore agitabatur in *Warren Hastings*, cuius nomen
ad Magnae Britanniae Senatum delatum est, tan-
quam Indorum praedonis, in quos ille ex-
pertus esse ferebatur omnia, *quae luxuries in flagi-
tiis, crudelitas in suppliciis, auaritia in rapinis, super-
bia in contumeliis efficere potuit*. Exposita est omnis
illa quaestio de iudiciis publicis a viris doctis copiose
et accurate a). Enimuero in salebris haerent, dum
iudicia publica, caussas publicas, delicta et crimina, ad
nostri iuris criminalis principia exigunt et consti-
tuunt b); tum vix quisquam attigit caussas et ra-
tiones,

a) Fons et fundus est omnium, quae de hoc argumento
scripta sunt, *Sigonius de Iudiciis*; e quo sua deriu-
runt quos vidimus omnes, inprimis qui compendiis di-
dacticis haec perscribere; etiam *Siccama de Iudic. Cvir.*
I, 5. c. not. Zepernick, et nuper *Bouchaud Commen-
taire sur la Loi des douze Tables p. 667 fqq.* Subti-
liora persequutus est *Adrianus van der Hoop* in *Dist. de
iis qui antiquitus apud Romanos de criminibus iudica-
runt*, in *Supplem. Thes. Meermann. extr.*

b) Cum iure quidem nostro, quod *criminale* vocant, nullo
modo conuenit pars illa rei iudicariae Romanorum;
neque quae nos appellamus *delicta publica et priuata*
eodem modo apud Romanos dicta. Causae publicae
non nisi *e lege naturam et rationem* acceperunt, vt vix
sub aliquo principio communi, vnde ducantur, quam quod
lex facit, comprehendere possint. Aliae enim ad remp.
aliae ad ciuem eiusque personam spectabant, aliae ad
priuatam iniuriam, vt adulterium, stuprum, falsum,

66 *De iudiciorum publicorum ratione et ordine*

tiones, quibus factum sit, vt iudicia publica in eum, nec in alium modum essent constituta, vtque alia, quae in remp. committuntur, *criminum*, alia *delictorum* loco haberentur; cur porro magistratus, vt nostro more loquamur, *ex officio* non inquireret, et cur *unicuique e populo accusare* liceret. Ad haec attendere animum coeperamus, nuncque iterum ad ea redire constitutum est.

Vidimus igitur omnem iudiciorum publicorum rationem repetendam esse a reip. R. primordiis, quando, iuribus ciuium adhuc parum subtiliter constitutis, omnis iuris dicundi potestas delata erat, vti antea in reges, ita in Consules. Ab initio nulla aut fuit aut esse potuit causa aut iudicium publicum proprie ita dictum, nullum discrimen inter crimina publica et priuata; cognitio omnium delictorum et noxarum erat apud magistratum. Prouocatione autem ad populum lege constituta

plagium. Neque adeo satis definita est *causae publicae* notio, si eam esse dixeris (etiam ap. Bach. et Ernest.) *quae spectat ad remp.* sed requirebatur praeterea, *primis temporibus*, vt magistratus de ea re ad populum ferret vtque seu iudicium populi constitueretur seu quaestio haberetur; *mox* autem, quaestionibus constitutis, vt e lege populi, ad populum vel a quaesitore, illa ageretur, et vt vnusquisque e populo accusare posset. Primarium, vt diximus, quod iudicii publici notionem constituat, est, *vt e lege habeatur*; recte adeo §. I. De publ. iudic. *Non omnia iudicia, in quibus crimen vertitur, publica sunt, sed ea tantum, quae legibus iudiciorum publicorum deniant*; de reliquis sunt *actiones delictorum causae* instituendae. Contra erant *delicta publica*, de quibus *nullum iudicium publicum* habebatur, vt annonae flagellatio, ruptio aggerum, collegia et corpora illicita; haec *crimina extraordinaria*: de quibus v. D. lib. XLVII. tit. XI.

stituta, primum iudicia publica nata sunt ex prouocatione. Succedere alia aliis temporibus e lege a populo lata. Relictae interea aliae caussae iurisdictioni ordinariae magistratus, eaque sunt delicta in XII tabulis enumerata, pleraque capitali poena sancita. Temporum tamen rerumque mutatione facta, cum alia crimina existerent, quibus aut lege prouisum nondum esset, aut quibus legum sanctio non satis responderet, aut, quod plerumque occurrebat, si potentiorum ciuium nomina deferenda essent: constituta sunt nouis de caussis populi iudicia; aut re ita postulante quaesitoribus mandatae quaestiones aliae a populo, aliae a Senatu c), aliae plebiscito in Senatus decretum facto. Tandem quaestiones perpetuae constitutae; per quas (in caussis saltem lege definitis) *populus Rom. omnem suam de ciuibus iudicandis potestatem iudicibus tradidit d)*. Vix vlla est harum quaestionum, quae non antea exercita esset aliquoties seu iudicio populi seu per quaesitorem a populo dictum.

Iam non admodum obscura res esse videbitur, si quaeritur, quomodo factum sit, vt inter Roma-

E 2

nos

c) Scilicet in caussis quae ad Senatus curam spectabant, quarum magnam partem nos sub *politiae generalis* nomine, Romani per *republicam summam* declarabant. Hoc modo tollendae difficultates, in quibus aestuant viri docti, v. c. Ducker ad Liv. XXXIX, 14. van der Hoop c. 3. p. 621 sq.

d) Cic. p. Flacco 2. An vero a praetore, qui quaestionem exercebat, ad populum prouocare licuit? Vix putes, ex eadem ratione. Vnum meminimus exemplum Rabirii ap. Cic. p. Rabirio, add. Sveton. Caes. 12. Dio. XXXVII, 27. Sed in causa perduellionis, nec a Praetore, verum a Duumuiris ad populum ea prouocatio facta.

nos pro certo et explorato constaret, et, *quemuis e populo accusare posse*, et, *nocentem, nisi accusatus esset, non posse condemnari*; (vt Cic. p. Roscio Amer. 20.) nisi in caussa in qua reip. status periclitaretur; in qua ad Senatum vel ab indice rem deferri fatis erat, vt indicis opera ad Brutum Cos. delata fuerat Tarkiniorum coniuratio, vtque in Catilinaria coniuratione iudicio facto Senatus decreuit, vt viderent Coss. ne quid resp. detrimenti caperet: quo Sto cum alia. tum *domi militiaeque imperium atque iudicium summum habere* permittitur. (Sallust. c. 29.). Scilicet, vt de altero illo priori loco dicamus, ab initio *solitum fuit magistratibus, diem priuatis dicere*, (Tacit. An. IV, 19.) aut, quod postea inualuit, iis, qui a magistratu in concionem producti essent. Neque quaestionibus perpetuis constitutis Praetori aliud quid mandari potuit, quam quod ad populi curam antea spectauerat, vt reum ad se adductum iudicaret. Vix autem e reipubl. dignitate factum videri potuit, si apud Praetorem alius magistratus priuato diem diceret; ab hoc igitur more discedendum fuit. Neque vero facile eo deueniri potuit, vt ad tam diuersi generis caussas vnus aliquis e ciuibus accusator constitueretur; nec, si priuato homini talem potestatem crederes, periculum metusque abesset. Repetundarum porro caussa, quarum quaestio prima fuit, non ab ipsis prouincialibus agi poterat; igitur ipsis libertas erat relinquenda, vt patronum adsciscerent e ciuibus, quem vellent; quaerendus autem aliquis ex iis qui gratia et opibus valerent. Eo itaque ipsa res deducere debuit, *vt accusare posset, qui vellet*; versa inde res in morem est, atque ita ius factum,

vt

vt *accusandi potestas esset unicuique e populo e*). Omnino tamen ad ciuitatum nondum subtiliter constitutarum ac descriptarum instituta hoc referemus, vt, nisi caussa ad magistratum siue ad populum delata, nulla fit criminum cognitio et animaduersio; docent hoc priscae de populorum originibus historiae; docent, quae de populis barbaris narrata sunt; nec, nisi ingeniis aliquantum expolitis, et in ciuitatibus melius constitutis, ius crimina persequendi aliter constitutum, aut datum magistratibus reperias; nec fere, nisi ad dominationem vnus rerum summa delata. Nam in liberis ciuitatibus iudicia apud populum sunt, et, si magistratus creantur, qui iudiciis praesint, iudices tamen e populo leguntur, qui iis pro consilio sint. Itaque Athenis fuere tribunalia et dicaeteria, in quibus ciues iudicabant; et Romae post iudicia publica in comitiis habita quaesitoribus constitutis lecti sunt iudices primo e senatorio tum ex aliis ordinibus. Eodemque spectat, quod firmamentum et Palladium libertatis habetur, si non nisi a paribus iudicari possit. In libera itaque ciuitate haud facile hoc expectes, vt imperatoria illa iuris constitutio locum habeat, qua magistratui ius ex officio inquirendi permittitur. Contra, ad priscum morem, si emendatione res egere videtur, accommodari solent et institui pleraque. Ita apud Athenienses oratores constitui placuit, qui reos in iudicium adducerent; nec nisi per Pisisstratidas aut XXX tyrannos quaestiones sponte susceptas et exercitas repereris. Hoc idem ab aliis Graecarum ciuitatum tyrannis tentatum. Apud Spartanos autem, rerum summa ad

E 3

pauco-

e) De qua v. Bach. in Traiano p. 77.

paucorum opes reuocata, cum Senatus tum Ephori de criminibus, etiam nullo accusatore et indice, cognoscebant. Ad libertatis itaque in ciuitatibus liberis rationes referendum est hoc vel maxime, quod magistratibus nulla ex officio cognitio defertur. At enim sub Imperatoribus Romae cum reliqua libertate et ius illud sublatum est, vt, nisi accusatus, in iudicium adduci et condemnari posset e ciuibus nemo; initio facto in maiestatis crimine, ad indicum et delatorum malitiam iudiciis constitutis, tum illatis in iudicia *criminibus extraordinariis*; et *cognoscentibus Imperatoribus de criminibus extra ordinem*. Ita crimina leuiora ad Praefectum vrbis, grauiora, aut si reus dignitate et loco emereret, ad Praefectum Praetorio deferri coepere. Quod si vrgeas, magistratu non ex officio inquirente, multorum criminum impunitatem et flagitiorum licentiam esse: reputandum est, in libera republica aliis modis cautum fuisse; et primo quidem hoc ipso, quod, vnicuique e populo accusandi potestas erat *f*): quod in tali ciuitate latius patere plusque effectus habere putandum est, quandoquidem reipublicae salutem a cura sua nemo alienam esse censet; et vnus ciuium quisque in iudicio publico tanquam iudex sedebat et suffragium ferebat. Erant porro magistratus, qui ad

f) Refertur enim hoc vel maxime inter ea, quae iudicii publici notionem constituent, *quod vnusquisque e populo accusare potest*. Discessit in hoc a mente et notionem iudicii publici Sulla, qui *quaestionem de iniuriis* instituit, qua (v. disputata ap. van der Hoop v. c. p. 626.) non cuique e populo data est accusatio, verum *actio competit ei qui passus est iniuriam*. Contra in aliis quae ad iniuriam priuatam spectabant, vt in adulterio I. Iulia, deferre crimen licebat vnicuique e ciuibus.

ad plebem rogationes ferrent, erant Coss. Aediles aliique, qui ad Senatum referrent, Senatus autem, qui summam rempubl. ad se spectare censebat, de delictis, quae publica animaduersione digna essent, quaestionem decernebat (Polyb. VI, 11. 14.) unde etiam perpetuis quaestionibus constitutis per saepe quaestiones extra ordinem constitutas audimus. Eodem adeo res redit, quo nostrum illud, quod ex officio inquirere magistratus iactantur. Inter haec plerumque illud parum reputatur, quod constituti erant Triumviri capitales, qui inferioris ordinis homines prehenderent, in vincula conicerent, in eos animaduertent. Perperam illud, quod de Milone aut Pisone ac similibus potentioribus ciuibus lectum memoria tenemus, per omnium ordinum ciues aequali more ius fuisse putamus. Aduersus potentium autem opes ne in more quidem hoc, vt ex officio inquirant magistratus, satis esse videas praesidii. Neque nostra aetate nocentissimus reus ex India redux a magistratibus ac iudicibus ordinariis in discrimen adductus est, nec adductus fuisset, nisi ciues extitissent, viri boni, fortes et constantes, reipubl. salutem suis commodis potiore habentes, qui eum accusarent.

Relicta itaque apud Romanos accusandi potestas *omnibus qui vellent*; quae quidem res in libera ciuitate vel maxime cum iuris aequalitate coniuncta est; interest enim vniuersorum et singulorum, vt resp. salua sit. Verum mature intellectum credere licet, ad accusandum et defendendum reum facultate dicendi opus esse; inde vsus docuit, artem ali-

quam in dicendo locum habere; desiderauit quoque caussarum nonnullarum subtilitas ingenii acumen. Non itaque accesserunt ad accusandum nisi disertis et eloquentes. Habebat res cum per se dignitatem et gratiam; si quis officio ac fide adductus homines cupiditate, audacia, scelere vnus oppressos subleuaret; tum vero multo magis orator inclaruit, si condemnatus esset homo scelestus et facinorosus opibus in rep. praeualens, aut si caput, fama, fortunae innocui ciuis aduersus atrocem aduersarium essent defensae. Inde commendari populo nomen eius qui malum ciuem in iudicium adduxerat; et iuuenes nobilissimi inuolarunt in hanc gratiae ac famae aucupandae artem, vt in accusatione aliqua illustri ingenii sui et reip. gerendae auspicia facerent g). Prouexit et abripuit alios eloquentiae laus tam praecleara, vt similem famam sibi pararent non tam in caussa iusta tuenda, quam in caussa quacunque, vtque eam laudem quaerent ex solo euentu, si ingenio et arte effecissent, vt aut condemnaretur, quem vellent, aut absolueretur. Inde crescere eloquentiae admiratio, et ducere ad id, quo maxime effici posset quod vellent, scilicet vt ira et miseratione mouenda expugnarent iudicum voluntates. Quo factum est, vt non in caussae bonitate praesidium rei haberent et in innocentia; aut vt in caussae expositione accurata suisque argumentis subnixa sibi oratores confiderent; verum vt in mouendis affectibus eloquentiae summam collocarent; non aliter ac si in iudicum voluntate positum esset, quam sententiam

g) Nota res. Vide saltem Cic. Off. II, 14. Quintil. V; 13, 3. vbi Gefn. XII, 7, 1 fqq. Dial. de c. c. Eloq. 34.

tentiam ferrent; quid quod adeo ab omni iusti veri rectique sensu recesserant, vt, nulla causae habitatione, reum aut odio iudicum aut miserationi tanquam obnoxium et addictum haberent. Est hoc inter exempla grauissima occaecatae praua opinione mentis humanae. Nec tamen aliter statui videas a sapientissimis hominibus *h*). Etiamnum modo tacitis, modo apertis iudiciis, multi quibus publica auctoritas credita est, quicquid agunt aut statuunt, censent aut iudicant, non ab officii necessitate et iuris freno vel reductanti imposito profectum id esse volunt; verum propensae suae voluntati ac beneuolentiae illud deberi prae se ferunt; ita vt in beneficii loco habendum et gratiae causa concessum putari velint, quod ius fasque postulabat.

Sunt tamen inter haec nonnulla, quibus miratio, quam hoc facit, quod iudicum arbitrio et oratoris arti et calliditati ad illius impulsione tantum momenti relictum fuit, valde minuitur. Primum cogitandum est, multas causas esse ita comparatas, vt vtrunque rationes et argumenta adsint idonea, quibus et aggrauatur reus et leuatur vel excusatur; ita vt externae rationes seu personae seu temporum seu aliarum rerum in subsidium aduocandae sint. Tum non latuit viros bonos prauus ille eloquentiae vsus, quin in eum graui increpatione inueherent *i*).

E 5 credere

h) Sunt eiusmodi loca infinita ap. Cicer. v. c. de Or. II, 29. 48. Or. 21. Off. II, 14. ad quem loc. prudenter mouit nonnulla Garbe v. c. Quinctil. VI, 1. IV, 1, 44.

i) V. Quinctil. VI, 1, 7. XII, 10, 52 sq.

credere licet affectus non mouere voluisse nisi in caussa bona aut consilio bono; in quo haberi potuit et illud, si reum, etiam nocentem, defenderent: videbatur enim humanitas admittere hoc, vt accusatoris crudelitati eum subducerent. Praeterea ita fert natura ipsa, vt vix ab affectibus libera esse possit oratio: in scelestum hominem odio inflammamur omnes; hoc odio contactus orator an narrare scelus, an accusare potuit, quo minus iudicum animos moueret vultu, voce, oratione! Quid vero si in corruptelis, quales tum fuere, iudiciorum iudices orator nactus erat aut infestos aut cupidos, timentes, inuidentes? quid si remissos, supinos, inertes? fas vtique erat, orationem attemperare ad eorum naturas et ingenia.

Nolumus in aliis haerere, quae iam e vulgari-
bus libellis fatis nota esse possunt. Vt faltem verbo nonnulla attingamus: Fingamus, Commilitones, diem iudicii adesse; et nunc quidem, antiquo more, ad populum accusatione facta. Egerat scilicet magistratus ad populum, vellet iuberetne populus Rom. vt quaereretur *k*); diem dixerat, vadibus ab reo datis. Mutata ab reo et ab eius amicis vestis. Adest dies comitorum *l*); citatur reus, respondet, accusatur

k) Multa ac poena aut iam lege constituta, aut in ipsa rogatione proposita v. c. de Postumio Liv. XXV, 3. 4.

l) Secundum loc. Cic. pro domo 17. die ter a magistratu prodicta, et per trinundinum lege accusationis ex albo proposita; vt fere rem per se obscuram accipit *Sigon.* de Iudic. III, 6 et 9. (nam ex Dionys. VII, 58. nihil ad rem) eumque fere alii sequuntur; vt nuper Bouchaud p. 663.

fatur ad populum. Constitutis autem quaestionibus perpetuis in populi locum successerat magistratus: defertur nomen ad Praetorem cuius quaestio est, etiam libello, cui subscribunt alii tanquam secundarum partium actores; recipitur nomen ac perscribitur. Citatur reus, interrogatur legibus; tum conuicto et confesso confestim aestimatur lis *m*); si reus habet quo se defendat, iudicium constituitur. Nunc reus in reatu constitutus, vadibus datis, fordidatus. A Praetore in diem iudicii conscribuntur iudices e decuriis; nominibus in urnam missis fit sortitio, reiectio, subfortitio. Iurant iudices in leges. Habet iudicium Praetor, aut constituitur ab eo Iudex quaestionis, qui vicaria opera quaestioni praesit. Die iudicii accusator et reus a praecone citantur: si accusator non respondet, accusatus e reis eximitur; si reus, absens condemnatur. Si uterque respondet, datur dicendi potestas accusatori, tum reo, eiusque patrono. Nota haec, ut diximus, sunt omnia, ex antiquitate Romana. Itaque in his subsistimus. PP. in Georgia Augusta Kal. Ianuar. cIo Io cclxxxix.

m) Non enim omnes reos in iudicium adductos credere licet; quorum enim interrogatos eos a Praetore legibus putabimus? et quid iudicium sortitione opus fuit, si reum confessum haberet magistratus?

E P I M E T R U M.

Cum praescriptum esset binis his Commentationibus, *de iudiciorum publicorum ratione et ordine* apud Romanos et Graecos disputatum iri: casu nescio quo factum est, ut ad alia auocarer; forte etiam Graeca minus visa sunt accommodata esse huic scriptionis generi; quod, cum nomine Academiae publico institutum sit, ad litteras, quibus pauci vacare possunt ac debent, haud bene reuocari potest; neque ostentationis facile insimulationem ac suspicionem effugiat is, qui alieno loco ac tempore ut alia, in quibus sibi placet, aliis minus curae habita, ita Graeca iactet. Exspectabam quoque accuratam de his disputationem ab aliis, qui studiorum suorum arcem hoc in genere antiquitatis ponere velle videbantur. Est enim magna adhuc et vtilioris doctrinae et laudis exquisitae seges, eaque parata, ex curatiore et doctiore oratorum graecorum tractatione expectanda. Etsi autem ne nunc quidem satis otii est ad excutienda omnia ea, quae in Atticis oratoribus ad iudiciorum publicorum rationem elucidandam facere possint: aliorum tamen commodis me inseruiturum esse puto, si, ne promisso parum stetisse videar, summas saltem lineas commentationis duxero, quibus facile erit et elaboratam singularum partium informationem dare et colorum pigmenta addere. Sane in vulgaribus quoque, inprimis antiquitatis Graecae, hoc est Atticae, libris multa de his tradi solent: verum versantur viri docti in verbis enarrandis et declarandis, vix vnquam in ipsa re iudiciaria constituenda. Nobis non de verbis, sed de ipsa re laborandum erat, et de notionibus clavis et distinctis. Quae tamen satis nota sunt, leui tantum

tantum digito attingam; etsi reliquorum quoque non nisi lineas dabo extremas.

Non minus Athenis, quam Romae, nulla instituta publica a disciplinae alicuius subtilitate sunt profecta; adeoque nec *iudicia publica; lege* ea fuerunt constituta; plerumque ea, quae more vsuque obtinuerant, postea legibus fuere descripta; multa tamen subtilius apud Graecos, quam apud Romanos; quandoquidem omnino Athenienses maiorem in re iudiciaria subtilitatem sectatos esse constat. Et primo quidem criminum accusationum que genera diuersa cum *iudiciorum diuersitate* erant coniuncta; quae mihi a *diuersa* eorum origine profecta esse videtur. Prima et *antiquissima* fuere *iudicia φονικὰ, caedis factae*; quae praecesserat antiquior *Areopagus*. Quatuor fuere constituta *tribunalia, βήματα, περι τῶν φονικῶν*, quorum origines a temporibus heroicis repeti solebant; id quod saltem vetustatem arguere poterat *); appellata a locis, in quibus iudices conueniebant, τὸ ἐπὶ Παλλαδίῳ *de caede non voluntaria, περι ἀκουσίων φόνων* τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ, *ἀν τις ὁμολογήῃ μὲν κτεῖναι, ἐνόμῳ δὲ φῆ δεδρακέναι.* (quod nos solemus dicere *moderamen inculpatae tutelae*) τὸ ἐπὶ Πρυτανείῳ, *περὶ τῶν ἀποκτεινάντων, κὰν ᾧσιν ἀφανεῖς* (ut inquireretur in *caedis auctorem ignotum*), καὶ περὶ τῶν ἀψύχων τῶν ἐμπεσόντων καὶ ἀποκτεινάντων, *si res inanimata mortem intulisset, ut saxum cui quis incumberet, τὸ ἐν Φρεαττοῖ, siue ἐν Πειραιεῖ si quis ob caedem fortuitam exulans peregre φόνον ἐκούσιον commiserat.* Subtilitates hae, ad nostrum sensum futiles et inanes, pro istorum hominum simplicitate ex eo subnatae esse, si recte video, videntur, quod non quatuor vnus legis capita, sed quatuor leges, quae ad causas φονικὰς spectabant,

*) Videtur dignitas et fama his βήμασιν esse quaesita per tragicos. Nam e instituta esse videntur non a Draconnisi.

stabant, perscriptae erant. Cum enim diuersis caedis generibus diuersae poenae essent constitutae, e lege autem sententiae pronuntiandae: ad diuersas legum formulas etiam iudiciorum diuersitatem constitutam suspicari licet, vt, caussa perorata, iudices statim e lege pronuntiare possent reum absolui vel condemnari: non autem e diuersis legibus aut legum capitibus deligere quod huic caussae conueniret. Nec vero haec iudicia perpetua fuisse, sed putanda sunt coacta non esse, nisi quoties caussa, quae id postularet, incidisset. Ad quodnam autem e quatuor tribunalibus caussa deferenda esset, esse debuit, qui constitueret; et is fuit *Archon*, et quidem Βασιλεύς, si recte iudico.

Praeter haec quatuor tribunalia erat *Areopagus*, ad quem φόνος ἐκούσιος, ἐκ προνοίας, caedes consulto *περαθτα*, esset deferenda, et hoc quidem ex Solonis lege; cum ad Areopagum ab initio omnes caussae φονικαὶ pertinuisent.

Ab Areopago itaque per Draconem caussae φονικαὶ aut omnes aut pleraeque videntur fuisse auocatae, ita vt postea Solon genus primum, caedem deliberatam, Areopago redderet: quod quidem factum arbitror *a*); nisi forte Ephetae in Areopago sederunt; nam, quod Petitus existimabat, Areopagum a Dracone prorsus esse sublatum, parum probabile videtur. Postea aliae quoque caussae capitales in Areopagum fuere inductae: vt vis facta, furtum, veneficium, incendia, proditio. Etiam impietas (ἀσέβεια), de qua nec minus iudicia in dicasteriis fuere: vt ex Lysia in Andoci-

a) Obscura enim res est deficiente rerum memoria. Locus autem Polluc. VIII. f. 125. multo maiorem obscuritatem infert; quae non nisi coniectando dilui potest. Verum haec a diagrammate, quod hic proponimus, essent aliena.

Andocidem patet. Itaque, si ap. Xenoph. rep. Athen. 3, 5. populi esse dicitur, διαδικάσαι εὐὰν ἀσεβήσωσι, accipiendum erit, de praeiudicio, ad Areopagumne an ad Heliaeam iudicatio spectet.

Qui in quatuor tribunalibus sedebant iudices, *Ephetæ* dicti, numero LI. primum a Dracone cum ipso iudicio constituti, ex ciuibus primariis, a populo, vt probabile fit, singulis quinque e X tribubus lectis, quibus Βασιλευς annumeratus, qui iudicium cogebat *).

Erant praeterea δικαστήρια sex περι δημοσιῶν, ad quae et γραφαὶ et δίκαι spectabant; h. e. et *causae publicae et priuatae*. Praeerant iis ex Archontibus sex *Thesthoetae*. Nobilissima erat *Heliaeae*. Omnia haec in vulgus nota: vel ex Petito de LL. Attic. iudicum numerus ingens: sexies mille quotannis lecti; distributi illi *forte* opera Archontum per dicasteria b), et singulis causis itidem *forte* lecti ab Archontibus. Numerus maior minorue pro grauitate ac dignitate singularum causarum; semper tamen ille nimis magnus pro nostrae rei iudicialis rationibus c). In delatione,

*) Pollux VIII, 90. tantum τὰς τῶν ἀψύχων δίκας memorat. Ait quoque Areopago in causis caedis praefuisse Regem.

b) Quingenti iudices sedebant in Heliaeae; (Pollux VIII, f. 123.) forte idem numerus in ceteris singulis; ita sex iudiciis sufficiebant ter mille iudices; verum vt alternis vacare possent, numerus videtur esse duplicatus. Iudicia interdum coacta esse mille, aut mille et quingentorum iudicum, Pollux eod. loco testatur. Quod de X. tabellis, quae X. litteris, A. B. Γ. insignitae erant, inter iudices distributis, narratur vulgo e Schol. Aristoph. ad Plut. 277. non satis concoquo; nam Ephetæ in βήμασι diuersi erant a iudicibus dicasteriorum.

c) Quid spectarint in magno hoc iudicum numero constituendo, assequi mihi videor ex Xenoph. rep. Ath. c. 3, 7. vt canerent, ne, si pauci essent, facilius iudicia corrumperentur.

delatione, φάσει dicta, si intra mille drachmas aestimatio litis substiterat, CCI. sin mille drachmas excedebat, CCCCi. iudices fedebant: Pollux VIII, 48. in cauffis εισαγγελίας mille e Solonis institutis; quibus Demetrius Phalereus quingentos adiecit (ibid. f. 13.). In cauffa Socratis ΙΟV. iudicabant; nam CCLV. eum damnauerant, CCLi. absoluerant; si tres his calculis alteris accessissent, absolutus erat potiori calculorum numero: CCLIII. (Plato Apol. Socr. 25.).

Quod Romae institutum vidimus, Athenis quoque in omni cauffa publica obtinuit, vt *liberum esset unicuique e populo accusare d*). Tum commune et hoc: *deferendum erat nomen ad magistratum*, siue ad Archontum collegium, siue ad vnum ex Archontibus, pro diuersarum cauffarum natura et nomine, vt φονικά ad Regem; quae ad dicasteria spectabant, ad Thesmothetas: a quibus et cauffae, quo ordine essent agendae, et dies, proscribi solebat (Pollux VIII, f. 88.). Erant praeterea cauffae aliae deferendae ad *Senatum*, βουλὴν; tandem aliae cauffae ad *populum*, quae a populo conuocato (ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ) erant diiudicandae. Videtur tamen et in his *magistratus opera* intercessisse, vt ad Archontes res esset deferenda, ab iis autem ad *Senatum* referenda, aut ferenda ad *populum*; etsi vulgari vsu ipse actor εισαγγέλλεσθαι dicitur. Accuratus haec constituenda erunt ab iis, qui in oratoribus graecis interpretandis versantur.

Ad *populi iudicia* spectare debuerent eae cauffae, quae ad ipsam *remp.* et eius administrationem, salutem et incolumitatem, pertinerent; tum cauffae e *prouocatione* ad *populum*, ἐφέσεις, tandem *cognitiones*, quas
nos

*) Ταύτας τὰς δίκας — (τὰς γραφὰς) ἐξῆν τῷ βουλευμένῳ γράφεσθαι. Pollux VIII, f. 41.

nos *causas exemptas* dicimus e) Saepe in his inciderebant *causae* ex eo genere, quod nos solemus appellare *quaestionum praejudicialium*, quarum diiudicationem plerumque populus mandabat dicasteriis. Demosthenes, qui chorum instruxerat, a Midia, aemulo, in orchestra pugnis caesus, accusauerat Midiam ad populum; damnatur *ἀσεβείας* Midias; at ille alteram actionem instituit, *ἀγῶνα τῆς ὑποτιμῆσεως*, non *ἀσεβείας*, sed *ὑβρεως* se reum esse contendens; res reiecta ad dicasteria; in altero hoc iudicio habita oratio in Midiam.

Causae, quae ad remp. ipsam spectarent. infinitae fuerunt; aliae maiores et grauiores, ad reip. constitutionem et securitatem spectantes, quas partim *perduellionis* esse dixeris, partim *maiestatis populi*; aliae *politiae generalis*, et in his *religionum* et *sacrorum*, aliae *aerarii*, adeoque *redituum*, *vectigalium*, *tributorum* et *munerum publicorum*, *λειτουργιῶν*; aliae *administrandae rei militaris* et *nauticae*; ad haec enim rerum capita reuocari fere possunt ea, quae sigillatim ac sparsim memorantur *Causae Sociorum* cum his coniungendae sunt, distribuendae, puto, per eadem capita.

Causae versari debuerunt *aut* in criminibus iudicandis, *aut* in legibus ad *causas* singulas applicandis, *aut* in iure dubio et incerto. Ad haec, quae memorauimus, capita referre *causas* et iudicia nobis nunc licet; at veteres *sub aliis nominibus* ea comprehendunt *e rerum temporumque causis natis*. Sunt primo

εἰσαγ-

e) Omnino iudicia Solon *in manu populi* esse voluerat, apud quem summa potestas erat; et si circumscripta variis bonis institutis mox a Clisthene, Aristide, Pericle aliisque demagogis, sublatis; inde prouocatio ad populum

εἰσαγγελίαι f), in maximis criminibus publicis, et moram non admittentibus; de quibus nec magistratus constitutus, nec leges latae, ex quibus iudicia fieri possent (ἐπι τῶν ἀγράφων); sed vel apud Senatum vel apud populum primo fit iudicii constitutio (κατάστασις). In his multa grauissima reo irrogata, actor contra reo non damnato multae expers fuit, etsi Theophrastus suo tempore eam mutationem factam memorat, vt, si ne quintam quidem suffragiorum partem actor tulisset, ἄτιμος quidem non esset, mille tamen drachmas penderet g). Fiebant hae εἰσαγγελίαι ad populum Thesmothetarum opera, (Pollux VIII, f. 87.) ἐν ἐκκλησίᾳ. Si admissa esset a populo, et accusatio decreta, constituebatur iudicium seu dicasterium, in quo illa agenda erat, et accusator, aut qui se offerret aut quem populus diceret: hoc est προβάλλεσθαι, et actio προβολή h). Apud Pollucem (VIII. f. 46.) tamen tanquam proprie dictae προβολαὶ memoran-

lum a magistratum sententiis; iudicia populi, et iudices e populo lecti: etiam, δῆτες qui essent.

f) (Delationes dixeris) Pollux VIII, 51 sqq. et f. 95. ἐκκλησία κυρία — ἐν ἣ καὶ τὰς εἰσαγγελλίας ὁ βουλόμενος εἰσαγγέλλει. Harpocration h. v. τρία εἰσαγγελλίας genera constituit: scilicet alterum ἐπὶ κακώσει, tertium κατὰ δικαιοτήτων, sed hoc ad dicasteria, illud ad Senatum spectabat.

g) Sextam talenti partem, quod licet nostra aetate 1200 thal. pondo aestimare (Pollux l. c. f. 53.).

h) προβάλλεσθαι non vno modo dictum: προβάλλεται ὁ δῆμος dum actorem constituit; οἱ κατηγοροὶ sunt προβεβλημένοι ὑπὸ τοῦ δήμου. Sed et αἴτιον προβάλλεται profitetur se accusare velle; adeoque ὁ προβαλλόμενος est accusator, et προβολή est actio. Ita videntur haec dīgeri posse. cf. Herald. III, 10, 8 sqq. Discernuntur autem tanquam diuersa, γραφαί, εἰσαγγελίαι εἰς τὴν βουλὴν et προβολαὶ ἐν τῷ δήμῳ apud Isocratē de permutat. ed. Steph. p. 344 B. Etiam προβολὰς εἰσάγουσι Thesmothetae: Pollux VIII, f. 37.

memorantur in eos, qui male animati aduersus populum habebantur; et in his quidem συνοφαντίας, αἰκίας, ὑβρεως, ἀδικίας, ἀσεβείας περι τὰς ἑορτάς, in qua Midiala oratio versatur. Idem tamen in aliis quoque caussis populi fieri debuit, vt populus, ad quem res delata fuerat, constitueret iudices, seu dicasterium, a quo illa caussa erat cognoscenda; sic de caussa malae et flagitiosae legationis ad Philippum (παραπροσειβείας) ad iudices dixisse vides Aeschinem et Demosthenem. ita vt exploratum mihi sit, in omnibus caussis publicis, in quibus a populo iudicium et actor erat constituendus, fuisse locum τῆς προβολῆς. Memorat caussas populi Xenophon (de rep. Athen. 3, 4.) plures, quae partim ad munera publica (nos praestanda a ciue dicimus) partim ad politiam spectant; vnam, quae ad trierarchias spectare debuit, si quis nauem non construxerit; si quid publice exstruendum non exstruxerit aliquis; (v. c. muris reficiendis) iudicare inter choragos; iudicare inter trierarchas quotannis. Praeterea populi erat cognitio in caussis δοκιμασίας, quae late ad candidatos magistratum, ad βουλευτάς, ad ῥήτορας, pertinuit; et de reddenda rerum gestarum ratione, magistratu gesto, seu praetura, seu legatione, seu quouis munere publico, εὐθύνας dictae. (Pollux VIII. f. 44. 45.). Item caussae de statu libertatis et ciuitatis: in quibus etiam δοκιμασία aliqua locum habuit i). Porro si inquilinus nullum patronum sibi adficiuerat, ἀπροστασιου. Etiam tutelae, ἐπιτροπῆς: licebat enim vnique, qui vellet, tutorem reum agere (Pollux VIII, 6, 35.). In arbitros iniquos (δαιτητάς) qui publice e tribubus constituebantur; in quibus tamen ad dicasteria lis deferri poterat; ἕφεις erat. Adice his caussas Sociorum, quarum infinita multitudo

F 2

esse

i) Ad hanc suspicor spectasse τὴν δοκιμασίαν τῶν ὀρφανῶν Xenophonti memoratam ibid. dum quaerebatur, vtrum e ciue natus esset pupillus an ex peregrino.

esse debuit. Magistratum, quos supra attigimus, opera in omnibus his iudiciis constituendis intercedebat, sed aliorum in aliis; ita Thesmothetae εἰσάγειν dicti τὰς δοκιμασίας cum aliis caussis ap. Polluc. VIII. f. 88. alias εἰσήγεν Archon eponymos, quas recenset idem f. 89. alias Rex, Polemarchus f. 90. 91.

Nobile est exemplum iudicii ad populum in X. Praetoribus, qui in pugna ad Arginuffas mortuos mari non sustulerant. (v. ap. Xenoph. Hlgr. I, 7, f. 5. Primo in concione habentur orationes accusantium et defendentium; tum Callixenus in Senatu accusat; fit concio, in qua Senatus suum decretum proponit *k*) vt populus ferat suffragia tributim. Aduersantur alii Callixeno; παράνομα eum ξυγγεγραφέναι, et Prytanes negant, suffragia ferendi potestatem se duros *l*). Minis tandem victi concedunt, praeter vnum Socratem. (Apol. Socr. p. 32.) (p 74. Bip.).

Caussae, quae ad Senatum spectabant, omnino fuere, quae remp. administrandam attingebant; partim, de quibus ad populum ἐν ἐκκλησίᾳ erat ferendum, partim δίκαι, generali nomine, caussarum publicarum genera, de quibus aut ipsi cognoscerent et decernerent, aut quas ad iudicia (δικαστήρια) remitterent. Erant adeo in his quoque complures quaestiones praeiudiciales. Memorantur itaque εἰσαγγελίαι εἰς βουλήν, de quibus aut ipsi Senatores sententias ferebant, aut cognitionem iudicibus mandabant *m*). Videmus etiam in deliberationem venire, quid factu opus sit; ad iudicesne caussae cognitio sit ableganda
nec

k) εἰς ἣν ἡ βουλή εἰσήνεγκε τὴν ἑαυτῆς γνώμην.

l) προτιθέναι τὴν διαψήφισιν παρὰ τὸν νόμον.

m) Ita v. c. si Archon vel rhetor deliquerat, εἰσαγγελία in Senatum contra eum dabatur, et, si lenior culpa, a Senatu multa irrogata, sin grauior, iudicium constitutum: Pollux VIII, f. 51.

nec ne n). Factâs video εἰσαγγελίας εἰς βουλὴν etiam earum rerum, quae ad singularem alicuius ex Archontibus curam spectabant. Etiam φόνου ap. Demosth. in Midiam p. 554, 11. Fuere leges de εἰσαγγελίαις et passim ὁ εἰσαγγελτικὸς νόμος excitatur. Leguntur porro εἰσαγγελίαι παρανόμων ο), ἀδίκων, περὶ προδοσίας, περὶ τοῦ ἀδυνάτου, — constituebantur de his a Senatu iudicia, et remittebantur caussae ad dicasteria Archontum opera. Ita et δοκιμασίαι in Senatu peractae; et, si controuersum aliquid incideret, mandata caussa dicasterio. (Pollux l. 92.).

Diuerſa est ἐνδείξις et φάσις. Ἐνδείξις est denuntiatio ad Senatum vel ad Archontem, eius, qui aliquid faceret, nec monitus abſisteret, aut locum adiret, ad quem per leges accedere ei non licebat; v. c. eius, qui praeter ius in foro versatur, δημηγορεῖ, cum ἀτιμος ille sit, qualis erat ἀσεβής, proditor, aerarius factus, lycophanta, homicida, qui frumentum aut remiges ad hostes eduxisset. Si in facto esset deprehensus, abduci poterat: quae ἀπαγωγή; si reus latebat, magistratum delator eo deducebat: ἐπιηγείσθαι dictus. Si crimen erat confessum, poena statim irrogabatur; si res controuersa erat; ex ἐνδείξει dabatur quoque actio, caussa ad dicasterium remissa: Pollux VIII, f. 49. 50. Harpocrat. h. v. Loca classica ap. Demosth. in Androtionem et in Theocrinem, etiam Lysiae in Andocidem. Cf. Heraldus Animaduers. IV, 9.

Φάσις aperte declaratur a Polluce VIII, f. 47. esse delatio omnino criminum latentium, inque his eorum, qui fraudes commiserant in metallis, in frumentis importandis et exportandis, in vectigalibus,

F 3

etiam

n) v. c. Demosth. in Euergum p. 1151, 12. loco admodum diferto.

o) Pollux VIII, 87. de Thesmothetarum muneribus καὶ τὰς προβολὰς εἰσάγουσι, καὶ τὰς τῶν παρανόμων γραφάς.

etiam fycophantarum et pupillos circumuenientium. Delatio fiebat ad Archontem nominibus inſcriptis et delatoris et delati, adſcripta multa, etiam apparitoribus et teſtibus, ſi qui erant.

Tandem ſunt *cauſſae publicae* quae in iudiciis agebantur, nomine ad magistratum delato ac perſcripto, et ab hoc iudicio conſtituto. Omnino hae γραφαί. Eſt autem hoc generale nomen criminum, etiam eorum, quae ad tribunalia et ephetas ſpectabant, aut ad populum, et Senatum (eſt itaque ἐνδειξις interdum inter genera γραφῆς, vt et φάσις, προβολή et alia) multo magis eae cauſſae, quae a populo et Senatu dicaſteriis delegabantur: vnde fit, vt quae εἰσαγγελία fuiſſet, eſſet quoque mox inter γραφάς, ita vt ſaepe ex nomine γραφῆς nihil definire liceat. Recenſum γραφῶν dant Pollux VIII, f. 40. Sigon. de rep. Athen. III, 1. et hinc alii. Etiam γραφαί ſub nomine generali δικῶν ſunt comprehenſae, etſi alterum genus, proprie dictae δίκαι, cauſſas priuatas tantum designabat: quod notum eſt (Pollux VIII, f. 41.). Verum γραφαί, quae nec ad populum nec ad Senatum ſpectabant, propria ſua nomina, vt vidimus, naſtae, aliae ad Archontem eponymum, aliae ad Regem, vel Polemarchum, pleraeque ad Theſmothetas, deferebantur; qui εἰσαγεῖν vel εἰσηγεῖσθαι in iudicia a ſe conſtituta cauſſas dicebantur: (Pollux VIII, f. 88 ſqq.) et haec eſt illa ἡγεμονία δικαστηρίου, de qua diſerti loci ſunt in Harpocrat. et in Suida h. v. Nec tamen hoc aliter factum eſſe cenſendum eſt, quam vt ipſi magistratus, cauſſa prius explorata, diſcutiendae litis periculum facerent; ſin nihil proficeretur, aut cauſſa eſſet grauior, iudicium conſtituerent. ita et alii magistratus, ſi quid rei controuerſae paullo grauioris in iis, quae ad muneris rationes ſpectarent, inciderat, ad dicaſteria remittebant: vt apodectae, logiſtae, notarii (ἐπιγραφεῖς)

φείς) forte et iudicium regebant. Poterant quoque esse caussae eiusdem generis, quae pro naturae aut temporum diuersitate et ad Thesmothetas, et ad Archontem deferrentur. Ita παρανόμων γραφή, (εἴτις ψήφισμα ἢ νόμον γράφοι παράνομον) ad Thesmothetas spectabat: (Pollux VIII, f. 87.) contra Ctesiphontem tamen παρανόμων γραφή delata ad Archontem. (Demosth. pro Cor. p. 243.). Est porro eiusdem criminis interdum γραφή, δοκιμασία, εἰσαγγελία, vt ἐταιρήσεως ap. Polluc. VIII, f. 43. Scilicet δοκιμασία fiebat in Senatu; obiectum erat δοκιμαζομένῳ crimen, facta de eo εἰς βουλὴν εἰσαγγελία, reiecta res ad dicasterium, et facta accusatio, γραφή. Eodem puto modo caedis factae non modo ad Areopagum et Ephetas, verum etiam in Heliaea iudicia facta occurrunt, vt in Antiphontis Or. pro Herode et pro Choreuta.

Forma iudiciorum vniuerse, seu ordo iudicialis, e libris vulgaribus peti potest p). Conuenit ille plerumque cum Romano more, aut cum ipsa rerum natura. Citatur reus, per πρόσκλησιν, aut per γραφήν. Petit accusator ab Archonte veniam agendi. Instituitur ab Archonte ἀνάκρισις. Accepta venia vel ipse actor in ius vocat, aduocatis testibus (qui κλήτορες, antefatos dixeris) vel mittitur κλήτωρ (vel κλητήρ) apparitor, qui reum in ius vocet die dicta: nunc est δίκη ἐμπρόθεσμος. Reus promittit; satisdat; vel in iudicium rapitur. Sin transigitur, accusator διαλ-

F 4

λάττεται

p) Verum pro caussarum diuersitate etiam forma interdum fuit diuersa. Ita παρανόμων iudicium ita agebatur, vt, eodem die, primum clepsydra daretur accusatori, par tempus reo et pro eo dicentibus. Ferebantur tum sententiae iudicum. Quod si condemnatus quidem erat reus, certabatur autem de multa: tum iudicium denuo constituebatur de lite aestimanda, τὸ τρίτον ὕδωρ ἐγχεῖται τῇ τιμῇσι. (Aeschin. in Ctesiph. p. 587.).

λάττεται καὶ ἀφίσταται — καὶ τὴν δίκην ἀνείλετο — καὶ τὴν γραφὴν (Demosth in Neaera p. 363, 13.). Si per γραφὴν facta πρόσκλησις, in libello scripta sunt nomina actoris et rei, causae et κλήτορος, tum vero et ipsa multa seu poena lege constituta, aut lis aestimatur. Interdum plures subscribunt. Antequam res in iudicium adducebatur, e multis oratorum locis apparet, quod et res ipsa docet, ab Archonte prius litigantes esse vocatos, interrogatos, et vt a litigando desisterent, admonitos: quae et ipsa fuit ἀνάκρισις et ἀνάγνωσις. Causa porro saepe tam manifesta esse debuit, vt pronuntiari posset ab Archonte, nec reus aut actor haberet quod reponeret; videtur tamen haec non habita esse sententia, proprie dicta; habitum tamen esse inter munia τοῦ δικάζειν.

At a Thesmotheta dies dicitur, iudicium constituitur sortito. Nunc die dicta in iudicium confessu Archon actionem in forum inducit, εἰσαγεῖ δίκην εἰς τὸ δικαστήριον; ita δίκη est εἰσαγώγιμος. Die dicta aut adsunt litigantes, aut altera pars abest, tum advocati ὑπόμνυται, iusta causa eum abesse; sic ὑπερτίθεται δίκη forte et ἀνθυπόμνυται οἱ ἀντίδικοι. Poterat quoque reus litem contestatam deserere, φυγοδικεῖν, μὴ ἀπαντᾶν εἰς τὴν κυρίαν: tum δίκη ἐρήμης, et ille ἐρήμην ἀλίσκεται, ὀφλισκάνει ἐξ ἐρήμης, καταδικάζεται; et actor ἐξ ἐρήμης αἰρεῖ. Aut adest reus; nunc potest variis exceptionibus vtī, τῆς παραγραφῆς, τῆς ὑπωμοσίας τῆς ἀντιγραφῆς, τῆς ἀντιλήξεως. Suppetebat quoque ἀπωμοσία, διαγραφὴ, ἔφεσις. Sin vterque et actor et reus adsunt: iuratur propter calumniam; actoris est προωμοσία, ἢ μὴν ἀληθῆ κατηγορεῖν, rei ἀνωμοσία, ἢ μὴν μὴ ἀδικεῖν. ἀληθῆ ἀπολογήσασθαι; sed omnino iurisiurandi multus et varius vsus. Fiunt porro sacramenta a reo et actore, etiam variis nominibus. Praeco γραφὴν recitat; datur dicendi

condendi potestas auctori, et reo. Sin plures auctores, est ἐπαγωνισμῶς τοῦ προτέρου, tum δευτερολογία. Dicendi potestas datur ad clepsydram. Vtraque parte audita fertur sententia praecone circumferente τὸν κάδον, in quo ψῆφοι, quarum mox fit numeratio. Iam poena et multa aut lege est constituta, aut non. Si non est constituta, fit altera quasi actio, τίμησις et ἀντιτίμησις, de qua satis multa dicta in Socratis causa. Condemnatus aut traditur τοῖς ἑνδεκα, aut, si multa dicta est, vel soluit, vel praedes dat, vel in vinculis habetur; donec multa soluta est, est ἀτιμος. De quibus, ut et de variis ἀτιμίας generibus in Graeca antiquitate disertius agi solet.

Cum unicuique e populo accusare liceret, facile expectes, calumniis et falsis delationibus magnam licentiam fuisse propositam. Iniecta tamen frena per leges: primo omnino q), quod in omni accusatione, γραφῆ, qui accusator non quintam partem calculorum tulisset, mille drachmis, in aliis causis etiam ἀτιμία multabatur; (Pollux VIII, f. 53.) qui vero ἀσεβείας reum detulerat, nec, ut condemnaretur, effecerat, morte puniebatur r). Iniuriarum (ὕβρεως) autem

F 5

tem

q) ὁ κίνδυνος ἐν χιλίαις.

r) Ibid. f. 41. Videtur obstare, quod Melitum Plato Apol. Socr. (p. 83. Bip. p. 36. Steph. c. 25. ni condemnasset Socratem, in mille drachmarum multam, non in capitis periculum, incurrisse ait. Scilicet ita ponitur, Socratem ἀσεβείας fuisse accusatum. Atqui hoc perperam fumitur. Erat crimen innominatum, nec legibus definitum, adeoque nec poena: quam accusatori propter hoc ipsum relictum erat ut aestimaret. ἀδικεῖν dicitur Socrates in libello: qui plura capita complectitur. v. Plat. Apol. Socr. 2. et 3. II. Xenoph. A. S. 10 seq. Diog. Laert. II, 40. Si quod esset generale nomen, dicerem esse, καταλύσεως τῆς πόλεως, τῆς καθεστῶσης πολιτείας: de quo cf. Herald. Animaduers. III, 9, 7. et 3, 5.

tem multa, si non is qui iniuriam passus erat, sed alius accusasset, publica erat: Pollux VIII, f. 41. 42. Erant porro iudicia aduersus eos, qui falso detulerant aut calumniati fuerant: huius generis memorantur ap. Polluc. VIII, 43 sq. *δίκαι ψευδεγγραφῆς. ψευδοκλητείας. δωροξενίας.* Etiam cum ipsa accusatione, praeter iusiurandum accusatoris, coniuncta si non *παρακαταβολή*, quae ad iudicia priuata spectasse videtur, vtique *ἔπωβελία*, sponsio de sexta multae parte soluenda ab accusatore, si reum contra ius detulisse deprehensus esset (Pollux VIII, f. 39.). In *φάσει* autem, etiam, si alius detulerat quam is qui iniuriam erat passus: *ibid.* f. 48. adiudicato quoque semisse bonorum iudicatorum: vt e Demosth. c. Theocrinem oratione constat. Vendebatur, qui quaestione de ciuitate habita a Curialibus exclusus ad iudices prouocauerat et causa ceciderat: v. Demosth. contra Ebulidem pro Euxitheo, qui *ἔφεσι* fecerat. Ita vbique euenit, vt hominum erroribus, fraudibus ac vitiis, acuantur ingenia ad legum et institutorum subtilitates, nouis fraudibus viam patefacturas.

VI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 IVST. FRID. RVNDE D.
 CVM SENATV
 OR
 RECUPERATAM VALETVDINEM
 REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
 GEORGII III.

SOLENNES GRATVLATIONES
 INDICIT
 IN A. D. XXVII. APRIL. c^ol^occlxxxix.

Quam a primo inde nuntio de recepta a Rege nostro Indulgentissimo valetudine pro se quisque vultu ac verbis testati eramus laetitiam, eam nunc, Ciues, publice quoque sollennibus academicis indictis testatam facere decretum est. Amat enim omnino gaudium testes, et percussus laeto euentu animus gestit, fontis collecti more, habere quo erumpat; vbi autem plures eodem animi sensu contacti in societatem exultationis venerunt, naturae nostrae vis et indoles id sibi tanquam proprium postulat, vt, magni fluminis instar riuulis vndique et omnibus aucti agros late inundantis, sollennis indicatur

catur et festus dies, quo in gratulationes et acclamationes effusam laetitiam testatam facere liceat. Quantó autem magis id facere consentaneum est in euentu omnium votis exoptatissimo! tum in tanta laetantium consensione, in hac laetitiae publicae auctoritate, in hac, vt ante per omnem Britanniam, ita nunc per Brunsvicensis terras gratulatione in eisdem dies indicta! Quid enim? cunctis publice privatimque gaudia voce testantibus, Musasne, quibus eloquium artibus litterisque expoliturum debetur, decebit esse elingues? Erumpet vero vox nostra; audientur laetae acclamationes pietatis sensum in Deum O. M. et amoris affectum in Regem votis nostris redditum testificantes, primo sacris sollemnibus in diem dominicum indictis, tum crastino die pompa in templum academicum ducenda, quam ornabunt, precibus nostris exorati, et nouo ac sollenni splendore illustrabunt SERENISSIMI MAGNAE BRITANNIAE PRINCIPES, almae Georgiae Augustae alumni, pietatem suam testificantes recepto ex graui morbo *Parente Augustissimo*, incendentque hoc ipso laetitiae piae et religiosae tanquam auspicio animos omnium vestrum, quotquot aderitis, Ciues, Hospites et Aduenae, fauebitisque votis nostris pro firmanda et corroboranda valetudine proque incolumitate perpetua Regis nostri Indulgentissimi, et pro felicitate ac prosperitate stabili, per ipsa malorum experimenta fundata, Reginae et Sobolis Regiae suscipiendis. Praeabit verba ex more Eloquentiae Professor *Chr. G. Heyne*, quem vt fauentes propitiique audire et pompam nostram ac pietatis sollenne hoc praesentia vestra ornare dignum aequum-

aequumque iudicetis, vos, Comites Illustrissimi, Barones ac Nobiles Generosissimi, generisque, ingenii, litterarum decoribus florentissimi Ciues, his ipsis verbis amanter ac diligenter rogatos esse volumus. Absit autem, vt vel illi, qui alienis in terris nati sint, laetitiam hanc nostram publicam minus ad se spectare nec nisi communi humanitatis vinculo se teneri putent; quotquot enim adscripti in hanc civitatem communibus focus aris ac templis vtimini, quemadmodum in communionem hanc tot bonorum ac commodorum venistis, ita etiam vos communi doloris laetitiaeue sensu contactos esse fas est in malis nostris bonisque publicis; pertinebunt enim non minus ad vos ipsos fructus ex salute et incolumitate Regis, cuius auro immortalis haec Musarum sacra debemus, quique Ipse instituta haec nostra tueri ac locupletare pro suo in litteras amore haud dedignatur. Venite itaque in partem laetitiae publicae, quemadmodum, hoc ipso ineunte semestri cursu, lectionum academicarum vtilitates pro se quisque institutione hac nostra et disciplina vniuersa academica estis percepturi; et cum Musis Hygieae, quae nec ipsa ab his litteris nostris aliena est, festum hunc diem celebrate.

Nos autem, quotquot in hac Academia, quam deus sospitet, litteris docendis constituti Musarum sacris tanquam sacerdotes praeesse iussi sumus, quibus sensibus, quibus vocibus, voluptatem nostram ac laetitiam testatam fatis faciemus, sospite Rege, quem delicias suas appellat Britannia, quemque nos salutamus Patriae Parentem; in quem dixerit poeta illa, quae apud
Horatium

Horatium de Caesare dicta sunt: *Quo nihil maius meliusue terris Fata donauere bonique diui; Nec dabunt quamuis redeant in aurum Tempora prisca*, Concinemus itaque *laetumque diem et urbis Publicum ludum super impetrata Regis salute*, et *O sol pulcher! o laudande!* canemus recepto Rege felices. Licebit autem exultare et gaudere tanto effusius, quo grauiore luctu ac moerore percussi erant animi nostri ex superiorum temporum calamitate. Meminimus enim, et meministis omnes quotquot nos adiistis per illos dies, quibus primus ad nos allatus erat tristis de periclitante Regis nostri valetudine rumor. quantus moeror animos nostros perculerat! qui coniectus oculorum tacitus, et rigens obtutus luctum ac dolorem sibi inuicem significantium, obortis saepe lacrimis, stupentibus ad mali magnitudinem animis, silentium triste, aut voces singulae interceptae, pallor oris, vultus deiectus.

Quod si itaque ex visis audita aestimamus, et ex sensu nostro aliorum affectus metiri licet, quantum et quam late sparsum putabimus fuisse luctum ac sollicitudinem de salute Regis in periculum adducta! Vulgatum est quod de Italiae trepidatione ac consternatione narratur Pompeio Neapoli graui morbo conflictante; et quae tum, vbi ille conualuisset, totius Italiae fuerit exultatio *). At is luctus, quo nos fuimus oppressi, non intra vnam terram ac populum se continuit: *Non labente Numa timuit sic Curia felix; Pompeio nec celsus eques; nec femina Bruto **)*. Publicum illum Europae fuisse luctum vere

*) PLUTARCH *in Pompeio* p. 649 E.

***) STATIUS *Silv. I, 4, 41.*

vere aliquis dixerit; neque ille habet, quocum comparari possit, praeterquam laetitiam publicam, ex quo auditum erat, Regem conualuisse. In hac igitur in praesenti quoque defigatur animus, dum horret ac refugit redintegrare casus, quibus emerfimus, et depulsa semel procella, relaxatis mentibus in laetitiam et hilaritatem effundamur *), quam et res et tempus et ipsum officium, fides et pietas postulat. Quin ipsi Regi Optimo, si praesentem eum haberemus, nihil magis gratum ac iucundum, quam hanc ipsam amoris testificationem fore credere licet. Quod si Principibus vti prima cura, ita praecipua felicitas esse debet, si amari se ab iis, quibus imperant, sentiant: sane calamitas illa publica et discrimen, quod Rex adiit, habet, quod pro solatio haberi possit, cum per illud locus factus sit, quo tam incredibilis populi amor in Regem suum emereret. Magno quidem dicetis emtum summi amoris documentum, et quod pretium nemo facile statuerit, si sui arbitrii res esset; quod tamen exantlato

nunc

*) *Nihil accommodatius verbis PINDARI Isthm. η, 12.*

ἐν μεγάλων δὲ πενθέων λυθέντες
 μήτ' ἐν ὄρφανιᾳ πέσωμεν
 στεφάνων, μήτε κἀ-
 δεα θεράπευε· παυ-
 σάμενοι δ' ἀπρήκτων κακῶν
 γλυκύ τι δαμωσόμεθα
 καὶ μετὰ πόνον. ἐπειδὴ
 τὸν ὑπὲρ κεφαλᾶς
 γε Ταντάλου λίθον παρά τις ἔ-
 τραψεν ἄμμι θεὸς
 ἀτόλματον Ἑλλάδι μόχθον. —
 Ἰατὰ δ' ἔστι βροτοῖς
 σὺν γ' ἐλευθερίᾳ
 καὶ τά. —

nunc acerbo casu moleſtam ſuperiorum temporum memoriam leuare ac recreare poſſit. Recreatum quoque ſe tam incredibili populi amore, et confirmatum animum ſentiet Princeps optimus, et, cum vna omnium voce teſtatum intellexerit, quantum in ſe vno ad reip. ſalutem poſitum exiſtimetur, enitetur et allaborabit, vt populus intelligat, recte ſe ita ſtatuiffe, neue vnquam eum ſuae laetitiae, ſui ſtudii et amoris poeniteat.

Si tamen de modo teſtificandae laetitiae inter nos agitur: inter varia exultationis genera, in quae aliorum ingenia, ſtudia, opulencia, faſtus, effunduntur; ſpectacula publica, acclamationes, conuiuia, ignes artificum inuento in varias figuras et colores elaboratos, loca publica priuataque feſtis luminibus illuſtrata; quid noſtra cum vita, profeſſione, loco, dignitate conuenire fatiſ videri debet? Scilicet vnum hoc, vt gaudia noſtra gratulatione publica teſtemur, vt gratias agamus Deo O. M. omnium bonorum fonti et auctori, vtque gratum hunc animorum ſenſum non magis *vultibus ac vocibus* prodamus, quam *vitae ſanctitate, religione in munerum et officiorum rationibus ſeruandis, fide diſciplinæ, cura ac ſollicitudine in iuuentute ad doctrinae veritatem et utilitatem fingenda et noſtra auctoſitate regenda*. Ita enim pietatem noſtram declarabimus ab animis ſapientia et pietate vera imbutis profeſſam. Solet ſane et vulgus in laetis euentis numini gratias agere; enim vero gratiae hae ſummo Numini qua mente, quo ſenſu redduntur! et gratiis actis quis plerumque beneficii accepti ſenſus! quae memoria! Com-
mune

mune quoque est generi humano ad deum referre casus mirabiles et euenta solito maiora seu mala seu bona. At quam diuersis ita statuunt homines sententiis, opinionibus, iudiciis! ita vt videantur interdum putare, cetera omnia, quae solito more eueniunt, temere euenire, sua sponte fluere, neque numini curae esse.

Scilicet numerandum est hoc inter ea, in quibus mirari licet et rudia ac fera hominum ingenia et sapientissimum quemque in vno eodemque saepe placito ac iudicio conuenire; at quam diuersis de causis, sensu absimili, cogitatione et intelligentia in nulla re conspirante! quod non animaduersum saepe fefellit viros acutos, vt vulgus et prudentes, Christianos et non Christianos, philosophos et indoctos, idem sensisse ac statuisse putarent. Ita ad Deum O. M. omnia humana referre rudes homines, etiam primarum aetatum, soliti erant; eius interventum suis consiliis rebusque gerendis expetebant, bona ac mala tanquam ab eo profecta in acceptum referebant; quis non pietatem hominum et rectum sensum miraretur? Atqui hi ipsi omnia ad sensus suos reuocando, deum putabant tanquam vnum ex popularibus humano more et ingenio inuidere alia, alia gratificari, alia sua potestate maiora fateri. Alii mox, tot tantisque curis aut imparem deum aut indignas numine curas istas arbitrati, ministros inter deum et hominem Genios adsciuerunt; etiam hi a deo bona ac mala in se proficisci aiebant; neque ab hoc sermonis vsu deflexere, qui deorum senatum aut concilium creauerant, victimisque et ludis aut vnum

aut omnes exoratos esse volebant. Succedere, qui suis precibus ac supplicationibus publica priuataque religione habitis calamitates ac mala depulisse, iram dei exorasse ac placasse, consilia Numinis mutasse, inflexisse et ad alia, quam quae decreuerat, traduxisse sibi et aliis viderentur. Cum deum ipsum vulgus humana specie induat, fieri aliter non potest, quam vt nec minus humano modo ac more omnia ab eo administrari putet. Condonanda vtique haec imbecillitati ingenii humani. Diuina consilia quo regantur modo, ad quas attemperentur rationes, illa ignorat, nec nisi more humano de iis fari licet. Itaque precibus nostris alia negari alia concedi dicere solemus. Alia de his verba non suppetunt. Regi tamen omnia humana Numinis consiliis, iisque sapientissimis, et optimis, persuasum habeamus, idque ad pietatem nostram ac religionem pertinere teneamus, vt et mala feramus fortiter, et bonis fruamur sapienter, et moderate, nec sine sensu religioso. Id quod tanto magis a nobis, qui supra vulgus sapere videri volumus, expectari potest; vt rectis ac veris rerum notionibus non modo in praeciipiendo, verum in rerum quocumque actu, in vita et exempli auctoritate, vtamur. Consensum plurium in vnum idemque iudicium seu de diuinis seu humanis de rebus ne vnquam aut exigamus aut expectemus; neque enim siue similibus verborum pronuntiatio siue iisdem vocibus concepta multorum professio consensum statim in eandem rem efficit: neque dissensus hominum, a tot causis, quae in manu nostra non sunt, profectus, aut crimen habere aut odia excitare aut omnino mirationem facere debet. Virtutem vero

vnanimi

vnanimi consensu colamus omnes; haec vna via ad consensum, si quis est et potest esse in opinionibus ac iudiciis, adducere forte potest. Sin vna omnium maxima dote, virtute inquam, destitutus ille sit: quae tandem consensus vtilitas, quis religionis, pietatis, sapientiae, litterarum, doctrinae, fructus aut esse aut cogitari potest satis magnus, qui virtutem, hoc est, agendi ex illis principiis facultatem, vsum et habitum, compensare aut aequiparare possit? Non ad opinandum nos natos esse meminerimus, verum ad agendum. Liberationem a morbis grauibus per omnes aetates et per omnes populos ad diuinum interuentum retulere homines; enimvero, vt morbos ira deorum inflictos credidit et adhuc credit rudium et ferorum populorum error, ita eosdem variis ritibus exoratos iram remittere et muneribus captos blanditiisque delinitos valetudinem gratificari creditum est: pestilens error, si seuerius statuas; indigna enim numinis notione opinio; condonanda tamen infantiae humanae: Qua etiam effectum est, vt ipsa medicina pro arte diuina haberetur, vtque ab aris deorum, ab oraculis et sacerdotum et vatum responsis, salutem peterent homines; neque vlla facile alia res est, in qua ingenii humani imbecillitas luculentius appareat, quam in auxiliis medentium aut impetrandis aut expectandis; etsi omnino eadem mentis nostrae tenuitas ita fert, vt, quamuis aeternam dei prouidentiam omne vniuersum complecti nec menti diuinae quicquam aut paruum anmagnum esse bene teneamus, in fortuna tamen aut cipiti, in casu grauiore, in euentis insolitis, *praesentius numen* esse putemus. Adeo in rebus grauissimis

balbutimus omnes. Quo magis nobis annitendum, vt nostro *exemplo* veram pietatem veramque religionem in reddendis iis, quae Deo O. M. pro bonis acceptis debita sunt, declaratam demus. Nihil nisi prouido rerum numine agi, geri, euenire, certo certius statuamus: nec valere nos nec conualescere nisi diuino beneficio. Hoc enim, si quid vnquam, verum esse cum Socrate iudicamus, viro bono nihil mali accidere posse nec viuo nec mortuo; nec vnquam illius res a deo immortalis negligi *). Enimvero modum ac rationem, qua res humanae a numine prouido gubernentur, qua via euenta rerum procedant, quis qualisue dei interuentus sit, id in hac infantia nostra, quae naturae perfectae notionem tam angustam et exilem habet et concipit, definire velle temerarium esset. Gratum animi sensum *verbis* declarare pium iustumque, sed expeditum ac procliue est; at *rectis vitae uti consiliis, studiisque ad publicam priuatamque felicitatem indies auētis*, ita vt non tam nostris quam publicis vtilitatibus, non nostrae modo famae sed rei publicae laudi, existimationi, consulamus, *litterarum ac disciplinarum bona ac praeclara, quae in iis sunt, ad vitae commoda, popularium felicitatem, rerum salubrium incrementa, malorum, quae vitam premunt, fugam transferre*, hoc est, quod nobis annitendum esse putabimus. Reliqua facile in vtramque partem interpretari licet; si recta constanter profequaris, facta ipsa loquentur. PP. in Academia Georgia Augusta d. xxvi. Aprilis cIo Io cCCLXXXIX.

*) *χρη* — ἐν τῷ τούτῳ διανοεῖσθαι ἀληθές, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνδρὶ ἀγαθῷ κερὸν οὐδὲν οὔτε ζῶντι οὔτε τελευτήσαντι, οὐδὲ ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου πράγματα.

VII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 I V S T . F R . R V N D E D .
 C V M S E N A T V
 C I V I V M S V O R V M

QVI

IN CERTAMINE LITTERARIO
 IN A. D. IV IVNII ANNI HVIVS clclxxxix
 REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
 SOLLENNE NATALITIVM

INDICTO

CONSTITVTA EX EIVS MŪNIFICENTIA

P R A E M I A

ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT

N O M I N A

SIMVLQVE

COMMENTATIONVM

QVAE

AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI clclccxc

ADMITTI VOLENT

A R G V M E N T A

AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA

PROMVLGAT

M. IVNIO clclxxxix.

Certamini vestro litterario, Ciues, cum dies Re-
 gis nostri Indulgentissimi natalis dictus sit, etiam
 non moniti facile intelligitis, permagnum auctori-

tatis ac celebritatis momentum ei certamini et victo-
rum laudi ex hoc diei et sollennium splendore acce-
dere. Quae utique ipsa res ingentem vim habere
debet ad adolefcentes erectioris indolis tam prae-
clarae laudis cupiditate inflammandos. Vix tamen
alius dies sollennior, vix alius faustior ac laetior,
aut fuit aut esse potuit eo natali, quem heri ac nu-
dius tertius celebrari vidistis. Adueniebat ille ani-
mis superiorum temporum hilaritate adhuc perfusis
et tantum non tumentibus, cum redditum votis
publicis priuatisque GEORGIVM III, populi sui
amorem ac delicias, valetudine pristina recuperata,
gratulabamur. Ex euentus itaque laetissimi sensu
tam recenti natalis huius celebritas mirum quantum
religionis mutuabatur; nec sollennia ista vnquam
magis laetis ac piis animorum sensibus fuere peracta.
Nec vero ea religione ac pietate nostri tantum, quot-
quot ciuitatis iure et imperii formula dictoque sacra-
mento Regi Optimo obsequium praestantius, animi
fuere contacti; id enim cum officii ac fidei rationibus
erat coniunctum; verum, quod non sine laude
vestra commemorare possumus, Ciues, vos quoque,
qui aliunde huc aduenistis nec nisi certo consilio et
ad certum tempus in ciuitatem nostram estis ad-
scripti, in religionis ac pietatis societatem animis
volentibus vos adiunxistis: testatum id fecit frequen-
tia vestra, silentium, fauor, iis qui aderant, omnibus.
Scilicet ita apud vos statuistis, Ciues: quod nunc in
nouam hanc ciuitatem adscripti, tuti ac securi in
hoc praestantissimorum, ingeniis et omni litterarum
genere excellentium, virorum contubernio ac tan-
quam conuictu vitae et adolefcentiae florem agitis,
vtilissi-

vtiliffimarum litterarum ac disciplinarum copiis pro lubitu et ad fatietatem ingenium repletis, iisque satis instructi ad patrias quisque fedes ita disceditis, vt opes istas earumque fructus et vobis et popularibus vestris aliquando cupiatis esse saluberrimos, haec omnia vos debere prouidentiae Regis Indulgentissimi, cuius auspiciis ista administrantur. Nutritori itaque vestro vos, tanquam alumni curis tam liberalibus haud indigni, tribuistis hoc merito, vt nobis, quotquot in hoc Musarum sacratio hierophantae constituti sumus, diem laetum celebrantibus fauentes et vestra pietate suffragantes adessetis, nostrisque precibus vota vestra pro optimi Regis salute seu perfoluenda seu nuncupanda consociaretis. Erat autem hic vester in laetitiam publicam contentus tanto iustior, quod ipsa haec sollennia in vtilitatem vestram erant versa, ita vt studiorum vestrorum fructus per ea locupletarentur; quandoquidem constitutum est in diem hunc festum ac sollennem certamen ingeniorum vestrorum, vt praemia assignentur iis, qui studiorum suorum profectibus declarandis palmam ceteris praeriperint. Videtis quantopere vtilitatibus vestris et commodis prospectum sit in omnibus rebus, ita vt hilaritatis quoque publicae sollennia vobis sint proficua et fructuosa; tantum enim abest, vt a diei religione abhorrere videri debeat certamen litterarium, vt potius cum ipsis precibus ac votis nostris pro salute et incolumitate reip. nostrae illud praeclare conspirare arbitremur; etsi alio modo ita statuamus, quam veteres hisce de rebus sensisse constat.

Meministis enim, quemadmodum omnium populorum more receptum est, ut aut venerando aut deprecando numini dies solennes ac festi sint constituti, ita cum his apud Graecos et Romanos religionum loco habitos esse ludos et certamina. Qua quidem re primo ad spectu nihil videri potest magis a consilio et ratione abhorrere. Quid enim? potueruntne homines putare numen delectari ludorum apparatu, quo ne sapientior quidem quisquam magnopere contactum habebit animum? In graui vero calamitate, quam deorum ira immittam illi credebant, aut in magnarum rerum suscipiendarum primordiis, ad deos sibi propitios reddendos, ad iram eorum placandam, ad mala auertenda, quid expectare potuere a ludorum sollemnibus? Constat tamen satis inter omnes, morem istum non vno in populo, non vna aetate viguisse. Apud Romanos quidem, clade in bello accepta, anni pestilentia caelique intemperie vastante agros, aut in ostentorum procuratione, quoties supplicatio decreta esset et lectisternium, indictos videmus ludos seu circenses seu scenicos, aliquando etiam munus gladiatorium. In Graecia autem cum religionibus et sacris deorum sollemnibus coniuncta fuisse certamina, a re quoque sacra dicta, quis ignorat? Qua tandem via et ratione, seu quo animorum errore et occaecatione morem istum receptum esse putabimus?

Scilicet religionum et sacrorum primordia cum alia a calamitate publica aut malorum imminentium metu sint repetenda, fuere alia, quae a rebus laetis et hilaritate publica processerant; inque his saltatio
cum

cum cantu, in Graecia quidem, chorus; chorus autem ludis scenicis initia fecit *); Cumque porro, quoties victimae adolebantur, epulae sacrae haberentur, animis ad omne hilaritatis genus solutis et effusis: nullum non ludicri genus fuit frequentatum, imprimisque certamina cursus ac luctae, tum ludi curules. Ita sensim res in morem sacrorum abiit, vt non modo votorum soluendorum causa et in laetarum rerum sollennibus, quod ferri posse dixeris, verum etiam in supplicationibus expiandae irae deorum habitis certamina et ludi haberentur; factaque est religionum pars non infima, sacrorum causa certamina aut ludos instituire.

Quid? quod, vti solent res humanae miris modis variari, eo tandem peruentum est, vt certamina et ludi primo loco instituerentur, sacrorum autem ritus iis essent adiuncti, tanquam qui subservirent rei primariae, certaminum ac ludorum religioni **). Qua forte in re, quod probet prudentior quisque, vnum saltem hoc inest, quod animorum exhilarationem cum religionibus coniunctam esse voluere, tanquam probatam numini, quod a nulla re magis

G 5

alienum

*) Chori porro apparatus ad pompam ducendam inuitavit; ita sumtus facti in rem diuinam aerario saepe vel patrimonio exhausto; vbique vero πανηγυρεις natae magno cum hominum concursu, et cum hoc θεωριαί.

***) Ita Ludi magni, Ludi Apollinares, saeculares, qui nobis dies festi dicerentur, antiqua religione instituti. Sic pro sollenni sacro loui vel Apollini habito memorantur Olympia, Pythia et sic porro. Porro vouebantur ludi, cum ad nostrum morem dies festi instituuntur. Adeoque immutata est religio, vt ludis aut certaminibus institutis subiiceretur sacri cum iis faciendi memoratio. Itaque nulli ludi facti dicuntur sine victimis caesis.

alienum esse potest quam a religiosorum rituum tristitia et lugubri cultu. In variis autem istis certaminum et ludorum generibus alia aliis facile praeferas vel postponas. Gymnica certamina, cursus et saltationis ludicra, quis non ludis scenicis utiliora iudicet, imprimis ad corpora plebis fingenda ac roboranda, animosque sensu aliquo solutiore imbuedos. Itaque nihil forte excogitari potuit ad rusticæ plebis animos torpori huic et stupori, quo hebet, addicendos efficacius, quam si per dies festos a choreis et ludis iis interdictum est. Tardos ingenii et bardos esse quis miretur nostros agricolas, quorum corpora nullo motu liberali exercita, labore assiduo incuruantur et indurantur? quis miretur eos obstipæ ceruice, gressu testudineo, ore stupido, incedere? Atqui animaduertere licet, vel ipsis militaribus decursibus et exercitationibus, etsi ad ingeniorum expoliendorum rationes haud inuentis, corpora tamen ad agilitatem inflecti, et cum corporibus fingi ingenia quodammodo et acui. Itaque partim exhilarandis istorum hominum animis, partim omni ludorum genere fingendis corporibus, quantum in humanitatem beneficium conferri putabimus!

Ex his itaque, quae dicta sunt, mirationem res facere non debet, si ludos et certamina tanquam rem diis gratam inter religiones referri et in rebus, quibus ad placandam numinis iram aut ad eius voluntatem sibi propitiam reddendam vterentur, haberi videmus. Est enim hoc consentaneum cum imbecillitate mentis humanae, ut humana admisceat divinis, aestimetque et metiatur numinis affectiones

ex

ex suis propensionibus et studiis, utque ei tanquam grata et iucunda assignet ea, quae inter homines gratiam et auctoritatem habere solent. Nostrum certamen, Ciues, etsi ex religionum more deductum haud est, nec tamen omnino ab iis seiunctum et remotum videri debet; est enim cum sollennibus huius diei coniunctum, quibus natalitium sacrum Regis Indulgentissimi celebramus; habetur illud inter vota ac preces pro eius salute et incolumitate conceptas; consulitur per illud certamen utilitatibus vestris. *Nihil autem cum religione et pietate magis est coniunctum, quam quod utilitates ad remp. habet;* hoc demum deo immortalis gratum videri, hoc sapientissimo numini probari putabimus. Est tandem hoc certamen ingeniorum et litterarum; non curruum vel equorum; abest omnis impensa, quae melius in humanitatis commoda et solatia erogatur. Non enim inuidemus Britannis pietatem in Regem per insanos sumtus ostendantibus. Quod si pietas nostra in ipsis his sollennibus, seu natalitiis, seu valetudinis recuperatae causa habitis, minus fuit sumtuosa; at non minus illa simplicitate ac veritate se commendare debuit. Vota ac preces factae, sacra indicta, orationes habitae, laetitiae sensum magis forte declarare videri debent, quam festis luminibus collustratae viae aut ignes in varios colores et figuras arte effici. Adeo enim inanem fastum et luxum induerunt omnia; ea quoque quae a pietatis ac religionis sensu proficiuntur. In vnus horae ac momenti, non voluptatem, sed admirantium stuporem, quem pro voluptate censeret isti volunt, opes effundere, quibus prouinciarum necessitatibus succurri poterat, pro
egregio

egregio pietatis ac religionis testificandae specimine habetur. Magnorum virorum ac principum honori ac memoriae vt consulerent Graeci et Romani *) impensam in monumentum faciebant, quod ad posteritatem durare posset. At isti homines, qui in lucro ponunt causas et opportunitates luxus et fastus ostentandi, in vanas vnus momenti vel paucarum horarum fascinationes oculorum et praestigias absumunt diuitias, quae ad momentum perenne educendum, ad vastam operis molem vel artis exquisitae speciem mirabilem sufficere poterant. *Ita, sibi viuere qui semel asseuerunt, nec posterorum curam habere facile possunt, nec memoriae suae.* Mirentur haec qui volent; nobis condonandum erit, si ingenii monumentis editis diei festi solenne non modo inter nos celebrare, verum iisdem mox prelo vulgatis alios quoque, quotquot litteras colunt, pietatem nostram docere voluimus. Accedemus itaque ad commemorationem scriptorum, quae in certamen fuere missa, et ad iudicia de iis publice facta.

Vt itaque ab *Ordine Theologorum* exordia ducantur, proposita ab eo erat quaestio nec impedita, nec infructuosa:

De natura ambitu et praestantia praecepti euangelici de diligendis inimicis.

Commentatus erat in eam vnus e nostratibus nec omnino indocte, oratione tamen parum concinna.

*) Quamdiu locum habebat illud Horatii: *Privatus illis census erat brevis, Commune magnum.* Vnde recte idem, prudentiae quoque ciuilis, grauis auctor: *Quisquis quaeret pater urbium subscribi statuis: indomitam audeat refrenare licentiam.*

cinna. Satius igitur visum, seruare praemium in annum proximum, quo sperare licet talem fore concursum concertantium, qui dignus videri possit beneficio tanto, quo et excitari studia et ornari ingenia et commendari possint profectus; inprimis cum nulum studiorum genus sit, quod aut maiores litterarum copias desideret, aut ab humanitate et orationis latinae facultate fructus praesentiores expectare possit, aut in fortunarum angustia praesidiis ad ingeniorum commendationem magis egeat, quam Theologicum.

Ordo Iureconsultorum proposuerat quaestionem:

Quaenam sint genuina fundamenta iuris supremae potestatis circa adespota, quibusque ex rationibus alia tamquam spuria reiicienda sint?

Eamque quaestionem non solum ex principiis iuris publici vniuersalis, verum etiam ex principiis iuris Romani et iuris publici Germanici enodari desiderauerat.

Traditae sunt Ordini commentationes duae, altera praemisso fragmento ex lege regia: "*Vtique quaecumque ex usu reipublicae, maiestate diuinarum humanarum publicarum priuatarumque rerum, esse censebit, ei agere facere ius potestasque sit;*" altera insignita simbolo ex Plinii panegyrico: "*Magna laus est, fiscum saepe vinci.*"

„Neutra quidem harum commentationum omnibus numeris absoluta praedicari potest, sed nec indigna omni praemio ac laude est diligentia non sine acumine ingenii ab utroque auctore adhibita. Comparatione tamen vtriusque scriptionis, qua par est,

est,

est, adfiduitate instituta tam quod ad dispositionem totius argumenti attinet, quam in copia fontium scriptorumque in consilium vocatorum priori commentationi posterior palmam omnino praeripit.

„Praemium itaque diligentiae et doctrinae adiudicavit Ordo commentationi, quae prae se fert effatum Plinii: *Magna laus est. fiscum saepe vinci.* Sed nec suam detrudere voluit alteri commentationi et diligentiae et ingenii laudem, ut praemio, quod, nisi ab altero auctore victus fuisset, auferre potuisset, *accedat saltem istius libelli auctor.*”

Victrix commentatio auctorem habuit

IO. ANT. LVD. SEIDENSTICKER, *Hannoueranum* qui iam superiore anno praemio ornatus discesserat.

Ab *Ordine Medicorum* proposita erat quaestio :

Quinam sint effectus opii in corpus animale sanum, maxime respectu habito ad eius analogiam cum vino: et quomodo nocet?

Docendum hoc erat experimentis in animalibus calidi sanguinis factis; amphibis nonnisi ad comparisonem instituentiam adhibitum.

Exhibita est scriptio, quae multarum desiderium leuare posset, inscripta verbis Stollii: *Litem dirimet observatio pluries repetita eaque casta.* Experimentis sane auctor usus est et oppido multis, iisque sollerter curioseque et circumspecte institutis, ex iisque magna cum sagacitate multaque cum cautione et prudentia collegit probabilia, inuestigauitque naturae legem ac morem. Vna res est in qua legibus certaminis parum obtemperasse videri poterit, libelli moles

moles voluminis iusti instar ac speciem prae se ferens. Nec tamen hoc aut indecorum, aut in hoc argumento mirum et insolens videri debuit. Itaque cum postulatis suis ac desideriiis fati esse factum videret Ordo Medicorum, nihil dubitavit praemium assignare commentationi huic non a tirone scriptae, sed a milite, qui iam stipendia aliquot emerita numerare posset.

Scheda resignata recitatum est nomen
 GEORGII CHPH. SIEBOLD, Med. Cultoris,
Wirceburgens.

Illustris parentis laudem et famam mature aemulantis.

Ab *Ordine Philosophico* ii, qui de praemio certaturi erant, iuebantur,

Quibusnam rationibus ac momentis virtus nullo religionis praesidio munita sese commendare aut tueri possit, ex ipsa rei natura declarare, Stoicorumque atque Epicureorum praeceptis illustrare.

Inventa esse Commilitonum studia ad certamen ineundum haud parum sumus laetati, nec de salute reip. litterariae desperandum esse putabimus, quamdiu concertantium opera tam gnaua et acris, qualis in hac quaestione fuit, haud deerit. Septenae enim commentationes in commissionem sunt deductae. Accessit alia ex Maramarusiensi Comitatu Hungariae ad nos missa: cum ignoratum esset, iis tantum, qui in hac Academia litterarum studiis vacant, certamen hoc esse propositum. Verum ex septenis istis duae, altera cum dicto: *Qui non reuerentur homines, fallunt deos*, altera inscripta: *Oderunt peccare boni virtutis amore*, die dicto serius fuerant redditae adeoque certami-

certaminis leges earum rationem habere vetuerunt: etsi nec priori laus diligentiae, nec posteriori acuminis et subtilitatis, Kantiana disciplina nutritae, commendatio decederet. Restabant igitur *quinae*, quae arbitrio iudicum committerentur. Ex his temporum ordine *princeps* fuit ea, quae in fronte habet verba: *Quod potui feci, faciant meliora potentes*. Lectionis varietate et copiis, quod ad philosophorum veterum placita spectat, praestare illa visa est ceteris; placuit studium et opera in conquirendis subsidiis et opibus, quibus argumentum accurate pertractari posset; vtinam auctor operae et industriae partem aliquam in digerendis, disponendis apteque apponendis copiis collocasset, nec, tempore vt probabile fit, exclusus, vltimam manum admouere neglexisset; recisis iis, quae a consilio erant aliena, et emendatis, quae inter cetera grauiter dicta perfunctorie erant effusa.

Altera commentatio inscripta: *Virtus recludens immeritis mori caelum negata tentat iter via*. Laudi habitum auctori, quod methodi seuerioris legibus obstringi sui que iudicii acumine vti voluit; cum autem illud lectione et commentatione scriptorum, inprimis veterum parum, Ciceronis vtique nulla, esset subactum, id quod vel dictione horridiore manifestum fit, partim notionibus philosophiae vulgaribus nimium est immoratus, partim alia, quam quae res desiderabat, cumulauit. Officia quae dicuntur erga deum verae virtutis partes ita constituere putauit, vt sine iis manca et omnino nulla videri possit virtus. Atqui officia erga deum alio modo dicuntur, quam quae

quae nobismet ipsis aut aliis praestamus; et ipsa quaestio, cum de virtute, qualis esset sine religionis praesidio, quaereretur, subiicere cogitationem debebat, de iustitia, temperantia, et sic porro, quaeri, quibusnam rationibus ac momentis illae essent substructae.

Commentatio *tertia* sub titulo: *Optimus ille est, qui minimis urgetur*, ingenium prodit varia lectione politum atque ad philosophiam vitae natura et usu comparatum; nec oratio displicet; probaturque in primis caput alterum, quo quid ad singulas virtutes praesidii habuerit antiquitas, Ciceronis maxime verbis declaratur. In priore, dispartitione a maioribus accepta in quatuor virtutes cardinales vititur, digressionem praemissa, qua ortum istarum virtutum ex quatuor generis humani aetatibus, seu viuendi generibus, filuestri, pastoritio, agricolationis ac ciuili, repetere voluit.

Commentatio *quarta* cum verbis ex Spinozae Ethica praescriptis: *Ex virtute absolute agere, nihil aliud est, quam ex legibus propriae naturae agere etc.* Etsi subtilitas desiderari poterat in fronte statim libelli in notione felicitatis constituenda, tum in eo, quod neglexerat auctor definire notionem *rationis*, qua virtutis naturam confici alio loco recte cum Seneca statuit: vnde fit vt nonnulla ponat potius quam probet; regnat tamen in tota commentatione acumen aliquod iudicii, cum ingenii liberalitate et venustate coniunctum, quod ad amorem sui facile trahat. Recte ab initio statim declarauit, virtutem sine religionis praesidio esse eam, quae, prouiden-

tia numinis et animorum immortalitate sublata, tamen habet quo se tueatur. Incedit circumspēcte, sed tramite, quo ire coeperat, ad id quo tendebat, per nullum deuerticulum intercepto, nullo partium studio auocatus. Lectionem cum veterum tum recentiorum philosophorum prodit probabilem, nec a dilectu et iudicii seueritate seiunctam; oratione vitur satis casta, partitione et sententiarum iunctura non inuenusta.

Quinta tandem commentatio cum titulo: *Non compilando sed meditando*; quo ipso dicto auctor iudicium arbitrio ferendo proluisse videri potest: Alienis tantum non omnino fastiditis, suo vitur iudicio, ingenio indulget, eique haud mediocri, satisque venusto. Verum in philosophico argumento oratorie plerumque versatur, dictione quoque licenter interdum vsus, in nouissima parte quasi taedio victus remissior.

Quibus omnibus inter se comparatis Ordo Philosophorum sine controuersia victricem commentationem esse voluit praemioque debito condecorauit eam, quae *quarto* loco commemorata est *cum dicto ex Spinoza petito*; Proximum autem ab illa locum tenere primam illam cum dicto: *Quod potui feci.*

Quo facto resignatis libellis exiere nomina, victoris quidem:

AVGVSTVS MATTHIAE, *Gottingensis*
Seminarii philologici Sodalis.

Alterius autem qui proximo loco laudem abstulerat,

CAR. GOTTLÖB MELCHIOR HERRMAN, *Gedanensis.*

Talibus

Talibus Aeneadae donis di&is que Latini sublimes in equis redeunt, pacemque reportant *). Personuerant aures vestras, Commilitones, nomina victorum e cathedra recitata: quo quidem sono, qua voce, quid cogitari vobis potest iucundius, quid dulcius! Aut quid memorari posse putabimus potentius ad ingenia vestra, Commilitones, excitanda, ad inflammanda studia, ad consilia a quouis vestrum e vestigio suscipienda, vt similem laudem futuro anno consequi contingat! En praebebitur vestris conatibus et votis materia digna in qua elaboretis; quaestiones nouae in annum proximum *nonagesimum* huius saeculi promulgatae;

Ab ORDINE quidem THEOLOGORVM haec:

Disciplina, quam vocant, arcani, quae a secundo ad quartum fere saeculum in coetibus christianis adhibita esse refertur, quid sibi voluit? intra quos limites consistit? ex quibus fontibus fluxit? quid damni aut lucri cognitio christiana tum illorum tum sequentium temporum ex illa cepit?

Ab ORDINE IVRECONSVLTORVM quaeritur:

Obligatio liberorum ad facta parentum praestanda quibus principiis nitatur, quibusque limitibus sit circumscribenda?

Ab ORDINE MEDICORVM:

Vtrum conducatur, characteres stirpium, nonnisi microscopii ope eruendos, in discrimine earum constituendo admittere, an potius praestet, vel instar legis esse debeat, iis tantummodo notis, et in uniuersum, acquiescere,

H 2

quas

*) Aen. VII, 284. 5.

quas acies sani et in vigore aetatis constituti oculi manifestat?

Si prius: significantur generalius stirpes, vel partes earum, quae microscopii adiumentum necessario in dictum finem sibi vindicent, item gradus augmenti lentis vitreae, ut constantia characterum obtineat. Sin posterius: argumenta enucleatius, eaque exemplis firmanda, exponantur, cur lente abstinendum sit. Ita elucebit, an ob notas vnice microscopio debitas, in systematibus botanicis necesse sit, excogitatis novis partium absconditarum terminis uti, diuellere stirpes bene multas haecenus iunctas, et combinare alias haecenus distinctas, mutare characteres olim receptos, et, quum nomina nonnisi dispositione stirpium apta niti queant, innouando nomenclaturam, scientiae, multorum annorum studio adultae et plurimorum approbatione stabilitae, nouam formam imprimere?

Ab ORDINE tandem PHILOSOPHORVM Com-
militonum studiis propositum est,

Vt comparetur una vel altera respublica nostrae aetatis cum una vel altera rep. veteris Graeciae; v. e. oligarchia Veneta cum Spartana, Helueticarum nonnullarum ciuitatum democratia cum democratia Atheniensium; aut resp. confoederatae, ut Helvetiorum, ut Belgii, ut Americae septentrionalis, cum rep. Achaeorum, Aetolorum, et sic porro. Neque vero ista comparatio per omnes ac singulas reip. partes nimis sollicitate est persequenda, verum in iis tantum, quae insignem aliquam similitudinem

dinem vel memorabile discrimen habent, declarandis, modo in descriptione ac forma reip. vniuerse, modo in singulis eius partibus, v. c. in lege ac more, quo populus voluntatem suam declarat, adeoque in comitiorum habendorum ratione, quae et ipsa a populi diuisione et a ciuitatis iure procedit; item in Senatu habendo; in modo sententias dicendi, suffragia ferendi. Licet etiam, si ita placebit, ad singularia procedere et inquirere, v. c. qui nunc est in Senatu Britannico *Speaker*, in Suecicis comitiis *Talman*, quo nomine ille appellatus sit in ciuitatibus Graeciae, aut vicem eius qui gerebat et quo modo? quo ritu?

Quae ad haec pertractanda cognitu necessaria sunt, traduntur in Lectionibus Academicis seu super Iure publico vniuersali, seu in tradenda scientia naturae et rationis omnis imperii, tum formularum ad quas imperia et respublicae Europae constitutae et descriptae sunt, partim in antiquitatibus Graecis, quas vocant. Alia e lectione sunt petenda.

Quod ad rerumpublicarum formas vniuerse spectat, adiri possunt: Huberus de iure ciuitatis ex edit. quarta, tum libri noti Montesquieu et Justi. De rebus autem publicis Graeciae, vt cum recentioribus comparatio institui possit, adiri possunt, qui nostra aetate res Graeciae exposuere, (v. *Götting. Anz.* 1787. p. 356 sq.) tum qui orationis Latinae facultatem adiuuare possunt, Emnius alique in Vol. IV. et V. Thesauri Gronoviani excusi. Locorum classicorum copiam sup-

peditabit Vindingius in Hellene (To. XI. Thef. Gronov.). De minoribus rebusp. conferri poterunt Prolusiones in hac Academia scriptae super rebus publicis Magnae Graeciae et Siciliae earumque legibus. De Atheniensium rep. libri sunt Sigonii ac Meursii; de rep. Spãrtana nuper Pauwii disputatio aliorum studia excitauit. Iuuabit quoque Anacharsin passim inspexisse.

Indictum est certamen in diem IV. Iunii anni proximi XC. praemium singulis quaestionibus e liberalitate Regia constitutum numus aureus XXV aureorum ducatorum pondo imagine Regis Indulgentissimi affabre facta signatus. Commentationes, quae quidem ad certamen admitti volent, ante Kalendas Apriles reddi lex iubet. De ceteris certaminis legibus inspicienda sunt Edicta superiorum annorum, quibus illae fuere promulgatae *).

Quibus peractis reditum est ad bona vota pro incolumitate Regis nostri Augustissimi et Indulgentissimi suscipienda; sunt enim eadem cum votis pro reipublicae cum vniuersae tum academicae salute, pro litterarum honore, proque bonorum omnium, quae inde proficiscuntur, perpetuitate coniuncta. Exhilarata Optimi coniugis restituta salute Regina intactum curis et sollicitudinibus animum per omne tempus vtinam feruet, recreetur que gaudiis dulcissimis ex incolumitate ac prosperitate sobolis Regiae, inprimis Regionum tutelae Academiae nostrae creditorum

*) v. Edictum anni LXXXIV. in Opusc. HEYNIJ Vol. III. p. 222 sqq. repet. p. 254. p. 326. 382. Add. Edictum anni LXXXVIII sub fin.

torum Principum. Salua sit resp. nostra academica et in litterarum incrementa efflorescat, nostrisque conatibus, consiliis ac studiis, respondeat euentus.

Quae vota nostra cum sint pie concepta, confidamus sapientiae ac beneuolentiae aeterni numinis rata fore ea, nec quicquam accidere posse quo ab officio, honestate, religione aut auocemur aut deterreamur; quibus si immanemus, feliciter ac prospere nos res nostras gesturos, et bene nobiscum iri actum *), nihil est quod dubitandum cuiquam nostrum esse videatur.

P. P. in alma Georgia Augusta Mens. Iunii
c1o 1o CCLXXXIX.

*) Secundum praeclara illa poetae:

*Permittes ipsis expendere numinibus, quid
Conueniat nobis rebus que sit utile nostris.
Nam pro iucundis aptissima quaeque dabunt di:
Carior est illis homo quam sibi.*

VIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R
I V S T. F R. R V N D E D.
C V M S E N A T V
S V C C E S S O R E M
I N
M A G I S T R A T V A C A D E M I C O
I O. A N D R E A M M V R R A Y D.
C I V I B V S S V I S
H O N O R I S E T O F F I C I I C A V S A
C O M M E N D A T
I N D I C T I S S O L L E N N I B V S
I N A. D. I I. I V L I I c l o l o c c l x x x i x.

*E quibus terris mancipia in Graecorum et Romanorum
fora aduecta fuerint.*

Multis per haec tempora, Ciues, verbis et consiliis inter Britannos et Gallos agitatum meminitis quaestionem de mancipiis e Nigritia in Indianam occidentalem venditis libertate donandis interdicensque omni hoc Afrorum venaliorum mercatu: quem quidem dudum melior philosophia et religionum hominum pietas improbavit, Quakerorum quoque feuerior religio, manumissis iis, quos vinculis

culis habebant, sustulit, nunc tandem repente memorabili consensu, magnis multorum conuiciis, explodit et abolendum esse clamat Britannia et Gallia. Euenit itaque, quod aliis interdum exemplis factum constat, vt institutum aut opinio aliqua, per multos annos, interdum per saecula, a sagacioribus et prudentioribus frustra damnata, subita aliqua animorum conuersione et inflexione communibus hominum suffragiis tolleretur. Exempli esse possunt loco haec ipsa, quae apud Gallo-Francos euenisse videmus, qui in id nunc publice consensere, in quod sapientiores dudum conuenerant: emendandam esse regni administrationem; omninoque melius constituendam rempublicam; quod nisi mature fiat, malis ac vitiis suis ad exitium suum Gallias esse properaturas. Mirationem vtique facere potest, seruitute corporum per omnem Europam fere sublata aut circumscripta, nouum venalitorum genus, nouumque quaestum mangonicum subnatum, morem veterem in Europa interdictum in America repetiisse; porro et illud mirum videri potest, quod non plagas nisi occidentales Africae quaestus ille improbus obsedit; versa quoque re in religionem, vt Chami posteros diris Noachicis deuotos priscum luere piaculum nonnulli putarent. Re tamen diligentius perpenſa, ab vna parte lucri cupiditatem et auaritiam, cum littorum Africae occidentalis opportunitate, in caussis esse habendam apparebit; ab altera communem humani generis pestem, tot malorum fontem, ignorance[m] bonae descriptionis vitae seu, status, quem vocamus, socialis inter Afros; quo efficitur, vt ad mercatum seruitiorum copia ac

frequentia ad manus sit; multa quoque sint, quae ad detestabilem mangonii quaestum inuitare possint.

Etenim, vt apud omnes barbaras gentes, ita in Africae terris seu maritimis seu interioribus, imperiorum ac regnorum ratio ad certum iudicium, ad certam formulam, quae a naturae humanae vi et iure facile peti potest, constituta est nulla; regnum aut inuaditur aut defertur vni neque legibus circumscriptum nec moribus et institutis, ab hominibus longo tempore ad extrema quaeuis toleranda adfuetis, omnisque sensus liberalioris expertibus; itaque in populum dominium idem, quod in res ac pecudes esse solet; arbitrium ac libido legem facit. Cum autem, quod facile intelligitur, nulla principum in tam rudibus populis esse possit institutio liberalis: mirum non est, si libido illis belluina plerumque est et ad omnem atrocitatem et inhumanitatem procliuis. Itaque homines pecudum loco habentur, maectantur aut veneunt. Constituuntur ex hoc tanquam principio omnia, etiam ciuilia negotia. Vni regi feritur, vni metitur. In bellis vero gerendis, quae etiam inter politiores Europae populos ad folius interdum principis lubidinem et vtilitatem vanam suscipiuntur, barbarorum regum libido regnat. Ad reguli lubitum armis captis ad incurfationes, praedationes, caedes, rapinas, procurritur. Vnum deest, quod nondum eos res et tempus et Europaeorum principum acumen docuit, vt mercede dicta, quam ipsi in sua penu reponant, copias suas vendant aliis pro lubitu trucidandas.

Nec vero hoc Africae proprium ac peculiare; verum communis est rerum vsus et mos per omnes orbis

ōrbis terrarum regiones, in quibus imperia non sunt melius constituta et idoneis legibus a populo circumscripta; neque aliter res se habuit per omnia tempora et per omnes populos, quamdiu de rep. constituenda vel de imperii natura et forma nemo est ausus quaerere. Generosis Graecorum animis ingeniisque hoc debetur, quod ad certa principia regnum et libertas est reuocata. Etsi enim per Asiam quoque fuere populi, qui seu malis et iniuriis dominorum exasperati, seu caeli et soli natura inuitante, seu temporibus ita ferentibus, dominationis impotentiam circumscriberent: quoniam tamen ab vnus dominatione, quicquid de imperio statui posse putarent, petere ac deducere solebant, libertatis fructus tantum ad certos ordines aut hominum genera retulerunt. Cum igitur omni dominationi hoc sollenne sit, vt *populum* inter *res* habeat, quibus pro arbitrio ac lubitu vti liceat, feruorum loco vbique vulgus, haud raro ipsi optimates, habentur. Vt et venum ciues exponerent, oportunitas suadere facile potuit, quoties illa se offerret; quod non nostra solum aetate in Africa, sed per omnes aetates et permultas per terras factum esse constat.

Scilicet non nisi vita recto ac libero rationis vsu expolita, et intelligendi ac iudicandi libertate recuperata, perspici potuit, societatem humani generis, si quidem illa sancto hoc nomine digna, nec pro belluina congregatione habenda sit, ita institutam esse debere, vt non modo vnus, aut pauci, verum vt omnes ac singuli, pro sua quisque parte, nec minus tamen pro suarum virium, facultatum ac meritum

ritorum modulo, iure vtantur suo. Ab hac tamen iuris paritate, imminuta iam per ipsam naturae fortem inaequalem, in corporum animorumque ac virium, sexus, aetatis, operae, consilii, imparitate, non vno modo receditur; infert iuris inaequalitatem statim ipsa fortis ac fortunarum multis de causis nata inaequalitas, multo magis opulentia eiusque comes, luxus paucorum, cum multorum egestate; nemo enim potest effundere id quod centenis alendis sufficiat. nisi sint centum alii, qui opera et industria sua tantundem facultatum parent, vsu tamen ac fructu ipsis intercepto aut subducto. Itaque vt vni opulento satis sit, centenos egenos necesse est de suo aliquid contribuere. Quo ipso per omnes populos, etiam meliore societatis iure descriptos, factum est, vt rusticorum, quorum labore et proventu sustentantur omnes alii, conditio plerumque sit deterior et ita fere constituta, vt, denegato suis ipsorum vsibus operae fructu, proventu agri aut manus et industriae alant alios desides et *fruges consumere natos*.

At enim ab his alienae operae fructus absumentibus fucis mature intellectum est, *maiores esse ex opera aliorum proventum, si iis nihil omnino ex ea relinquatur*, ita vt omnis fructus ad vnum redeat dominum: ita, posthabitis operariis tolerabili mercede conducendis, in vita, etiam moribus ac legibus ex-culta, aut nata est seruitus aut aucta, vt in Romanorum et Atheniensium rebus florentibus; ita Nigritae in plantaria Iamaicae aliarumque insularum inducti sunt, vt lucrum esset tanto maius, quo merces operae aut exigua aut nulla esset sol-venda

venda a). Aliis modis seruitus inducta et constituta fuit per alios societatis humanae aut emendatae aut corruptae gradus; fuere quoque in his modi et causae probabiles, cum ipsa humanitate coniunctae, et ab ea inaequalitate, quam natura facit, aut vitae calamitas, repetitae. Cum enim omnis seu gregum alendorum cura seu agricolatio manus societas exigat: ut paterfamilias socios operum adscisceret, ipsa res suadere debuit. Addixit itaque operam suam alter alteri, ut id, quo ipse inopiae suae occurreret, ab eo ferret. Habitus ita ille in familia; habitus eius liberi vernarum loco. Ita aliorum opera res familiaris crescere, mox se ipsum herus laboris molestiae subducere, tandem iniquiorem operae partem aliis imponere, recusantes vi adigere. Alias oneris aggrauandi opportunitates attulit multorum necessitas, cum in ista vita, non his quibus nos utimur quaestus generibus instructa, egestas ac fames saepe ad vltima redigeret homines liberos; ut itaque vitam sustentarent, acerbum quamuis aliorum dominium subire; operas, corpora, libertatem obtulere; mox, inopia victi, etiam liberos in seruitutem vendiderunt; tandem liberos suscipere et alere coeperunt quos mangonibus mercatu facto venderent; quaestu aucto ex puerorum puellarumque forma b).

At

- a) Etsi et hoc lucrum, si vere aestimes, opinatum tantum esse, docuere sagaciores, nunc cum maxime, Nigritarum usu in controuersiam vocato; et ante, v. c. *Io. Millar Distinction of Ranks in Society* p. 205.
- b) Primi generis exempla ipsa Roma suppeditat, in qua antiquioribus temporibus ius erat patri vendendi liberos: circumscriptum posthaec legibus XII tabb. Posterioris generis exempla praebent Thraces, qui *πωλεῦσι*
τῶ

At seruitutis tanquam propriam naturam ac conditionem duram quod constitueret, bellorum fuit immanitas, captis in seruitutem abductis. Nunc ius vitae necisque in seruos natum; nunc humanitatis alicuius sensui imputatus vendendi mos et usus; ut lenior forte ac minus durus videri possit ille Assyriorum et aliarum Asiae regum mos, quo victos patria expulsos in nouas terras, quas inhabitarent, migrare iuberent.

Distinxere ac cumulauere seruitutis genera et gradus, simulque seruorum numerum incredibili modo auxere primum artium et opificiorum inuenta, tum vero instrumenta luxus, qui cum vitae mollitie ac fastu increbuerat c). Ita seruitutis necessitatem et usum aliter intulisse videri debet vita per opulentiam et mollitiem fracta, aliter barbarorum socordia et ignauiam, cum ipsi operae vices subire refugiunt aliosque operae vicarios substituunt. Hoc modo barbari per Africam in septentrionem versam, scilicet, ut illatas ceteris Afris iniurias quodam modo vicisci videantur, mancipia ex Europa praedantur; neque illi, cum ipsi per desidiam vitam agant, nisi operariis aliunde praedatione abactis, vitam tolerare possunt.

τὰ τέμνα ἐπ' ἐξαγωγή. Herodot. V, 6. uti nostra adhuc aetate multis barbaris immanis iste mos frequentatur; imprimis in puellis vendendis. Fuit sane certa aliqua ratio, quam in his homines sequerentur; quandoquidem liberi habebantur *inter res*, quas adeo quocumque modo alienare licet. Hinc seruitus domestica liberorum; hinc filiae, quas nos elocamus, vendi et emi solent.

- c) De his praeclare v. c. *Reitemeier* de seruitute inter Graecos p. 16 sqq. a quo alia petenda sunt, quae consilio a nobis sunt praetermissa.

possunt. Eodem modo Turci et alii barbari sine mancipiis recte viuere nequeunt, ipsi ad omnem molli-
tiam ac desidiam versi. Aliam mancipiorum neces-
sitatem attulit concubinarum multitudo et spado-
num ministerium.

Quod si multa videmus narrata de ingenti
per Graeciam et Italiam mancipiorum numero, ita
vt essent domini, qui centena ac millena mancipia
alerent: quaerere licet, vnde antiquis temporibus
tantus hominum prouentus extiterit, vt tantis man-
cipiorum gregibus ille sufficeret. Quae res multo
mirabilior, si teneas, vernarum seu sobolis a seruis
procreandae parum habuisse rationem homines:
cuius iudicii causam paullo post subiiciemus. Vt
tamen recte de singulis dispici possit, per partes eun-
dum, ac diuersae aetates et hominum fortunae discer-
nendae esse videntur.

Iam ab initio in vitae paupertate et simplicitate
ad greges pascendos aut agrum colendum et vitae
ministeria vulgaria, vti nec magno corporum numero
res indigebat, ita e proximis confiniis rapti aut capti
bello aut per praedationes maritimas in potestatem
redacti aut a praedonibus emti serui sufficere poterant.
Omnis generis exempla apud Homerum occurrunt;
vti Phoenices quoque in hoc praedonum numero
fuisse ex Odyssaea constat.

Erant tamen isto tempore qui mercede opus
facerent *), cum mancipiis, vt apparet, eodem
loco habiti, quandoquidem horum quoque conditio
minus dura erat quam per auaritiam sequentium tem-
porum.

*) δμῶνες et θῆτες.

porum. E barbaris captiuorum copia Graecis fatis magna suppetere potuit, quamdiu angustiis, per Asiae inprimis oram, finibus, interdum cum barbaris permixti, habitabant. At sequiore aevo mercaturae genus constitutum est cum aliis in locis, tum Athenis, vt ex barbarorum populorum quamuis longinquis terris importarentur mancipia. Testantur vel nomina, fuisse ea e Scythis, Thracibus, Getis, Dacis, Phrygibus, mox etiam e Syris *d*). Alium numerum ius et fortuna belli suppeditabat; inque eo ipsos populares ex aliis Graeciae vrbibus et agris, populatis finibus, in praeda abductos. Mercatus quoque et fora venalitorum mature instituta, vt Sami, Ephesi, Athenis; fecit naec ipsa nundinatio locum plagio. Redacta est ab Alexandro in ditionem Asia; quod si non primum forte, inter prima tamen fuit bella, quibus victi non in seruitutem sunt redacti. Cum, extenuatis Graeciae opibus, luxus ad regum aulas migrasset, magno emi coeperunt e Persis et Medis pueri; nunc Aethiopes in comoediis memorantur; adducti fere per eos, qui aut stipendia in regum copiis mererent, aut mercaturam facerent. Verum ad maius rerum spectaculum et latiore quasi prospectum inuitat nos Romanorum vita.

Cum inde ab vrbis origine pater quisque familias agrum coleret, vt inde se suosque tueretur, seruorum vsu alium non habebat, quam vt agrum colerent.

d) Strab. VII. p. 467. A. et de emporio Tanaide ad Tanais fl. ostia idem lib. X. p. 750. A. *Regiones ad Pontum maximum mancipiorum numerum suppeditasse*, et Byzantium hunc quaestum inprimis exercuisse testatur diserte Polyb. IV, 58, 4.

colerent. Seruorum itaque familiae habebantur in agris, de fuga suspecti compedibus vincti; ceteri eodem fere loco quo filii familias. Cum omnis fortuna ac res familiaris in fundo, familia et pecudibus, posita esset, *rerum* hinc *mancipi* natura et circumscriptio originem habuit. Familiam bello capti constituebant; eoque illa potior praedae pars habita.

Quamdiu Italia debellata est, fortium et validorum corporum copia haud defuit. Quoties inter haec casum ita tulisse putabimus; vt homines, qui ipsi patres familias suos agros domi coluerant, capti bello alienum agrum colerent! Enimuero deficientibus his, et patrumfamilias cura et opera ab agris ad alia auocata, agrorum cultura, vt alias causas praetermittamus, manuum idonearum inopia deficere debuit. At successere bella cum Graecis coloniis in Magna Graecia, tum in Sicilia. Abducti sunt Romam homines inter suos conspicuo loco nati et artibus Graecanicis instituti. Fuit hoc, etsi humanitati perniciosum, disciplinae tamen et institutionis genus, quo Romani per captiuorum artes et ingenia ad meliorem vitae cultum a feritate et barbarie adducerentur. Inde bellis cum Poenis gestis et excisa tandem Carthagine quanta Poenorum et Afro- rum agmina per urbem et agros sparsa credere licet! quam multos domi opulentos ac potentes, nunc in sordidis ministeriis dominorum iniurias vitaeque aerumnosae miseriam tolerantes! Successere bella cum Graecis, tum Asia victa. Multa barbarorum millia victo Illyrico, Gallia, Hispania, Africa, in Italiam immigrarunt. Quantas seruitiorum vicissitudines et

instaurationes intra paucos interdum annos successisse putabimus, cum ex nouis victoriis ac triumphis Italia modo hoc modo alio feruorum genere esset referta et obfessa! Totae gentes in eam infusae videri poterant, intra hominis aetatem sine posteritate extinctae et in alieno solo sepultae. Superuenere tandem luxus instrumenta ex Asia, pueri molles ac delicati.

Inter haec, si quid aliud, curandum erat Romanis, vt serui prolem procrearent. Atqui ei rei nullo modo prouisum; vernae commemorantur, sed nec eo loco nec numero habiti, vt mancipia ipsi supplerent. Scilicet eodem modo, quo nostri homines, praesenti lucro vnice inhiantes, de Nigritarum sobole parum laborant. Romani de suis redditibus tantum dependere noluerunt, quantum ad pueros alendos necesse esset, nec a labore matrem vacare, vt de lucro, quod ex eius opere diurno quaerebatur, aliquid decederet. Maluere impensas facere in noua venalitorum agmina comparanda e). Magnum per haec ipsa exortum est malum: hi enim barbarorum ex Illyrico, Gallia et Hispania, adductorum greges, agro colendo minus idonei, perdidere agricolationem, iam fatis attritam per latifundia diuitum, et agrorum penuriam, quos pauperes colerent.

Aduecta est Romam alia venalitorum copia ad munera edenda; inde orto simul gladiatorum spectando-

e) Possunt et aliae rationes memorari: cf. *Reitem.* l. c. p. 73 sq. In agris tamen colendis ipsa utilitas suasit interdum meliora. Vnde apud Graecos Peneftae Thessalorum, Clarotae Cretensium, Helotae Spartanorum in agris liberos educare iussi. Nec aliter boni patres familias inter Romanos.

Etandorum infano studio, grandia barbarorum corpora ad pugnandum in arena destinata. Nolo multa addere de mancipiorum familiis in metalla abditis, et, per imperitiam artis antiquorum temporum, aerumna et miseria confectis. Creuit cum his feruorum ad luxum et fastum paratorum numerus, maxime inde a Carthagine et Corintho euerfa (Strab. XIV. p. 985. B).

Quis, haec et similia apud animum reputando, cum populos tantum non omnes libertatis fructus et humanitatis iura ceteris cunctis erepta *sibi solis* arrogare videat, non deploret fortunam generis humani in re, quae summam felicitatis humanae continet, vitae socialis natura, penitus caecutientis? nec intelligat, melioris sapientiae fructus praestantissimos spectari in hoc, quod societatis humanae et imperiorum formae ac iura ad certas rationes, causas ac limites, redigi coeperunt? Haec vna rationis lux melior nisi inter homines sparsa fuerit, de populorum felicitate eiusque per sacra nostra ac religiones illatas iuuandae studiis frustra magna quaeuis aut pollicemur aut expectamus. Cum superstitione exterminanda erat dominationis iniuria et immanitas. Atque haec de iusti imperii indole doctrina vtinam per omnes terras diffeminari, populorumque omnium vniuersique generis humani animis instillari possit! nisi enim hanc edocti fuerint homines, reliqua omnia, quae eos edocere laboramus, exigui aut vsus aut fructus sunt. Iura itaque humanitatis et societatis aut constituere aut alios edocere, summum, quod homini ab homine praestari possit, beneficium aesti-

I 2 matote.

matote. Euelletur per haec animis praua ista opinio admirantium audaciam aut vanitatem regum caedibus stragibusque hominum vrbiumque et agrorum incendiis gloriam immortalem sibi parantium. Definemus aliquando extollere laudibus virtutem Romanam omnis terrarum orbis vastatricem et in generis humani calamitatem adultam et auctam. Quid enim? Vnius populi victoris tantae vt essent opes, alia post aliam prouincia viris opibusque fuit exhausta! vtque esset, vnde illi barbari alerentur, vnde luxu diffluerent, per omnes Europae, Asiae et Africae terras, corpora ac familiae patriis sedibus abstractae, in Italia, nulla prole superstite, interierunt! vtque qui perierant reficerentur, aliae vastationes factae, omni iniuriae generi in libera quoque corpora via patefacta! Verum libertatis ereptae mala tot ac tanta sunt, vt in iis enumerandis frustra aliquis desudet *f*).

Noua successit inter Romanos caussa, nouum consilium, vt mancipia conquirentur, scilicet *ad opera publica facienda*. Seruorum enim publicorum incredibili copia miranda ista veterum opera, non aedificiorum modo moles, verum vias, aquaeductus, portus, perfici solita esse fatis constat. Mancipiorum manu, sudore, sanguine ista opera fuerunt educta, quorum vastas ruinas nunc miramur. Magno vtique ea constituisse humanitati dixeris! Magnarum prouinciarum opibus exhaustis impensae quaesitae, et fame aerumnisque multa millia hominum confecta, vt materia et marmor pararetur, alia, vt Romam advehere-

f) Conf. tamen *Reitemeier*. I. c. p. 128.

veheretur, ut structura, ut opus fieret! Mausoleum Augusti vel Adriani ut educeretur, quot corporum millia, de foco suo et laribus abstracta, in opere tanto viribus et spiritu defecisse et animas depofuisse putabimus! Quis tamen neget, haec eadem, carius quidem ac difficilius forte, nec minus tamen perfici potuisse, si, quae in potentium aulaeque luxuriam et fastum absumebantur, in publica commoda vel ornamenta impensa fuissent.

Auctis itaque, ut paullo ante vidimus, per luxum feruorum familiis, bellorum tandem continuorum, unde reparari possent, materia deficiente, tanto magis coepit efflorescere mancipiorum mercatus; fuitque hoc e praecipuis quaestus opipari generibus, *uenalities aduehere*. Nauigatum itaque quaqua versus ad barbarorum terras, in quibus aut bella gesta captiuorum copiam ministrarent, aut corporum vendendorum mos et usus esset g).

Atque hic omnia ea mala extitere, quae nunc in Africa. Auaritiam regum ac principum lucri cupiditas acuere, reos seruituti addicere, mancipiorum familias alere, corpora furto excipere, sexcentis modis libertati insidiari. Quae ipsa narratio eorum fidem eleuare potest, qui causam mangonii

I 3

Nigrita-

g) Fuere quoque inter populos barbaros, qui praedationibus maritimis viuentes in littora escensu facto per terras vagarentur plagii faciendi causa. Ita sub Caucasum ad mare fuere Achaei, Zygii et Heniochi, qui ex praedatione tali viuent. Iidem facile patiebantur corpora, quae ceperant, redimi atque etiam in altum euecti iis, qui suos amiserant, significabant praedam. Strabo XI. p. 759. A.

Nigritarum ita defendunt, vt, etiamfi Europaeorum aere illi non parentur, domi tamen in seruitutem eos detrudi dicant: recte vero; nec tamen adfutura essent aliunde tot auaritiae prouocandae irritamenta. Etsi fatendum est, si Europaei, quod humanitas ac diuina doctrina eos facere iubebat, leniter cum iis agerent, eosque bona disciplina et institutione imperirent, magno cum bono suo eos patria exulare dicendos esse videri.

Praecipuus mancipiorum mercatus fuit in insula Delo: magnum et opulentum emporium appellat Strabo (XIV. p. 985. A.), quod vno die myriades mancipiorum recipere potuit et amandare; ita vt prouerbio quoque veniret: Delum appellere, exponere ac vendere, vnum idemque esse, vno eodemque momento negotium peragi: Tam facilis et expeditus erat mercatus! Exempli autem loco, quo constet quomodo hoc mercatus genus exerceri solitum fuerit, commemorabimus haec e Strabone (XIV, p. 984. 5.). Tryphon aduersus Demetrium Nicatorum, qui inde ab anno ante C. N. 146. regnum Syriae occupauerat, nouas res molitus, Coracesio, quod in confiniis Ciliciae versus Pamphyliam situm erat oppidum, infesso, Cilicibus et finitimis populis, vt in praedandi societatem coirent, regumque Syriae, qui et ipsi bellis intestinis vexabantur, curas distinerent, et a consiliis, quae perfidus homo agitabat, abducerent, auctor fuit. Praedationes praecipue mancipiorum factae; cum et exportatio facilis, et vsus eorum inter Romanos esset magnus. Pars in vicinam Pamphyliam exportata, et Sidae forum habitum

habitum (p. 980. A.); alia in alia loca, unde, bello cum piratis profligato, ingens numerus liberatus. (Appian. Mithrid. c. 96.); at pleraque corpora in Delum auecta.

Omnino omni tempore e locis interioris Asiae, imprimis Phrygiae et Cappadociae, maximus mancipiorum fuit prouentus; nomen fere Phrygum commune. Videtur enim regnasse in his terris, ad quas nunquam melioris vitae cultus penetrauit, barbarorum illud institutum, ut seruorum loco haberentur a regibus omnes qui incolerent. Causa forte haec fuit, quod ab aduenis in ditionem et seruitutem prisca incolae redacti fuerant; qui fere perpetuus omnium temporum fuit usus, ut, occupatis per vim et iniuriam agris noui coloni eos, quos possessionibus suis non deiicerent, in seruitutem detruderent sibi que opus facere cogent. Id egere Iones, qui Carum sedes occupauerant, hoc ceteri Graeci coloni per omnem Asiae et Ponti oram. (v. c. Milefii Heraclea condita ap. Strab. XII. p. 817. A.) Adeo humanum genus in nulla re per omnia tempora et per omnes terras tantopere sibi conuenit, siue simile est, quam inhumanitate et iniuria. Alienas terras et possessiones inuadere, possessores deturbare, necare, seruorum loco habere, non minus Hispani et Bataui, cum aliis Europae populis, quam superioribus saeculis Franci, Saxones et ceteri barbari, et antiquis temporibus Graeci Romanique, in institutis suis habuere. Eodem modo ac more euenisse videtur, ut Phrygum tanta multitudo in seruitutis olim haberetur; rara praeterea in his locis oppida; frequentior pecorum pastio.

Cappadoces, Graecis olim Syri et Leucosyri dicti *h*), primo Medis, tum Persis paruerunt, in duas satrapias diuisi; quarum alteram versus Pontum Euxinum, sub Ponti nomine, reges ab Achaemenidis oriunditenuere; altera meridiem versus satrapis ex iisdem Achaemenidis paruit. Igitur vi subacta gens feruorum loco habita, nec villo ea vsa est imperio ad iustam formam descripto. Potentum fuisse opes praeuallentes, ex eo colligas, quod, Antiocho victo, cum Romani foedus facerent, pacti illi narrantur *cum rege Cappadocum et cum populo*. (Strab XII, p. 815. A.) Sacerdotum inter eos magna fuere imperia, vt ad Comana, quorum terrae lato ambitu patentes Sacerdoti Deae Comanae fuere mancipatae; templo aderant ad sex millia feruorum, sacrorum (ibid. p. 909. B.). Similes opes fuere aliorum templorum. Ex his apparet, plebis conditionem eam fuisse, vt feruitiorum loco haberetur a potentibus; superstitione cum tyrannide confociante confilia. Reges *i*), vt plerique barbarorum, inter inutilia terrae pondera fuere; vt Ariarathes omnium clarissimus, qui Melae et Carmalae fluuiorum ostia obturauit, vt lacus et insulas et nauigationem piscandi venandique caussa in mediis terris efficeret; mox magna eluuiē facta vicina omnia inundata vastitiae foedata sunt.

Cum

- h*) *Λευκόσυροι* Herod. I, 72. VII, 72. Strabo X. p. 817. B. XVI. pr. Ex nomine nihil argumentari licet; etenim diuersae stirpis populi, qui Assyriorum, Medorum ac Persarum imperio parebant, dicti Syri vel Assyrii. Probabile fit Phryges et Armenos communi stirpe fuisse oriundos. Ita quoque *Freret* (*Mem. de l'Acad. des Inscr.* To. XIX p. 35, 56.). Ex eadem Cappadoces. De regibus ex Achaemenidis add. Pol. b. V, 43. pr.
- i*) Enumerati a *Frereto* in *Essai. de l'Acad. des Inscr.* To. XIX. et a *Belley* in *Comment. de Caesarea* ibid. To. XL.

Cum regia stirps defecisset: Romani permisere Cappadocibus, ut suis legibus viuerent. At illi libertatem repudiarunt, regem sibi dari postularunt. Mirati Romani esse homines, qui nec libertatis specie erigerentur, regem sibi creare permisere *k*). Potuit hoc a populi stupore proficisci; solet enim longa seruitute sensus quoque ita obtundi, ut vel oblatam libertatem respiciant homines: tanto gruiore piaculo eorum, qui sua ipsorum immanitate et iniuria ad tantum stuporem detrusere suos populares; potuit tamen nec minus subesse causa satis grauis: etenim ex impotenti potentum dominatione mala praeuiderunt multo grauiora, si rex non esset, qui istorum proteruiam contunderet; nihil enim est arrogantius, nihil impotentius optimatum dominatione; ut adeo inter Cappadoces illa aetate ea fere rerum facies esset, qualem ex feudorum prauo more et vitio inter reges ac uasallos enatam nouimus.

Quod de conditione Cappadocum suspicatumus, firmatur versu Horatiano: *Mancipiis locuples,*

I 5

eget

k) Iustin. XXXVIII, 2. extr. Strab. p. 815. A. Credas forte Romanos iustos et magnanimos satis fuisse, ut libertatis, quam ipsi sibi solis debitam fato autumabant, vni saltem populo relinquerent. At enim si ita statuas, multum te falli intelligas. Cappadociam, sibi finitimam, occupauerat Mithridates; cuius opibus inuidentes Romani minis adegerunt regem ex ea decedere et filium ei praefectum cum Gordio rectore ei addito euocare. Cum Romani Cappadociam praesidiis tenere et parum utile et arduum esse viderent: libertatem populo obtulerunt. At Cappadoces; saltem qui a Mithridatis partibus stabant, Gordium regem sibi orauerant; intercesserunt Romani, quia ille Mithridatis amicus erat. Constitutus tandem illis a Romanis rex Ariobazanes. Haec discas e Iustino XXXVIII, 5, 6 — 9. coll. 1. 2.

eget aeris Cappadocum rex: vt mancipiis locuples hactenus dicatur, quod magnos ipse feruorum greges aluit 1); quos in agris habebat, et ex quorum mercatu quaestum faciebat; eodem modo quo nostris adhuc temporibus in nonnullis imperiis rusticorum capita numerari et vendi aut muneri dari solent. Cappadocum itaque rex reditus alios, quam venalitorum capita, non habuit, ideo nec numos, nisi quos eorum mercatu parasset.

Verum iam dudum verendum esse video, ne quis vestrum, Commilitones, notum illud, nihil ad Bacchum, nobis acclamet. Recte vero, non enim ad haec commentanda descendimus, tanquam legati sine mandatis. Accedendum igitur est ad id, cuius causa fabellam exorsi eramus, ad detinendos vos, dum pompa paratur, et noui Prorektoris insignia promuntur, quibus vestitus et decoratus procedat Vir Experientissimus, Collega amantissimus,

IO. ANDREAS MVERRAY D.

cuius amor reip. academicae, religiosa ac diligens disciplina, rectique ac iusti constans cura et obseruantia spem facit iucundam, semestre hoc, quod nunc ingredi-

1) At ex Appian. (Mithrid. l. 78.) minus bene probabat *Belley* in Cappadocia tantam mancipiorum multitudinem fuisse, vt quaternis drachmis venirent. Nam de Ponto eo loco agitur, quem Lucullus ingressus praedam opiparam egit, quod regio omnibus rebus affluens et bello diu intacta fuerat: cf. Plutarch. in Lucullo p. 499 F. Non raro autem magna vilitas mancipiorum incidit, quoties in opulento populo, praeda opima congesta, sub corona capti venirent. Praeter capita enim libera numerosae familiae ipsis cum heris in potestatem venerunt.

ingredimur, vt disciplinae feueritate, ita tranquillitate ac prospero rerum nostrarum cursu, imperturbate vno eodemque tenore, quo superius, esse processurum. Faxit deus ac fortunet pia vota, quae et deposito et suscepto magistratu academico publice nuncupabuntur. Orationem habebit *de ambigua magnetismi sic dicti animalis laude* nouis insignibus ornatus Prorektor. Cui vt auditione studio ac benevolentia fauentes adfitis, ab omnibus, qui sacra nostra frequentatis, ita flagitamus, vt pro amoris et obsequii pignore hoc ipsum simus habituri. Ceterum tacitis votis precamur, vt Principes Magnae Britanniae Serenissimi Regii sanguinis sollenne hoc sua praesentia decoratum esse velint. Ita bono cum deo principii boni bonus erit exitus. PP. in alma Georgia Augusta Kal. Iuliis cIo Io cclxxxix.

IX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

PRORECTOR

IO. ANDR. MURRAY D.

CVM SENATV.

ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS SACRA
LII

IN A. D. XVII. SEPTEMBR. MDCCCLXXXIX.

CELEBRANDA

INDICIT

*Libertas populorum raro cum expectato ab iis fructu
recuperata.*

Sacra anniuersaria Academiae nostrae, cui fortuna propitia fit! in castinum diem iterum celebranda indicimus, Ciues, vosque, vt bona vota pro ea pie ac religiose faciatis, adhortamur, nobis autem, hoc vtique die mentibus pietatis sensu contactis vota, quorum damnatos nos videmus, persoluentibus, alia pro perpetua reip. nostrae prosperitate fuscipientibus, vt faueatis, rogamus. Siue enim faciem temporum, huiusque ipsius anni decursum, cogitatione metimur, siue, inter casus et incerta fortunae quo res nostrae sint loco, reputamus: habemus vtique, quo pacem caelestium votis precibusque exposcimus.

mus. Sunt enim res Europae eo in loco, vt tanquam collectarum vndique nubium procellas ac turbines erupturos esse facile prospiciamus; litterarum autem studiis per ipsa temporum, hominum, studiorumque vitia magnam aut medelam esse afferendam aut lentam ac funestam tabem esse metuendam intelligamus. Res enim litteraria per Germaniam in eum locum adducta est, vt, praeteritis cum praesentibus rebus comparatis, haud facile assequi liceat, quomodo, in communi hoc hominum studio reuocandi litteras ad artem mercandi et quaestum quocunque modo inde faciendi, meliores ac seueriores litterae, nullo aut exiguo iis proposito praemio, diu superstites esse possint. Detracto enim bonis litteris honore suo, ingeniisque ab ea gloriola, qua ingenuae et erectae mentes ad arduarum rerum studia inflammari possunt, ad lucelli cupiditatem depressis et abiectis, cum viri litterati aut vnum id agunt, vt opimas librorum mercedes aucupentur, aut vt ipsi officinam ac fabricam exercent, et merces seu suas seu aliorum optimis conditionibus in forum protrudant, aut, vt alienorum librorum recensibus vel praeconiis ipsi non tam fama sibi parta, quam aliorum labefactata, inclarescant, non tam litterariis copiis, quam lucello in crumenam demisso ditescant, adeoque operas suas tanquam ad hastam aliis locent, quid tandem de litteris futurum putabimus! Nouae quotidie excogitantur artes ad accendenda emtorum studia. Venum, tanquam inter res promercales, apponuntur virorum doctorum operae, studia, spes, odia, vota, laudes, iniuriae. Annon omnem generosum spiritum extinguere necesse est? Mirabimurne
iuniorum

iuniorum studia refrigescere, operam nulli disciplinae nisi perfunctorie et aliud agendo praestari? Quid? quod ipsi vident, modico pretio ea a se parari posse, vnde alii quaestum faciunt. Itaque diariis et vulgaribus libellis euoluendis bonas horas consumunt, multarumque rerum notitias summis labiis delibant, franguntque leuitate defultoria animorum vires. quibus intentis ad feueriora studia applicandae mentes erant. Quod itaque iam ante per corruptam scholarum disciplinam, cui nulla salutaris manus medellam afferre dignata est, et per cruda puerorum studia gliscebatur malum, nunc nouo fomite subiecto, tanquam exitiosa pestis, lenta tabe et contagione exedit sana omnia et exulcerat; quo fit, vt in litteris nostra aetate tam late per omnes ordines sparsis, quoties homo vere et accurate eruditus muneri paullo grauiori quaeritur, locum habeat vulgatum illud poetae, vt sint vix tot numero quot sunt Nili ostia. In hac itaque rei litterariae conditione gratulandum est academiae, in qua feueriorum studiorum vestigia adhuc supersunt si non manifesta ac crebra, saltem aliqua nec prorsus obscura, resque habenda digna fatis, pro qua et gratiae reddantur numini summo et fiant supplicationes sollennes. Facient hoc viri disertissimi, ad pristinam litterarum partim copiam ac varietatem, partim diligentiam et subtilitatem facti et expoliti. Sunt enim his ipsis sollennibus summi academici conferendi honores candidatis aliquot doctissimis; a Decano quidem Ordinis medici, HENR. AVG. WRISBERG D. oratione praemissa „*de reuolutione Gallica, principum ac procerum Europae studium et attentionem summopere efflagitante*„ quatuor Candidatis dignissimis

GE. CHPH. CONRADI, Hannouerano, Io. BOVTIN, Hamburg., IAC. FRID. WIEBERS, Vilna Polono, et GE. CHPH. SIEBOLD, Wirceburgensi; huic quidem ex parentis, viri praestantissimi, de vniuersitate Wirceburgensi studiisque medicis egregie promeriti, praesentia nouus honor, nouusque sollennium splendor, accrescet. A Decano vero Ordinisi philosophici, IO. CHRISTOPHORO GATTERERO, praefato nonnulla, *quibus comparentur ritus conferendorum honorum academi.orum prisca, quales Parisiis vigeant, cum his qui nunc salubriores recepti sunt,* conferentur honores binis candidatis dignissimis: TORKILLO BADEN et BENEDICTO BENDTSEN, vtrique Hafniensi. Epilogo habito perorabit is qui primo loco cum laude dictus est, GE. CHPH. CONRADI. Quae sollennia vt vere sollennia sint, Regiae stirpis PRINCIPES M BRITANNIAE cum Rectoribus Iuuentutis ac Comitibus, vt sacris nostris interesse dignentur, obsequiose precamur. Similibus precibus rogamus vos, Comites Illustrissimi, Liberi Barones ac nobili profapia progeniti, natalibusque et ingeniis quotquot estis seu ingenuis seu splendidis, alterum fortunae beneficio alterum naturae, ornati: ornate et vos sollennia quae academi.orum ritu ac more praecipua aliqua religione coli solent.

Possimus nunc, Ciues, praeconio nostro sic satis recte defuncti esse videri: quid enim praeterea iure a nobis postuletur? Quandoquidem tamen mos ac lex Academiae nostrae hoc idem fert, vt, quemadmodum sollennium expectatione in circulis aditare et in vestibulo seu propylaeo confabulari solent otiosi,

otiosi, mox audiendi ac spectandi causa aedes ingressuri, ita in charta hac publice perscripta de re aliqua, qua publica studia teneri possint, nonnulla disputentur: agedum obsequamur mori maiorum, et, quandoquidem hoc tempore vix ullus fuit confessus, vix ullus circulus, in quo non de magna illa rerum conuersione ageretur, qua populus, merito suo inter praecipuas Europae gentes habendus, idem tamen ad hunc usque diem ad arbitrium vnus, aut potius ad lubidinem eorum, quibus is seruiebat, regi solitus, repente ad sublata libertatis signa conuolauit, sermonis nostri initia ab eadem fabula ducamus.

Iuuat inter haec cum nihil, quod non alias euenire, euenire solere vulgare dictum ferat, iuuat, inquam, inquirere in similia euenta superiorum temporum, et, quandoquidem tutior est libertas linguae et confidentia in antiquioribus, videre, quae exempla talis ad libertatem conspirantis populi consensus supeditet antiquitas. Iam autem hic occurrunt plura quam quae breui confabulatione aut comprehendere aut exponi commode possint. Erunt itaque pleraque tantum digito monstranda, alia leuiter attingenda, aut desultorie transuolanda; etsi nec hoc a more confabulantium abhorreere dixeris.

Libertatis vox ac notio vti per omnia tempora ac populos pro diuersis hominum studiis ac cupiditatibus rerumque diuersissimis conditionibus infinita cum varietate constitui solet, ita eam maxime pro formulae ac legis, in quam populus conuenit, natura et ratione diuersam vim habere necesse est. Recuperata itaque libertas populi alio modo dicitur in
imperio

imperio ac regno, aliter in rep. ac ciuitate libera. Inter haec vnum est, quod per omnia fere genera obtinuit, quodque vix longum sermone desideret, *libertate a populis, qui ea exciderant, recuperata raro magnum fructum ad eos rediisse; fructus plerumque inter paucos substituisse, turbam reliquam a prisco domino vexari ac conculcari solitam haud facile meliorem sortem ex noua reip. constituendae formula esse expertam.* Faciamus initium ab eo gerendarum rerum genere, a quo genus humanum primo processisse videri debet; in eius enim infantia quid expeditius videri debuit, quam *ut, veluti familia patrem familias et herum, ita populus regem acciperet?*

Cum igitur ab initio rerum summa delata esset vni, mature intelligi debuit, etiamsi ambitio id et cupiditas non suafisset, aduersus aliorum seu impetum seu insidias opus esse maioribus, quam ii haberent, copiis et opibus. Ad quas parandas, legitimis artibus contemptis, vi et iniuria in alios grassati reges, modo aliis populis excisis, aut bonis suis spoliatis, modo iis in ditionem redactis et seruire iussis, vt eorum operis ipsi vterentur, crescere maluerunt.

Nihil enim facile est, quod, etsi apertissimum et ad intelligendum promptissimum, difficilius tamen persuadeas hominibus, quam *sua ipsorum industria et prudentia opes populorum parari augeri ac seruari; cum aliorum iniuria paratas opes, etiamsi ex vtraque India aduectae fuerint, nunquam esse aut diuturnas, aut vere fructuosas, cum luxuriam et auaritiam comites habeant.* exitiosissimas populorum pestes. Atqui cum

inertia et ignauia, fucorum more, aliorum copiis paratis et congestis imminere, ditefcere ex alienis, viuere ex fructibus industriae et operae aliorum, perpetuus ac communis omnium barbarorum fuit et adhuc habetur mos et affuetudo. Neque populos Europae barbariem omnem depofuiffe ante dicemus, quam ex noſtra prudentia ciuili eliminata fuerit illa perfuaſio, primo, opes fatis fructuoſas et regni robur prouiſum non videri, niſi prouinciarum copiis vacuefactis et in caput regni deuectis, prouincialibus autem deteriore loco habitis et ab acuenda industria intercluſis; tum, magnis imperiis id propoſitum eſſe debere, vt vicinorum res attenuent, eſſeque eum demum magnum regem ac potentem, qui, fraudibus dolisque omnia miſcendo, effuſis ad corrumpendos aliorum regum amicos et fatellites, exhaustisque fuorum ciuium opibus, Europae factus fit incendiarius. Quaerenda ſunt verae et tutae ac permanſurae potentiae femina et radices, incrementa et vires, *in interiori regni adminiſtratione emendanda ac perficienda*. Nullum autem adhuc fuit regnum, quod ad opes, quas naturae indulgentia, ingeniorum felicitas, adminiſtrationis prudentia ipſi oſtenderat, perueniret. At reges illi et populi vnum hunc per omnes fere aetates parandarum opum morem tenuerunt, vt, occupatis aliorum agris et iis, qui incolerent, ſuae ditioni ſubiectis, potentiam augere ſe putarent. In quo quantopere fallerentur, dudum ſapientes docuere; quibus tamen parum adhuc obtemperatum. Iam cum his aliorum ſubiugationibus indignitatem iugi ferendi, deſiderium ereptae *libertatis* eiusque *recuperandae ſtudium*, enaſci neceſſe fuit. Nec minus ad

ad libertatem adspirarunt alii, qui iusto quidem ac legitimo regi parebant, sed crudelitate eius, auaritia ac libidine vexati et attriti. Tertio modo in libertatem se vindicare dictus populus, qui regem non suis suffragiis nec lege ac modis legitimis creatum, aut a stirpe, quae vi ac fraude regnum inuaserat, oriundum, excluderet.

Videtis, quot diuersis modis libertas a populis recuperata dicatur. In his tamen conatibus, tam praeclaris et immortalis laude dignis, plerumque parum prosperum successum habuere homines, cum fortuna uti et libertatem firmare nescirent; quandoquidem nihil serius inter humanum genus inualefcere solet quam recta iudicia de societate ciuili recte constituenda. Seruatum hoc nostrae aetati, ut, quod primum Graecia excoluerat, philosophiae caput, non modo subtilius, verum etiam maiore cum simplicitate et perspicuitate explicaretur. Faxit modo deus, ut in hoc capite interpretando a sanis interpretandi regulis ne deflectant homines, ad noua quaeque attonitis mentibus ruentes! Quis non miretur, iura ciuili societatis, quae omnium prima cuique et populo et homini nota esse deberent, ita et dominationis artibus et superstitionum tenebris et longa seruitute esse obscurata, ut vix nostra tandem aetate ea publice ac palam profiteri liceret? Igitur antiquioribus aetatibus ii ipsi, qui seruitutis iugum a se remouerant, ignorabant plerumque, quibus modis et praesidiis libertatem instituerent ac stabilirent.

Restituta fuerat Medis libertas, ab Arbace, ut probabile sit, generoso homine, permiffumque ut

fuis legibus vterentur; at illi malorum pertaesi De-
 ioci regnum deferre maluere: qui, vt potentiae fir-
 mamentum pararet, Ecbatanis conditis idem exse-
 quutus est stulto consilio, quod alii Asiae reges, vt
 in vnum locum communitum magnam populi par-
 tem cogeret, quae facilius sic in potestate retineri
 posset. (Herod. I, 98.) Nec minus alii populi fuere
 libertatis fructuum adeo ignari, vt, cum in libertate
 essent constituti, regibus vti mallent. Nolumus
 exemplum commemorare populi fortissimi, qui nuper
 leges regio imperio circumscribendo scriptas et fastu-
 lit et sublatas mira cum voluptate vidit. Habebat
 ille forte, cur vnus regnum ferre mallet quam
 multorum, sibi mutuo inuidentium. Sed in priscis
 aetatibus praeter Medos, qui a rege regi mallent,
 fuere Capadoces; fuere Iudaei Palaestini; etsi hi,
 nouo exemplo, vt regum iniurias vlciscerentur, non
 eos expulerunt, sed in duo regna discesserunt. Nihil
 etiamnum barbaris populis difficilius est ad assequen-
 dum animis, quam posse regiam potestatem legibus
 circumscribi. Quid? quod nec illud tenent: si
 femel ceteris imperiis praetuleris regiam dominatio-
 nem nullis legibus circumscriptam, pendere omnia
a bona institutione et disciplina principis; huic adeo
 primo loco esse prospiciendum; publicam esse de-
 bere futuri regis educationem, non arbitrio paren-
 tum et aulicorum relinquendam: quando quidem
 ex ea non aulicorum, sed reip. omnisque multitudi-
 nis salus et incolumitas apta et nexa est. Interdum
 religio aut mos aut optimatum priuata vtilitas ali-
 quam moderationem siue suadet siue imponit; at ex-
 plicitis ac bene descriptis legibus iura populorum
 obsepta

obsepta munire nemo facile in animum inducit. Ita nec illi, qui ab iniusta dominatione se liberauerant, siue a victore imposta siue a rege iusto quidem sed in dominationem duram vertente imperium, quomodo rebus vterentur, habebant, vt se aut in libertatem assererent aut regnandi libidinem certis legibus finirent. Nihil ante prouisum; diuersa studia auctorum, diuersae ordinum vtilitates, consilia turbata aut rapta. Itaque nulla plerumque alia fuit fortuna, etiam si res prospere successissent, quam vt libertatis suae vindices nouo domino se submitterent. Haec omnium fere populorum communis fuit fors, communis calamitas, quod ne secundis quidem fortunae casibus satis proluserant et deliberatum mature constitutumque habebant, quaenam antiquis recta damnatis meliora substituerent. Imparatis plerumque animis ad rem maxime arduam accesserunt, tumentibusque per omne motuum et affectuum genus mentibus et ad noua rerum exordia attonitis, temere arripere, quod fors, ac lubido, interdum paucorum fraus vel temeritas, obiecisset. Itaque aut is, qui infidiis tyrannum e medio sustulerat, aut ex iis, qui ministri publicae voluntatis tyrannum regno exuerant, aliquis ceteris audacior regni frena capeffiuit, aut externus dominus fuit regno inductus, aut ipse populus nouum regem sibi adsciuit. Cyrus nullis legibus, moribus tantummodo, finitam dominationem tenuerat; ita prauo Cambyfis ingenio ac lubidini resisti non potuit. A morte Smerdis Persarum primores melius res suas constituere aggressi sunt: at re diu deliberata non videbant quid certi statuerent, ideoque regium imperium praetulere, *sibi ipsis* certis

conditionibus *prospiciendo, de populi iuribus nihil statuendo* *). Ita nihil actum quam ut dominum nouum acciperent Persae, nouum iugum pristino mox grauius subirent. A Dario tamen Hytaspis multa sunt melius constituta, diuiso quoque imperio in XX. provincias, tributis et redditibus accurate descriptis. (Herod. III, 89.).

Secundum haec nemo miretur, *non nisi bellis civilibus eiusmodi libertatem parari*, hoc est speciem eius ostendi, mox meteori more repente euanescere; nascique hinc incertam illam regum conditionem, vicissitudines et mutationes regnorum, et translata ab vno in alterum, ab vna in alteram stirpem, imperii. Inde fit ut barbarorum historiae plerumque nihil aliud contineant, quam contentiones de regno, mutuas caedes, et furores ciuiles: etsi saepe in his libertatis vocabulo homines vfos esse videas. Nonnullarum gentium adeo nihil fere praeter dynastiarum alterius alteri succedentium nomina supersunt; de ipsa Aegypto ex priscis aetatibus quid aliud superest memoriae traditum, quam dynastiarum ordines et nomina? Aut si locupletior rerum gestarum memoria superest, nihil aliud memorari videas, quam bella gesta, populos subiugatos, rebellantes, iterum victos, deletos; prouincias iugum haud aequo animo tolerantes, temporum opportunitatem speculantes, clade dominis inflicta ad arma ruentes, montium tuta ac munita occupantes, quae etiam in medio seruientium

*) Digna sunt quae inspiciantur, Herodoti III, 80 sqq. Comprehenfa enim sunt his capp. prima doctrinae de imperiorum formis diuersis elementa.

tium libertatem interdum pepererunt populis, aut praesidio fuere. Haec duo fere illa sunt, quae totius Orientis et antiquam et recentem historiam constituunt: Adeo ignorarunt homines, vires et robor imperii cum regnantium et parentium prosperitate domi esse parandum, non aliunde petendum. Si ab initio tenuissent illa quae apud M. Tullium Scipio statuebat: *ut gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria, sic moderatori reip. beata ciuium vita proposita est, ut opibus firma. copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. Huius enim operis, maximi inter homines atque optimi, illum esse effectorem volo.* Si haec tenere et sequi maluissent, vix vlla vnquam facta esset aut fieri potuisset rerum et regnorum conuersio. At cum illi non rationem ducem sequi, sed, qua parte brutorum naturam attingimus, cupiditatibus, affectibus, iris et lubidini animi, obtemperare ac seruire maluissent, aliae ex aliis insequutae sunt regnorum perturbationes et euerfiones.

Post Assyriorum, Medorum, Babyloniorum inter se colluctationes Persae imperium obtinuerant; ab iisdem non minus, populis ac prouinciis subiugandis aut in seruitutem, quam exuerant, retrahendis, vires imperii consumtae. Cum Graecorum dominationi per aliquod tempus Persae subiecti fuissent, Parthi per Arfacem a Syriae regibus se liberant, ipsi ceteros sibi subiiciunt; at Persae, Parthorum dominatione habiti, iterum per Artaxerxem a iugo liberati, ipsi rerum potentes facti, Parthos cum ceteris in seruientium locum detrudunt. Per hunc temporum decursum quot prouinciarum in

libertatem se vindicantium defectiones, calamitates, excidia! Fuere quidem Iones, qui innumeris malis attriti popularium suorum auxiliis et meliorum artium notitiis instructi libertatem consequerentur. At quam saepe ab aliis tentata et successu optato destituta re, defectionis, seditionis, scelerum ac facinorum nominibus impositis, in auctores supplicii, cruciatibus et tormentis est saeuitum et ceteris grauius seruitutis iugum iniectum! Nullum tamen esse potest in rebus humanis spectaculum praeclarius, quam populi de libertate erepta contendentis, ut siue a domestico tyranno, siue ab externa vi se vindicet. Atque huius spectaculi exempla per omnes passim generis humani annales reperimus, alia clariora alia obscuriora. Ipsi Aegyptii, pro imbelli vulgo gente habiti, cum a Cambyse, tetra bellua, essent subiugati, statim sub Dario et hinc vsque ad extrema Persarum tempora, per CL. annos ut libertatem recuperarent allaborarunt; quibus ipsis bellis cum vires essent exhaustae, facilis praeda facta est Aegyptus Graecis Persarum victoribus. Est enim ea magnorum fere imperiorum fortuna, ut, cum per bellorum insaniam, ad vires opesque augendas scilicet, expilent exhauriantque viris copiisque prouincias suas, mox sint praeda parata aliis qui eadem cum stultitia inhiant alienis, ipsi aliquando aliis noua praeda futuri.

Quam variis modis ii populi, qui regio imperio obnoxii sunt, ad libertatem adspirare, libertatem recuperare dicantur, vidimus. Eminent inter haec ratio, si magno imperio subiectae prouinciae libertatem hactenus recuperant,

cuperant, vt, iugo excusso et dominatione depulsa, reges suos ac principes certis legibus coercitos habeant: cuius generis exemplum Germaniae libertas existat.

Alio quam adhuc dictum est modo libertas aut vindicata aut recuperata dicitur a *populis ac ciuitatibus liberis*, aut populari statu vtentibus aut magistratibus ex optimatibus creatis, si liberant se a domino externo, aut si quis e ciuibus existit, qui summam rerum inuito aut non rogato populo capessiuit. Hi sunt illi tyranni, quorum facinora, insidias, atrocitates, et in eos coniurationes, iras, caedes, expulsiões, si ex veteris Graeciae annalibus expunxeris, magna historiarum pars sublata videri debet: adeo indignum humanitate est, quod videas maiorem historiarum partem sceleribus ac flagitiis paucorum absolui. Nec aliter res se habet in iis, quae de Gallis, Germanis, aliisque populis, tradita habentur. Si, cum bellis, insidias libertati populorum aut factas aut depulsas sustuleris: ex omni aevi historiis quam pauca restant memoriae mandata! Verum in his exponendis vt subsistamus, nemo expectet. Hoc tamen memorasse iuuabit, paratiores plerumque et instructiores ad eiusmodi ausa deuenisse Graecos, ita vt prouisa haberent, quae ad firmandam libertatem constituenda essent; etsi haud pauci generosis ausis exciderunt; in quibus quis Agidis III. quis Cleomenis apud Spartanos sortem non ingemiscat? Quod vero in his populis ac ciuitatibus liberis, quae tamen plerumque tyrannis eiectis aut interfectis libertatem ipsae consequutae erant, into-

lerabile putamus, est, quod eadem et olim in id incubuere et nunc id agunt, ut aliis liberis populis et ciuitatibus libertatem eripiant iugumque ipsis imponant. Hoc flagitio nominis gloriam cantaminarunt Athenienses, Lacedaemonii, Rhodii, Achaei, verbo omnes fere ciuitates liberae; hinc nata est perfida illa *sociorum* appellatio, hinc bella Graeciae intestina, hinc perpetuae seditiones, defectiones et subiugationes. Nihil est in hoc, quo Graeci barbaris se praestitisse iactare queant. Etiam inter haec praeclarae virtutis exempla in libertate defendenda edita sunt. Quis non exultet magnis illis nominibus, quae vetus Graecia consecrauit, Thrasymbuli, Pelopidae, et similibus auditis!

Videmus autem libertatem modo a singulis, modo a populi parte, modo a populo vniuerso restitui. Syracusis quidem cum ciues a ducibus in ordines descripti arma sumissent *), expulso Thrasymbulo, Hieronis fratre, libertas recuperata est. Status popularis per XL. annos persistit, etiam variis ut probabile fit casibus iactatus, cum et Philistidem reginam per haec tempora numi arguant: tum per Dionysios constituta tyrannis a Dione iterum sublata, a Timoleonte Corinthio profligata est **). Etiam hoc memorabile, per talia tempora multas praeclaras leges scriptas esse, cum viderent homines, quae

*) v. Diod. XI, 67. 68. Aristot. de Rep. V, 10. p. 542 B. C. cf. Plut. de Orac. def. p. 403 C.

***) Est in his res, quae cum nupero Parisiorum facto comparari possit, castellum tyranni ad praeconis editum excisum et solo aequatum. Plut. p. 246 E.

quae praesidia noua libertas publica postulare^{*)}. Incredibile est, quod memorabimus, libertatem interdum restitutam esse per tyrannos: plebis scilicet effreni licentia per eos compressa. Factum hoc Siccyone per Clisthenem (v. Aristot. de Rep V, 12. p. 549. Plut. de fera num. vind. p. 553 A.) Nec aliter iudicare licet de Pisistrati apud Athenienses magistratu in tyrannidem verso per factiones; postea tamen libertas restituta cum nouis legibus scriptis: optimo utique libertatis et consequendae et retinendae more et exemplo. Ita et apud Spartanos per Lycurgi leges libertas in ciuitatem est inducta; quam ut tanto magis stabiliret, nouo exemplo rex Theopompus de regia potestate tantum concessit, ut partem eius in Ephoros transferri sineret.

Romani tandem, gens illa libertatis amore nobilissima, primo quantopere sibi hoc libertatis vocabulo illudi passi sunt! ut saepe non modo cum miratione, verum cum indignatione, interdum cum irrisione, in Liuio legas voces hominum modo ciues suos grauissima seruitute opprimentium, modo seruitutem indignam tolerantium, vno tamen ore libertatem iactantium. Tum hoc ipsum nominis ludibrium, siue Patrum dominationem, siue plebis impotentiam per tot saecula apud animum reputes, quot calamitatibus, caedibus, seditionibus ac bellis propugnarunt! At illi ipsi libertatis tantopere amantes Romani *omnes alios populos in seruitutem detrudere* haud erubuerunt. Habemus sane exempla restitutae populis libertatis, in Graecis, in Lyciis, et aliis per
Asiam

*) Videbis in Plutarchi Timoleonte et Diod. XVI, 70. 82.

Asiam ciuitatibus; sed factum id eum in modum, vt tanto maiorem humanitati iniuriam hoc ipso inferrent, cum aut non fatis validos se esse viderent ad iugum imponendum, aut imbecilliores seu viribus seu ingeniis ita in suas partes traherent, aut eos aduersus potentes dominos concitarent, mox, vbi ipsi fatis viribus valerent, praeter nominis vanitatem nihil ex libertate relinquerent *). Eadem cum nequitia et calliditate Graeci olim videri voluerant libertatem restituere ciuitatibus, Lacedaemonii quidem optimates, Athenienses popularem principatum fouendo. Iisdem artibus perniciosissimis grassati sunt reges Macedonum, qui Alexandri hereditatem occupauerant. Nouum factum ludibrium a Romanis in eo, vt modo adimerent libertatem modo concederent. Multo maior tamen iniuria cumulata in populos, cum *eos libertate uti nescire* dicerent, quos in seruitutem detrufos *ipsi omni liberaliore sensu exuerant*.

At iidem Romani quid tandem est quo possint videri ipsi libertate melius, quam barbari, vsi esse? factionibus inter se et seditionibus agitati et distracti in bella ciuilia, et per haec in dominationem paucorum, tandem vnus, tanquam classico excitati, ruebant. Mox, cum in Caesarem coniuratum esset, Brutus et ceteri Caesaris percussores eodem modo quo barbari, quos supra memorauimus, peccarunt; nihil enim ante apud se fatis constitutum habebant, Caesare sublato quomodo rebus vterentur. Porro
verum

*) Hinc splendida illa in vrbibus Asiae nomina *ελευθερίας, αυτονομίας, sociarum ac foederatarum vrbium nomina*.

verum libertatis sensum nec in plebe inopia et desidia depressa, nec in nobilibus, per auaritiam, luxuriam et inertiam fractis et abiectis esse posse, eadem Roma exemplo fuit: praedationum licentia et praemiorum spe inuitati iis, qui libertatem opprimere voluerant, prompti ad omne scelerum ministerium erant satellites; tum domino semel constituto mancipia vilissima. Omnino Romani, cum ipsi aliquando sub dominationem Caesarum venissent, suo exemplo docuere, libertate amissa quam cito libertatis sensus interiret. Libertatis recuperandae facultas aliquoties se obtulerat; at nunquam videas Senatum temporibus recte vti. Sic Caio interemto, sic Domitiano sublato, sic Commodus. Nunquam ne in deliberationem quidem venit, quibus legibus imperantium libido coerceri ac circumscribi posset; ne Tacito quidem a Senatu creato; at nugatores illi hoc vnum agere, ut honores novos in imperatores conferrent (cf. Vopisc. c. 9.). Ipsi loquaces illi consiliarii Augusti, Agrippa et Maecenas, cum is de imperio deponendo deliberaret, (apud Dionem lib. LII.) quanto melius illi consilia *super imperio legitimis finibus circumscribendo* et aduersus impotentiam cupiditatum ac lubricum muniendo dedissent!

Feliciores aliis sunt illi populi, qui imperio ad quamcunque tandem formulam constituto, sed circumscripto illo, utuntur, ut regnantium libido coercita sit bonis legibus et institutis, utque meliora de re publica, ciuium salute, populi iuribus, per primores saltem sparsa sint ac vulgata iudicia. Atque
in

158 *Libertatis populorum raro cum expectato etc.*

in hac felicitate nos quidem ita acquiescimus, ut bonis saltem votis prosequamur alios, quos eo adhuc loco constitutos esse voluit Prouidentia, ut iis consilia ineunda sint, quomodo libertatem, hoc est, iustis finibus circumscriptum ac legibus aequis firmatum imperium, quo se et suos tueri, cum dignitate viuere, digna se sentire ac dicere possint, curis ac consiliis, virtute et constantia sua, consequantur.

P. P. in Georgia Augusta: d. XVI. Septembr.
cIo Io cclxxxix.

X.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

IO. ANDR. MURRAY D.

CVM SENATV

SVCCESOREM

IN

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. CHRISTOPH. GATTERER D.

CIVIBVS SVIS

HONORIS ET OFFICII CAUSA

COMMENDAT

INDICTIS SOLLENNIBVS

IN A. D. II. IAN. MDCCCLXXX.

 Prolusionis loco:

Opum regni Macedonici auctarum, attritarum et euerfarum, causae probabiles.

In caussis fortunae populorum in vtramque partem conspicuae, Commilitones, declarandis solent fere homines in *nouissimis* seu casibus seu consiliis, virtutibus ac vitiis, subsistere, ab iisque ducere seu laudis seu reprehensionis momenta. Qua in re plerumque eos falli necesse est. Exceptis enim subitis ac repentinis casibus, regnorum maiores solito opes,
 aut

aut grauiora omni opinione excidia, et rerum conuersiones, quibus ipsa reip. conditio et status commutatur, modo in ipsa rerum bona seu mala descriptione et constitutione, modo in deflexis ad deteriora institutis, modo in eorum, qui reip. administrant, consiliorum prauitate et stultitia, a multo inde tempore semina sua habuere; quae, tanquam sub solo latentia et radices agentia, mox propullulant et viribus inter ipsa incrementa auctis luxuriantur. Egregie falli dixeritis eum, qui Gallofrancorum ad nouas res spectantium studia et commutationem rerum mirabilem nouissimis demum annis repente subnatam esse autumet, nec videat, iam in ipsis superiorum regum temerariis consiliis, cum partim bellis proterue susceptis partim luxu et vana ostentatione opes publicas effunderent, praestructos esse eorum, quae nunc eueniunt, tanquam primos aditus, et iamdudum machinas esse adaectas regni fundamentis quatiendis et subruendis.

Corpora quantumuis vasta, viribus ac succis sine intermissione subtractis, tandem corruere necesse est; nec vero ruinae causa in nouissimo momento quaerenda. Animorum corporumque luxuria fractos populos dominationis iugum serius ocyus esse subituros, hancque dominationem, aliquando intolerabilem visam, nouarum rerum studio locum esse facturam, facile praeuideas. Nec aliter se res in magnorum imperiorum incrementis habet, quae vulgo, admiratione ac stupore percussi, ad mirabiles et occultas causas referre homines solent. Dudum aderant maiorum opum causae, perspicacioribus
haud

haud obscurae intellectu, a fitu, a temporibus, et ab vnus alteriusue viri, qui illis commode vti no-
uiffet, ingenio ac prudentia profectae. Nec tamen,
nifi haec in vnum conuenerint, (ad fortunam id re-
ferre solemus) efficitur id, quod aut locorum aut
temporum opportunitas aut virtus sola ac per se pro-
mittere videri poterat. Quae quidem res vt exemplo
aliquo aperte ac perfpicue a nobis declaretur, agite,
Macedonum regnum ab origine vsque ad excidium
oculis animisque per summa rerum capita persequa-
mur; ita constabit, neque in eius incrementis, neque
in summo opum fastigio, neque in afflictâ eius for-
tuna, quicquam esse, quod magnopere mirari liceat.
Nam cum locorum situs fuit is, vt, siue intra fines
se continere reges siue maioribus imminere vellent,
magnas haberent opportunitates; tum vero incide-
runt tempora, quibus primo ad magnos ausus, tum
ad praecipites casus, ipso rerum ordine ducerentur,
nec vtrisque consiliis defuere ingenia, illis quidem,
magna et generosa, his imbellia, vanitate et arro-
gantia inflata.

Terras quidem, quae Macedoniae regnum con-
stituerunt, montium iugis tanquam vallatas ab ex-
terna vi natura sua tutas esse crederes; si fines ex-
tendere vellent reges, ex altera parte Thracia vsque
ad Pontum Euxinum et Istrum, Illyrico Epiroque
adiecta, ex altera, per Thessaliam ad Graeciam oc-
cupandam via facta, ingens eos diceres potuisse
regnum condere, vtrumque mare dominatione ha-
bere, liberisque rerum commerciis et com meatibus
summas opes sibi suisque parare. Nec tamen haec

eo, quo expectares, modo euenerere. Traiectus est factus in Asiam, quam nec Macedonia imperio poterat retinere, aut, si retineret, ipsam eius imperii prouinciam fieri necesse erat. Mox illa diu, viris copiisque exhausta, armisque eorum qui de imperio contenderant afflicta, reges suos habuit, qui intra pristinos fere limites regnum tenuerunt *a)*; versis tamen consiliis et opibus in Graeciam; dum a ceteris finibus barbaros auertere fatis haberent. Nos quidem de his ita agemus, vt, dum pleraque fatis nota leuiter attingimus, accuratius versetur in iis quae sunt minus obuia.

Sero Macedonum nomen claruisse nota res est, caussis quidem in aprico positis. Omnem Europae oram hanc littoralem ad orientem versam inde ab Ithro et Ponto Euxino vsque ad Peneum Thessaliae ab initio tenere Thraces *b)*, vltierius quoque progressi nonnulli habitarunt Daulidem Phocidis, Terei scelere notam; et Atticam Thraces, qui cum Eumolpo venerant, possederunt. (Strab. VII. p. 494. C.). Confederunt inter Thraces mox gentes Pelasgicae, in quibus fuere Paeones, qui occuparunt loca nomine Macedoniae aliquando ventura. In his fuit Emathia, in qua sedes quaesiuere Graeci Hellenici generis Argis profecti, adeoque Dores, seu Carano
feu

a) Intelligas hoc ex loco Liuii XLV, 29. 30. vbi in quatuor regiones a Romanis victoribus Macedonia diuiditur.

b) Facem in multis praetulit docta ac subtilis commentatio de Herodoti ac Thucydidis Thracia Comm. I. II. III. Collegae nostri coniunctissimi, cui hoc ipso die fasces academici praeferebantur, Io. Christ. Gatterer in *Commentat. Soc. Tom. IV. V. VI.*

feu Perdicca, feu vtroque diuerfis temporibus duce, vtroque vtique a Temenidis, adeoque ab Hercule oriundo *c*); occupata est Edeffa, mox Aegae dictae. Haec itaque prima sedes stirpis Macedonicae. quae coaluit ex paucis colonis Graecis, cum barbaris, quos in suam potestatem redegerant. Reges itaque Hellenibus accenferi et ab Heraclidis genus ducere videri volebant: etsi Macedones passim inter barbaros habiti sunt *d*). Quae res, etsi per se parum memorabilis, magni vtique momenti ad futuram regum ac gentis virtutem fuit. Dum enim Graecis annumerari volebant, vt inter barbaros fortitudine et fama eminerent, annexi sunt; cumque institutis Graecis barbaros anteirent, meliora etiam vitae et virtutis praesidia habuere; et reges ipsi, aemulati Graecorum facta et gloriam, ad magnas res gerendas incensi, ingenia quoque artibus Graecorum et litteris expoliuerunt *e*).

Quibus rebus inter ceteros barbarorum reges partim inclarescere, partim eorundem ferociam Graecis artibus contundere eosque subiugare, Macedonibus contigit. Fuere enim multi per ea loca reguli, multique populi, qui et ipsi Macedoniae accensebantur. Coloni quidem Argiui primo Pieribus et Bottiaeis partim eiectis, partim suae ditioni ad-

L 2

iectis,

c) Iustin. VII, 1. Herod. VIII, 137 sq. vbi et mythi Macedonum a maioribus accepti narrantur de stirpis auctoribus.

d) Cf. Herodot. V, 22. coll. IX, 45. VIII. extr.

e) Etiam Molossi Epiri aliquando Pyrrhum et Helenum reges habuisse prae se ferebant, regumque stirpem ab Aeacidis repetebant; quid quod et Lyncestarum rex Arribaeus a Bacchiadis genus ducebat: Strab. VII, p. 503. A.

iectis, maritima loca occuparunt *f*); atque hæc prima fuit regni fedes; alias inde finitimas gentes in mediterraneis locis aut socias aut sibi subiectas habuere *g*). Necessitas hæc barbaros manu aut propulsandi aut domandi Argiuos ab initio statim bellica virtute imbuerat; adeoque *Macedonibus* (his, puta, qui loca maritima incolebant Argis profecti) *assidua certamina cum Thracibus et Illyriis fuere; quorum armis, velut quotidiano exercitio, indurati, gloria bellicae laudis finitimos terrebant h*). Ita prolatis finibus. Edonis eiectis, Mygdoniam ad Axium, Eordis expulsis Eordiam, Almopis Almopiam, occuparant; alias quoque gentes in potestatem redegerant cum vrbe Anthemunte, Crestonia, Bisaltia et magna Macedoniae (eius puta, quam alii barbari interioribus in locis

f) Itaque ab Herod. VI, 44. τὰ ἐντὸς Μακεδόνων ἔθνη πάντα memorari potuere. Fuere in his *Bryges* seu *Brigi*, iidem qui mox *Phryges*, cum in Asiam traiecissent ex Europa: Herod. VII, 73. Ex iis fuere, qui hæc loca tenebant, cum Argiui ad ea appellerent: ex iisque superfuere, qui Mardonium in his locis copias habentem noctu oppressere (id. VII, 45.); mox iidem *Xerxi* copias praebuere (VII, 185.). Alii in Epiro memorantur a Strabone lib. VII. p. 502. inter populos Illyrios. Rex illis, ad quos Argiui peruenerant, fuit *Midas*, a nouis colonis pulsus (ap. Iustin. VII, 1. f.) et ab hac Midæ regione, quæ sub *Bermio* monte erat, illi exorî reliquam Macedoniae subegerunt.

g) Thucyd. II, 99. Adstipulantur Iustini verba lib. VII, 1. f. 1-4. et f. 10. 11. 12. Quando autem Plinius IV, 10. l. 17. *Macedonia*, inquit, Cl. *populorum, duobus incluta regibus — Emathia ante dicta*: de regni Macedoniae incrementis accipiendum est dictum.

h) Verba sunt Iustini VII, 2, 6. Fuere in his bella cum *Talantiis* ab *Argæo* gesta, quorum memoria seruata a *Polyaeno* IV, 1. alia sub *Aeropo* infante: Iustin. VII, 2.

locis tenebant) parte (Thucyd. II, 99.). Vnde intelligitur Macedonas, futuros aliquando orbis terrarum victores, e multis barbarorum populis, Thracum imprimis et Pelasgorum, quibus Graecorum exigua pars accefferat, coaluisse, reges tamen a Dorico genere ortum habuisse. Ab eadem hac origine tenendum est ductam fuisse regni formam, cum populi libertate coniunctam regiam dignitatem, secundum instituta Dorica, interpositis plerumque principibus seu senatu; Ex iis fuit, quod apud Macedones in perduellionis iudiciis populi suffragiis sententia lata dicitur; quo iure exercitus saltem sunt vsi *i*); ipsi reges legibus circumscripti; iidem hereditario iure ex eadem familia creati, etsi non semper maiore natu adscito, sed alio e liberis, qui succederet, designato *ii*). Aderant regi purpurati, amici dicti, ad regis tamen, vt apparet, arbitrium lecti *k*); proxima dignitas iis qui custodiam corporis haberent; inferior satellitum ordo, ex nobilibus tamen pueris: quod institutum, quamdiu reges ipsi strenue suarum rerum curam gessere, eo valere debuit, vt, qui a pueris praesto essent regibus, amore eorum tenerentur iisque virtute sua innotescerent, parentes autem regibus tanquam pignore essent obstricti; at,

L 3

ignauia

i) Curt. VII, 8, 25. grauior auctor Polyb. V, 27. v. Croph. Antiqq. Maced. I, 6. Alia iudicia a regibus ipsis habita, veterum populorum more parum probando.

ii) Reges tamen hereditario iure ita sibi vindicarunt regnum, vt Antigonus, relicto puero Philippo, scripto singula constitueret: v. Polyb. IV, 87, 6. Ceterum Macedones obsequiosi erga reges suos. Ad hoc obsequium pertracti quoque Thessali: Polyb. IV, 76, 2.

k) Iustin. XIII, 1, 11.

ignauia regum succedente curis et laboribus, hoc idem institutum assentatione aulica, luxu et molli-
tie, corrumpere debuit nobiles; quam rem vel no-
strorum ac superiorum temporum mores in nobili-
bus regum aulae admotis docuere. Inter haec Ma-
cedonum ingenia per omne tempus ad bellica stu-
dia conuersa; corpora, etiam inter p̄catas res, in-
durata cursu, lucta, venatione 1); victus ac vitae
simplicitas summa; bellica autem virtus primo loco
habita 2).

Cum reges Macedonum iam aliquantum opum,
finitimis barbaris seu subiugatis seu in societatem pel-
lectis, sibi comparassent, ecce ex improviso externo
imperio oppressi fuere. Inciderunt enim tempora,
quibus Per̄siae, traiectu in Europam facto, primo vt
in Scythiam incurrerent, tum vt Graecos armis pe-
terent, Macedonibus iugum iniecerunt. Prudenter
Amyntas temporibus cedendum ratus, Persarum se
imperio submisit; Alexander autem Amyntae f. Bu-
baris Satrapae affinitate tam bene in suam rem est
v̄sus, idemque Xerxis voluntatem tam prudenter
sibi conciliauit, vt, cum Graeciam veluti tempestas quae-
dam occupasset, inter Olympum Haemumque (saltem ad
extrema eius, Scomium forte) montem totius regionis
eum imperio donauerit: (Iustin. VII, 4, 1.) Quae
non

1) Laborum patientissimi Macedones. Polyb. V, 2, 5. 6.

2) Quo etiam illud spectat quod apud eos olim legem vi-
guisse Aristot. de Rep. VII, 2. narrat, vt, qui in pugna
nullum hostem occiderat, capistro ori iniecto incederet:
περιζῶσαι τὴν φορβειάν. Pacis autem artibus litte-
risque nunquam exulta fuere Macedonum ingenia;
vnde illi, mirum in modum superstitionibus dediti, ex
aruspicina, vaticiniis ominibusque pendebant.

non ita accipienda, ac si tum primum haec loca in ditionem redegerint Macedones; verum Xerxis beneficio prolati sunt per ista loca regni fines. Excusso Persarum iugo maturiora opum incrementa habituri fuissent Macedones, nisi peninsulam in trina promontoria excurrentem coloniis occupatam tenuissent Athenienses: quod ut fieret, qua incuria aut necessitate adducti Macedonum reges permiserint, non constat. Verum inhibuit et moram iniecit Macedonum consiliis hoc, si quid aliud. Itaque Perdiccas, Athenienses peninsulam infidentes modo amicos modo infestos habens, per belli Peloponnesiaci tempora variis fortunae casibus est iactatus, quos ex Thucydide cognoscere licet. Ad extrema fortunae adductus, cum Sitalcen Odryfarum regem sibi adiunxissent Athenienses, arcessitis Perdiccas Lacedaemoniis res suas restituit, etsi idem Lynceſtas, qui illo adhuc tempore suum regem, Arribaeum, habebant, coniunctis cum Brasida armis haud prospero euentu aggressus est *m*). Perdiccae successor Archelaus, Euripidis aliorumque ingeniosorum hominum familiaritate nobilis, multa in regno melius constituit: *nam et multa loca muniuit, vias rectas stravit, et cum alia ordinavit, tum etiam rem militarem equis, armis, et reliquo belli apparatu instruxit longe melius, quam ceteri omnes octo reges, qui eum antecesserant* (Thucyd. II, 100.). Eius mortem insequuta sunt bella ciuilia inter plures qui de regno contenderent; ita ut vix assequeris, quomodo ex tantis malis emerſura eſſet Macedonia. Enimvero in iis populis, quorum animi et corpora non omnino

L 4

mollitie

m) Thucyd. IV. 83. 124 sq.

mollitie et ignauia eneruata aut longa feruitute fracta et attrita sunt, de salute reip. nunquam est desperandum: si modo aut litterarum disciplina aut naturae aliqua benignitas magni animi et ingenii virum in ista tempora pararit. Per eadem ipsa tempora Alexander II. rebus Thessaliae imminere coepit, bello aduersus Alexandrum Pheraeum suscepto, interceptis tamen consiliis per Pelopidam Thebanum. Tandem Perdicca in pugna cum Illyriis caeso Philippus, Amyntae f., Thebis obses habitus et Epaminondae disciplina innutritus, clam fuga facta regnum rapetiit. Graecorum ille litteris artibusque eruditus, eorumque arte et disciplina militari, prudentia quoque ciuili, egregie imbutus, laudisque ac gloriae cupiditate incensus, extemplo res Macedonum lapsas restituit, Macedones ab omni inde tempore bellis exercitos, disciplina militari et phalange inducta, bello inuictos reddidit. Atque vtinam in his ille substitisset et ad interiora regni melius constituenda consilia conuertisset! Verum vulgari regum more, qui opes suas ita crescere putant si plures terras occupauerint, ad quas tuendas nouae opes copiaeque parandae, noua bella suscipienda sunt, quibus pristinae quoque opes afflictae depereunt, neglectis interea et male administratis iis, quae iam possident *m*), hoc, inquam, more, Philippus, cum iam expectares, fore vt curas et consilia ad melius constituendas res, ad colendum salubrius agrum, ad nauigationis studia, ad alacritatem et industriam hominum

m) Haec est illa *auaritia*, quam toties veteres scriptores inter causas afflictorum et euerforum regnorum memorant.

hominum rerum commerciis incitandam, conuerteret, gloriae et potentiae extra Macedoniae fines studere, Graeciae imminere, principatum affectare.

Iam ab initio, quod merito laudandum dixeris, fines regni firmavit; mox dilatauit barbarisque terrorem iniecit arma circumferendo ad Paeones et Illyrios, tum Amphipolin suam fecit in regni finibus haerentem. Crenides cum aurifodinis in Pangaeo monte occupauit, reditusque plus quam cetero talentis auxit. (Diod. XVI, 1 - 4. 8.). Ita iacta sunt magnarum opum fundamenta. Atque regnum sic haberi potuit satis validum, etiam ad barbarorum finitima loca tenentium impetus retundendos; nam circumseptam olim Macedonia terminis, montibus inde ab Olympo porrectis a meridie, et Crestonia a septentrione, ab oriente Dysoro monte, mox ab Alexandro I. ad Strymonem fl. erat propagata *n*); et hactenus

L 5

nus

n) Thucyd. II, 99. cum Iustin. VII, 4, 1. Adeoque usque ad Alexandri I. tempora magna Paeoniae pars Macedoniae erat facta, nimirum, Emathia, Deuriopus, Pelagonia, tum Mygdonia et Bottiaea (inter hanc et illam fines Axios faciebat: Herod. VII, 123.), Pieria et ab occidente Lyncestae. A Thessalia quidem *Olympius ingressus* in Macedoniae ducebat, quem sub Medorum incurvationem in Graeciam custodire constituerant Graeci, Thessalis id ipsum suadentibus; mox tamen inde auocati, cum audiissent alterum esse Thessaliae ingressum per Perrhaebos ad Gonnos, quo etiam Medii descenderunt in Thessaliam. Herodoti verba sunt VII, 172. *δεῖ Φυλάσσεισθαι τὴν ἐσβολὴν τὴν Ὀλυμπικὴν, ὡς ὅλης Θεσσαλίας παρὶς καὶ Γραετίας ἑπτασὶν ἀπὸ τοῦ πολέμου; μισθὰ ἰσὺς ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς ἑσβολῆς, ἢ περὶ ἀπὸ Μακεδονίας τῆς κάτω ἐς Θεσσαλίαν φέρει παρὰ Πηνειὸν ποταμὸν, μεταξὺ*

nus Macedones erant praefidio Graeciae *nn*). Restabat Chalcidice peninsula Atheniensium dominatione oppressa, regni finibus ab hac parte imminens et a maritimo rerum vsu Philippum excludens. Ad hanc expugnandam, et insidiantes rebus suis aduersarios cum a peninsula tum ab insulis adiacentibus *o*) femouendos, eum consilia iniisse nemo miretur, nec, Demosthenis clamoribus permotus, Philippi conatus incuset. Hoc vero mirari licet, quod, cum ille expertus esset, quam infestae Atheniensium classes per omne tempus fuissent, nunquam tamen de navibus faciendis cogitavit; etsi fatendum est Macedonum ingenia a studiis maritimis fuisse aliena *oo*). At Philippus, ad alia, si non meliora, specie tamen maiora

ξύ τε Ὀλύμπου τοῦ οὐραίου ἔοντα καὶ τῆς Ὀσσης. Tum Alexander Amyntae f. (c. 183.) docet eos conculcatum iri Persarum multitudine. Accessit, ex Herodoti opinione, alia causa, ὡς ἐπίθοντο, καὶ ἄλλην ἐοῦσαν ἐσβολὴν κατὰ τὴν ἀνω Μακεδονίαν διὰ Πελοπόννησων κατὰ Γόνυον πόντον· τῆπερ δὲ καὶ ἐσέβαλε ἡ στρατιὴ ἡ Ξέρξεω. Diuisio haec in *superiorem* et *inferiorem* Macedoniam ad loca mediterranea et littoralem plagam spectabat. v. Thucyd. II, 99. Strab. VII. p. 503. B. 663. D.

nn) Vt bene Polybius docuit IX, 35. p. 166. To. III. et XVIII, 20, 9. To. IV. p. 83. Omnino Macedonum iniuriae in Graeciam et in eam beneficia exposita sunt in orationibus legatorum Aetolorum et Acarnanum ap. Polyb. IX, 28 sq. p. 149 sq.

o) De quibus v. Strab. IX. p. 667. C.

oo) Nullam rem maritimam Macedonum fuisse merito mireris; sed auertit regum consilia insanum studium inhiandi et insidiandi Graeciae. Tentauit tamen rem, et Macedones faciles habuit Philippus II. Polyb. V, 2. Idem satis negotii se habere vidit, vt modo ad transportandum militem et apparatus bellicum in Italiam naues haberet V, 109.

maiora, conuersus, et rebus Graeciae, quarum potior illa aetate fama et claritas erat, interueniens, regni opes ad statum Graeciae labefactandum profudit; ut nostra aetate Russi, dum prouincias interiores, immensis finibus patentes, viris opibusque exhauriunt, versus Europae statum curas et consilia, arma et vires imperii dirigunt. Mira eum sagacitate et prudentia haec esse exsequutum, nemo negabit *p*); nec minus tamen fortunae eum propitiae plurimum debuisse, exinde aestimare licet, quod a multis iam inde annis discordiis bellisque ciuilibus agitati Graeci belluarum more in mutuas caedes insanis odiis ruentes *perire ipsi quam non perdere alios* malebant, deficientibusque iam viribus parata erant insidianti praeda. Primo eum Aleuadarum iniuria in Thessaliam pellexit, tum bellum sacrum viam intra Graeciae penetralia patefecit, Atheniensium animos ac spiritus pugna ad Chaeroneam facta fregit; inde ad Propontidem armis versis, etsi Perinthum et Byzantium frustra tentauerat, Scythas tamen et Triballos profligauit; iamiam consilia belli Persis inferendi capta; ipse Graecorum imperator renuntiatus.

Quid in his sequutus sit rex, dominandi cupiditate et gloriae auiditate insatiabili incensus, in promptu est assequi. Neque minus tamen, (etsi erunt forte quibus noua haec minus placeat sapientia in rebus, quas omnis aetas admirata est, eleuandis,) animis, vana rerum specie non occaecatis, in aperto esse

p) Cf. de Philippi indole, virtutibus rebusque gestis — Orationem Valckenarii per incisa quidem, et minutatim, docte tamen scriptam.

esse potuit, Macedonum vtilitatibus tali bello parum prospectum aut consultum esse; praeuideri potuit, copiis virisque iri eam exhaustum; si successum res haberet, prouinciae loco Macedoniam nouo imperio futuram; quod etiam serius intellectum est Alexandri militibus, qui *plus amissum victoria, quam bello partum* bene intelligebant: (Curt. VI, 6, 9.) Vix tamen primis statim cogitationibus siue a Philippo siue ab Alexandro defixum est Asiae regnum; successu ipso consiliorum audacia ad maiora processit. Poterant quidem caussae praetexti fatis speciosae, quod res Perinthiorum et Byzantinorum opibus Persarum sustentatae metum faciebant, vt Persis vltiorem oram tenentibus, superiora Thraciae vnquam fatis recte constituere liceret Philippo. Nam quae alia, quibus ad vlciscendas superiorum temporum in Graeciam inturias Philippus permotus esse fertur, memorari solent, vix digna arbitramur quae iterentur.

Quae temere suscepta a Philippo diceret, summa cum prudentia, fortitudine et virtute, maiore tamen fortuna, fuerunt effecta ab Alexandro; cuius mirabilibus victoriis *maximum in terris factum Macedonum regnum nomenque*. Habuit sane ista, non probandis forte de caussis suscepta, in Asiam profectio, cum innumerorum quidem hominum, vrbium, prouinciarum, populorum cladibus coniunctas, vtilitates tamen ad totum genus humanum incredibiles. Huic enim Pellaei inuenis temeritati debemus litterarum et philosophiae facem, quae per terrarum orbem sparsa praeluxit maiori huic luci, quam sanctiore doctrina accensam seriores aetates ad nostra vsque

vsque tempora viderunt. Quid tamen inde fructus ac prosperitatis ad Macedones peruenerit: agite videamus.

Primo iuuentus omnis et regni robur in Asiam traductum partim ferro morboque absumtum, partim laboribus aerumnisque attritum consenuit: inter medias victorias imperata subinde et submissa noua militum supplementa q); Mota quoque per Alexandri absentiam arma a Thracibus, tum a Lacedaemoniis, Antipatri tamen consiliis repressa. Enimvero morte Alexandri distracto in multa regna imperio, *dum ad se quisque rapiunt, lacerantes viribus*, quam miserandam Macedonum fortunam fuisse putabimus! Cum Macedonia robur et momentum adderet rebus eius, qui illam teneret, alia ex aliis bella eam afflixere; aliae ex aliis victorum rapinae, vastationes, et expilationes: quibus malis omnibus caritura fuisset Macedonia, si continere se intra iusti et ab omni parte firmati imperii fines, si suas ciuiumque opes firmare et locupletare maluissent Philippus et Alexander. Innumeris ad hunc modum calamitatibus per XL fere annos Macedonia attrita erat et afflicta, cum Gallorum incursionibus nouis cladibus eam, quippe viribus praesidiisque exhaustam, misere vexatam et directam affecere. Neque illa nisi inde ab Antigoni Gonatae temporibus est recreata; imprimis alterius Antigoni, qui Philippum in tutela habuit.

At etiam hi ad nominis gloriam pertinere putarunt, si Graeciae rebus se interponerent; quo facto

q) Curt. V, 1, 39 sqq. VI, 6, 35. VII, 10, 11 sq. IX, 3, 21,

facto perpetuis Macedones bellis sunt attriti, modò ad societatem Achaeorum pellecti, modo Aetolorum iniuriis prouocati; barbaris interea, inprimis ex Illyrico, finitima populantibus. Mirumne si bella haec continua per multas aetates absumfere Macedones; vt, cum grauius discrimen postea instaret, magna iuniorum inopia esset (v. Liv. XXXIII, 3.)! Quanto fatius, etiam ad futuros casus, fuisset, interiora regni firmando, publicas priuatasque opes augendo, intra regni fines se continere! Vix vnquam munimenta, quibus natura Macedoniam ac Theffaliam sepsit, superare, vix Asiae manus cupiditas iniicere aufuri fuissent Romani. Eadem aliena appetendi cupiditate, cum suis tamen ipse rebus satis fidere non posset, in bellum cum Romanis pertractus Philippus r), crudelitate et perfidia sociorum animis abalienatis, prauis consiliis vsus, tum agendi tempora opportuna praetermisit, tum, cum locorum opportunitate suadente bellum trahere et munitorum locorum oppugnatione Romanos atterere deberet, temere omnem belli fortunam vnus certaminis

r) Philippum rerum et fortunarum Romanarum non incuriosum esse, recte factum diceret; simulque hoc ipsum pro exemplo commemorare, quo doceas non omnino omnes reges ac populos rei R. incrementa quo tandem procedere possent, non aduertisse, contra vero ea iam tum aliis regibus ac populis e longinquo etiam iniicisse sollicitudinem. Verum hoc reprehendas et obiurges, quod Philippus in animum admisit, Romanis a Poeno attritis Italiam occupare et summam rerum capessere: id quod Polyb. testatur V, 101, 10. et ipso foedere inter Annibalem et Philippum Liv. 23, 33. et foederis formula ap. Polyb. Ecl. VII, 11. intelligitur. Vana hac spe enim inflabat Demetrius Pharaeus propriae utilitatis respectu c. 108, 5. 6.

minis dubiae aleae commisit; itaque viribus vniuersis fractis pacem a Romanis petere est coactus. Perseus autem, non nisi ad scelera satis audax, tam incertis et fluctuantibus consiliis bellum et suscipere et trahere, rerum agendarum tempora manibus dimittere, auaritia stolidi sibi ipsi suppetias et oblata fortunae munera praecidere, aditus regni praesidiis nudare, attonito similis omnia agere, ut vix, quod cum eius insipientia compares, habeas, nisi forte ignauiam, quod, pugna victus, hosti se dedere quam morte occumbere maluit. Vnum est inter haec, quod, si quid aliud, arguit, quam parum apta magnis rebus gerendis illa tempora ipsique reges fuerint, quod, cum Philippi Amyntae et Alexandri tempora magnorum virorum prouentum memorabilem habuissent, hi nouissimi reges ne vnum quidem prudentem et strenuum amicum ac belli ducem habuerunt; adeo assentatorum turba obsessi ipsi erant s): quae plerumque fortuna est regnorum ac regum ad extrema fatorum ruentium, ut, summo discrimine imminente, cum ciuiliis militarisque prudentiae maior, quam vnquam alias, sit necessitas, non tamen reperiantur in nobilitate, omnium rerum potente, qui vel ingenio, vel arte, vel rerum usu, saltem tolerabili inter ceteros emineant. Ita stolidi et vesana consilia capiunt homines potentia et fastu inflati, sibi que et regno et populo exitium maturant.

Si

s) Liv. XLV, 32. — *Seruare regi humiliter, aliis superbe imperare adfueti; praediuites alii, alii, quos fortuna non aequarent, his sumtibus pares; regius omnibus victus vestitusque; nulli ciuiliis animus, neque legum, neque libertatis aequae patiens. De Aula aliqua nostrae aetatis agi putes.*

Si rerum per tot aetatum decursum ordinem ac feriem paullo intentius contemplamur, non temere dictum videbitur illud quod ab initio posuimus, non minus florentis Macedonum fortunae quam labentis causas in iis temporibus, quae antecesserant, esse quaerendas; et, quandoquidem ex virtute bellica omnis laus et gloria nominis expectabatur, non aliter fieri potuisse, quam ut per ipsas victorias fererentur causas, quibus subruerentur tandemque euerterentur illae ipsae opes male partae, male dilapsae. Nec dissimilis erit aut esse poterit rerum euentus per futuras aetates, nisi quando iudicia hominum eo erunt immutata, ut regibus maior inter populos gloria ex incolumitatis et felicitatis ciuium cura, et ex pacis (non quidem per inertiam, sed per prudentia et salubria consilia, in quam plurimos annos seruatae) studio, proueniat, quam ex armis nouisque partis prouinciis, pristinis copiis inter haec exhaustis, parari possit. Forte hanc tanquam repositam aliquam sapientiam futuris aetatibus seruauit diuina rerum mortalium prouidentia. Enimvero longius protracta est commentatio nostra, quam pro opinione ac consilii ratione. Quod itaque agendum superest, paucioribus exsequendum erit.

Exacto nunc semestri magistratu academico transferetur reip. academicae cura ad virum Illustrem, de academia, omninoque de litteris accurataque doctrina optime meritum,

IO. CHRISTOPHOR. GATTERER,

qui cum iam bis hoc magistratu functus fui erga vos, Commilitones, amoris veltrarumque rerum studii
praeclara

praeclara experimenta dederit, de voluntatibus vestris ac studiis quod dubitet non habet; manebitis ergo in officio, et, quantum per vos fieri poterit, incolumis erit ac florens reip. conditio. Quo ipso vestro officio adducti, permoti quoque exemplo ac ductu PRINCIPVM SERENISSIMORVM MAGNAE BRITANNIAE, confluetis frequentes ad sollennia magistratus in- eundi, ad audienda simul concepta sub anni auspicia bona vota pro republica, pro Rege ac Regina, et pro Regia stirpe. Faxit deus vt ea sint rata.

P. P. in Georgia Augusta prid. Kal. Ianuar.
c1o 1o LXXX.

XI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R
I O . C H P H . G A T T E R E R
C V M S E N A T V
C I V I V M S V O R V M
Q V I
I N C E R T A M I N E L I T T E R A R I O
I N A . D . I V I V N I I A N N I H V I V S 1780
R E G I S N O S T R I I N D V L G E N T I S S I M I
S O L L E N N E N A T A L I T I V M
I N D I C T O
C O N S T I T V T A E X E I V S M V N I F I C E N T I A
P R A E M I A
O R D I N V M A C A D E M I C O R V M I V D I C I O R E P O R T A R V N T
N O M I N A
S I M V L Q V E
C O M M E N T A T I O N V M
Q V A E
A D C E R T A M E N I N A . D . I V . I V N I I A N N I 1780
A D M I T T I V O L E N T
A R G V M E N T A
A B A C A D E M I A E O R D I N I B V S P R O P O S I T A
P R O M V L G A T
M . I V N I O 1780

Diem egimus, Ciues, festum faustumque, IV.
Iunii, natalem Regis nostri Indulgentissimi,
cuius celebrandi causa ut conueniremus, effectum
erat

erat alio Eius beneficio, cum praemia ab Eo constituta sint ingeniorum et litterarum vestrae, Ciues, virtuti et laudi, redeunte hoc die sollenni, ab Ordinibus Vniuersitatis nostrae academicae distribuenda: quo ipso Eius beneficio praeclaro quantopere pietas vestra in Regem optimum inflammata, sensusque nostri affectusque veritas in laetitia publice declaranda probata ac testata esse debeat, facile est ad iudicandum. Quae enim animi sensuum testificatio certiore et manifestiore fidem sui faciat, quam cuius causae a rei alicuius gratiae ac iucundae fructu vel recordatione sint repetitae? Atque vtinam Regi Indulgentissimo exultantium animorum gaudia coram testari liceret! Ita intellecturus Ille esset benevolentiam se suam et studium litterarum ornandarum non in ingratos et indignos contulisse. Nunc ex tacita beneficentiae in iuuentutem huius Academiae florentissimam et ipsas litteras fructuosae conscientia animum Eius iucunditate aliqua perfundi credere licet, quoties, quae certantium studia, quae victorum merita, quae Ordinum iudicia fuerint, resciverit. Omnino enim, si qua felicitas regum ac principum memorari potest, quaerendam eam esse dicemus in eo, quod in quam plurimos possunt beneficia conferre, et quod a quam plurimis se coli et amari, iisque salutis suae et incolunitatis curam esse vident. Quod igitur felicitatis genus paterfamilias intra paucorum capitum numerum experitur, vt carum se iis esse, ab iis se diligere, eorum vota ac spes in se vno positas esse intelligat: hoc quanto vberius sentiri necesse est ab eo, quem prouidentia diuina collocavit eo in loco, vt totius alicuius populi,

puli, tanquam magnae familiae; parens ac pater patriae habeatur. *Amaris a nobis quia nos amas*: acclamari solitum est bonis principibus; et illud demum verum obsequium, ea vera pietas haberi potest, quae ab amore proficiscitur; amor autem, nisi a iudicio virtutis et benevolentiae processerit, frustra simulatur et induitur; nec aulicorum et adulatorum calliditas eum ita mentitur, quin ipsos reges de eius veritate dubitare necesse sit. Verum amorem illi tum demum agnitori essent, si priuatorum aedes et pauperum tuguria intrare possent! Idem ille amor, iustis de causis conceptus, votorum et precum, quae pro salute et incolumitate regum publice suscipi solent, fundamentum habendum est; et ea demum vota a numine aeterno exaudiri putabimus, quae hunc in modum concipiuntur, vt *amari regem a deo O. M. velimus sic, quemadmodum ille nos amat**). Quis enim diuinae benevolentiae et amoris locus esse possit in principe, qui nec reip. administrandae cura ac studio rite teneatur, nec iustitia, benevolentia et amore populi meruerit, vt et ipse a populo ametur! Ipsum numen respuere consentaneum est vota ac preces pro indignis factas; nec potest saluos et incolumes velle eos, quos tacitis diris et execrationibus deuouent illi, qui pro iis palam preces faciunt. Quid? quod amoris ac pietatis in deum O. M. causa vix alia esse potest satis potens et efficax ad animos humanos, quam quod eius beneficiis sumus prouocati! quod, quicquid gratum et iucundum est, eius bonitati ac benignitati debemus! hac cogitatione,
hoc

*) Adumbrata ad ductum *Plinii* in Panegyri. Traiani, optimi Principis.

hoc sensu verus in numen amoris affectus, verissima pietas, excitatur ac stabilitur. Non enim inexplicabilis et infinita eius natura sensum hunc amoris in numen elicit, sed bonorum innumerabilium ab eo in nos profectorum cogitatio et sensus, beneuolentia erga genus humanum et prouidentia; ad naturae enim nostrae modulum, quicquid in his habetur, sese refert. *Miramur* magna et excelsa; *amamus* ea, vnde fructum boni alicuius aut percipimus aut expectamus. Frustra pro principibus indicuntur vota publica ac preces, nisi ii virtutibus et beneficiis meruerint, vt a populo amentur.

Iam in beneficiis his, quibus ad pietatem et amorem sui pellexit nos Regia munificentia, etiam haec sunt: quod sub Eius tutela terrae Brunsvicensis pacatae et ab omni seu discordiae ciuili seu belli externi metu intactae seruantur; quodque Musarum haec sedes tranquillitate tutoque rerum statu et otio litterarum studia et fouet et auget; quod *Regiam sobolem* inter nos versari, communibus studiis teneri, ingeniorum cultu et corporum vigore ac robore efflorescere videmus. Noua laetandi causa hisce diebus accessit, quod Te, Serenissime Princeps, AVGVSTE FRIDERICE, valetudine roborata ex itinere ad mitiores Italiae soles feliciter reducem vidimus, quodque nunc iucunda spes affulget, liberatos esse tandem nos a metu ac sollicitudine, quae tanto grauior animis nostris insidebat, quanto maior Tui est caritas. Videtis, Ciues, causas satis multas ac magnas, quibus huius diei laetitia et hilaritas tanquam fonte largo et scaturigine erumpere potuit

ac debuit. Adiungite nunc hoc ipsum, cuius caussa illo die conueneramus, quod ingeniis ac studiis vestris Regia munificentia proposuerat *praemia hoc die persolueda ac distribuenda*: de quibus cum nunc nobis agendum sit, quod bene eueniat, recitabimus primo loco *quaestiones superiore anno in hunc diem propositas*; subiiciemusque Ordinum academicorum *iudicia de scriptis*; quae in certamen prodierunt.

Ordo Theologorum postulauerat:

Vt ex certa quantum fieri posset historia exponeretur, quid Disciplina arcana, quae a secundo ad quartum fere seculum in coetibus christianis adhibita creditur, sibi voluerit? intra quos limites constitierit? quibus ex fontibus fluxerit, quidue lucri aut damni cognitio christiana tum illorum tum sequentium temporum ex illa ceperit?

“Exhibitae sunt Ordini commentationes septem, sed vna ex istis ne ad concursum quidem admittenda, cuius auctor siue ignorantia legum certaminis, siue alio forte vel casu vel errore deceptus in quaestionem superiore anno propositam incidit, neque vlla temporis dudum praeterlapsi neque nouae quaestionis ratione habita, in illa veteri pertractanda vel fera nimis vel tarda diligentia immoratus est. Senae igitur restabant, de quibus iudicium ferri poterat, hisce symbolis insignitae;

I. *Deus prouidebit.*

II. *Humana fluunt.*

III. *Multa sunt eodem, sed aliter.*

IV. — Νικησας — καλον αεθλον

— Φερει, χαιρων τε τοκευσι κυδος οπαζει. HESIOD.

V. *Palam contraria et superuacua et stulta reprehendere nullius est artis.* QUINTIL.

VI. — ητε κρυψις η μουσικη των ιερων σεμνοποιει το θειον. STRABO.

In his nullam esse, quae laude sua careat, plures autem varia laude dignas, laeti agnoscimus. Quae *primo* loco recensita est commentatio, auctorem pro-
dit, non multa solum lectione, sed aliquo etiam
vfu in rebus historicis inuestigandis iam ante instru-
ctum, quam ad tractandam quaestionem accederet.
In *secunda* verò tam multa insunt acute iudicata,
felici diuinatione reperta, ac solerter etiam indagata,
vt haud parum rei hiltoricæ in posterum polliceri
de auctore liceat, si ingenium, quo praestat, egre-
gium vberior exercitatio subegerit, iudicium lon-
gior vsus limauerit, verborumque copiam, qua ni-
mis adhuc abundat, rerum copia compresserit. Nec
forte necessarium fuisset, *tertiam*, *quartam* et *sextam*
longe ab istis segregare, nisi nimium confusa, iusto
ordine carens, atque incultior etiam oratio *tertia* et
quinta, *sexta* autem nimium breuitatis studium no-
cuisset. At vero, ne vel inter primam et secundam
anceps diu haereret iudicium, *quarta* effecit com-
mentatio, quae quippe omnia, quibus singulae al-
terae commendantur, ita habet coniuncta, vt simul
naeuis reliquarum leuissime prematur. Naeuis
vtique nonnullis haec etiam premitur. Diligentif-
simus auctor in conquirendis rebus ac dispiciendis
aliqua tamen praetermisit, quae non parum lucis
affundere quaestioni propositae poterant, quodque
acumen in feligendis ac disponendis affatim proba-
vit, non semper in distinguendis locis ac tempori-
bus adhibuit: id ipsum vero cum in reliquis quoque
commentationibus, et magis etiam, desideretur, in
hac autem cultiori insuper sermonis elegantia, sen-
tentiarum nitore, iudiciorumque in dubia quae-

stione modestia compensetur, primum illi locum assignat, adeoque *praemium* decernit Ordo theologicus *commendationi verbis Hesiodi inscriptae*:

— — Νίκησας — καλον αδελον

— Φερει, χαιρων τε τοκευσιν κυδος οπαζει.

Proximo tamen loco *accessisse* eas iudicat, quibus symbolae adscriptae sunt: *Deus providebit!* et: *Humana fluunt.*"

Euolutis schedis et explicitis pronuntiatus est victor praemioque est ornatus

Io. LvDOV. SCHEDIVS, *Iaurino-Hungarus*.

Proxime autem ad praemium se accessisse, declaravit Io. REMOND, *Hanouiensis*, nunc Prof. extraord. idemque historiae ecclesiasticae Professor designatus Academiae Marburgensis; et secundum eum CAR. GOTTL. MELCH. HERMANN, *Gedanensis*, nunc iis, qui in Seminarii philologici Sodalitium recipientur, adscriptus; quem superiore anno philologicus Ordo accessisse ad palmam pronuntiauerat.

„Ad *Quaestionem* ab *Ordine Iuridico* propositam:

Obligatio liberorum ad facta parentum praestanda quibus principiis nitatur, quibusque limitibus sit circumscribenda:

quatuor commilitones in certamen descenderunt, quorum commentationes his insignitae sunt sententiis:

I. *Facilius est apta dissolvere, quam dissipata connedere.* CIC.

II. *Dulce periculum est.* HORAT.

III. *Parentes suos non amare impietas est, non agnoscere infamia.* SENECA.

IV. *Fortia facta patrum gentis cunabula nostrae.* VIRGIL.

Omnes

Omnes ac singuli harum scriptionum auctores ingenii sui, suorum profectuum, et facultatis suae in pertractando aliquo legitimaе doctrinae capite, specimen ediderant et publica laude et praemio dignum. Neque tamen diu ambiguus haesit Ordo iuridicus, cui ex iis praemium adiudicandum esset; cum commentatio *quarto* loco nominata, cui effatum Virgilii inscriptum, ceteras omnes sermonis concinnitate, et studio subtilitateque in rebus exponendis longe superaret.

Proxime ad hanc *accedere* iudicata est illa *tertio* loco nominata: *Parentes suos non amare* etc. Vtrique vero omnino postponendae erant reliquae commentationes duae. Licet enim in *secunda*: *dulce periculum est*, ingenium; in *prima* vero, *Facilius est apta dissolvere* etc. industriam auctorum approbaverit Ordo Iureconsultorum, ideoque vtrumque accedere iudicaverit: neuter tamen horum ambitum et sensum quaestionis satis perspexit; eaque potissimum pertractarunt, quae hoc loco rectius omittenda fuissent. „

Nomen inde eius, qui praemio ornatus est, recitatum:

CHRISTOPH. CAROLVS HENR. DE KAMPTZ,
Eques Megapolitanus.

Secundo autem loco a victore laudem meruere: GEORG. WIESE, *Rostochiensis*, tertiae commentationis auctor, qui tamen, id quod certaminis leges vetant, commentatione domi elaborata et ad nos missa ferius ac nuper demum Academiam nostram adierat; postque eum auctor secundae commentationis, IO. CAR. CHR. WACKERHAGEN, *Hannoueranus.*

Ad *Ordinem medicum*, a quo propofita quaestio erat:

Vtrum conducat, characteres stirpium, qui non nisi microscopii ope erui possunt, in discrimine earum constituendo admittere, an in iis notis acquiescere, quas acies sani et bene constituti oculi manifestat.

non nisi *vna* commentatio perlata est, cuius auctor procliuior visus est ad proscribendum quam magno-
pere commendandum microscopii vsum hac in re; et propofuit sane ille specimina multa studii botanices haud vulgaris; verum in declarandis plerumque rebus a posita quaestione alienis; verbi causa in exponenda systematum butanices diuerfitate. Microscopiorum vero commoda et incommoda in botanica leuiter tantum attigit. Atqui expectabatur explicatio eorum, quae in quaestione comprehensa sunt, ex principiis opticis, secundum notitiam accuratam microscopii eiusque vsum, et explorationem subtiliorem plantarum et partium in iis oculo non nisi armato ad cognoscendum difficilium, vt pilorum, glandularum, pappi feminum etc. absque nudo respectu ad plantas cryptogamicas; nec vacatura fuisset talis indagatio obseruationibus diligentiae ac sagacitati auctoris facile occurfuris. Hanc viam si iniisset, fieri non potuisset, quin aliquid lucraretur botanica in declarandis siue generibus siue speciebus, et in constituendo discrimine inter cognitionem plantarum physiologicam et botanicam. Quorum omnium cum nulla habita sit ratio ab auctore commentationis, molestum sane est Ordini medico pronuntiare, haud eam dignam visam esse, quae praemio condecoraretur.

Iussi

Iussi erant ab *Ordine Philosophorum* ii, qui de praemio proposito contendere vellent,

Comparare unam vel alteram rempublicam nostrae aetatis cum una vel altera republica veteris Graeciae.

Oblata sunt Ordini scripta tria: quorum *primum*, insignitum dicto:

Alea iacta est,

Oligarchiam Spartanam cum Venetorum republica comparat. In *altera* cum versu Homérico:

Ου μὲν πῶς πάντες βασιλευσόμεν ἐνθάδ' Ἀχαιοί.

Οὐκ ἀγαθὴ πολυποικρανιῆ' εἰς ποικρανος ἐστὼ

comparatur resp. Achaeorum cum democratia Abbatiscellana inter Heluetios; et in *tertia* cum dicto:

In honesto et utili nihil nimium

resp. Spartana cum rep. Cofaccorum Saporogorum confertur. Habet vnaquaeque harum commentationum suas laudes. Et *prima* quidem, quae in oligarchia Spartana cum rep. Veneta comparanda verfabatur, oratione, si cum ceteris comparares, probabiliter latina se commendavit, et in rep. Spartana exponenda antiquitatis studiis ac litteris graecis aliquantum expolitur ingenium auctoris Ordini nostro approbavit; in Veneta rep. vero accurate declaranda desiderata est doctrina idonea. Contra historiae et priscae et recentioris aetatis studium eximium, lectionis copia, mentis sagacitas, non minus in *secunda* commentatione quam in *tertia* deprehensa est. Commendabat tamen se inprimis *commentatio tertia*, qua resp. Spartanorum cum Cofaccorum rep. comparatur. Descripta docte et copiose utraque resp. quoad formam et administrationem, leges et instituta; tum ingeniose comparatio facta inter
vtramque

vtramque rempublicam, ita vt vtriusque natura revocetur ad illud rerumpublicarum genus, quas *militares* appellamus; declarata hinc omnino earum natura ac diuersitas, tum quid propositum ipsis fit, quibusque institutis ac legibus id consequi se posse putent. In rerum dispositione non caret arte hanc commentatio; orationis forte puritatem, proprietatem et habitum, quem historicum scribendi genus sibi postulat, desiderare possis. In antiquis rebus exponendis ea fere via, qua multi alii, incedit, vt nostri saeculi notiones, opiniones et inuenta, ad historias antiquas constituendas adhibeat, atque ad recentiorum aetatum subtilitatem iudicium de antiquis rebus faciat, interdum probabile, plerumque acutum, saepe vix admittendum ab iis, qui ex veterum scriptorum iudicio ac sensu pendent, nec, res priscae quales esse potuerint, sed quales illae fuerint, curent. Ita ille *reipublicae militaris* nomen ex nostrorum hominum sensu definitum ad remp. Spartanam transtulit: quo facto multa ab eo in ea rep. aliter, quam ex veterum scriptorum auctoritate, constitui nemo mirabitur. Nec iudicium diuersum ferre licet de *altera* commentatione, qua republ. Achaeorum comparatur cum Abbatiscellensi inter Heluetios: praemissa disputatione de variis *ciuitatum foederatarum* generibus, constituitur notio ac doctrina de *systemate ciuitatum*; tum descriptione rerum. Aetolorum, Achaeorum, et democratiae Abbatiscellanae subiuncta, secundum ea, quae ita disputata erant, pronuntiatur, remp. Achaeorum inter systema ciuitatum referri non posse, sed pro democratia esse habendam, quae pluribus ex ciuitatibus

tatibus aequali inter se iure vtentibus coaluisset. Quae cum ita se haberent, vt nulla harum commentationum esset, quae non laude et commentatione digna videretur, ordo philosophorum ita censuit ac decreuit, vt commentatio *tertio* loco memorata cum dicto: *in honesto et utili nihil nimium*, in qua comparatur resp. Spartanorum cum rep. Cosaccorum, praemio ornaretur; accedere autem ad praemium pronuntiaretur commentatio cum dicto: *Alea iacta est*, et post illam commentatio, qua democratia Abbatiscellana cum democratia Achaeorum comparatur.

Soluta scheda prodiit nomen victoris:

CHRISTIANVS ENGEL, *Leutschovia - Hungarus.*

Quae *secundum* locum obtinuit, commentatio auctorem habuit CAROL. GOTTL. MELCH. HERMANN, *Germanensem*, qui idem, vt vidimus, altero a victore loco laudem a theologico Ordine abstulerat; quae *tertium*, ingenio et industriae eiusdem CHRISTIANI ENGEL debetur, qui praemium principe commentatione abstulerat: nouo laudis exemplo; memorabili illo etiam propterea, quod bini Hungari palma insignes hoc anno e certamine discefferunt.

Peracta sic praeconii parte longe iucundissima: quid enim esse potest homini humanitatis sensu imbuto dulcius, quam aliorum virtuti ac merito laudem et praemium debitum tribui si videat! restat, vt *Quaestiones in annum futurum propositae* publice pronuntientur; quod antequam fiat, liceat de rerum summa nonnulla monere. Primo diligentius cauendum esse edicimus, ne commentationes onerentur rebus ac digressionibus ab argumento alienis, saltem
haud

haud necessariis; ne ad nimis magnam molem scripta intumescant. Porro, cum multo plures initio accingere se ad certamen constet, quam mox in arenam prodire solent, ut adeo interdum praemia deferenda sint commentationi, quae non suo merito ac laude digna sit praemio, verum ea potissimum de causa, quia ii, qui praemio digniores esse poterant, ab incepto destiterunt: quia, inquam, haec ita se habere solent, monemus et hortamur vos, Commilitones, ne hoc vno respectu et hac sollicitudine, quod alios videtis ad eandem palmam properare, absterri vos a proposito patiamini. Nam et propriae utilitatis fructus ex tali scriptura, ingenii expolitione, studii et laboris intentione, unicuique manet integer; et, si non praemium, at laudem tamen seu iudicii et acuminis, seu doctrinae ac litterarum, seu rectae et elegantis orationis, ferre possunt plures; habet vero et haec laus ac commentatio, quod ingenuos et erectos animos delectare et ad maiora ducere possit. Notanda utique et improbanda est, maxime in adolescente, omnis nimia confidentia; nec minus tamen vitio habenda diffidentia sui, qua quis ad ignaviam et animi deiectionem deprimi se patitur. Audendum est: pro tessera propositum esse debet omnibus, quorum ingenia diuiniore vis inflammavit; non enim nisi audendo aut vires suas experiri potest aliquis aut ad magna et praeclara eniti ac peruenire. Verum recitandae sunt Quaestiones in futurum annum propositae ad concertandum:

Ab ORDINE THEOLOGORVM:

Codex sacer num eodem modo interpretandus est, quo reliquos antiquitatis libros interpretari solemus? Num omnino,

omnino, vel ex parte tantum? Posterius si obtinere videatur; quam re differt haec interpretandi ratio ab illa, quae in explicandis antiquioris aevi scriptis adhibetur? Quenam denique sunt interpretandi difficultates N. T. libris propriae?

Satis nota quum illa sint interpretandi praecepta; ab omnibus hac super re excursionibus erit abstinendum. Eo diligentius autem et curatius vera Codicis S. natura et auctoritas determinari debet; cuncta paucis et idoneis exemplis illustranda sunt; in omnibus summae breuitati studendum.

Ab ORDINE IVRECONSVLTORVM:

Quenam sit differentia comitiorum imperii durante interregno et viuo imperatore?

Ab ORDINE MEDICORVM:

Quum in temperamentorum doctrina rite diiudicanda vel applicanda multa occurrant, quae ex ipsa fabrica corporis et structura pendere videntur: quaeritur: 1. quae sit vera corporum diuersitas, ex qua hoc vel illud temperamentum deriuandum sit? 2. an detur integra et plenaria ex vno in alterum commutatio et conuersio? 3. quae sint praecipuae et efficacissimae huius commutationis rationes tam physicae quam morales, tam in statu sano, quam in morbo animaduertendae?

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM:

Praemio ornabitur, qui optime commentatus fuerit de politia veteris urbis Romae. Ne vero studium eorum, qui illud sibi exoptant, latius euagetur, quam oportuerit, satis esto, de iis rebus differere,

quae

quae ad urbis securitatem, tranquillitatem, commoditates atque ornamenta potissimum spectarunt.

Quaerenda erit materies huic argumento in libris Antiqq. Rom. de Aedilibus, Cenforibus, Praefecto Urbis, Praefecto Vigilum, Curatoribus etc. de viis, aquaeductibus, aedificiis publicis: quorum copiam suppeditabit *Fabricii* bibliographia antiquaria, et *Meusel* V. C. Biblioth. hist. Vol. IV. P. II. Add. Intpp. ad ff. XLIII, tit. 6-16. XLVIII, 6 sq. L, 10 et al.

Cum autem Regis nostri liberalitate Ordini Philosophorum impertitum sit ius ac facultas praemium aliud extra ordinem pollicendi: proposita est Commilitonum studiis alia quaestio:

Describatur Geographi Nubiensis Africa more inter Geographos frequentato, ita ut maria, lacus, fluvii, montes, regiones, populi, urbes ab eo commemoratae accurate, quantum fieri potest, finiantur; ut soli natura, et aeris temperies, incolarum indoles, mores et instituta diligenter notentur; Aegypti tamen nulla ratione habita; et subiunctis ex aliis scriptoribus non nisi iis, ex quibus lucem aliquam foenerari potest Geographus Nubiensis.

Vt exemplarium Geographi Nubiensis copia studiis vestris ad manum sit, curabitur.

His nunc praeconio publico pronuntiatis, vestram rem agite, Commilitones, vestraeque utilitati consulite: quae autem utilitas proposita esse potest vobis maior, quam si, praeter doctrinae et institutionis diligentiam, habeatis exercitandi quoque et acuedi

acuendi ingenium experiundique eius naturam ac vires, opportunitates, laudis vero consequendae et studii inflammandi aculeos? Gratis itaque nobiscum mentibus Regiam liberalitatem adorete ac veneramini, et piis votis nostris fauete, quibus Numen O. M. supplices precamur, vt et bona haec, quae Regis nostri ac Principis voluntate, consilio, auctoritate, in nos proficiscuntur, nobis sint perpetua, vtque horum bonorum, altero a Numine loco, auctor cumuletur omnibus bonis, copiis, laetis rerum euentibus inceptorumque publice priuatimque vtilium successibus, quibus recreari eius animus possit. Vtinam reprimantur bellantium impetus, et bella minantium praecidantur consilia, adducanturque res Europae ad eum statum pacatum, quo interior quoque respublica emendari, et imperia bene constitui, libertasque publica cum priuata ciuium libertate, imperiorum maiestas cum singulorum ciuium iuribus, opes ac splendor regnorum sine ciuium exspoliatione et inopia possit seruari: siquidem priuatorum opibus attritis, accisis ac deperditis, frustra ostentantur rei publicae opes in ingentes belli apparatus aut opipara sollennium celebrandorum instrumenta profusae. Haec demum videri debent vota bono et sapiente homine digna; non illa, quae odia et irae aut studia caeca et intempestiua, interdum furialia et nefaria, effundere solent. P. P. in Academia Georgia Augusta. M. Iunio c1o 1o ccxc.

XII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 IO. CHRISTOPH. GATTERER
 CVM SENATV
 SVCCESOREM
 IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 GOTHOFREDVM LESS D.
 CIVIBVS SVIS
 HONORIS ET OFFICII CAUSA
 COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS
 IN A. D. II. IVLII c15 15 cclxxxx.

Iacobi Bruce, clari per Abessiniam peregrinatoris, de primarum aetatum commercii et navigationibus in Indiam narratio proposita et excussa.

Q. B. F. Q. S. reip. Academicae, Ciues, semestri hoc laetis ac florentibus rebus exacto, transferuntur crastino die magistratus academici insignia in domum Prorektoris designati
 GOTHOFREDI LESS D.
 viri venerabilis, diuinarum litterarum studiique theologiçi in hac Academia antistitis, magistratu iam
 bis

bis gesto bene de vobis meriti; cui vt vos amorem, reuerentiam, pietatem vestram, vt antea, approbetis, non tam rogandi et hortandi estis, quam monendi, vt in officio et affectu vestro permaneat, eiusque rei tanquam pignus frequentia vestra detis, qua celebrabitis sollenne hoc et pompam in templum academicum ducendam. Ornabunt eam, si precibus nostris supplicibus locus fiet, Principes Magnae Britanniae Serenissimi, Regia proles, quam piis omnes affectibus prosequimur; eorumque exemplo, expectamus, vt nec vos dedignemini, Comites Illustrissimi, caerimoniis nostris interesse vestraeque comitatis et humanitatis documentum officio hoc edere. Quod si easdem officii rationes et vos habere putabitis, Ciues, quotquot sacra nostra Musarum colitis, omnes et vniuersi: habere nos putabimus, cur de semestri, quod instat, et de rebus nostris, quantum per vestram fidem ac virtutem fieri poterit, florentibus, bene augurari liceat.

Secundum haec rite peracta, restat altera officii nostri pars, Ciues, vt, edicto hoc proposito, vobiscum agamus de re aliqua ad studia communia spectante, qua quidem seu disputatione aut commentatione, seu narratione haud per se inutili, addamus aliquod tanquam auctarium et operae nostrae et inuitamentis litterarum variis ac multiplicibus, quibus prouocatur in hac Academia diligentia vestra et auiditas discendi noscendique ea quoque, quae vulgus ignorat, quodque ignorantiae proprium est, nec curat. Hoc enim maxime generosus quisque animus inter ceteros eminet, quod insatiabili discendi

audiendique cupiditate flagrat, aliis armentorum more proxima quaeque depascentibus, nec vltiora, laetiora quamuis, pabula appetentibus.

Quod nobis cum agendum restet, Ciues, faciamus, quod confabulandi et familiariter differendi mos ferre solet, vt sermonum causas ac semina ex iis, quae hominum nunc cum maxime in ore versantur, petamus. Exiit, et his ipsis diebus in manus nostras peruenit, per multos inde annos auide expectata, narratio *Iacobi Bruce a)* de itinere in Abessiniam facto, in quo multa narrantur noua ac mira, inque his haud pauca diligentius exploranda, antequam iis fidem habeas, inprimis cum auctor interdum de se lectori commendando magis quam de iis, quae scire velis, accurate exponendis sollicitus esse videatur. Interposuit praeterea alia ad historiam Abessinae pertinentia; interdum ad alia digreditur argumento affinia. Est in his locus de primis hominum originibus in istis Africae partibus et de navigatione primitus ex his oris instituta: quem hic vobis, Ciues, redhibere placet, cum et multa, quae non iniucunda cognitu sint, contineat, nec aut a studiis vestris, aut a loco et auctoritate virorum, qui magistratu alter decedit, alter magistratum init, sint aliena, quin ipsorum litteris, doctrina et sagacitate vel maxime ea res indigeat, vt, si quid veri forte insit, tanquam auri ramentum ex arenis, eruatur.

India, inquit, tale solum coelumque a natura habet, vt corpora hominum sint soluta et laxa, proventus

a) *Travels to discover the Source of the Nil in the years 1768-1773. By James Bruce of Kinnaird Esq. F. R. S. 5 Voll. 4. v. Gel. Anz. St. 101.*

ventus autem aromatum, inque his piperis, cuius ad corpora humido coelo languentia tanta vis est, tum ferici ac gossypii, mirabiles. Mature ab aliis populis, inprimis simili coelo utentibus, appeti ista coeperunt; inque his fuerunt Arabes, et ipsi proventu suarum terrarum diuites, ture puta, et myrrha, tum colorum pigmentis et gummi, nec non balsamo. Per longum tamen temporis spatium ab India adeunda eos prohibere debuit ignoratio ventorum fteriorum in his maris tractibus. Eadem difficultate laborasse videntur ii, qui oppositam iis oram Africae incolebant, etsi et ipsam suis copiis opulentam. Quo factum est, ut Indiae opes per continentem circa Asiae fora et mercatus terrestri itinere exportari necesse esset. Natae hinc, *Iacobo Bruce* auctore, Semiramidis diuitiae: quae mox defecere, cum illa Indiam, quae eas mitteret, bello petiisset; simili fraude inducti, ut ipsam diuitiarum scaturiginem suam facerent, armis ingressi sunt Indiam Cyrus, Aethiopiam Cambyses, Arabiam Aelius Gallus iussu Augusti. Nulli tamen res successit; quandoquidem violentia ac bello diuitiae amplissimae dissipantur et exhauriuntur, colligi autem et amplificari non possunt, nisi pacis artibus, commerciis et nauigatione.

Interea, inquit, ex Africa nauigatio primordia sua habuit: quod quidem factum est hoc modo. *Fama inter Abessinios tenet* (at unde profecta, aut cui rei superstructa fuerit, haud addidit) Cushitas, quos ipse appellat, nos Cuschaeos dicimus, inde a diluuiuo Noachico per Aegyptum progressos loca adiisse Nubiae inter Nilum et Astaboram (nunc Atbara),

ingruentibusque mox pluuiis statis terra aquarum eluue late oppressa, specus sibi excidisse et pro domibus inhabitasse, in montibus secundum oram maris erythraei procurrentibus; pedetentim hinc progressos Auxumam condidisse, mox Meroen *b*); illam quidem in locis montanis, ne, in planitie degentes, per sex mensium inundationem a crabronum genere *c*) his terris domestico infestarentur; hanc, ut extra fines pluuiarum tropicarum, quas vocant, sedem certam haberent, utque (addit hoc *Bruce*) fiderum obseruandorum studio opportunitatem maiorem nanciscerentur. A Meroe digressi, seu potius eo regressi, unde seu ipsi seu maiores venerant, aliquando Aegypti fines infederunt; et primo specus, quorum ingens multitudo adhuc superest circa Thebas, tum ipsas Thebas condiderunt. Alia Cuschaeorum pars, austrum versus, maris erythraei oram occupauit vsque ad promontorium Aromata dictum, nunc Gardafan, in qua myrrha, thus et cassia sponte prouenit, et ab hoc oram Africae orientalem vsque ad Melindam: hic tandem regione statorum imbrium *d*) a tergo relicta in montes metallis auri et argenti ditissimos inciderunt in regione Sofala. Omnia haec nullo, nisi se, auctore narrat *Iac. Bruce*.

Erant

b) Lat. 16. circa Gerri.

c) Dicto *Zimb*: describitur T. I. p. 388 sq. V. p. 188 f. nec effugii facultas et locus nisi in desertis fabulosis. Est porro ea locorum natura, ut montium iugum ab utraque parte quasi diuersum clima constituat: dum enim per semestre tempus pluuium hibernum a montium oriente planitiem terrarum imbres inundant, occidentales terrae sereno coelo et pascuis laetis inuitant greges pecorum; quod contra se habet sex mensibus anni sequentibus p. 391.

d) Sub gr. 15. austr.

Erant nunc, pergit, in Cuschaeorum manu omnia, quibus commercia cum Indis fieri possent quaestuosa. Qui a Meroe Thebas procefferant, pro speluncis exstruxerant vrbes; artes et commoditates vitae inuenerant et excoluerant, vsu quoque cognouerant elementa astronomiae, coelo in Thebaide nullis vnquam nubibus obducto; obseruationes has ordinabant, litteris et numerorum notis excogitatis illi, qui semestribus pluuiis continebantur intra domos, hoc est speluncas; tandem qui terras ad austrum vergentes habitabant, mercatui, astronomiae et ventorum naturae cognoscendae studio erant addicti. Mercibus tamen exportandis ipsi Cuschaei haud vacabant; verum praesto iis erat ad operas praestandas aliud hominum genus, *Phut* Hebraeis dictum, quod adhuc plane ignorabamus, vulgo tamen, quod *Bruce* ait, *pastorum* nomine veniens, adhuc, inquit, superstes illud variis nominibus, notissimo nomine *Berberi* appellatum, vnde Barbariae nomen natum; late enim illi per omnem Africam sparsi, etiam per Aegyptum et inferiora eius loca. Nomen inter indigenas esse *So* vel *Suah*, h. e. pastores; ex iisdem fuisse *Hycfos* vel *Agfos*, h. e. pastores armatos, et *Agasi*, h. e. nobiles, nunc *Agaazi*. Cum Cuschaei nigro essent corpore, quos proprie Aethiopes dicimus aut Negros, seu Nigritas: *Pastores* hi, Nomades verius dixeris, coma erant proluxa, ore haud dissimiles Europaeis, colore fusco et nigricante *). Infederant hi Nomades, nam hac voce

N 4

melius

*) Hoc discrimen vnde notum habuerit, nunquam traditum meminimus. [Nec tamen sibi constat in hoc auctor, cf. Tychsen mox laudandum p. 315.]

melius vtemur, quam Paſtorum, omnem oram ſinus Arabici et Oceani orientalis, qua patet illa vsque ad montes, quos ſupra diximus, ſecundum ſinum et mare procurrentes; iidem *Nomades* tenuere loca a montibus Abeſſiniaſe ad tropicum borealem pertinentia, adeoque Nubiam vulgo dictam, et Meroen, hoc eſt tractum, vulgo infulam appellant, inter Nilum et Aſtaboram, nunc Atbara dictum; praestabant tamen ceteris ii, qui montes Habab *e)* inhabitabant, Agaazi, iique inde progreſſi occuparunt provinciam Tigre dictam, cuius caput Auxuma erat.

Iam hi *Nomades*, inquit, fuere, quorum opera vterentur Cuſchaei in nauigatione e mari rubro in Indiae peninſulam et ad littus orientale Africae, vnde aduectae merces exportatae ſunt partim ad partes Africae australes et occidentales, camelorum ope, partim Thebas et alia loca Aegypti. Auctis hac commodata aliis opera opibus *Nomades* ſeu Paſtores Agaazi ex Aethiopia mox agreſſi ſunt Aegyptios: primo cum Salatis antiquas Thebas tum dictas euertit et primae Cuſchaeorum regum dynaſtiae, inde a Mene deductae, finem fecit; ipſe nouam exorſus *dynaſtiam Paſtorum*, quam deleuit Sefoſtris, qui idem alteras Thebas, ex aduerſo ſitas priſtinis, Dioſpolin proprio nomine dictam, vulgo tamen Thebas et ipſas appellatas et pro vna vrbe cum altera habitas, condidit *f)*. Iterum irrupere Paſtores rege Sabacone, iterum-

e) Inter 16 fere et 20 gr.; inde a Suakem ad Maſuah littori praetextos.

f) Ab eodem Sefoſtride nauigationem in Indiam apertam aut potius reſtitutam tradit alio loco p. 368. Atqui Sefoſtridis

instituerunt Dauides et Solomon ad Ophir et Tarsis, hoc est ad Sofalae littora factam; vt vero non nisi triennio absolui illa posset, etesiarum rationes necessitatem fecere *h*). Excusso sub Ioramo iugo Edomitae suos iterum reges habuere, nisi quod Ulias iterum Elath occupauit, quem portum Ahazo eripuit Rezin Syriae rex, quo ab Assyriis victo Elath quoque victori cessit.

Auersa nunc est in Assyriam commerciorum cum Indis celebritas, commeantibus eo per Arabiam et Euphratem mercatoribus ex India et Africa. Inde diuitiae et opes Babylonis, eaque a Cyro capta, Persarum: quem profectioem in Scythas nullo alio consilio suscepisse statuit *Bruce*, quam vt Indiam, vnde tot tantasque rerum copias per mercatum afferri norat, subiugaret; hoc idem egisse Cambysem, expeditione in Aegyptum et in Aethiopiam facta, vt auri metalla et commerciorum elementa in suam potestatem redigeret; fecisse eundem in gratiam *Pastorum*, qui Sabaeis religionibus addicti erant, hoc, vt templa et religiones Cuschaeorum euerteret; mox tamen in ipsos *Pastores*, missis ad Iouis Ammonis templum et ad urbem Meroen copiis, arma vertisse. Prudentiore consilio Darium classe ex Indo in sinum Persicum circumacta commercia restituisse. Tandem Alexandria condita: ad quam commeatus ex India,
Arabia

h) Videnda haec copiose expofita p. 429 fqq. Omittimus enim, tanquam a consilio nostro aliena, cum haec, tum quae de regina Saba Hierosolymas profecta est commentatus.

Arabia et Aethiopia, tanquam in vnum alueum vndique confluerunt i).

Aureum vobis narraſſe videmur ſomnium, Com- militones; omiſimus tamen multa, quae ſuaui- ter ſtertentem expergeſcere potuiſſent; adeo mira ac noua interiecta ſunt alia, turbato plerumque narra- tionis ordine. Nimirum omnino boni ſcriptoris partes parum tuetur Brucius; nam nec auctores ido- neos memorat, nec dictis fidem facit, ne diſerte quidem et perſpicue, quae ariolatur, exponit. Ad- mixta porro ſunt veris commentitia, certis incerta, fundo idoneo deſtituta, aut in alium ſenſum de- torta; pleraque ab opinione et ariolatione proſecta, deficiente fide ex hiftoriarum auctoritate aut ex pro- babilitate ea, quam eorum, quae opinata ſunt, con- ſenſus cum iis, quae manifeſta fide hiftorica tenen- tur, efficit. Cuius generis diſputatio cum paucis expediri nequeat: ſumma duntaxat rerum capita at- tigiffe ſatis eſto *).

De Cuſchaeis ita agit, quaſi de iis omnia eſſent liquida et expedita; ab iis Shangalla eſſe oriundos, tanquam exploratum narrat (To. III. p. 101. 345.). Atqui de iis omnino liquet nihil. In iſta populorum affinium enumeratione, quae ad ſtirpium auctores reuocata in Geneſi extat, memoratus Cuſh, ſeu Cuſchaeorum tribus ac gens, quantas moleſtias crea- verit

i) Sequiora tempora perſequi nec licet nec iuuat. Con- ferendus tamen eſt *Bruce* etiam de his p. 457 ſqq.

*) Diligentius ea nunc expoſita ſunt ad calcem verſionis germanicae operis, imprimis a *Tychſen*, Collega doctiſ- ſimo. T. V. p. 310 ſq. Alia ad verſionem in Epitomen contractam Rintelii curatam monita ſunt a viris eruditis.

verit viris doctis notum est *k*). Ad Arabiam eōs retulerunt, ad Babyloniam, ad Aethiopiam; cum simplicissimum esset, quod viri docti etiam amplexi sunt, complures Cuschaeorum sedes, et Cuschaeam saltem alteram Arabiae alteram Aethiopiae, in numeros referre. Nec sic tamen Aethiopes omnes licet Cuschaeos edere, nec, tanquam exploratum ponere, eos, qui nunc Aethiopiam incolunt, ab iisdem genus et stirpem ducere, qui primi eas terras infederunt, aut infedisse creduntur. Factae enim sunt in Africa quoque variarum stirpium et populorum migrationes, successiones et fortunarum sediumque vicissitudines. Tenent adhuc non modo multas Abessiniae prouincias, verum etiam loca inter Aegyptum et Abessiniam, plures populi vix stirpe ac genere inter se affines. Adeo fluctuare necesse est omnia quaecunque in his opinatus fueris. Ne tamen haec opinandi leuitas profus temeraria videretur, debebat saltem *characteres physicos* istorum populorum notare Brucius; hoc est, quicquid cuique esset in forma et habitu corporis, tum in cultu et victu proprium ac peculiare aut cum altero commune; atqui nihil horum fecit iste, eorum, quae ante quadraginta et quod excurrit saecula euenerunt, ariolus.

Porro fuisse in multis locis, vt Arabiae, ita Africae, inprimisque in ora maris erythraei, in Aethiopia et superiore Aegypto, specus, quos pro domibus incoluerunt homines, satis constat. Vulgo illi

k) Post alios in iis constituendis versatus est vir inter Britannos doctrinae fama florens Iac. Bryant v. c. *Obff. et Inquiries relating to varius Parts of ancient History. 1767.*

illi *Troglodytae* dicti, h. specus incolentes, male interdum pro certa hominum stirpe ac gente aut populo habiti; cum tali vitae genere vsi sint multi ac diuersi populi. At doceri debebat, Cuschaeos tales troglodytas fuisse, et aut specus illos a natura factos aut sua manu paratos incoluisse; multoque magis hoc, hos homines specibus degentes tam mature artes inprimisque coeli fiderumque rationes inuenisse l). Aethiopes Meroen tenuisse et inde progressos Thebas condidisse, Aegyptumque superiorem infedisse, aliquando etiam omni Aegypto imperasse, fide scriptorum traditum est: hos tamen *Pastores Agazi* e stirpe *Phut* fuisse nemo prodidit m);

vt

l) In Herod. II, 29. quem aliquo loco (p. 378) laudat, nihil quod eo spectet, memoratur; possint forte profundo asserti haberi ea, quae a Diodoro lib. III. pr. de Aethiopibus narrantur; verum et illa fabulosa sunt, et ad Meroen maxime spectant, non ad ceteros populos, qui Aethiopum nomine vulgo feruntur. Quod ad astronomiae peritiam attinet: Sirii seu caniculae obseruatio his in locis potuit esse antiquissima; nomen eius apud Aethiopes Seir, vnde non longe ab Axuma vrbs Sire; Siris fl. (III. p. 857.) qui Astaboras, nunc Tacaze. Migravit hoc Sirii studium Thebas, hinc ille in nomen Anubidis abiisse videtur. Miscendo vera fictis, seriora antiquioribus, astronomiae studium inter ipsos troglodytas intulit auctor: qui etiam omnem hieroglyphorum vsum astronomicis obseruationibus circumscribit: cf. p. 412 sq. 379.

m) [Expectabamus, saltem in iis, quae ad sacros libros disputata sunt, aliquod praesidium alicubi latere eorum, quae a Brucio de *Cusch* et *Phut* allata sunt: verum et haec spes nos fefellit. v. *Tychsen* l. l. p. 315 sqq. Verbo: omnia quae de Cuschaeis, et de Pastoribus a *Phut* oriundis, de istorum artibus, et horum commerciis, opibus, dominatione, bellis, narrat Brucius, mera sunt hominis commenta et somnia.]

vt nec hoc, eos Cuschaeorum negotia gessisse et commercia primo opera sua interposita curasse, mox in Cuschaeos odia exercuisse internecina; quae qua fide tradat vir doctus, ipse viderit *n*). Commercia inter Indos et Arabiam Aegyptumque antiquissimis temporibus viguisse nonnulla, prouentus ac merces in libris sacris memoratae testantur. Probabile quoque fit, fuisse aliquandò per interiora Africae loca commearum mercatorum peregrinationes, quales etiamnum ab oriente Africae ad occidentem et hinc ad septentrionem quotannis passim institui constat; quae per Aegyptum superiorem ad Aethiopes itinera fuerint, ipse docet Herodotus satis disertè; neque cessasse hac parte videtur Poenorum industria, qui aut ipsi, aut Libyum indigenarum ministerio et opera adhibita, in interiora Africae atque etiam in Aethiopia mercatus causa commearunt. A Cuschaeis tamen commercia illa, et quidem Nomadum, quos
 Pastores

n) Duplicis tamen generis Aethiopes haud difficile erit vel in Herodoto agnoscere, alios capillis crispis, promissis alios crinibus: lib. VII, 70. Ex hoc altero genere, quod Nomadibus siue Pastoribus, quos appellat Bruce, affimules, Macrobios fuisse necesse est, maximos atque pulcherrimos omnium hominum: lib. II, 20. Ex Cuschaeorum autem genere, si Brucium sequaris, suspiceres fuisse eos, qui propius ad Aegypti fines habitabant in specubus, adeoque troglodytas lib. III, 97. Sed et in iis ipsis locis Aethiopes Nomades memorat lib. II, 29. Phut esse Libyas adeoque ad Africam occidentalem referri ab antiquis interpretibus, ex disputationibus ad Genes. X. constat. Nec memoratio de iis fit alia, nisi quod a vatibus sacris inter populos mercenariam operam in militia praestantes nominantur. An Bruce hoc satis esse putauit, vt operam ab iis mercenariis Cuschaeis mercatoribus locatam esse pronuntiaret?

Pastores vocat, opera esse curata, qua tandem auctoritate demonstratum dedit o)?

Omni igitur fide historica, omni analogia, probabilique ratione destituta sunt ea, quae de his commentus est *Iacobus Bruce*. Quod vero multo magis indigneris, est hoc, quod neglexit, quid? quod ne vidit quidem ea, e quibus aliquid de diuersis populorum per Abessiniam stirpibus et originibus elici posset. Praeter populos Galla et Shangalla, nullius alius populi memoracionem edidit diligenter et ita factam vt de eo aliquid statuere, aut de eius originibus suspicari possis, sintne inter se communes an diuersae. Videntur omnino tribus plures a Nigritis oriundae esse: siquidem eorum speciem et formam referunt. Enim vero non inde sequitur, iam antiquissimis temporibus Nigritas ea loca infedisse, et a rerum origine, cum primi stirpis auctores aliunde ad loca illa procederent, corpora eorum fuisse tali habitu quo nunc sunt; quandoquidem in coelo soloque, quo nunc se alunt, per multa saecula caussis physicis ea possunt esse immutata; potuere quoque nuper demum, et superioribus saeculis Nigritae in Abessiniae fines immigrare; sane quod multo probabilius fit in his barbarorum per istas terras vagantium erroribus p).

Est

o) [Carthaginensium commercia per Africam, inprimisque cum Meroe, e qua alia commercia cum Arabia et India iuncta fuisse videntur, post haec magna cum sagacitate et doctrina inuestigauit doctiss. Collega *Heeren*. *Ideen über die Politik, den Verkehr und den Handel der vornehmsten Völker der Welt*. 1793. I. Theil.]

p) [Licet in Aegyptiis quoque duorum diuersorum populorum, diuersae stirpis et originis, indicia et vestigia agnoscere

Est et illud extra dubitationem, extitisse iam primis aetatibus, ante historiarum fidem, populos ad praeclarum aliquem humanitatis cultum expolitos; testantur id monumenta et reliquiae ingentium operum superstites. Quam exquisitam multarum artium peritiam arguunt stupenda illa Aegypti superioris, quae adhuc Thebis aliisque locis visuntur, opera! Vel marmorum durities instrumentorum inventis victa a multis aliis inuentis, quae iam tum frequentata essent, proficisci debuit. Ad nostram sane culturae notionem si rem exigas, vt magnus aliquis cultus hominum cum fide tradi videatur, litterarum ac disciplinarum ad certam ac subtilem rationem constitutarum vestigia desiderabis. Enimvero perperam nos vitae et ingeniorum cultum ad nostrum modulum metimur. Fac nostram vitam *scientiarum* cultu praecellere: at veteres *artium* cultu multum superarunt omnes aetates recentiores; expolierunt illi et elaborarunt sensus vim et acumen, nos intelligendi subtilitatem; phantasmatum sublimitatem et magnificentiam in nostrorum conatuum tenuitate et operum ieiunitate atque exilitate haud facile agnoscas, quae inter illos fuit longe maxima. Ad quas tamen aetates

agnoscere in icunculis ac figillis, quae ex antiquitate supersunt: (v. quae memorata sunt in *Gött. gel. Anz.* 1794. p. 408.). Est enim in aliis oris et faciei corporisque habitus Nigritis propior, in aliis aliis admodum diuersus. Haec tenus dubitare non licet, successisse in haec loca antiquioribus aetatibus diuersarum stirpium populos; nec Aegyptios omnes, vt nec Aethiopes omnes, eadem stirpe fuisse et ortu. Ex his tamen nihil euietum esse vides de origine a Phut et Cusch ducenda. Ex terrarum situ suspicari licet saltem hoc, alios ex Arabia alios ex Libyae interioribus eas aliquando intraisse.]

aetates ac tempora, ad quos auctores, antiquissima illa opera et inuenta referenda sint, deficiente historiarum memoria lubricum est definire. Si iidem homines, qui speluncas inhabitauerunt, Thebas quoque condiderunt: nae ingens temporum interuallum intercedere debuit, antequam ingentia illi saxa in montibus Arabiae inciderent, et sculpturis picturisque insignirent; Sin dixeris, ipsos illos specus fuisse manu hominum factos, adeoque hos instrumentis instructos iam tum fuisse ad saxa incidenda q): aliud inferes rerum miraculum nulla via expediendum. Artium inuenta, instrumenta, praecepta et vsum mox iterum exoleuisse inter istos populos, mirationem facere non debet: docent enim generis humani annales, vbi semel graui dominationis iugo oppressa aut bellorum calamitate exhausta fuerit gens, quamvis opibus copiisque florentissima, paucarum aetatum interuallo cum ipsis artium operibus interire artium studia et ad barbariem ac feritatem detrudi homines. Regum Aegypti luxurie ac saeuitia haud semel factum est, vt ipsius in Indiam nauigationis notitiae et elementa hominum animis et memoria exciderent. Sublatis autem mercantium et mercatus causa commeantium studiis, tollitur hominum industria et opera; cessante enim fructu cessat ipsa opera; et cum hoc peritia et vsus. Ita metalla ditissima defecerunt; prouentibus soli laetissimis successit sterilitas; artium officinae euauerunt. Nihil est humano generi tutum, nihil, cui satis fidere possis, quamdiu imperiis male descriptis et bellorum calamiti-

q) Videtur hoc ipse *Bruce* innuere p. 377 extr.

calamitate aut metu illud premitur. Non itaque incredibile videri debet, quod in multis Abessiniae locis, tum vero in òra finus Arabici, et olim memorati sunt *r*) et adhuc reperiuntur populi ad extremam feritatem deiectioni, belluino more viuentes, omnis cultus humani ignari, in summa omnium rerum et mitioris victus inopia, quorum tamen maiores humanitatis cultu expolitos fuisse probabile fit. An vero hi pro Cuschaeorum reliquiis recte haberi possint, quis definire auset?

P.P. in Georgia Augusta Kal. Iul. c1010ccclxxxx.

r) Videnda de iis est narratio cum ap. Herodot. tum ap. Strabon. et Diodor. ex Agatharchide et al. Cf. Comment. de font. et auctorit. hist. Diod. in Vol. Commentat. Soc. Gott. p. 89 sqq.

XIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

G O T H O F R E D V S L E S S

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS SACRA
LIII

IN A. D. XVII. SEPTEMBER. MDCCXC.

C E L E B R A N D A

I N D I C I T

SIMVLQVE

ANTECESSORI NOSTRO IN IVRE PRIMARIO

G E . L V D . B O E H M E R O

S A C R V M S E M I S A E C V L A R E

MVNERIS PROFESSORII PER L. ANNOS GESTI

G R A T V L A T V R .

*Honores ICTis habiti ab Inpp. Romanis; quibus que
de causis.*

Sollennia nostra anniuersaria, si certo aliquo consilio instituta sunt, ad pietatem nostram et officium spectare necesse est. Expectatur itaque a nobis, Commilitones, vt ea, quae in anni decursu laeta et iucunda euenerunt, grato recordemur animo

summoque rerum auctori laudes debitas reddamus; casus autem aduersos ita reputemus, vt eorum causas et remedia meditemur, futurisque prouideamus. In neutro vero dispiciendo et iudicando recte versabimur, nisi et vos, quibus de causis ad hoc Musarum sacrarium accesseritis, et nos reputauerimus, quo consilio nos in eo tanquam antistites simus constituti; vt vero vtrumque recte perspiciatur, expendendum erit omnino, cuius rei causa academiae et olim institutae sint et vero nunc habeantur; quid ab iis expectetur siue ad remp. siue ad litteras earumque studia. Ita enim cum alia multa, tum etiam hoc intelligetur, quid mutationes ac vicissitudines litterarum, studiorum, rerumpublicarum et imperiorum, a nobis postulent; vt in doctrinarum et colendarum et tradendarum ratione forte mutantur alia, alia retineantur ac perficiantur; quanto arctius, quam olim, bona disciplina politiorque vitae ratio morumque honestas cum praesenti academiaram ratione sit coniuncta; quantopere altera ex parte, ne in saeculi vitia, desidiam cum luxurie, ostentationem studiorum, quae negligimus aut spernimus, euagetur licentia, sit metuendum. Nisi enim, cuius rei causa quoue consilio in sua quisque statione collocati simus, animis infixum habuerimus; non satis recte perspectum esse potest, quid quantumque ad remp. seu academicam seu litterariam, seu publice seu priuatim, nostrum quisque conferre aut possit aut debeat; nihilque adeo recte consuli, nihil recte geri. Itaque, vt nostrum quisque, qui disciplinis tradendis ad hanc academiam euocati sumus, facile assequimur, nullas lectiones nisi nouis curis auctas, emenda-

emendatas, perfectas, rerum subtiliore dispositione, fructuosiore enucleatione, expolitas, per quodque semestrisse esse habendas: ita et vobis, Ciues, ad intelligendum in promptu est, in tantis litterarum incrementis, tam late prolatis studiorum academicorum finibus, annis contra huic curriculo concessis paucioribus et tempore studiorum circumscripto, vt tamen expectationem aliquando de vestris profectibus futuram sustineatis, diligentiam vobis et industriam esse multo magis, quam patribus vestris, intendendam.

Iam ad prius illud, vt de incolumitate nostrae Academiae omnibusque quae publice priuatimque grata ac laeta in nos sunt profecta laetemur, et gratum animorum sensum publice declarem: sollennia in crastinum diem sunt indicenda, anno iterum vertente, a quo Academiae nostrae incunabula numerare solemus. Accedet his sollennibus caussa alia laetandi ac gratulandi eaque admodum memorabilis. Quam enim ante quatuor hos annos laetitiae publicae in ipsis anniuersariis sacris spem conceptam, vt esset e Collegis nostris, qui semisaeculares muneris Academici numeros expleuisset, b. Holmanni mors frustrata erat, eam nunc non modo ostendit fortuna ac redintegrat, verum etiam promissam laetitiam praestat redhibet ac repraesentat in vno e primoribus nostri Collegii ad hunc diem diuino beneficio seruato, et in cruda senectute, in virium robore, ac valetudinis integritate, inter suorum gaudia, collegarum, familiarium, et bonorum omnium gratulationes, ad haec ipsa sollennia celebranda procedente,

GE. LVD. BÖHMER

*M. Britan. Regi a Consil. iustitiæ interior. ICTor. nostræ
academ. Ordinis Primario et Ordinario.*

Viro Perillustri meritis annis virtutibus venerabili, vobisque, Ciues, institutionis industria assiduitate ac religione, morum verborumque comitate et humanitate, animique beneuolentia, qua ille vos amplectitur omnes, et de omnibus bene mereri studet, merito carissimo. Atque vtinam interesse possint sollemnibus his Senis venerabilis omnes illi, qui ex eius disciplina progressi summis reip. muneribus, omnisque generis loci ac gradus curationibus, præfecturis et reip. partibus, cum laude præsunt! Certatum est inter Collegas in decernendis voluntatis lætitiæque publicis priuatisque significationibus; certabitur quoque inter vos de grati animi, venerationis et amoris, testificationibus viro immortaliter de vobis litterisque merito; eritque huius concertationis tam honorificæ ad posteritatem quoque documentum hæc ipsa prolusio, qua sollemne hoc publice indicitur. Sæpe enim ferioribus quoque ætationibus memorabitur nomen Boehmerium, quaereturque de honoribus tanto nomini habitis.

Inter hæc cum semel erexerit animum cogitatio et memoratio Antecessoris Iuris annis meritisque grauissimi, et honorum cum ex Senatus academici decreto, tum voluntatibus omnium officiosis ac prolaxis ei habendorum: traducitur mens ad recordationem similibus cum meritorum tum honorum, quos fortuna aut inuidit aliis aut largita est, recurritque adeo *memoria magnorum illorum iurisprudentiæ Romanæ luminum, et honorum iis ab imperatoribus habitorum;*

bitorum; qua in re cum illud mirationem faciat, quod per multa saecula cum constantia mirabili a malis iuxta ac bonis imperatoribus prudentum iuris opera magni habita et honoribus muneribusque ornata est, non videbimur vanam et inanem commutationem instituire, si et ipsum *honorem* et, qua de re inprimis laboramus, *eius causas* paullo diligentius inquisuerimus. Sunt multa ex his coniuncta cum ea, quam vocant, auctoritate et dignitate veterum Ictorum; memoranturque passim varia huius generis in vulgaribus historiae Iuris Romani libellis, in Commentatoribus ad Enchiridion Pomponii, in Pancirollo de claris LL. interpretibus, aliisque vitarum Ictorum auctoribus; extare etiam libellos hoc super argumento facile suspicamur; quae enim in agri tam studiose exculti superficie area esse possit, cui non superstructum sit aliquid? et meminimus ipsi Stegeri Lips. diff. de honoribus veterum Ictorum; enimvero licet de iisdem, nec tamen eodem, atque alii, modo agere; licet, rebus diligentius excussis, ex aliis nouam lucem elicere, aliis nouam lucem affundere, ita vt ea, cum eadem esse videantur, nec tamen re et tractatione eadem esse intelligas.

Et primum in ipsa hac Ictorum auctoritate ac dignitate magnum *discrimen* perspicias, si *reip. tempora cum imperatorum aetatibus* compares. In rep. libera iuris scientia *dignationem accipiebat ab iis, qui ei operam darent*; sub imperatoribus vero *scientia iuris faciebat dignationem consultis*, aditumque parabat ad honores, cum antea, qui iam summis honoribus essent functi, de iure responderent. Scilicet ab ipso

vitae actū prisci illi Scaeuolae ac Crassi ad ius interpretandum progressi sunt; at hi alteri iure interpretando, vt rerum quoque actū admouerentur, consequi solebant. Obseruare tamen licet et in altero hoc ordine *memorable discrimen*, cum per priora Imperii saecula summi viri in rerum actū constituti *ius interpretari non desisterent*, seriores autem, *aut*, vbi iuris ciuilis elementa imbiberant, abiecta disciplina ad munerum vitaeque actum properarent, *aut* in sola interpretatione habitantes ab omni rerum actū recederent, et ad argutias tricasque inanes, *aut* ad ea, quae ab aliis dicta essent, recoquenda delapsi, omnem professionis suae dignationem eierarent.

In *republica* itaque magnam ICTorum auctoritatem eosque in possessione gratiae et potentiae fuisse nemo sane miretur; si meminerit, non facile nisi annis meritis et honoribus conspicuos viros, consulares et praetorios, etiam Pontifices Maximos, de iure consultos respondisse; veluti ipse Cicero senectutis nullum honestius perfrugium norat quam iuris interpretationem; et, si habitum mox est inter ea, quibus ad summos honores eniterentur, vt de iure responderent, non ad prima magistratuum rudimenta id pertinuit; et mutuabatur ars vel sic dignationem ab iis, qui eam exercebant, quandoquidem generis nobilitatem, vitae splendorem ac dignitatem, rerum gestarum gloriam, virtutis bellicae ac togatae famam, eloquentiae laudem ac ciuium gratiam ad eam afferebant; facileque est ad intelligendum, ab his ipsis ad eorum, quae ipsi censerent ac de legibus et iure disputarent, maiorem auctoritatem, maximum momentum accessisse. Praemia tamen et honores

iuris-

iuris prudentiae nomine et caussa decreti vix memorantur: nisi in hunc censum reuoces, quod P. Naficae publice domus in sacra via data est, quo facilius consuli posset (L. 2. §. 37. D. de O. I.). Idem quidem Optimus a senatu appellatus est, nec tamen propter iuris prudentiae laudem; nec constat satis quibus de caussis (Liv. XXIX, 14.). Verisimilius est a iuris prudentia, hoc est scientia, Sophum appellatum Sempronium, vt L. Acilium Sapientem; aliter quam aut Laelius Sapiens, aut P. Nafica alter Corculum, aut Sext. Aelius Catus cordatus homo apud Ennium. Nec statua Serv. Sulpicio Icto posita (Pompon. l. c. §. 43) scientiam honore aliquo impertiit, verum, quod in legatione ad Antonium (a. 711) obierat. est decreta Cicerone auctore (Philipp. IX, 7.) idem quippe honor et aliis legatis obtigerat: (vid. Plin. XXXIV l, 11). Mucia autem in honorem Q. Scaeuolae, Procos. Asiae, integritate, fide et studio bene de se meriti, instituerunt Asiae vrbes: vt iam viris doctis notatum.

Aliter res constitutae sub imperatoribus. Nunc ab ipsa arte ac professione iuris dignitas et veniebat et petebatur: inprimis cum facultas de iure respondendi a Principe daretur, saltem ea cum auctoritate, vt iudices, adeoque magistratus, responsis eorum tenerentur (hoc enim ipsum est illud), vt maior iuris h. e. responforum, auctoritas haberetur (l. c. de O. I. §. 47), si quidem a Principe profecta erat illa respondendi potestas) a). Quandoquidem autem ita

O 5

erant,

a) [Magna cum sagacitate Hugo noster, Iuris Romani consultissimus, fidem Pomponii hac in re eleuauit, quia

erant, qui Principi commendatione aliorum innotescerent, quique in causis iuris controuersi forte sic responderent, ut ipse Princeps aut eius liberti ius constitutum esse volebant: non mirum, si vel hoc nomine passim Ictos ad praeturam et consularem dignitatem peruenisse legimus, alios in consilio Principi fuisse. Inter haec illud mirationem facit, cum praetores, aliique magistratus, ipsique Centumuiiri non de sua sententia decernerent, nec ipsi ius facerent, sed sententiam a Icto scriptam pronuntiarent, quomodo in hoc de iure respondendi more ad certos Ictos reuocato, et in hac eorum auctoritate, fieri tamen potuerit, ut ad Adriani usque tempora tantae varietates et mutationes in *iure honorario* existitisse dicantur; saltem *non magistratum*, sed *Ictorum dissensui*

quia huius instituti nulla alia mentio in scriptoribus et Ictorum fragmentis facta occurrat, nec vestigia sint in iure priuato mutationis ad imperatorum utilitatem ac libidinem factae: (*Lehrbuch der Rechtsgeschichte* 1790. f. 94.) Acute hoc monitum ad dubitationem et suspicionem iniiciendam; nec tamen auctoritas contraria aut fides scriptoris in medium affertur, qua falsa Pomponius tradidisse arguatur. Laborant autem uniuerse argumenta, a silentio aliorum scriptorum petita, in hoc monumentorum veterum, multo magis in rebus Augusti, defectu. Utilitas Imperatorum in causis fisci et maiestatis locum habere debuit, vix potuit in aliis causis priuatis. Illud tamen temere ex Pomponio tradidisse videntur scriptores recentiores, quod nunc *nisi venia a Principe impetrata, de iure non respondere licuisse* affirmant; et conuenit in eo cum viro doctissimo, adulandi studio et quaerendae auctoritatis causa morem petendi facultatem respondendi subnatum potius esse quam imperatum. Assentiendum ei quoque in hoc, (f. 105.) quod de Edicto Adriani perpetuo nimis magnifice loquuntur multi tanquam de noua legumlatione ab eo facta.]

dissensui et variationi illae erant tribuendae. Verum expediant haec, qui iuris Romani propriam interpretandi sibi prouinciam constituerunt *b*). Nobis progrediendum est ad alia auctoritatis ac dignitatis ICTorum firmamenta ac praesidia, eaque haud paullo maiora.

Scilicet, cum Principes inde ab Augusto, praeterquam quod honorum in se cumulatorum vi et nomine ius dicerent, cognitiones haberent, partim ex appellatione, partim certarum causarum iuris extraordinarii, quis dubitet incidisse subinde causas graues et impeditas, ad quas expediendas ICTorum opera et consilio opus esset; etsi Augusti exemplo, qui *appellationes aliis delegasse* memoratur (Sveton. c. 33 extr.) difficiliiores causas a se amandare potuerunt. Et primum quidem Imperatores, quando ius dicebant, tanquam magistratus, assessores suos habuere, aliorum magistratuum, etiam prouincialium exemplo, (conf. Sveton. Claud. 12 et 14) vt vel ex iis cognoscas, quae de Nerone sub principatus primordia Sveton. narrat c. 15. vbi eam, quando ius dicebat, *ad consultandum ait secessisse neque in commune quicquam neque propalam deliberasse, sed et conscriptas ab unoquoque sententias tacitum ac secreto legentem, quod sibi libuisset, pronuntiasse.* Multo frequentiores deliberandi causae incidere debuere in cognitionibus: adhibiti itaque ICTi tanquam consiliarii; verum nec perpetui illi, et priuatim allecti; et fuere ii in numero

b) [Bene monuit vir doctus (in A. L. Z. 91. p. 800.) difficultates tolli, si ponas, Edicta Praetorum sub primis Impp. minus obnoxia fuisse ICTis, quam Praetorum sententias in singulis causis.]

mero eorum, quos ex Senatoribus a consilio sibi esse voluisse Augustus narratur, cum quibus de rebus ad senatum referendis, aut quae commode in senatu tractari non possent, deliberaret, tandem etiam causas cognosceret. (Dio LIII, 21. LVI, 28. Svet. 35.) Primus inde Adrianus fuit, qui consilium sibi perpetuum ac publicum delegit, cum quo et de curis publicis deliberaret, et causas cognosceret, quodque ipsi esset loco Senatus: vnde ab eo tempore constitutiones principum coeperunt esse frequentiores, SCta autem rariora c). De eo Spartianus c. 18. *Quum iudicaret, in consilio habuit non amicos suos aut comites solum.* (h. qui in ceteris causis ad imperii administrationem, rem militarem, reditus et sic porro, spectantibus, inque his etiam in causis iuris, ei in consilio essent) *sed iurisconsultos.* — Necessitas tanto maior forte fuit, quia nunc a prisca institutione adeo recessum erat, ut, cum antea eiusdem viri esset, et reip. causas tenere, et militiam ac reditus curare, et cum his causas in foro agere et iura noscere, nunc iuris scientia in singulare aliquod studium concesserat. Similia de Pio Iul. Capitol. c. 12. et de Marco idem c. 11 extr.

Nunc itaque evenit, ut prudentia iuris suo singulari merito viam ad honores pararet, utque ex ICTis multi principi probati ad summas dignitates pervenirent, et inter amicos et comites principis, quod nomen latius patebat, haberentur. Cooptati autem

c) Exordia et progressum instituti docte declaravit *Chr. G. Haubold* V. C. *Diff. de Consistorio Principum* I. 1788. II. 89.

autem illi e Senatoribus, viris consularibus, ciuitatis principibus, quamdiu in hoc ordine fuere, qui iuris scientiam ad se pertinere putarent; postea ad alios ordines processum est. Est autem hoc omnino tenendum: cum in Iuris libris omnia fere Principum et eorum consilii studia et acta ad iura et cognitiones reuocari soleant, non hoc ita esse accipiendum, ac si illi in priuato iure solo fuerint occupati: verum aestimanda haec esse e veteri iuris vocabuli acceptione, eaque pertinuisse ad causas omnis generis grauissimas, summae reip. et iuris publici, tum ad causas, quas nos ad ius criminale, politicae, aerarii et fisci, referre solemus, etiam prouinciarum et Praesidum, Senatorum virorumque illustrium, quae nostro more a multis diuersisque Collegiis cum superioris ordinis, tum inferioris, cum appellatione et sine ea, peragi solent. Qui igitur consiliis his adhibebantur, non satis erat, vt iuris ciuilis periti essent, sed, cum multo grauiora et ad summam reip. spectantia negotia ipsis essent expedienda, aut multarum aliarum rerum scientia ab iis requirebatur, aut a Principe diuersis negotiorum generibus diuersi consiliarij erant adhibendi. Haecenus diuersa esse potuere Imperatorum consilia; inprimisque solitos constitutionibus iuris concinnandis et cognitionibus adhiberi iuris tantum peritos, at in causis, quae ad reip. administrationem spectarent, alios in consilio fuisse credere licet *d*).

Porro

d) Factum inde, vt et discrimen occurrat in appellatione Consistorii Principis et Auditorii: cum hoc in causis cognoscendis potissimum memoretur. v. de his subtiliter disputantem *Hauboldum* l. c.

Porro de iisdem rebus, non priuati modo iuris, sed omnis reip., cum edicerent ac rescriberent Imperatores, ICTorum opera, copiosior tamen ac locupletior, quam vt in solo iure ciuili subsisteret, haud dubie edictis quoque et rescriptis perscribendis fuit locata; etsi de iure quoque ciuili edicta proponere non infrequens fuit, frequentius tamen inde ab Adriano, quandoquidem ille Consilium instituerat, quod Principi esset loco Senatus. Bonos imperatores curam non mediocrem in iis quae constituerent praestitisse facile expectes. De Alexandro Lampridius c. 16. *neque vllam constitutionem sanciuit, sine viginti iuris peritis, et doctissimis ac sapientibus viris iisdemque disertissimis non minus quinquaginta*, sed totus locus de praestantissimi principis studio est videndus. Magnum ita numerum ICTorum illustrium laudare licet, quos Imperatores in consilium adhibuerunt e).

Translata cognitionum parte in Praefectum vrbi, mox et in Praefectos Praetorio: habuere et hi consilium, seu auditorium suum, adeoque ICTorum opera vti sunt f); eaque re parata ICTis est via, vt et

e) V. l. c. p. 61. Sunt hi inter Comites Consistorianos dictos, aessorum aliisque nominibus insigniti: de quibus ibid. diff. II. docte disputatum, vt et de caeteris quae ad dignitatem eorum declarandam spectant. Ibid. p. 28 sqq. de ordinibus eorum, cum alii inter Illustres alii inter Spectabiles essent etc.

f) Adhibiti etiam hic pro diuersis rerum deliberandarum generibus viri modo hi modo alii, nec semper ICTi: Ita Plinius a praefecto vrbis in consilium se adhibitum memorat Epp. VI, 11. Et Epp. I, 20, 12. *frequentem egi, frequenter iudicauit, frequenter in consilio fui.*

et ipsi tandem ad Praefecturam vrbi ac Praetorio aspirarent; quam quidem adhuc viri militari scientia clari tenuerant; idque a Commodi temporibus in procliui fuit, cum ille, desidia et ignauia permotus, (quippe qui vel *in subscribendo adeo tardus et negligens fuit, ut libellis una formula multis subscriberet, in epistolis autem plurimis Vale tantum subscriberet, agebanturque adeo omnia per alios*: Lamprid. c. 14.) omnem rerum agendarum curam Praefecto Praetorio relinqueret, (v. *ibid.* c. 5. Dio LXXII, 9.) eique cum militia et ceteris reip. partibus etiam *rerum ciuiliu[m] summam potestatem permetteret, ut ius diceret sine appellatione*. Ita nunc inter Praefectos Pr. clarissima habentur nomina, Papiniani sub Seuero, Ulpiani et Iulii Pauli sub Alexandro: qui quidem studium iuris ne in rerum quidem actu deposuere, verum, quum noua rerum caussarumque genera subinde occurrerent, aut leges ad ea applicarunt, aut noua iura inde elicuerunt et explicarunt. Cum sub Constantino solummodo potestas imperii ciuilis, eaque libera et sine prouocatione, Praefectis Pr. esset relicta: rerum interea facies et ordo quodammodo erat mutatus.

Obseruatum est a viris doctis post Alexandrum Seuerum, qui tamen ICTos maxima dignatione habuit, auctoritatem ICTorum et dignitatem exoleuisse, ipsamque iuris professionem obmutuisse. Caussam rei in eo quaesiuerit, praeunte, si bene meminimus, Bachio, principe Iuris Romani nostra memoria interprete, quod Principes, rescriptorum usu nimis frequentato, etiam in caussis priuatorum, et
de

de iure certo, ICTorum prouinciam inuaserant eorumque munus occupauerant; rescripsisse enim eos in causis singulis, eiusque generis rescripta postea ius fecisse. Potuit forte haec esse vna ex pluribus causis, sed non sola. Rescribere utique imperatores de omni generis causis, de quibus ad eos a magistratibus, inprimis Italiae et prouincialibus, referretur, aut de quibus appellarentur, tandem etiam de causis priuatis, de quibus per libellos adirentur, iuris controuersi; nam si de causis iuris certi adirentur, vix hoc aliter factum, quam quod per ignorantem pro incerto haberetur: itaque rescripta saepe antiquum ius repetunt ac firmant. Iam si ius fuit ambiguum, ipsisque imperatoribus non satis de iuris subtilitate constabat: non minus in rescribendo, quam in decernendo et edicendo, id, quod ipsi non perspectum habebant, ab Iuris interpretibus ut peterent Principes, necesse fuit: neque adeo assequi licet, quid auctoritati ICTorum per rescriptorum frequentiore usum detrahi potuerit; ne tum quidem, quod factum satis constat, cum Rescripta a Praefectis vel Quaestore Palatii componerentur, et sub Principis nomine vulgarentur. Porro rescribendi usum iam ante Macrinum, a Commodo et Caracalla, nec minus, quod verisimile fit, ab aliis, omnino diu ante Alexandrum, frequentatum esse constat; quod itaque post hunc imperatorem iurisprudentiae florem decussum, et interuallum vsque ad Constantini tempora tanquam effectum agrum ICTorum prouentu destitutum videmus, ab aliis causis repetendum esse videtur. Et primo quidem ipse de iure respondendi et ab ICTis ius petendi mos cessare debuit, ex quo

Magiltra-

Magistratibus et officiis ICTi admouerentur: quid enim hi praescriptum iuris peterent ab aliis, quod ipsi aliis consulti dabant? Porro, quantum quidem apparet, ICTorum responsa tantum ad iura centumviralia et ad magistratus ordinarios pertinere; nec qui sacra vice cognitiones habebant, illa admisisse videntur; tum causae grauiore a magistratibus ordinariis, sensim tantum non omnes iuris extraordinarii factae, ad Praefectos Vrbi aut Praefectos Pr. fuerunt remissae: itaque ipsa re ferente ac cogente ICTorum opera in respondendo exoleuit. Interea tamen alia, eaque non iam publica, nec minus tamen honorifica, opera subnata est ICTis, ex quo in Consistorium Principis, tum in Consilium Praefecti Vrbi et Pr. sunt assumti. Quod autem post Alexandrum nullus ICTus scriptis inclaruit et cum Modestino obmutuisse videtur Iurisprudencia, partim ab temporum insequutorum calamitatibus, quibus omnes meliores litterae conticuerunt, partim inde repetendum esse apparet, quod post tam innumera ICTorum scripta vix aut materies de iure commentandi aut opportunitas famam insignem consequendi superesse potuit. Videmus id vsu rerum euenire aetate nostra, et multo magis euenire videbit posteritas, quod, litterarum plenis messibus ab iis, qui ante nos fuerunt, occupatis et praereptis, vix tenues stipulae et auenae nobis restant, quarum tamen et ipsarum penuriam conquerentur ii, qui nos excipient; et, si vel maxime inter nos fuerint, qui noualem aliqua in parte extirpatis frutetis exerceant, nihil tamen vel sic est, quod valde moueat aut pungat aequales nostros, contractis ex copia fastidiis.

Adeo praecipua est omnis opportunitas nostrâ aetate insigniter inlarescendi. Quid mirum itaque, si aut contemnitur studium famae aut in blandimentis Genii nostrae aetatis effunditur. Respondendi autem de iure etiam priuato haud paullo vberior et maior seu opportunitas seu necessitas suboriri debuit iure ciuitatis omnibus ingenuis in imperio Romano concesso. Non videntur satis attendisse ad magnam rerum iurisque conuersionem et mutationem, quam ex ea re enasci necesse fuit: quandoquidem ius ciuile nunc ad tot prouincias, in tam diuersa rerum conditione, nexu, ratione, respectu, fuit translatum et accommodatum; mirationemque adeo non facit, si Imperatorem crebrius nunc per libellos appellari crebriusque, quam antea, rescribere, audias.

Fertur iurisprudentiae splendor suus redditus esse sub Constantino et sequentibus Impp. Sane fuit aliquis, sed valde obtusus ille et nebulosus. Translata in Orientem imperii sedes, et multo magis noua sacra in remp. admissa, multas nouas constitutiones nouumque in multis ius pepererunt: ad quae Ictorum opera et utilis et necessaria esse videri debuit. Verum ex iis, qui e Modestini disciplina, si tamen superfuerunt, superesse poterant, vix multi fuere, qui nouis religionibus operam addicere suam vellent; multo maior auctoritas esse coepit episcoporum in iure ad suas vtilitates accommodando et ad stabilienda sacra Christiana faciendo. Ictorum auctoritas, si qua fuit, ab officiis, quibus illi fuerant admoti g), profecta

g) Inprimis si fernilium ingeniorum istius temporis persuasionem memineris: *Disputare de principali iudicio non*

profecta est potius, quam a doctrinae laude; nunc enim praeter Praefectos Pr. fuere Quaestor palatii, Magistri libellorum, scriniorum et sic porro, apud quos causae agebantur.

Tanto maior iurisprudentiae lux affulsit ex alio honoris genere, cum iam *iure profitendo* inclarescerent Icti iique sua aetate celeberrimi. Scholae enim iuris apertae sunt Romae, Constantinopoli et Beryti: etsi huius postremae nomen aliquod iam inde ab Alexandri Seueri temporibus fuisse videtur. Verum nec haec nec alia attingimus, cum aliunde nota, tum a consilio aliena *h*): modo hoc memorare liceat,

P 2

rem

non oportet. Sacrilegii instar est dubitare an is dignus sit quem elegerit Imperator. l. 3. C. de crim. sacrilegii et l. 5. C. de diuers. recit. Sacrilegii instar est, super quibuscunque administrationibus vel dignitatibus promulgandis, diuinis obuiare beneficiis. Quo risu, qua indignatione excepta talia putabimus ab iis, qui viri essent, si modo viri ista aetate supererant.

h) Silebimus quoque illa, quae sinistram et miseram multis in partibus ac locis iurisprudentiae conditionem per eadem tempora declarant. Quid enim imperantibus principibus ignavis, luxurie, libidine, fastu et crudelitate grassantibus, aliud expectari potuit, quam vt corruptela omnis generis per omnes ordines grassaretur, adeoque vel maxime inter eos regnaret, qui iudicia exercebant. Nota Mamertini verba Grat. act. ad Iulian. Imp. 20. *Iuris civilis scientia, quae Manlios, Scaeuolas, Seruios, in amplissimum dignitatis gradum enexerat, libertinorum artificium dicebatur.* V. alia ap. Liban. Or. *ναρὰ τῶν σισιουρῶν* in Oratt. IV. vulgg. a Gothofredo Gen. 1631. 4. p. 75 sq. Et multa multis dicta: cf. Bever in *Hist. R. Imp. et Iur. ex Angl. germanic.* p. 324 sqq.

rem fere nunc ad nostrorum temporum morem ita fuisse adductam, vt modo viros in scholis iuris e uditos muneribus admouerent, modo ipsos antecessores in urbem euocatos muneribus, quibus iuris scientia utilis esse poterat, praeficerent imperatores, aut eorum eunuchi. Nunc itaque noua dignitas Iurisprudentiae accessit, cum eius professores ad urbem et aulam accessiti honoribus et comitiuis primi ordinis ornarentur. Ex hoc numero fuere, qui Codicem Theodosianum confecere, viri dignitatibus maxime illustres. Fuere quoque qui causis agendis apud Praefides vel Praefectos primis quasi militiae togatae stipendiis factis meruerant, vt mox inter assessorum et consistorianorum numeros reciperentur; vnde nonnullis contigit, vt ad ipsas illas dignitates peruenirent.

Tanta autem fuit nonnullorum existimatio, vt et statuis ac picturis honorarentur *i)*, plerique quidem illi in summis honoribus constituti, Praefecti urbis, Coss., Praefides, quorum recensum longum apponere possemus ex carminibus Anthologiae Graecae in illas imagines factis; sunt tamen nonnulla, in quibus ipsius iurisprudentiae aut iustitiae laus diferte memoratur: Ita Iulianus iurisprudentiae lux appellatur, cuius adspectu Roma (noua) et Beroe (patria puto) *Natura*, exclamant, *summa quaeque gignere*

i) Hommel olim in *Iurisprud. numism. illustrata* etiam numos in honorem Ictorum cufos se afferre putabat; sed sunt illi omnes adulterini et recentioris fraudis: p. 46. 176. 188.

gignere valet k). Aliud, in quo rhétores Theodoro Praefidi statuum consecrant; *maluissent*, inquit, *aurum imaginem ponere; at ille aurum etiam in imagine respuit l*). Et Thomae Curatori imago posita ab iis qui sub eo in nouo Scrinio erant *m*). Praestat enim omnibus ornamentis, quae aulica adulatio et potentum fastidiosa comitas et ciuilitas conferre solet, honos ab iis, quibus praefueris, habitus, aut a ciuibus, ac populi voce, ob merita et utilitates in remp. decretus, suffragiis omnium approbatus: qualis ille est, de quo sub commentationis initium memorauimus; ad quem habendum ac declarandum non minus, quam ad Academicorum incunabulorum anniuersariam memoriam sollenni ritu recolendam, cui Serenissimi M. Britanniae Principes ut interesse velint, precibus nostris utinam annuant, ut frequentes castino die, quo pompa in templum academicum ducetur, confluatis, omnis ordinis ciues, stirpe illustri, gentilitia nobilitate, mentis et ingenii, patrum ac propria virtute ornat, ita rogamus, ut, quod officium vestrum postulat, a nobis in beneficii loco habitum iri profiteamur. Prohibet

P 3

in

k) *παντα φυσικῶς δυναται* Bandur. 387. *A. Steph.* p. 291. *Brunck.* To. II. p. 516. Difficile tamen dictu, quis ille Iulianus fuerit, perperam olim pro Saluio Iuliano habitus: nec *Bertrandus* p. 30. aut *Guil. Grotius* p. 127. probari potest in *Vitis tripartit.* Nihil occurrit melius quam ut de Iuliano Antecessore, Epitomes Nouellarum auctore accipiatur. Hoc idem *Reiskium* suspicatum esse animaduertimus.

l) *A. Steph.* p. 293. *Brunck.* III. p. 139. XXIX.

m) Carmen Agathiae *A. Steph.* p. 293. *Brunck.* III. p. 47. XL.

in fuggestum Professor et Academiae Orator, C. G. HEYNE, disputatisque nonnullis super Neronis dicto: *Qualis artifex pereo!* nomine Academiae pro incolumitate reip. eiusque Principe, Rege optimo *GEORGIO*, vota persoluet, suscipiet noua: quibus ita fauebitis, vt, nostrae pietati suffragando, etiam vestram pietatem praestetis faciatisque testatam et declaratam.

P. P. in alma Georgia Augusta Septembr. d. XVI. clo Id ccxc.

O R A T I O

IN

SOLLENNI SACRO LIII. INAUGVRATIONIS

GEORGIAE AVGVSTAE

IN A. D. XVII. SEPTEMBR. c1515ccxe

EODEMQVE

SACRO SEMISAECVLARI

MVNERIS ACADEMICI

ANTECESSORIS IN IVRE PRIMARI

G E. L V D. B O E H M E R I

HABITA

ACADEMIAE IVSSV ET NOMINE

A

CHR. G. HEYNE

ELOQ. PRQP.

REGII MAGNAE BRITANNIAE PRINCIPES
SERENISSIMI

MAGNIFICE ACADEMIAE PRORECTOR

COMITES ILLVSTRISSIMI

HOSPITES COLLEGAE CIVES

AVDITORES OMNIVM ORDINVM HONORATISSIMI.

Si qua cogitatio studium humani ingenii interpel-
lare potest et animum in litterarum notitiis et artium
disciplinis medio in cursu inhibere, esse putamus
illam: quorsum per annorum numerum continuata

illa opera euasura et ad quam metam illa substitura fit. Quid enim? ita tacite licet apud se reputare, tot annis, vitae etiam protractae, in litterarum studiis consumtis, multo magnoque labore exhausto, vigiliis corpore confecto, tot molestiis et aerumnis exantlatis, cum tibi interea ab omnibus vitae voluptatibus interdixeris, si eo tandem perueneris, ut in disciplina aliqua ac litterarum parte progressus memorabiles feceris, quid? si ipsum illud, quo nemo tamen peruenit, scientiae ac doctrinae fastigium teneas; quid tandem illud est, in quo subsistent omnes hi mentis humanae impetus, conatus, molitiones, profectus, ornamenta? Scilicet vnus omnes nos manet tantorum laborum et aerumnarum exitus, ut ipsa morte et illae curae ac vigiliae finiantur et vero etiam opes ac copiae ingenii tot annorum impensis paratae intercendant, adeoque omnis opera, studium, assiduitas ad eas parandas adhibita, incassum sit impensa et tantum non inconsulto effusa. Potestne miserius esse vlla vitae conditio? vlla naturae lex iniquior! Nisi forte sibi aliquis persuadeat fore, ut suae disciplinae copias in alteram vitam aut secum asportet, aut, si asportare licuerit, ut vllius sibi vsus eae esse possint. Quem tamen vsus in alio rerum ordine, alio animorum habitu, alia vitae conditione, habitura est omnis haec, in qua aetatem consumimus, rerum subtilium, nugarum feriarum et ludicrarum, variarum linguarum et historiarum, cognitio? quid prodesse poterit, quod mente ac memoria tenemus infinitam hanc molem ac farraginem eorum, quae omnium temporum sapientes ac desipientes senserunt, iudicarunt ac delirarunt?

rarunt? quaeque nos ipsi his deliramentis de nostro addidimus! Utinam saltem nobiscum tam bene actum esset, ut, quae nos tot annorum lucubrationibus, curis ac studiis excogitauimus, perspeximus, ad liquidum perduximus, in vnum saltem aliquem ex caris et familiaribus nostris transferre et quasi transfundere eiusque animo instillare possimus! utinam naturae beneficio concessum esset, quando nos de vita decedimus, alium, qui idem studiorum curriculum, disciplinarum stadium, ingressurus est, constituere eo in vestigio, in quo nosmet ipsi cursum abrumpimus! Quanta tum intra breue tempus litterarum incrementa fore putabimus! Iam vero, ubi nostrum aliquis ad extremam calcem perrexit, ecce alter eundem cursum a carceribus orditur. Tam parum fructus ex nostro sudore ac defatigatione capiunt alii, ut tota vita comparanda esse videatur cum ludis circensibus, quibus nihil aliud propositum sit, quam ut decursus vices iteratae aliis spectandi voluptatem afferant, decursus ipse finiatur nunquam. Interea tot eximiae ac praeclarae ingeniorum vires, tam operosae earum expolitiones, tam exquisitae doctrinarum opes vno momento cum ipsa vita euanescent, intereunt; ita ut, quoties vir doctus, litterarum et doctrinarum copiis egregie instructus, ad fata sua properat, locum habeat illud Neronis, quod sub extrema vitae ille idemtidem dictitare solebat: *Qualis artifex pereo!*

Multo etiam grauior querela de naturae iniquitate adhiberi potest, si artium ingeniosarum conditionem reputemus, quando non animi modo,

verum corporis quoque, inprimisque manuum longa exercitatione, aut sensuum perfectione, ad eum in arte principatum peruentum est, quem pauci attingunt: si tamen haec artis gloria, summa peritia, ingenii sollertia, sensus oculorum vel aurium vis et iudicium, vno mortis tanquam ictu concidit! neque vlla ea ex re in alia vita vtilitas expectari potest! peruentumque adeo est in arte ad summum eo cum fructu, vt magna magnae alicuius praestantiae iactura nunc tanto maior fiat. Quid vero tandem de eo censebimus, qui ingenii viribus, quas natura dederat, aut ars excoluerat, in re tenui est vsus? sensuum et membrorum habilitate et dexteritate male est vsus ad artes vanas, inanes? nolo dicere ad artes stolidas ac prauas? quantae interdum ingeniorum vires ac facultates, quae meliore vsu ac fato in bonis studiis collocatae summa laude dignae fuerant, morte auctoris, cui eae insunt, sine fructu, sine bonorum laude, pereunt! Ipse ille Nero quot quantisque ingenii dotibus, quam exquisitis ac doctis artibus instructus erat, quibus nisi flagitiose vsus esset, quantam mirationem facere potuisset! Excellebat enim ille haud dubie in iis studiis, quibus se dederat, cantu, cithara, carmine, modo principe digna ea fuissent: recteque adeo exclamare poterat: *qualis artifex pereo!*

Enimuero, Auditores, *non perit artifex!* non intereunt artes, non incassum ingenia scientiis, literis, artibus expolimus. Manet integer fructus, manet illa perfectio ad quam peruentum est. Probabiliter sane haec differimus: enimuero versamur

eo in rerum genere, in quo probabilitas vicem demonstrationis obtinet, quam valde incite aliquis in iis rebus desideret, quae eam non admittunt. Si enim quicquam nostrum morte superstes est: viribus illud suis ac facultatibus instructum superesse credere fas est. Si autem eae inhaerent et manent: etiam habitus, virtutes, praestantias earum adesse necesse est; idque adeo, quod ex studio et opera nostra in perficiendis ingeniis ex litteris et artibus lucrabimur tum quoque, cum earum rerum, in quibus excellimus, nullus amplius erit vsus, ipsa illa erit praestantia et excellentia facultatum mentis elaboratarum ac perfectarum; etsi nondum constare nobis potest, ad quod aliud rerum genus illa praecleara mentis vis transferetur. Nulla autem est doctrina, nullum genus artis, eius quoque, quae in sensuum et manuum consummata virtute consistit, vnde non ipsius animi vires aliquam expolitionem, aliquod momentum, augmentum, incrementum, accipiant. Comparata est itaque res eodem modo, quo de animi moribus ac virtutibus credere ac sibi persuadere licet: inhaerebunt tanquam iniusti habitus illi, quos in hac vita contraximus, et cum ipso animo superstite perdurabunt; neque adeo incassum erit positum studium nostrum in virtute colenda, in reprimendis affectibus et in perficienda indole quam a natura quisque acceperamus. Bene memini, versari me in genere orationis populari, a quo aliena sit omnis philosophandi subtilitas. Nihil tamen in his, quae ita aut simili alio modo se habitura esse, nobis persuasum habemus, est, quod iis, quae in nostrae mentis viribus ac facultatibus, aut in rerum
natura

natura apparent, repugnet; contra conueniunt haec cum iis, quae nouimus, quae recordamur, quae ratiocinando assequimur; quod uero longe maximum est, cum ex ipsa animorum contemplatione, tum ex aequitatis ac uirtutis principiis, et ex Numinis O. M. notione, quum nihil ab eo. quod non cum summa et absoluta bonitate et sapientia conueniat, proficisci possit, ex ipso doctrinae diuinius consensu, eadem illa opinio, doctrina, spes, persuasio, firmatur ac stabilitur; tum, si quis contrariam sententiam in fausto consilio amplexus fuerit, nihil habet ad refellendum ac negandum, habet tantum cur dubitet et ambigat; atqui ambigere in re, quae futura est; si uel maxime id licuerit de euentu modo et ratione; non est, euentum ipsum tollere; et refellere nondum est idem ac contrarium probatum dare. De futuris nulli menti licet aliter quam ex naturis rerum et causis iudicare; et parum consentanea statuit is qui futuras res monstrari aut ante oculos sibi positas esse uoluerit.

Verum cum illa ipsa spe ac persuasione, nobis factis habitus mentis et ingenii elaboratiores superfuturos esse, est alia spes, nec minus certa et explorata, de utilitatibus ex studiis nostris ac uigiliis et ex augmentis et incrementis scientiae nostrae. Manent fructus uerissimi, quos illa nobis, quos illa aliis attulerunt. Quicquid scribendi ac commentandi opera, quicquid doctrina et institutione aliis profuimus, quicquid de genere humano, de ciuibus, de patria, de familiaribus, de iuuentute bene quisque meruimus: id ponendum est merito in lucri parte ex eo, quod in litteris colendis et elaborandis studium et operam poluimus,

posuimus, percipienda. Videtis me in hoc recensu non memorare famam ac nominis perpetuitatem; etsi et illa gloriae et immortalitatis auiditas, et voluptas quam ex eius praesensione capiat aliquis, habet in natura nostra quo se tueatur; verum hoc, etiam sapiente haud indignum, perpetuandi nominis studium in eo positum esse debet, vt, etiam posteris, cara sit memoria nostri maneatque propter hoc, quod aut de ipsis, aut, si non de ipsis, de eorum tamen progenitoribus, publice priuatimque bene meruimus. Delectat, dum adhuc in his studiis versatur, animum generosum cogitatio, post se natis profuturum sese inuentis, scientiae augmentis, verioribus in commentitiorum locum substitutis, superstitione aliqua sublata, meliore luce proposita, via ad veritatem ac virtutem salebris suis liberata, faciliore tradendi modo ac more monstrato, et quae sexcenta sunt alia, quibus aliquis posteris persolvere potest debitum illud, quo ille quasi obstrictus erat iis, qui ante eum vixerant et a quibus superiorum aetatum inuenta ac meditata acceperat. Compensamus ac dispungimus beneficia ac merita patrum de nobis per ea, quibus de posteris bene merebimus.

Quantus bonarum litterarum, quantus doctrinae, quantus institutionis cum fide aliis impertitae fructus, quotuplex iucunditas et voluptas, quam ampla et salubria praemia sint: Tuo, Perillustris Collega, Consultissime BOEHMERE, exemplo et antea constitit, et hoc die vel maxime intelligitur: singularis Tibi illa felicitas contigit, vt semisaeculare tempus profitendis iuris disciplinis exegeris, Tu iam
ab

ab anno inde tertio Senior Corporis academici, et antiquissimo loco inter eos, qui *MVNCHHVSIA* quasi *stirps* ac *progenies* appellari possumus, recepti in eius familiam et digni iudicati, quos parentali amore complecteretur immortalis ille vir *MVNCHHVSIVS* aeternum nobis colendus; meministi enim, meministi et alii mei aequales Collegae, quantopere recreari, erigi et inflammari solebamus, quoties nos et conatus nostros a tali viro probari, nos ab eo diligi, nos et res nostras ipsi curae esse intelligebamus! Neque vero Tibi esse, quod vitae in his studiis, in hac iuris institutione exactae Te poeniteat, ipse hic dies, hoc sollenne, haec omnium Collegarum congratulatio, mirificus hic omnium consensus ad testificandum Tibi sensum gaudii ac laetitiae, haec ipsa mea vox docet, qua Te appello, qua Te plaudentibus bonis omnibus, de rep. nostra academica optime meritum nobisque omnibus carum, dilectum ac venerabilem, publice pronuntio; hac tanquam corona ciuica, hac laurea vere Apollinari carum caput cingo. Gratulamur et Tibi et Academiae nostrae felicitatem hanc raram ac singularem, quod, integra corporis valetudine, animi viribus nulla laborum mole, nulla lucubrationum assiduitate fractis, in hac mentis ac frontis serenitate et hilaritate, in hac fortunae stabilitate, domesticae vitae tenore incolumi, inter Tuorum florentissimam turbam, et in eo omnium rerum statu, quem priuatus sibi quisque aut suis amicis exoptare possit, ad hos annorum numeros, ad huius diei gaudia, ad hunc laetitiae communis ac publicae fructum, peruenisti. Vides circumstantem Te, Te venerantem et Te superstitē laetan-

laetantem turbam ornatissimorum iuuenum, qui Tua disciplina vtuntur; quanto maiorem, quam infinitum fere. numerum putabimus esse eorum, qui e disciplina Tua prodierunt! qui, vbi fortunam huius diei notabilem rescuerint, vota sua pro Te quisque facient, et cum iis illi, qui eorum doctrina, prudentia; rerum vsu, in muneribus administrandis, in variis reip. curis ac partibus, suis rebus consultum esse vident! Atque vtinam sibi constet haec Tua fortuna etiam in posterum! vtinam per multos adhuc annos, cum hoc virium animi corporisque robore ac vigore, hac mentis vi et alacritate, muneribus Tuis, laboribus ac studiis, superesse possis! eoque et Academiae nostrae vtilitatibus consulas, coetum audientium doctrina et institutione instruas, iuris interpretatione ipsum ius firmes ac iustitiae studium amplifices, nominisque Tui amplitudine et fama reip. nostrae academicae auctoritatem stabilias!

Restat nunc, vt ad publica pro rep. nostra academica vota accedam. Bona, iucunda ac fausta in hanc vniuersitatem nostram aeterni numinis beneuolentia cumulata per hunc quoque annum fuere innumera, cum publice tum in nostrum quemque privatim: pro quibus vt gratum animorum sensum pietatemque deo O. M. praestemus ac declaremus, ius fasque nemo nostrum non esse videt. Inciderunt alia, quae non facta esse vellemus! Verum, id quod vnum haud nimis laetabilium euentuum remedium restat, annitemur omnes singulique, opera quantum fieri potest longe maxima, vt nubeculam lumini Georgiae Augustae obductam ocyus dispellamus,
vtque

vtque illa, tanquam sol, caligine discussa, tanto laetiore luce effulgeat. Eueniet hoc, quo magis de suae vitae, loci, officii, rationibus diligenter dispiciet nostrum vnusquisque, agetque id quod iis consentaneum esse perspexerit. Interea nobis nihil aliud relictum est, quam vt pro salute et incolumitate Academiae concipiamus vota, dumque id curamus, vt tantis diuini numinis bonis digni iudicemur, a diuina indulgentia et benignitate optima ac laetissima quaeque et precibus expetamus et spe certa expectemus.

Verum cum his sunt alia, quae nostram religionem ac pietatem sibi postulant. Sunt pro tota rep., pro his terris Brunsvico-Luneburgicis, pro Principe, pro eius amicis et ministris reip. vota facienda. Laetamur et laetabundis vocibus deo O. M. gratias agimus, cum de bona *Regis* nostri indulgentissimi valetudine, de *Regina*, felicissima matre, et de *progenie Regia*, laeta quaeuis et fausta nuntientur. Vtinam in hac votorum, quorum rei sumus, parte memorari possit Princeps Serenissimus, FRIDERICVS AVGVSTVS! vtinam ille, qua conspiciendus antea erat, prospera valetudine florens his ipsis sollemnibus interesset! Ita tandem numeris suis absoluta ac perfecta foret laetitia nostra. Quod facere licet, precibus votisque piis adoramus numen O. M. vt Principem iuuenem tam praeclaris dotibus et virtutibus ornatum tantasque patriae et humanitati spes ostentantem valetudini pristinae restituat, saluumque et incolumem inter nos diu adhuc versari et aliquando terram patriam salutare iubeat.

Sint

Sint tibi, eruntque curae tuae, deus O M., omnia haec, in quibus vis et mens humana consilii auxiliique inops est; tu administrabis, reges, et moderaberis ea pro sapientia ac bonitate tua. In ceteris, quae nostra cura et consilio vt expédiantur a te constitutum est, prospera ac secunda conatus et euentus, quotquot aut nos virtute, fide. officio, merebimur, aut tu, vt successum suum habeant, pro tuorum consiliorum rationibus, consentaneum esse arbitraberis. Sint tibi consecrata studia et consilia nostra; posita est spes nostra in te. *In te domine speraui, non confundar in aeternum!*

XIV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 G O T H O F R. L E S S D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM
 IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 IO. STEPHANVM PÜTTER D.
 CIVIBVS SVIS
 HONORIS ET OFFICII CAUSA
 COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS
 IN A. D. III. IAN. 1710

*Bona vota in discessu Serenissimum Principorum Magnae
 Britanniae facta.*

Non sine aliqua animi commotione, Ciues, ad hoc officium nostrum accedimus, vt solenne hoc nouo magistratui ineundo indicamus: cum Academiam nostram his ipsis diebus ornamentis suis ac luminibus orbatam videamus. Discessu enim suo PRINCIPES REGII SERENISSIMI, a Parente Augustissimo Hannoueram euocati, diem alioqui festum et hilarem, inter noui anni et magistratus acade-

academici feliciter gesti et feliciter gerendi gratulationes et vota, tanquam nube ac tenebris obduxerunt. Quocunque cogitatio se refert, varii subeunt et animum in diuersa trahunt affectus. Regis Indulgentissimi iudicio habiti sumus digni, quibus crederentur pignora Regia; Vidimus Iuuentutis nostrae Principes sub oculis nostris adolescere et per eos vitae gradus, in quibus de tota quasi vita transigitur, qualis illa futura sit, felixne an misera, fructuosa reip. an exitiosa, facere progressus laetos; numerauimus et computauimus corporum ingeniorumque prosperos auctus, robur, profectus, expolitioes; dignati etiam eorum aditu ac sermonibus et ad conuictum frequenter admissi, quanta cum humanitate, qua beneuolentia sumus excepti omnes ac singuli! li vero, quorum institutione et priuatim et publice illi vsi sunt, (nam frequentarunt lectiones nonnullas Professorum et in subsellis auditorum conspecti sunt Magnae Britanniae Principes Regii) amorem et caritatem experti sunt talem, qualem a mentibus ingenuis et rectis facile expectes, non ab omnibus experiaris.

Praefectum autem iuuentutis trinorum Principum regendae meritissimum, omniumque nostrum laude cumulatum, cum Comitatu Reginum Principum, vidimus inter nos a studiis curisque nostris non modo non alienum, verum rerum nostrarum etiam studiosum ac cupidum; voluptatibus porro et animis erga nos tam procliuibus ac propensis habuimus contubernales omnes, vt desiderium sui relinquunt graue ac diuturnum. Manebunt cum ipsa memoria huius

Principum Regiorum inter nos commorationis fructus multi ac magni, quos illa imprimis ad vitae morumque expolitionem habuit; et cum his fructus ille alter vberimus, quod Regiae prolis adſpectu fruentes tanto maiore ipsius Parentis ac Regiae domus caritate fuimus imbuti. Vos autem, Ciues amatissimi, ea vſi estis felicitate, admodum inuidenda, vt ad Principum Regiorum salutationem, sermonem et conuictum admissi, et nouo honore auctos vos esse laetaremini, et deponeretis iam nunc pudorem illum ac trepidationem, quae in aditu ad potentes perturbatis nobis plerumque iniici solet. Principibus tandem Regiis felicitas obtigit, rara illa in hac fortuna, vt vitam priuatam, varios eius ordines, et cum his varia rerum genera, vicissitudines, naturas, diuersa hominum iudicia et sensus cognoscerent; vt in priuata vita versantes regiam fortunam et aulae illecebras per aliquot annos ignorarent, audirentque ea, sine quibus vita iucunda et beata esse potest nulla, quae tamen ex aulicorum ore pendentibus haud facile obueniunt; vtque illi viuerent cum eo maxime hominum genere, quod a morum animorumque corruptelis longissime est remotum; nam et iuuentutem academicam ab assentatione et fraude adulantium alienissimam esse, et Professorum vitam ab iis corruptelis, quas aulae et diuitiarum luxus inferre solet, vacare nemo ignorat. Saepe hoc a sapientibus pronuntiatum et habitum est in votis, vt reges ac principes in vitae priuatae conditione educerentur; ita tandem futurum esse, vt fortuna sua recte vtantur, suisque rebus bene consulendo officiis suis erga populum et remp. fatisfaciant; id quod
non

non facile expectari potest nisi ab iis, qui varios civium ordines frequentarunt, honestatem morum, integritatem et simplicitatem inter eos, qui longissime ab aula sunt remoti, habitare viderunt; *industriae, laboris, aerumnarum, quae sint praemia vtilissimae* civium classi constituta didicerunt; rerum, hominum, negotiorum, studiorum, curarum, necessitatum, vtilitatum, notitias compararunt; cum contra alii principes, hominum rerumque ignari, parata sint praeda adulatorum, coruorum more iis inhiantium, et corruptelis suis callide detrahentium quicquid naturae beneficio accesserat.

Tam parum enim felix honorum principum prouentus ut sit, non naturae aliqua malignitate fit, sed hominum aulicorum teterrimo studio, qui ut praemia virtuti meritisque debita ipsi praedentur, suarumque gentium nobilitati ac splendori ex plebis miseria ac squalore novam lucem quaerant, bona principum ingenia corrumpunt et a virorum bonorum ac prudentium aditu, sermone, consilio aut intercludunt aut alienant; exposita tamen iis est omnis principum vita, multo magis eorum, qui nullo nec rerum nec hominum ex vita priuata usu muniti infidiis et laqueis vndique expositam habent vitam. Inde vulgaris illa nata est sententia, cui *aetas nostra* insigni exemplo locum facit, miserandam esse regum fortunam, non accusandam voluntatem; nisi enim adulantium corona illi circumdati essent, haud facile malum fore principem; semper enim adfuturos esse e populo viros probos et sapientes, qui meliora consulant; cum contra optimus quisque princeps, etiam si

optima consilia animo designauerit, aulicorum, et, si ex aulicorum ordine lecti illi, aut iis obnoxii sunt, amicorum et consiliariorum arte et fraude inuitus ad praua et pernicioſa consilia abducatur.

Redduntur nunc a nutrice alma Georgia Augusta credita sibi pignora Parenti Regi, ea quidem cum persuasione, vt nec iudicium Parentis Augustissimi de sua fide reformidet, nec pronuntiare dubitet, vix a domestica institutione aut populari laetiores fructus aut praestari, aut expectari potuisse; quandoquidem omnino in toto hoc rerum ac litterarum genere, quod ad institutionem et educationem pueritiae et adolescentiae spectat, Britanni consuetudini et mori nimium tribuunt quam vt, vel Germanorum exemplo, praua instituta emendare in animum inducant. Ipsi autem Principes Regii ita a nobis discedunt, vt et amoris sui sensum vultu et verbis prae se ferant, ea gratam nostri nostrorumque studiorum memoriam in perpetuum se esse seruaturus polliceantur. Habemus igitur et nos, quod inter desideria et moerores laetemur. Quis enim non exultet nutritiorum suorum et laetis incrementis in omni virtutis genere et mutua beneuolentia atque amore! Laetamur igitur et animum erigimus, etiam magna spe et expectatione recreati, quam de Vestra, (liceat enim Vos, tanquam praesentes alloqui,) Principes optimi, indole, virtute et doctrina suscepimus, qua, ultra plerorumque Principum fortem, imbuti estis; facimusque vota ad deum immortalem, vt Vestri curam ac tutelam habeat eam, qua virtutum femina, quae in animis Vestris iacta progerminarunt,
laetis

laetis fructibus ferendis maturefcent, praeclarae ingeniorum dotes rebus gerendis sapienter admotae inclarescant, pietatis sensus habitusque firmetur, auertaturque a Vobis *pestilens afflatus adulantium*, qui assentationibus et foedis seruitiis animos principum tanto certius corrumpunt, quo magis innocentia et integritas a suspicione fraudis est aliena; qui que in primis principum adolescentiae insidiantur, ut suorum libidinum non modo excusationem, verum etiam auctoritatem, alimenta et novos fomites materiasque ex principum exemplis voluntatibusque parent. Pergite ad magnarum rerum, quibus nati et instituti estis, exordia; non Vobis, sed Regi, sed patriae, sed humanitati viuitis; a magna fortuna, ab illustribus natalibus, magna et illustria consilia, meditata, fata, expectantur; ite bonis auspiciis, inter vota nostra et faustis cum ominibus, nec nostri nostraeque fidei ac pietatis memoriam deponite: *Sic, sibi, sic nutrix Augusta Georgia plaudet. Hoc decore, hoc, maius tempora nulla dabunt.*

Huic nostro, Ciues, ad vos edicto publice proponendo cum ipsa res satis materiae praeberet, ex argumento, quod omnium nostrum animos satis tenere poterat: alienum esse videbatur exspatiari et egredi ad alia. nouique sermonis seu summam seu ornamenta aliunde inferre. Nihil adeo nunc restat, quam ut indicamus publice sollennia in diem III. Ianuarii pompa ex more ducta habenda; tradentur enim magistratus academici insignia Viro perillustri, ICTISSIMO,

IO. STEPHANO PÜTTER

Q 4

ter

ter iam antea magistratu gesto de academia meritissimo, studio et cura commodorum vestrorum, Ciues, et vtilitatis publicae spectatissimo. Studii itaque vestri in eum et officii hoc tanquam pignore eum vobis obstringite, vt ad sollennia frequentes conueniatis, dicentibus faueatis, et animis ita comparatis inde discedatis, vt bonam disciplinam, legum custodiam, morum integritatem, virtutem publicam priuatamque, ad vestram salutem et incolumitatem quam maxime pertinere, nec vestrorum studiorum sine ea successus esse posse felices et optatos, arbitremini. Fauete simul votis pro reip. incolumitate et tranquillo rerum nostrarum statu susceptis: quae vtinam rata esse iubeat numen O. M. vt primum hunc extremae saeculi huius decadis annum sine vlla offensa emetiri contingat.

PP. d. II. Ianuarii c1o Io ccxci.

XV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

I O. S T E P H. P V T T E E R

C V M S E N A T V
C I V I V M S V O R V M

Q V I

I N C E R T A M I N E L I T T E R A R I O

I N A. D. I V I V N I I A N N I H V I V S clōlōccxer

R E G I S N O S T R I I N D V L G E N T I S S I M I
S O L L E N N E N A T A L I T I V M

I N D I C T O

C O N S T I T V T A E X E I V S M V N I F I C E N T I A

P R A E M I A

O R D I N V M A C A D E M I C O R V M I V D I C I O R E P O R T A R V N T

N O M I N A

S I M V L Q V E

C O M M E N T A T I O N V M

Q V A E

A D C E R T A M E N I N A. D. I V. I V N I I A N N I clōlōccxer

A D M I T T I V O L E N T

A R G V M E N T A

A B A C A D E M I A E O R D I N I B V S P R O P O S I T A

P R O M V L G A T.

M. I V N I O clōlōccxcl

Nimis fevere agere cum humana natura eos, qui
virtutem sui caussa coli et amari volunt, moni-
tum est fatis a sapientibus ad ipfas res et homines,

Q 5

quales

quales illi sunt, sua praecepta reuocantibus. Itaque nec aemulantium studia in ipso vitae more et instituto excludunt, multo minus in iis, quae animi viribus geruntur. Aemulatio fane multa habere potest, quae parum sint probanda; potest illa proficisci a vanitate, ab arrogantia, ab inuidentia; coniuncta esse potest aut comitem habere malevolentiam, maledicentiam, criminationem; possunt ex ea nasci odia, inimicitiae, bella, caedes. At altera ex parte quam multa praeclare fuerunt gesta inter homines per aemulantium studia! Quicquid publice coniunctis viribus, ante ora ciuium ac popularium aut regum, cum laude fuit effectum, aut profectum est ab iisdem aut habuit ea inter causas, quae mouerent, impellerent vel incenderent. Idque fit ipsa natura humana duce; quandoquidem ad societatis coniunctionem nos ipsa finxit, adeoque ita instituit, ut ab aliis nos probari, amari, coli, iucundum et suaue sit. Ad laudis itaque cupiditatem, adeoque ad studium praestandi aliis et excellendi, melioresque aemulandi, nos tanquam manu ducit ipsa parens Natura.

Inprimis tamen ingenii viribus excolendis per aemulantium studia via patefacta est, cum a primis inde humani generis initiis, tum per omnia tempora: id quod ipsa antiquitas intellexit, quandoquidem vitae humanae cultum meliorem ab Eride repetiit. Hesiodus quidem duas Erides commemorat; quandoquidem nondum habebat ea aetas nomen quo aemulationem designaret; itaque a contentione hominum inter se notionem repetiit: cumque inuidentiam

tiam et odium in ea discernere vellet, duas dixit esse Eridas, alteram bonam, alteram malam: a bona Eride artes vitae, quibus illa suavior et iucundior facta sit, esse profectas.

Si tamen ea forte aetas, qua matura animi vis et firmata praeceptis vsuque virtus sibi ipsi sufficere potest ad excutiendum se et impellendum ad ea, quae res, tempus, officium postulat, agenda: non tamen primi aetatis gradus aemulantium studiis facile carere possunt. Ipsa natura animos iuueniles ita finxit, ut per sensus, eaque quae sensus mouere possint, illi regantur aut impellantur, neque ipsa intelligentia et ratio sine iis excoli et perfici possit. Ab intelligentibus itaque iuuentutis instituendae auctoribus et magistris sine vlla dubitatione aemulatio numerata est inter potentissima ingeniorum et animorum fingendorum adminicula et praesidia. Quo ipsa Natura ducit, incedere nolle impium esset. Nec, sequendo naturam, male res agi, docuit rerum vsus populorumque et sapientissimorum virorum exemplum. Excitauit aemulantium studia vetus Graecia per certamina primo corporis, tum animi et ingenii. Fecit idem Roma ex quo artes excolere coepit; et si suo simul exemplo ea, per certamina quidem rhetorum et poetarum, docuit, regenda esse haec ingeniorum certamina certis consiliis. Itaque Indulgentissimi Regis nostri sapientiae debetur etiam hoc, tanquam praeclare institutum, ut proposita vobis sint, Commilitones, ingeniorum et litterarum certamina, quibus potestas facta est generosioribus animis, iam curriculi academici decursu fere exacto,

explo-

explorandi vires suas, profectuum faciendi periculum, et follertiae ac maturitatis siue ad rerum actum siue ad litteras expoliendas ac tradendas auspicia capiendi. Vt autem tanto follenniorem celebritatem haec certamina haberent, sapienter prouisum est et hoc, vt ea cum alio follenni coniuncta sint, adeoque a publica laetitia etiam ad illam priuatam aliquid deriuetur.

Est enim, Commilitones, hic idem dies natalis Regis nostri Augustissimi, quem summum Agnothetam laudibus ac votis piis prosequimur; nec modo lucis vsus, etiam per hunc annum concessum, verum valetudinem quoque prosperam, incolumitatem ac tranquillitatem, regni res pacatas, terrarum Brunsvicensium Itatum inconcussam, gratulamur. Quod si pie et religiose facimus nos omnes, quotquot eum principem ac regem nostrum indulgentissimum veneramus, non minus vos habebimus voluntatibus et animis consociatos, Commilitones, qui, eius beneficio, quod aduenis omnium terrarum patet, litterarum ac scientiarum sacrarium apertum ac paratum vobis videtis, ad quod accedere, in quo versari, bonisque omnibus frui, vobis licet, tanquam ante patrios lares et in sinu parentum. Quo sane munificentiae genere magnificentius et cum humanitatis exquisitae sensu coniunctius aliud cogitari vix potest, cum generi humano, ab intelligendi vi suum principatum recte aestimanti, multis curis et impensis prouisa instrumenta, adiumenta, et cultus humanitatis praesidia, tam liberaliter proponantur, vt aditus, vsus, fructus, omnibus pateat; quid? quod non modo vobis proposuit haec publica liberalitas,

ralitas, sed ad ea etiam inuitat; nec modo inuitat, verum allicit quoque et incendit propositis industriae et honestae ingeniorum aemulationi praemiis. Neque defuere aut sibi aut consiliis his sapientissimis ingenia et studia multorum ex vobis, Commilitones, qui ad quaestiones superiore anno propositas vires ingenii, doctrinae et litterarum, experirentur. Meministis enim rationes et condiciones horum certaminum litterariorum esse has, vt promulgentur in annum quaestiones, hoc est doctrinarum capita, in quibus ii, qui studiorum fiduciam habeant et profectus fecerint probabiles, ingenii et litterarum specimine aliquo proposito virorum doctissimorum experiri possint iudicia, vnde exploratum habeant, qua parte laboret doctrinae suae tanquam structura, quae facta ac tecta sint, quae minus solida, quae festinata, sine calce et arena, aut sine substructione, forte etiam sine fundamento idoneo pendentia; excludantur contra et arceantur a conflictu, qui adhuc in primis velitationibus occupati vix arma tractare didicerunt, nec neruis ac brachiis fatis valent ad tela vibranda. Fuit fortuna tam propitia, vt in certamen prodirent nonnulli fatis exercitati, ex hastatis non modo, verum et ex pilanorum ordinibus.

Erant autem in hunc diem superiore anno promulgatae quaestiones hae:

Ab Ordine Theologorum:

Codex sacer num eodem modo interpretandus est, quo reliquos antiquitatis libros interpretari solemus. Num omnino vel ex parte tantum? Posterius si obtinere videtur, quamam re differt haec interpretandi ratio ab illa, quae in explicandis antiquioris acui scriptis

scriptis adhibetur? Quaenam denique sunt interpretandi difficultates Novi Testamenti Libris propriae?

„Sex commentationes exhibitae sunt Ordini, quarum auctores in argumento certe non facili tractando laborarunt, sed quinque tantum recensendae, quoniam auctor sextae contra leges propositas lingua vernacula vsus ipse forte in certamen descendere noluit. De reliquis, quod iudicium ferri potuit, hoc est.

„Auctor primae commentationis symbolo inscriptae:

Non cuius homini contingit adire Corinthum!

quamquam suam nobis doctrinae copiam et ingenii mirum quendam florem atque elegantiam fatis comprobavit, tamen in eo multa desideranda reliquit, quod illud in quo cardo quaestionis versatur argumentum parum diligenter atque obiter tantum tractavit, multa a re, de qua agitur, aliena admiscuit, nec in omnibus commentationis partibus eandem curam atque sollicitiam posuit.

„In secunda verbis:

Pro patria dulci desudare iucundum!

insignita laudem sibi propriam vindicat ordo rerum ac scita per partes dispositio, quaestionis principalis tractatio, maxime vero auctoris modestia, liberalioris simul et subactioris iudicii testis certissima. Caeterum haec quoque Commentatio parte aliqua destituitur, et festinationis aperta vestigia in ea apparent, quae stili etiam mediocritas atque interdum obscuritas prodit.

„Tertiae Commentationis auctor, quae adscripto symbolo:

Praeterita

Praeterita mutare non possumus!

dignoscitur, a sensu et vi quaestionis propositae plane aberravit, plura in vnum confusa miscuit, et latine prorsus nescire videtur.

„Iisdem vitiis quarta etiam premitur, quae graecam sententiam adscriptam habet:

Ἡ παιδείη ὁμοία ἐστὶ χρυσῶ στεφάνῳ.

Insuper erroribus exegeticis et historicis scatet.

„Quinta denique commentatio, addita sententia:

Nec temere, nec timide!

insignis, fatis quidem eleganter atque erudite conscripta, in hoc tamen expectationi minus satisfecit, quod in soluenda quaestione dogmatice magis quam exegetice versatur, atque in eo, quod caput rei est, argumento etiam vititur, nostra quidem opinione valde lubrico et incerto, nec ab ipso auctore fatis ample et perspicue declarato.

„Istis igitur inter se comparatis, secunda commentatio, quae verba habet adscripta:

Pro patria dulci desudare iucundum!

illa visa est Ordini, in qua plurima essent laudanda, paucissima taxanda, atque ista quidem a iudicio, haec a festinatione tantum profecta, adeoque facilius emendanda, quam ob causam minus dubitavit, palmam illi atque praemium decernere.

„De prima vero commentatione, quae symbolo inscripta est:

Non cuius homini contingit adire Corinthum!

ita iudicavit, ut eam non solum proxime ad alteram accedere, sed palmam illi potuisse praeripere, pronuntiaret, nisi visum fuisset auctori, tractationem suam ita instruere, ut quaestioni principali non amplius

plius locus esse videretur, quod quidem eius iudicium vel praeiudicium valde nollemus nostro iudicio confirmari.”

Resignata scheda commentationi victrici adiecta nomen prodit:

IOANNES ÁSBOTH, Nobilis Sopronio-Hungarus. Proxime autem ad eam qui accessisse iudicatus est, fuit *Guilielmus Nicolaus Freudenthal*, Stadano-Bremensis, non vulgaris ingenii et doctrinae iuuenis.

Ordo iuridicus

ad concertandum proposuerat superiore anno Quaestionem, studiorum non minus quam temporis rationibus accommodatam:

Quaenam sit differentia Comitiorum Imperii durante interregno et viuo imperatore?

„Exhibitae sunt Ordini commentationes tres, his symbolis insignitae:

- I. *In manibus vestris regnum est, ea quippe potestas Ad vos more suo semper viduata recurrit.* Guntheri Ligurinus. I. 242.
- II. *Optime tranquillitati suae prospiciunt ciuitates, quae in antecessum constituunt, penes quos solio vacante interea sit reipublicae administratio.* Pufendorf. I. N et G.
- III. *Rebus angustiis animosus atque fortis appare.*

„Habent haec specimina commendationis laudem tum a iusta argumenti dispositione, tum a lectionis copia, et a diligenti tractatione, qua ea, quae pertinent ad Comitiorum Imperii et ad interregni eorumque, quae in eodem acta gesta que sunt, rationes, ex historiae monumentis et iuris publici principiis exposita sunt. Sed in his disquirendis, quae maxime spectabant ad tradenda, quae in quaestione proposita erant, comitiorum imperii discrimina,

mina, ceteras, quae *primo loco* commemorata est exercitatio, multum superat, quae in enodandis hisce discriminibus, iisque illustrandis ex his, quae ea de re in Comitibus Imperii anno superiore acta sunt, propositis ipsis rerum argumentis, curatior studio versatur.

„Itaque commentatio, quae ornata est versibus Guntheri

*In manibus vestris regnum est, ea quippe potestas
Ad vos, more suo, semper viduata recurrit.*

praemio publico digna habita est Ordinis iudicio.

„*Proximum* ab illa locum tenere Ordo iudicat secundam, quae et a stili facilitate et a diligenti eorum, quae ad interregni rationes et ad Vicariorum imperii iura attinent, expositione commendationis multum habet, et dicto Pufendorffii distincta est:

*Optime tranquillitati suae prospiciunt civitates,
quae in antecessum constituunt penes quos
solio vacante interea sit reipublicae ad-
ministratio.*

nec non huic accedere *tertiam*, quae brevi et diligenti tractatione totum argumentum complectitur, et titulum prae se fert:

Rebus angustis animosus et fortis appare. „

Resignata scheda victricellectum est nomen: GEORGIVS WIESE, Rostochio Megapolitanus. Qui autem *secundo* ac *tertio* loco laudem tulerunt, mox nomina ediderunt: IOANNES CAROLVS CHRISTIAN. WACKERHAGEN, Hannoueranus, et Comes ERNESTVS DE OEYNHAVSEN, Eques Paderbornensis.

Ab Ordine Medicorum:

Quum in temperamentorum doctrina rite diiudicanda vel applicanda multa occurrant, quae ex ipsa

fabrica corporis et structura pendere videntur: quaeritur: 1. quae sit vera corporum diuersitas, ex qua hoc vel illud temperamentum deriuandum sit? 2. an detur integra et plenaria ex vno in alterum commutatio et conuersio? 3. quae sint praecipuae et efficacissimae huius commutationis rationes tam physicae quam morales, tam in statu sano, quam in morbo animaduertendae?

Duae redditae erant Ordini commentationes, altera cum dicto:

Natura monstrante viam;

altera cum sententia:

Si nec in praesenti aliquem fructum demetere queamus, saltem aliquid ex eo extrahamus, quod in futurum proficit.

Commentationis prioris auctor laude sua est mactandus, quod non alios sequi sed sibi debere maluit rei expediendae modum; viam itaque ingressus est solvendae quaestionis, qua acuminis quidem sui declarandi optatam habuit opportunitatem, in opiniones autem et hypotheses incidit parum probabiles, oratione quoque vsus est nimis inculta, vt nullam omnino curam ei adhibuisse videri debeat. Alterius auctor, iudicii sui acris et maturioris experimentum in vi et sensu quaestionis rite assequendo, doctrinae accuratae, industriae et lectionis variae in argumento rite tractando dedit; oratione quoque vsus est perspicua fatisque emendata. Quibus de causis decreto Ordinis commentatio haec cum dicto:

Si nec in praesenti aliquem fructum demetere queamus —

omnino fructum aliquem demessuit eumque satis vberem, *praemium quidem primum; schedula inspecta pronuntiatum est auctoris nomen: GUILIELMVS ANTONIVS FICKER, Paderborna Guesphalus; proxime*

xime ad principem locum accessisse iudicata est altera Commentatio: cuius auctor nomen suum nondum est professus.

Ab Ordine Philosophorum

praemium propositum erat ei, qui optime commentaturus esset de politia veteris urbis Romae. Ne vero studium eorum, qui illud sibi exoptarent, latius euagaretur, quam oporteret, satis fore pronuntiatum est, de iis rebus differere, quae ad urbis securitatem, tranquillitatem, commoditates atque ornamenta potissimum spectarunt.

Studia humanitatis et antiquitatis in academia nostra habere multos, qui ea non perfunctorie aut primis labris attingant, cum magna voluptate etiam ex commentationibus cognouimus, quae in concertationem hanc missae sunt. Sunt eae numero *quinæ*; nulla est, cuius auctor non sui studii et operae, ex ipsa ingenii et calami exercitatione, tum ex instituta lectione et animi intentione, fructum percepturus sit haud poenitendum.

Ex his Commentatio cum dicto:

Salus reip. suprema lex esto.

nimis timide adhaesit recensui magistratuum, quibus politia mandata fuit; in iis, quae politiam constituunt, minus fuit diserta. Non exiguam operae partem etiam in magistratuum recensu posuit *altera*, inscripta:

η τρεις ἐξ η τρεις κυβοι.

nec tamen altera sectione prorsus neglexit ea, quae ipsa quaestionis verba postulabant, et persequuta est

non indiligenter ea quae ad securitatem, tranquillitatem et vrbis commoditates spectarunt. Operosius in ipso quaestionis argumento enucleando versata est *alia*, insignita verbis:

ἔς Τροίην περιώμενοι ἦνθον Ἀχαιοί.

quae a cura morum et tranquillitate (quae forte hic non commode coniunctim memoratae sunt) procedit; ad vtramque religiones, institutionem et educationem, tum censuram morum refert. Inde securitatis publicae et priuatae curam, tum salubritatis, porro annonae tandemque curam vrbis, scilicet instruendae necessariis ad vitam, tuendae et ornandae, exponit. Multa docte et studiose esse conquisita et collecta lubenter profiteamur; orationis cultum maiorem curae fuisse malimus. Superfunt adhuc duae. Insignita quidem altera Pindarico versu:

ἔστιν δ' ἀφάνεια τύχας καὶ μαροαμένων, πρὶν τέλος ἄκρον ἰμέσθαι.

commendat se copiosa doctrina, diligentia et studio eximio in conquirendis rebus ac locis scriptorum veterum; etiam Legum Romanarum rationem habuit, tum earum rerum, quae ad politiae notionem referri possunt, ambitum anquisiuit; neque ipsi quicquam obfuit, nisi forte ipsa copia rerum paratarum, quominus ea quae ad politiae usum non spectant, etsi per se in antiquitatis expositione locum habeant, refecaret auctor, reliqua autem oratione curatiore ac politiore prescriberet. Superest ea, quae inscripta erat

Ἐστὶ δ' ἐν εὐτυχίᾳ πανδοξίας ἄκρον.

quae facile primum locum sibi vindicat: tam accurata antiquitatis doctrina, iudicii in rerum dilectu et constitutione ac dispositione maturitate, in earum expositione subtilitate et diligentia, ea se commendat;

dat; oratio quoque est bene latina, fatis terfa et castigata, qualem argumenti genus postulat. Huic igitur commentationi cum versu Pindarico:

Ἔστι δ' ἐν εὐτυχίᾳ πανδοξίας ἄκρον,

praemium consentientibus omnibus assignatum est; honore tamen secundo loco communicato cum ea commentatione, quae versu altero ex Pindaro inscripta est *Ἔστιν δ' ἀφάνεια τύχας.*

Rescissis schedis exiit nomen victoris: CAROLVS CHRISTIANVS HEVBACH, *Grunstadio Leiningensis*. Erat is, scriptione iam elaborata, ad *Gymnasium Weilburgense* euocatus, vt *Collaboratoris* locum obtineret; nunc que adeo eam laudis suae praerogativam abstulit, vt *Gymnasium* illud praeclare secum actum putare debeat, cui talis docendae inuentus auctor obtigerit. Commentationis autem altero loco commendatae auctor est IOANNES BINDER, SAXO Transylvanus, Seminarii philologici Sodalis.

Cum autem Regis nostri liberalitate Ordini Philosophorum superiore anno impertitum fuisset ius ac facultas praemium aliud extra ordinem pollicendi: proposita erat Commilitonum studiis alia quaestio:

Describatur Geographi Nubiensis Africa more inter Geographos frequentato, ita vt maria, lacus, fluvii, montes, regiones, populi, vrbes ab eo commemoratae accurate, quantum fieri potest, finiantur; vt soli natura, et aeris temperies, incolarum indoles, mores et instituta diligenter notentur; Aegypti tamen nulla ratione habita; et subiunctis ex aliis scriptoribus non nisi iis, ex quibus lucem aliquam foenerari potest Geographus Nubiensis.

Duae Ordini exhibitae sunt Commentationes: altera cum dicto:

Maiori cedendum;

R 3

altera

altera cum verbis Abulfedae:

*Scientia particulae rei cuiusdam melior totius
ignoratione.*

Vtraque ea doctrinae copia et lectionis apparatu est instructa, vt scholarum orientalium in hac academia habitaram vix vlla haberi possit honorificentior praedicatio. Et in prima quidem, loca per Edrisium sparsa sedulo ac diligenter fatis sunt collecta, in probabilem ordinem digesta, et quae ad illustrationem facere poterant cum cura aliunde congesta. Palmam ea iam manibus tenebat, nisi altera commentatio in medium fuisset adducta. Haec enim non modo illas ipsas laudes habet, verum easdem etiam maiores, et aliis laudibus insigniter cumulatas. Nam non loca modo ex Geographo diligenter sunt enotata, verum sunt ea quoque sollerter disposita, et, quae ad illustrationem aliunde petenda erant, summa cum diligentia, sagacitate et iudicio sunt apposita; tum vero critica adhibita eaque docta et subtilis cum in ipso Geographo tum in locis aliunde allatis: quo inprimis factum est, vt multa auctor aliis non obseruata obseruauerit, rectius iudicauerit, alia emendatiora dederit. Verbo, votis et consiliis Ordinis philosophici auctor ita respondit, vt conclamaretur verius quam decerneretur praemium huic commentationi inscriptae verbis Abulfedae

Scientia particulae etc.

At vero manet quoque honos suus alteri illi priori, et consensu Ordinis proxima laus, proximus honor, ei debetur quae inscripta est verbis:

Maiori cedendum.

Erat autem is, cui cedendum fuit, qui que praemio fuit ornatus, IOANNES MELCHIOR HARTMANN, *Nordlinga*

linga Sueuus. Is autem qui altero loco laudem meruit, IOANNES PHILIPPVS KVRZMANN, *Thuringo-Mulhusanus.*

Viuite felices, quibus est fortuna peracta Iam sua! Inuidendam sortem vestram, qui virtutis ac diligentiae quisque suae fructus iam nunc retulistis, laudes publice pronuntiatas! Saepe, dum haec recitabantur, subibat animum cogitatio, quomodo *exultantia corda vestra hauriret pauor!* quomodo inter spem metumque erecti haereretis! *Atque utinam ex vobis vnus vesterque fuisssem!* Redit enim animis nostris iuuentutis olim sine omnibus his virtutis excitandae stimulis exactae recordatio.

Supererat nunc ea officii pars, vt pronuntia-
rentur publice *quaestiones* in futurum annum in IV. Iunii XCII. ad concertandum vobis, Commilitones, propositae.

Ab iis igitur, qui de praemio suo concertare volent, postulat

ORDO THEOLOGORVM,

Vt ex certa quantum fieri potest historia exponant, qualem symbc' ac regulae fidei veteris ecclesiae per tria priora saecula quantamque vim obligandi habuerint, quibusque ex fontibus eam traxerint; tum vero ostendant, quo fine? quibus mediis? quaque progressionem vis ista saeculo quarto et quinto sensim aucta fuerit atque ulterius protensa?

ORDO IVRIDICVS iubet

Exponi differentias inter tutelam et curatelam aetatis, nec non inter impuberes et minores, maxime ratione iurium,

quae minoribus sine curatore in iudicio et extra illud competant; deinceps ostendi, utrum, et quoad, haec iura immutata esse censerī possint iure Germanico.

ORDO MEDICVS

desiderat Commentationem de *Curatione Auditus difficilis*. Quidquid autem Theoriam redolet, anatomicae Organorum Auditus Structurae, vel physiologicae cognitioni superstructam, respuit. *Id requirit, ut observationibus Medicorum Practicorum recentioribus et antiquioribus collatis consideratisque superstruatur doctrina de variis speciebus et curandi methodis morbi.*

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM

proponitur primo loco quaestio mathematici argumenti:

Fundamenta calculi quem ab infinito nominamus.

Plures, etiam qui illo adhibito scientiam insigniter auxerunt, talia iudicarunt, de quibus, fatisme firma sint, iure dubitari possit. Adhuc ante aliquot annos, quaerenti ea de re Academiae Regiae Prussicae respondit dom. PHuilier.

Graeci geometrae, *infiniti* vocabulo, eo sensu quo nos illud in calculo adhibemus, omnino abstinuerunt, magnitudines vero aequales pronunciant, quarum differentiam demonstrarunt adsignari non posse. Geometriae studiosis cum aequae ac poetis conueniat:

exemplaria graeca

Nocturna versare manu, versare diurna;
desideratur ab illis:

Ostendere

Ostendere quomodo iis, quae tradiderunt EVCLIDES, ARCHIMEDES, APOLLONIVS PERGAEVS, innuitur calculus infiniti.

Vix est vt moneatur, non postulari absolutum systema calculi, sed eruendas esse ex methodo et exemplis antiquorum notiones et propositiones, a quibus pendent praecepta calculi, tum eius qui variationum euanescentium rationes inuestigat, cuius prima exempla tangentes praebent, tum alterius, qui ex variationum lege, quanta, quae variantur, colligit, vt: Superficierum et solidorum partes indefinitas.

Cum ex liberalitate Regia superfit adhuc aliud praemium, quod Ordo Philosophorum victori assignare possit, altera quaestio ab eodem est proposita.

Quale ante sex annos Palaestinae, nunc *Aegypti* poscitur *calendarium oeconomicum, ex itinerariis collectum*. Quo quid nomine intelligamus, definiendum. Enotanda sunt ex itinerariis ad omnes anni menses, pluuiarum, coeli fereni, frigoris et aestus, sationis, floris, maturitatis messisque frumentorum, aliorumque edulium, arborum quoque et herbarum, quibus florent, maturosque fructus offerunt, vindemiae etiam quam quibusdam in locis Aegyptus habet, ventorum, incrementorum, exundationis et decrementorum Nili, tempora, pluuiarum adeo vtpote in Aegypto rariorum dies. Semper addendum testis non solum nomen, sed et pagina itinerarii in quo id testatur.

Aegyptus cum a mari mediterraneo versus Austrum per septem aut octo gradus exporrecta sit,

vnde magna coeli diuerfitas: femper et enotandum est, vbi testis id, quod ex eo, refertur, viderit, addito si fieri potest gradu latitudinis, in quo d'Anuillii tabulas, licet erroris non expertes, sequi concertantibus licet. Veteres cum non eodem, quo nos, vsi sint calendario, dies ab illis notati ad nostrum referendi, idque ita, vt in ipsa orationis ferie dies calendarii nostri ponantur, veteris parenthesi inclusi addantur. Quod vt facilius sit colligentibus, sciant, veteri calendario ab anno inde 1700 dies vndecim, ante illum dies decem, aut seculo remotiore pauciores addendos esse, vt nostri calendarii diem habeamus; calendario autem vetere vsos esse omnes vsque ad annum 1582, euangelicis sacris addictos in Germania, Danos, Batauos, vsque ad annum 1700, Britannos, vsque ad annum 1752, Suecos vsque ad annum 1753.

Ratio argumentum tractandi, et enotata ex itinerariis disponendi, qua in calendario Palaestinae Buhlius et Walchius vsi sunt, cum placeat, bene fecerint concertaturi, si haec scripta anno 1785 publici iuris facta, legerint: gratum quoque futurum lectoribus, eorumque caussa ordini philosophorum, talem si indicem adiecerint, qualem suo calendario Walchius.

Librorum autem, quorum vsus aliquis esse poterit, recensum dabit harum rerum studiosis Meuselii bibliotheca historica. Etsi post Forskalium subsidia alia accesserunt. Dispersim nonnulla reperiri possunt in *Notitiis et Excerptis bibliothecae Regiae Parisiensis* nuper trinis voluminibus vulgatis; tum in *Abdolatiphi*

latiphi Compendio memorabilium Aegypti edito a White. Comparanda quoque duo Calendaria sunt, nec tamen pro exemplo, quod sequamini, proponenda, alterum in *Affemanni Catalogo bibliothecae Nanianae* To. I. p. 31 — 44. alterum in *Notitiis et Excerptis bibl. R.P.* modo memoratis To. I. p. 256 sq.

His quae nostri erant officii ita peractis, Commilitones, agite, nunc curate ac prospere peragite ea, quae vestrarum sunt partium. Nec tam praemia proposita putate esse id, quod maxime sit spectandum, quam vestrarum ingenii et animi virium intentionem, ipsoque usu et experimento corroboratarum et elaboratarum expolitionem et moderationem. Saepe etiam latent in mentibus virtutum semina, ingeniorum igniculi, quibus eliciendis deest oportunitas; admoto fomite, excussa scintilla, vivida ac lucida exilire potest flamma. At alius leuitate animi aut vanitate inflatus nihil non infra se positum arbitratus, cum se, Famae more apud poetam, super hominum capita incedere putat, ecce ipsis rerum experimentis edoctus, antequam euolet, humi sibi rependum esse videt.

Ceterum huius diei sollennibus inuitati vota facimus supplices deumque O. M. precamur, ut horum bonorum auctorem et sospitorem, Regem, feruet sospitem et incolumem, ut statum suum resp. teneat immotum et inconcussum, atque academia nostra votis publicis priuatisque respondeat; rebus autem rite ac prospere gestis curatisque, fructus consiliorum, curarum et laborum suorum, vnusquisque consequamur vberimos.

P. P. in Georgia Augusta X. Iunii cIo Io cccxi.

XVI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R
I O . S T E P H . P V T T E R D .
C V M S E N A T V
S V C C E S S O R E M
I N
M A G I S T R A T V A C A D E M I C O
H E N R . A V G V S T . W R I S B E R G D .
C I V I B V S S V I S
C O M M E N D A T

INDICTIS SOLLENNIBVS

IN A. D. II. IVLII CLDIO CCXCI.

*Comparatur deportatio in nouam Cambriam australem cum
deportatione Romanorum in insulam.*

Libertatis suae caput haud vltimum, Commilitones,
respublicae constituere solent in hoc, quod nec
magistratus habent perpetuos nec nisi a se et e ci-
vium numero creatos. Cum ciuitas academica
omnino speciem reipublicae seu principum auctori-
tate seu populi suffragiis, sub rege iisque, quibus
summa potestas est mandata, suas res administrantis,
prae se ferre videri possit: more fere communi ma-
gistratus academici non nisi annui aut semestres esse
solent.

solent. Quo ipso eorum, quibus magistratus hi mandantur, vtilitatibus consulitur, ne a curis et studiis solitis illi ad alia auocati diutius, quam par erat, detineantur. Est itaque dies iste inter iucundiores habendus, quo, iusto tempore exacto, magistratus insignia deponuntur; multoque ille magis laetus ac sollennis, si, salua et incolumi republica, prospero rerum cursu, inter omnium fauentium studia, magistratu decedere contigit. Est ea ipsa rerum conditio ac facies pro auspicio secundo habenda ei, qui in abeuntis locum succedens magistratum suscipit. Hoc itaque nomine gratulamur noui magistratus laeta auspicia Viro Illustri et Experientissimo,

HENRICO AVGVSTO WRISBERG D.

qui nunc reip. academicae curam suscipit, eo cum animo ac voluntate, vt, quicquid Georgiae Augustae vtilitatibus, commodis, splendori, ornamentis, vestris autem, Commilitones, commodis et studiis, sua opera ac cura accedere, a se parari possit ac prospici, id a se sedulo curatum et effectum iri, sancte et amplissimis verbis polliceatur. Nec minus itaque vos ei promittetis ac spondebitis obsequium et amorem, consentietisque et conspirabitis in idem propositum retinendi et seruandi tranquilli rerum nostrarum status, quo litterarum studia sine omni interpellatione et auocamento ingenia vestra teneant, oblectent et ornent, nos autem muneribus et officiis nostris religiose obeundis industriae ac virtutis fructus optatos rite capiamus. Cum autem magistratus capeffendi auspicia sollennia crastino die facienda sint publice, pompa in templum academicum ducta: iis vt frequentes fauentesque adesse velit,

tis, suo quisque loco, Commilitones, stirpe et genere, animi ingeniique dotibus conspicui nostrarumque rerum amantes, humanissime a vobis rogamini. Inter ipsa muneris auspicia nouus Prorektor fuscipiet vota pro rep. quibus vt faueatis fides ac religio nostrique amor suadere debet. *Dux ea pro cunctis: eadem sibi quisque vouebit.*

Facto hoc, quod iussi eramus, praeconio, aliud est officium, quod mos academicus, nec temere tamen ille aut constitutus aut seruatus, iniungit, vt disputationem super re ad communia studia spectante institutam iis, quae publice pronuntiata sunt, subiungamus. Petamus, agedum, argumentum a re multis passim sermonibus agitata, deportatione reorum apud Britannos in Nouam Cambriam australem Regis iussu Consiliique Regii auctoritate Senatusque populi scito ac decreto sancita.

In poenis, quae criminibus et facinoribus constituuntur, ex ipsa eorum natura, culpae et reatus grauitate ac reip. vtilitate, definiendis, laborat sapientissimorum hominum sollertia, multo magis in emendandis quae de iis latae sunt legibus. In nostrarum quidem ciuitatum regnorumque primordiis, cum omnino prudentium consiliis pauca, pleraque more et exemplo subitis casibus nato, constituerentur, poenarum et suppliciorum genera adoptata sunt, quae, barbarorum populorum ferocia, truculentorum dominorum ira et cupiditate inuenta, vsus frequentauerat, nec omnino de rationibus criminum et poenarum est laboratum. Consuetudo enim, exclusis saepe melioribus, praua quaeque tanquam aliqua

aliqua sanctitate ac religione imbuit, omnemque prudentiorum plerumque consiliis viam intercludit. Expeditissimum et facillimum genus poenae visum, morte plectere; adinuenit irascentium et faeuientium asperitas aut immanitas varia genera, quibus, ut quis mori se sentiret, efficeretur. Non magis in plerisque populis aut principum et magistratuum aut eorum, qui leges interpretarentur, ingenia de minorum criminum poenis ad certam aliquam normam constituendis sollicita fuerunt. Adeo ira et cupiditas fecerunt et leges, et legum interpretationes; iudicio recto, et aequitatis sensui, et humanitati, interdum nihil plane relictum.

Ex quo tamen sapientium ac prudentium virorum studia ad hoc legum genus emendandum conversa sunt, cum de nouissimis suppliciis aut tollendis aut minuendis et mitigandis ageretur, difficultates incredibiles sunt exortae, quoties poenae capitali substitueretur aliud poenae genus, et quaereretur, fatisne ea securitati publicae esset prospectum, et possitne illud sine grauioribus impensis ac molestiis ciuium adhiberi. Multo autem magis, quoties in rem praesentem est ventum, ad intelligendum promtum fuit, innumeris difficultatibus hoc legum emendandarum genus obseptum esse. Nam eorum, qui ad perpetuos carceres, vincula, labores, ergastula, metalla, damnantur, custodia tantos sumtus erogandos requirit, ut bonorum ciuium fortunas haud mediocriter afflictura ea sit. Quaesitum quoque est, an grauiori capitali noxae, nisi per capitis supplicium, digna fatis poena constitui possit; neque tamen placuit
Iosephi

Iosephi II. acerbitas, in hac ipsa custodia supplicium omni supplicio atrocius sciscitentis. Vita enim interdissimas aerumnas ac cruciatus per multum tempus producenda plus atrocitatis habet, quam mors interdissimata tormenta semel inflicta. Alia incommoda aliunde subeunt; in plerisque ciuitatibus et regnis ne locum quidem habent exilium, fuga, proscripcio, et huius generis alia. Similiter res se habet in aliis poenarum generibus, quae reprehendere facile, difficilium est emendare.

Vnum est genus emendandi quod latissime patet: modo res publicae legum ferendarum et emendandarum rationes ad illud sedulo referre aut vellent aut possent! bonis, inquam, institutis ac moribus plus tribuendo quam legibus; multitudinis institutione publica priuataque; cura ac sollicitudine in acuenda industria, in procurandis materiis, in quibus illa exerceri possit, in exquirendis et expediendis exportationis modis et victus quaerendi auxiliis; proscribendo ditiorum luxu, potentiorum iniuriis, quas barbarae leges fanciuerunt, sublatis, plebis commodis plus quam paucorum vtilitati consulendo, omninoque prospiciendo, ne sint, qui ex societatis ciuilibus congregatione non nisi mala ac molestias sentiant, bonorum nihil aut parum. Horum despondentes aut fractos aut efferatos animos, circumstantibus et vrgentibus suis suorumque necessitatibus, dum alios omni luxuriei genere diffluentes sibi superbe illudere vident, in scelera et facinora ruere non magis mirabimur quam aliorum luxu ac libidine corrupta ingenia. Est autem optabilius, vt prospiciatur,

ciatur, ne scelera subnascentur, quam de hoc vno cogitare, quomodo illa, enata iam et adulta, sint acerbe castiganda. Proximum est, cauere, ne ipsis poenis et suppliciis infligendis reip., cuius vtilitati consultum ibatur, maior noxa inferatur, dum civium numerus minuitur et subducuntur hominum operae, vnde fructus et reditus publico sunt expectandi. Expeditum ac facile est homines de medio tollere; salubrius, curare et efficere, ne tristis illa necessitas ingruat. Praestant ceteris eae poenae, quibus et emendantur noxii et saniores ciuitati olim restituuntur. Capitalibus suppliciis imperia vacare non posse, ipsa Gallofrancorum populi comitia iudicarunt; quid de ceteris constitutura sint, propediem audiemus. Interea est aliud in facinorosos animaduertendi genus apud Britannos, quod ab aliquot inde annis audientium animos aduertit, deportatio ad nouam coloniam condendam in Noua Cambria australi a), quae Nouae Hollandiae, non tam insulae quam magni continentis, orientalis pars est. Nouum prorsus genus poenae infligendae, admirabile et commendans se multis vtilitatibus; ad quod tamen excogitandum facile adducere potuit superiorum temporum mos et vsus, tum, illo sublato, subnata necessitas. Iam inde enim a saeculi superioris initiis deportandi reos in Virginiam

mos

a) *New-Sudwales*: in finu *Jacksons-bay* dicto, quem praestare vidit altero finu antea coloniae collocandae destinato *Botanybay*, praeses ac legatus regius *Arthur Phillips*, condiditque iam in eius littore nouam urbem *Sidney Cove*.

mos inualuerat, sanctione legis accedente sub a. 1619. Nuper autem Americanis prouinciis imperio Britannorum se abdicantibus, reorum et damnatorum numero indies crescente, de alio deportationis genere erat cogitandum: nec excogitari facile potuit aliud magis accommodatum, quam hoc, vt illi ipsi, qui deportarentur, nouae coloniae condendae consilio coniuncto amandarentur, eo quidem in loco, qui et vndique mari clausus et a patria satis longinquus et ipsis nauigationis vtilitatibus proficiuus haberi posset. Nihil, quod cum tali consilio comparari possit, aut praesens aetas habet, aut veterum historiarum memoria; nec sane in id incidere potuit nisi populus maritimus et nauigatione potens. Relegandi quidem morem omnes norunt populi; at solitudines, ad quas rei ablegentur, non habent forte alii praeter Russos, apud quos in Sibiriae solitudines amandantur damnati. Multum tamen abest vt hoc deportandi genus siue ad humanitatis sensum siue ad publicas vtilitates pari consilio institutum sit; vt verendum potius sit, ne relegatorum numero aliquantum aucto nouarum rerum semina his ipsis in desertis Asiae sint sparsa. Sublatus quoque magnus hominum numerus, cum fructu ex iis sperando; multarumque manuum vtilis opera hoc instituto est intercepta. Cultui autem locorum saltem primis experimentis tentando, verendum est, vt non modo prouisum non sit, verum etiam obnuntiatum. Imperantium quidem clementia multa mitigari haud cunctanter nobis persuademus; leges tamen ipsae sunt atroces et ipsius imperii rationibus aduersae: si modo fides habenda est

est iis, qui hisce de rebus tradiderunt. Nam non modo omnino caput non habent exules, verum, etsi alii alia deportati conditione sunt, proscriptis similes, qui diis Manibus sacri erant, omnium iniuriis sunt obnoxii, nec iniurias illatas possunt vlcisci; cum impune eos occidere liceat; nec acquirere quicquam possunt nec possidere, ita vt aliis liberum sit labore parta iis eripere; sunt quoque ab omni liberorum caputum commercio ac conuictu exclusi, adeoque aqua et igni interdicti; tandem duris et aerumnosis laboribus non vnus generis sunt addicti, vnde et victum sibi parent et annum tributum, seu multam dixeris, fisco inferendam soluant. Praesidum ac praefectorum humanitate, ipsiusque naturae humanae, nisi ira et cupiditate efferata sit, lenitate ac misericordia, legis immanitas dudum est mollita; improbis tamen et auaris obnoxia est exulum misera conditio; ad frequentandas autem incolentibus terras expectantur meliora consilia.

Habent forte alia imperia, aliae terrae, affine aliquod relegandi genus, quo vti possint, si in loca inculta, solo ac caelo inclementiore horrentia, cum tamen strenuo et laborioso terrarum cultu emendari possint, deportentur damnati, vt in iis nouas sibi sedes parent. Ita ericeta, deserta arenosa, terrae vliginosae et aquarum eluuie paludosae, mortis periculo ab omni parte laborem et operam detrectantibus proposito, cultum forte aliquem possint induere. Videndum adeo, annon ii, qui vinculis haberi et ad publica opera damnari solent,

ad fabulosas et paludosas solitudines amandari possint, quarum cultu inter aerumnas et labores, omni opere publico grauiore, vtiles tamen, operas poenae loco praestent. Verum videamus tempora antiqua, an quicquam occurrat, quod cum hoc Britannorum consilio possit comparari. Habet enim aliquantum voluptatis comparare antiqua cum recentibus, et cognoscere quid aut eodem aut alio modo gestum factumue sit. Interdum etiam incidimus in aliquid quod nostra aetas forte nec ipsa respuat.

Antiquioribus temporibus, mitioribus belli iuribus nondum constitutis, cum victos aut occidere, aut in seruitutem vendere mos et fas esset, nec victor haberet quomodo victos praesidiis dispositis in obsequio retineret, aut terras occupatas in prouinciam redigeret, sollenne erat, populos victos deportare in alienam terram incolendam; suppetentibus nimirum terris adhuc incultis aut hominum infrequentia laborantibus. Qua in re, cum nondum instrumenta et adiumenta vitae, quibus nunc vtimur ab arte excogitatis, parata essent, incredibiles existere debuere aerumnae, incolentium loca aspera, sentibus obsita, caeli inclementiae obnoxia. Non mirum itaque, si Hebraeorum in Chaldaeam deportatorum querelis adhuc resonant libri sacri. Meliore forte loco erant illi, qui in terras ab iis relictas, cultu tamen superiorum temporum nitentes, mittebantur. Ab Aegyptiis institutum esse narratur mature, vt rei in deserta relegarentur; nec tamen nunc vacat in haec diligentius inquirere.

Possunt

Possunt ipsi Israelitae, qui in Arabiae deserta disceserant, ex Aegypto relegati videri; celeri tamen, etsi inutili, regis poenitentia: Verum esset hoc nihil aliud quam in verbis ludere velle; veluti si Adamum primum omnium exulem seu relegatum dixeris; aut, philosophi dicto vsus, si animae exilium in corpore appellaueris, aut cum poeta mortem aeternum exilium.

Inter Graecos exilii poena, inprimis in caede, quam quis imprudens fecerat, proposita, intra priuationem patriae substitit, vt liberum esset quo quis vellet abire; cumque leges Atheniensium de criminibus ceteroquin essent valde acerbae, ea tamen fuit haec poena humanitate temperata, vt nec exulem extra fines deprehensum occidere liceret: (Demosth. in Aristocr. p. 631 sq. ad quem multa Petit. de LL. Att VII, 1, 6. sq.) Coloniae autem aliis de causis, seu necessitatis seu vtilitatis, deductae sunt, nulla ad deportandos reos. Philoctetis in insula Lemno relictus calamitas cum deportatione non conuenit.

Contra nullus facile est populus, qui in hoc poenae genere, quod ad exilium, relegationem et deportationem spectat, tantopere elaborauerit, quam Romanus; etsi nec ille eo deuenit, vt colonias damnatorum constitueret. Plebem quidem egenam et nouarum rerum avidam interdum in coloniam deductam esse constat, vti et ipsius Romae primordia a nonnullis ita facta tradi, vt e vicinis vrbibus proscripti et exules in nouam vrbem confluerint. Senioribus aetatibus ciuium inuenta sunt exilia varii

generis, de quibus traditum est a multis *b*): nos hoc quidem loco videbimus, an, temporum rerumque ratione habita ac discrimine diligenter facto, paullo planius de his tradi possit. In libera republ. *exilium* non supplicium fuisse sed effugium portumque supplicii, notum est, vel ex Ciceronis verbis (pro Caecina c. 34). Si tamen exilium poenae loco indiceretur: *aqua et igni interdiceretur*: quae poena, etsi, quando primum irrogata sit, non constat *c*), ab initio tamen nondum cum vitae periculo coniuncta videri debuit, quamdiu angusti essent ditionis Romanae fines; confugere enim potuerunt relegati ad vrbes sociorum, Praeneste, Neapo-

b) Valgaria in libellis antiquitatum Rom. et Iuris Romani apponuntur; add. Schulting. Iurisprud. Anteiust. p. 47. Theophil. I, 16, 2. et Intpp. inpr. Huber. Digress. III, 7. p. 166 sqq. Gryphander de Infulis c. 16. in multis emendandus; primo tamen loco Nic. Antonius de Exilio (Antw. 1659. f.).

c) Nam, etsi vtuntur vocabulo hoc scriptores, non tamen liquet, siue potius temporis more loquantur: vt Livius XXV, 4. sub a. 540. in M. Postunium publicanum ita animaduersum esse narrat, vt plebes scisceret, *videri eum in exilio esse; bonaque eius venire, ipsi aqua et igni placere interdici*. At vere ac propriis verbis C. Gracchus de P. Popillio, et Saturninus Trib. pl. de Metello Numidico apud Rhodios exulante tulit, vt aqua et igni ei interdiceretur: (Cic. pro domo c. 31. Liv. Epit. 69. Appian de B.C. I, 31.) Ciceroni cum aqua et igni interdictum esset lege Clodia, ad solam Italiam interdictum spectauit; nam in ipsa lege adiectum fuit: vt quadringentis millibus passuum ab Italia abesset. Iisdem Clodianis temporibus prima occurrit relegatio: cum L. Lamia a Gabinio Cos. relegatus est: *quod ante id tempus ciui Romano contigit nemini*: noto loco Cicer. Epp. ad Div. XI, 16. Videtur sola vrbe homini interdictum fuisse.

Neapolin, Tibur et alias: vt ipse Polybius (VI, 14.) monet. Etiam, Italia iam perdomita, Massilia restabat aliaeque Galliae vel Hispaniae vrbes foederatae. Creuit poenae acerbitas, quo latiores facti sunt fines. Mox cum factionum principes inter se certarent, ea fere, cuius res superior facta erat, in aduersarios faeuire, aliorum caedes patrare, alios proscribere, in exilium agere, bonis exuere. (Appian. B. C. I, 2.) Grauiissima quaeque, quae staturerent in alios, populi fere lege, comprehensa erant sub nomine *perduellionis*, vt aliquis reip. hostis iudicaretur: quo facto eum impune occidere, aut ad magistratum retrahere, licebat: (id. I, 60.) Primus Sulla ausus est *proscribere* aduertariorum capita praemiis quoque propositis percussoribus et indicibus (Appian. I, 95). Ita perduelles perquisiti, etiam profugi, et trucidati. Altera fuit proscriptio Triumuirorum Octauiani, Antonii et Lepidi, cuius formulam habemus (ibid. IV, 8 sqq.) "*Ergo, quod faustum felixque sit: Ex his, quorum nomina huic scripto subiuncta sunt, nemo quenquam domum recipito, neue celato, neue ablegato* (haec tenus est vera interdictio aqua et igni), *neue pecuniis corrumpitor: quisquis autem vel seruasse, vel adiuuasse, vel conscius fuisse deprehendetur, eum nos absque vlla excusatione veniaque in proscriptorum numerum referemus. Capita vero percussorum ad nos adferunto accepturi praemium.*" — Quod insuper bona proscriptorum publicantur, in hoc edicto, quantum quidem inde seruatum est a scriptore, non memoratum.

Rerum summa ad vnius imperium delata, habitum est inter dominationis praesidia, seu reos seu

nouarum rerum studiis suspectos aut libertatis nimium memores, libertate variis modis circumscripta coercere: Itaque iussus aliquis domo, agro, oppido, se continere, aut vrbe, etiam Italia, intra certum diem abire, modo prouincia excedere, certo loco abesse aut extra loci fines non vagari. Ita tandem res ad *relegationem* et *deportationem* rediit; uocabulis enim certis, inprimis iuris, opus erat, quibus diuersi poenae gradus designarentur; fuere crimina, quibus poena constituta relegatio: in his inprimis adulterium L. Iulia (de qua v. Io. Guil. Hofmann. c. 4, 8. p. 86).

Totius huius generis subtilitas Augusto debetur, Liuiæ consilio subnata (V. C. 757.), Dione ita tradente (lib. LV, c. 20. cf. 18.) ex ipsis Augusti, ut apparet, commentariis: cum illa, "*via hac, securitati suae principem sine suppliciorum atrocitate et aliorum odiis melius prospicere docuisset, si aut in villam et oppidum, aut in insulam concluderet aliquem, non modo absque pecuniae et seruitiorum copia, sed etiam cum custodia: — quis enim hominem metuat nudum, priuatum, in medio imperii versantem et armis Principis circumseptum?*" Hac mulierculæ calliditate, quanta multorum bonorum innocentiae perniciēs fuit parata! Inde enim sub malis principibus *plenum exiliis mare, infecti caedibus scopuli*: ut Tacitus Hist. I, 2. Ab hoc inde tempore *relegatio* et *deportatio* ad certa genera constituenda frequentari coepit; relegationis quidem poena mitior, non modo libertate (ciuili puta), sed et ciuitate seruata, ita ut manerent omnia integra, salua quoque plerumque bona; at depor-

deportato ademta ciuitas, adeoque iura quae ex ea proficiscuntur; relicta tamen libertate; nam seruitutem non irrogat deportatio; quam tamen et ipsam amittebant, qui *ad metalla aliaue opera publica erant damnati*: poenae quidem genere ad remp. utili, modo non arbitrio iudicis aut principis relictum fit. *Exilii* nomen, modo latius, modo angustius acceptum, tandem proprie de deportatione adhiberi coepit; ita, quod vel ex notis Ouidii versibus constat, alius fuit exul, alius relegatus *d*). Deportatio poena erat capitalis, et capitis deminutio media. Verum haec vel tironibus nota. Videamus de subtilitate caussarum ac generum, quam in genus poenae, tam simplex, induxit principum cupiditas aut Iurisconsultorum calliditas.

Relegationem quidem multis modis, imprimis locorum ac temporis diuersitate, laxari vel ad-

S 5

stringi

- d*) Hinc interpretatio legum pro repugnantibus habitarum petenda. Marciani est altera L. 5. D. de interdct. et relegat. et deport. altera Vlpiani ibid. L. 7. comparato Theophili loco supra memorato: de quibus post tot virorum doctorum disputationes videndus Cannegieter (Obff. J. R. I, 8.) Breuiter res sic expediri posse videtur: Vlpianus *duo genera relegatorum* constituit; excludit adeo deportatos; at Marcianus latiore vocabulo *exilii* vitur: *Exilium triplex est: aut certorum locorum interdctio* (quod relegationis genus est et alio modo fuga lata dici posset cf. loca ap. Noodt Probab. J. III, 3.) *aut lata fuga, vt omnium locorum interdctatur praeter certum locum* (h. fugatus est late, ab omnibus aliis locis, dum in vnum oppidum vel terram est inclusus, seu relegati seu deportati nomine), *aut insulae vinculum, id est, relegatio in insulam* (est haec deportatio; vsusque adeo est ICTus vocabulo relegationis improprie; nisi aliunde adiectum est).

stringi potuisse obium est. Potuit aliquis interdicti a certa aliqua terra, a prouincia, ita vt liberum esset, omnes alias terras adire; potuit etiam relegari in agrum oppidumue Italiae, interdictus ab omni alio loco; mox et in insulam includi *e*). Potuit etiam Praefes relegare extra prouinciam, non vero deportare in insulam, extra prouinciam saltem sitam: (qua de re ex Vlpiano multa subtiliter tradita sunt in D. h. tit.) At enim grauius aliquid addi coepit in deportatione, qua aliquis in insulam non relegatur, sed *deportatur*, naui puta, vnde nomen poenae subnatum esse probabile fit; quod ciuitate priuatum reum, et quidem in perpetuum, et bonis publicatis, custodia quoque apposita, declarabat. Quas immanis supplicii notiones vnde tandem ortas et ductas esse putabimus?

Vulgo creditum est, *in locum interdicti ab aqua et igni successisse deportationem*. Immo vero *deportationem accessisse* et cum eo coniunctam fuisse dicendum erat *f*). Scilicet aliud est, *interdicti a certis locis aut ab omnibus locis praeterquam vno*; aliud *interdicti aqua et igni*, quod idem est atque, interdicti ab omnibus locis ac terris. Cui aqua et igni interdictum est, non habet intra imperii fines quo refugiat; ne itaque in hominum misericordia spem haberet, qua, vt exemplo

e) Itaque *demoueri, summoueri* dicitur aliquis; iussus vrbe, Italia, decedere; *interdicitur* vrbe, agro, prouincia: (v. vel Briffon.), alius *vrbe exigitur, Italia prohibetur*. Cf. Cannegieter l.c. Faber Semestr. II, 5. p. 104. Cf. ad L. 7. D. de interdict.

f) Quod recte viderunt recentiores, et iam Huber. in Digress. III, 9.

plo vtamur, Metellum Rhodii complexi erant, pro-
 viderunt inter bella ciuilia ii, qui in proscriptionis
 tabulis mortem minarentur eis, qui proscriptos domi
 reciperent. Qui metus si nullus esset, fieri vtique
 potuit, vt aliquis ad externos populos, ad barbaros,
 ad Parthos, perfugeret. Additum igitur interdicto
 hoc, *vt insula includeretur* damnatus: vnde toties
 apud Tacitum (vt III. Hist. 38.): *aqua et igni inter-*
dictum, appositumque vt teneretur insula g). Atrociora
 deinceps adiecit principum faeuitia, initio feuerita-
 tis ab Augusto facta V. C. 765. apud Dion. LVI, 27.
 Quum enim audiisset permultos exulum partim
 extra loca, in quae deportati fuerant *h*), commorari,
 alios in iis ipsis delicatius viuere: edixit, “*ne quis*
eorum, quibus aqua et igni esset interdictum, in conti-
nenti degeret, aut in insula vlla, nisi quae ultra L.
millia passuum ab continente distaret; solis tamen insu-
lis Co, Rhodo, Sardinia et Lesbo, exceptis; neue exul
aliquo traiceret, aut plures naues, quam vniam onera-
riam, mille amphoras capientem, et duas actuarias, neue
seruos aut libertos super XX. haberet; ne plus quingentis
millibus numum possideret; minatus poenam et ipsis exu-
libus, et iis, qui contra legem in vlla re ipsis auxilio
fuiissent.” Ab hoc tempore, nomine poenae. nra-
 nente, nouata sunt plurima, cum haberentur rei in
 insulis

g) Ex his illustrandus est Theophilus in loco vexato I,
 16, 2. cum discrimen infert inter deportatum et aqua
 ignique interdictum: de hoc monens: *ὁ δὲ — παντὸς*
εἰρηναίου τόπου: recte vtique; itaque adiecta interdicto
 deportatio in certum locum, in insulam.

h) Videtur enim voc. *ἐξοπισσάσαι* h. l. ad vnum deporta-
 torum genus spectare, et fuisse, qui simpliciter in *in-*
sulam (maris Aegaei aut alterius maris) relegerentur
 aut deportarentur.

insulis asperis, aut verius scopulis, nullo hominum cultu frequentatis, honorum non parte modo adempta, sed omnibus bonis publicatis, vix relicto, vnde ali et necessaria vitae parari possent, ita vt multi fame et inedia enecarentur. Exercita talis immanitas, feruenter etiam quam lex (Iulia de adulterio) iubebat, in ipsam Iuliam Augusti (Tacit. I, 53. Sveton. Octav. 65. Tib. 50.) et alteram Iuliam neptem (Tac IV, 71.) Occurrunt quoque exempla auctae in eodem reo seueritatis, vt in Cassio Seuero, *qui — vt Cretam admoueretur, effecerat; (fuit adeo relegatus in insulam) atque — bonis exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit: (Tacit. An. IV, 21.)* Aliis submissi qui eos occiderent: quorum spectat, quod supra e Tacito memorauimus: *plenum exiliis mare, infecti caedibus scopuli.* Inter remotiora exilia, seu relegationis seu deportationis, fuere Oases Aegypti, quibus qui inclusi erant per deserta Libyae reditum non reperiebant: (vid. Nic. Antonius c. 14, 16. cf. ad L. 7. §. 5. D. de interdict.).

Absunt haec omnia longe a prudentia hac Britannorum nostri aevi, qua non singuli, sed magnus damnatorum numerus, certo consilio, ex publica vtique vtilitate, in insulam, non sterilem et saxosam, vt fame enecentur, sed ad terras cultu frequentandas, non in insulam intra imperii fines, sed in altero orbe sitam, cum spe et poenae exhauriendae et libertatis ciuilis et laetioris fortunae, relegantur. Cuius instituti, siquidem successu sperato haud destitutum fuerit, multae et magnae esse possunt vtilitates, multa ad nauigationem commoda; potest

potest fundamentum esse iactum commerciorum cum insulis per ista maria; potest aliquando cultus generis humani nouus ex hac insula ortum et causas ducere; quid quod, ut Roma a sylo aperto per latrones et fugitios prima incrementa cepisse vulgo narratur, magni post plura saecula imperii per hos deportatos semina iacta esse possant, vnde relegantur in Britanniam iudiciis Cambriensium damnati.

Inter haec, Commilitones, si, in his noui magistratus auspiciis, nominibus infaustis parumque auspiciatis relegationis et aliis vfi esse videbimur: nolimus hoc ad religionem trahi, nec metum animis iniici. Absit omen, nec illud accipimus. Integritas, innocentia, virtus, non habet cur tali superstititione tangi se patiat. Contra fausta quaeuis et secunda omnibus ac singulis ex noui magistratus auspiciis portendi haud cunctanter asseueramus.

P. P. in Georgia Augusta: Kal. Iuniis cIo Io cccxci.

XVII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

HENR. AVG. WRISBERG D.

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA

LIV

IN A. D. XVII. SEPTEMBR. c151cccxi

C E L E B R A N D A

R I T E I N D I C I T

Reges a suis fugati externa ope in regnum reducti.

In ea tempora, Commilitones, vita vestra incidit, quae, miris rerum conuersionibus, inopinatis casibus, consiliis et euentibus fecunda, sagaciori cuique et prudentiori maturam rerum experientiam et vsum parare possunt; expectari itaque a vobis potest, vt, quae patres vestri multa ac varia lectione et auditione per magnam aevi partem comperta in vsum suos vertere solebant, ea vos rerum magnarum casuumque copia et varietate edocui mature in memoriae et experientiae penum recondatis; suppetit quoque nunc rerum gestarum maior et accuratior notitia, quam vnquam alias, et mature fatis; ipsae subdolae calliditatis artes tectae intra breue tempus e latebris in lucem protractae patent. Ea porro
iudicii

iudicii libertas ac veritas est, vt ea prudentia ciuilis, cuius laus malis artibus, improba vafritie et clandestina prauarum machinationum instructione continetur, nunc diris omnium bonorum deuouetur. Itaque, quam patres nostri in caelum laudibus efferebant, Versaliensis consilii ars politica nemini paullo sagaciori nunc magnae erit admirationi a): cum multo maiorem ingenii vim et subtilitatem requiri intellectum sit ad consilia excogitanda et exsequenda, quae veram ac perpetuam, nec paullo post poenitentiam, vtilitatem habeant. Multa porro, quae in praeteritarum aetatum historiis vix semel aut raro commemorata legimus, in hanc, quam viuimus, aetatem magno numero sunt cumulata. Videmus superioribus annis in magno rege, quid in difficultatibus expediendis pace belloque virtus et constantia valeret; vidimus inde alia ex aliis bella fata, vtilitates vanas immensis apparatus quaesitas, consilia, quorum exitus sinistros prudentior quisque facile praeuidebat, alia, virtute ac constantia aduersariorum partim retusa partim elusa. Patere dixeris et his exemplis consiliorum, quibus ad suspectas et molestas aemulorum opes subruendas bella feruntur humanitati detestanda, vanitatem; firmantur enim illae his ipsis difficultatibus; quoniam, ad eas superandas, vires exserere et intendere necesse est; quo fit, vt ipsa illa gloriola, quae ex calliditate ferendarum discordiarum et mouendo-

rum

a) Vtaris verbis Senecae praef. lib. III. Nat. Qu. *Magna ista, quia parui sumus, credimus. Multis rebus, non ex natura sua, sed ex humanitate nostra magnitudo est* etc.

rum odiorum bellorumque concitandorum, quibus frangantur imperia inuisa, petitur, vix habeat quod successu superbiat. Per haec ipsa tamen, quanta populorum excidia facta sunt! quae terrarum vastationes, caedes, rapinae! quot quantaeque calamitates acceptae! victi victoresque pariter viribus exhausti, opibus spoliati, cum nullo ex vlla parte fructu. Et haec tamen habetur praeclara illa splendido nomine fulgens, astutia verius, quam prudentia politica! Verum, vt ab his, quae vnus arbitrio gesta putari solent, ad ea progrediamur, quae plurium consiliis facta videri possunt, vidimus populorum voluntates magnas rerum mutationes consciscere, alio in populo iugum regium prona ceruice recipi, in alio excuti; in aliis libertatem male appeti per factiones, hic milite externo vocato, illic alienis opibus exclusis compressas; maiore prudentia in alio populo turbandis per paucorum opes rebus viam praecludi, licentiae potentium libertatem sapienter legibus temperatam substitui, maiorum autem rerum semina spargi. Pergamus ad alia, quae vita nostra vidit. Litteris superiorum temporum, ex quaestionum subtilium acumine, multa eruditione, verbosa disputatione laudem habentibus, successit disciplina vtilitatem solam respiciens, eoque ea subinde negligens, quibus solidior doctrina innititur; rerum, quas alma parens Natura alit, hominis societatisque humani generis, leges, naturas et rationes, laetamur diligentius esse excusfas et definitas, naturaeque humanae dignitatem vindicatam ab iniuria eorum, quorum interest, habere homines iumentorum loco suis vsibus destinatos.

Effer-

Efferuescere inter haec multorum ingenia in bullas spumasque, nemo mirabitur, qui omnem rerum naturam ita comparatam esse meminerit, vt nisi ex elementorum discordia nulla concordia concentusque rerum coalescat. Verum in his nec ad vltiora progredi nec futura ominari consultum est. Vnum adhuc attingimus, quod etiamnum animos populorum suspensos tenet: post parum feliciter tentatum discessum regis Gallofrancorum ad regni fines, qui tandem nunc expectari possint euentus seu ad pacandas regni turbas, sancita a rege noua imperii formula, seu ad bella ciuilia mouenda, calidis aliorum consiliis, qui vel exterorum armis regem, vt aiunt, liberari et pristino iuri seu licentiae restitui volunt. Alienum esset a dignitate et loco nostro, si in his disertis esse vellemus; venit tamen in mentem cogitatio similibus casuum, dum reges aut ipsi e regno profugi, aut a populis expulsi, mox alienis opibus reducti sunt aut in regnum redire tentarunt, in historiis antiquorum temporum; e quibus, agite, seligamus potiores, et quid in iis seu vtilitatem et salubre monitum seu mirationem habere potest, breuiter dispiciamus. Quod si quis lusui haec propiora esse dixerit, aequo feremus animo; nam proludendum nobis est sollennibus anniuersariis; seuerioribus autem studiis ab omni inde tempore et inter omnes populos interdiceri solet festorum dierum hilaritas.

Tentatos igitur regum fugatorum reditus ac reductiones dum in antiquis historiis circumspicimus, aduertemus animos non modo ad ipsos casus et

euentus, verum multo magis partim ad cauffas et confilia, partim ad iuris rationes ac praetextus, quibus vtraque pars aut vfa est aut vti videri voluit. Omittemus itaque ea exempla, quae nude et fummatim tradita sunt memoriae; feiungemus quoque ea omnia, quae cum propofito non arcte coniuncta sunt; non memorabimus reges victos, mox fua recuperantes, nec reges victis a victore datos, ab his eieftos et reductos; nec in populis barbaris difputationis fummam collocabimus, in quibus pleraque geruntur vecordi audacia, feruili patientia. Faciemus itaque et hic initium a Romanis, tanquam ab eo populo, qui in arte imperandi et in iuribus regni finiendis recentium temporum imperiis praeuiffè videri debet.

Et in hoc quis non ftatim meminerit Tarquinii regno pulfi et primo per Porfenam, mox per Veientes et Tarquinienfes a rege compellatos, tandem per Latinos, infaufte euentu tentati reditus! Qua in re tanto maiorem mirationem facit infelix fucceffus, quod regi nec acre ingenium, nec opera ftrenua, nec animi audacia defuit; nam, quod aliorum conatus fimiles retudit, fuit ipforum regum focordia, fluctuans inter incerta animus, confilii inopia, defpectus fuorum. Prima hic eius virtutis, qua imperium orbis terrarum adeptus eft, conftantiae inquam et perfeuerantiae, exempla edidit populus Romanus; actum erat de omni fatorum ordine, quae mox infequuta fuit, fi a Porfena obfeffa et ad vltimum redacta vrbs animo defeciffet. Sunt igitur haec duo, quae diximus, ea e quibus de fimili conatu

conatū iudicium facere et euentum praesagire licet. Nec minus tamen habebant Romani, quod fortunae acceptum referrent, cum populi illi, qui regis reducendi causam susceperant, non iunctis viribus, sed alius post alium, Tarquiniorum causam suscepissent. Coniunctis viribus, et fida societate, si modo ea inter plures qui diuersam quisque ac suam utilitatem respiciunt, esse posset, inualidae noui regni opes facile opprimi potuissent. Praeualentibus enim viribus cedunt etiam fortissima, nec ullus est libertatis amor tam pernicax, qui non maioribus iusto viribus oppressus extinguatur. Hoc vnum itaque est, quod fatale dixeris libertati, si maior vis ingruat; reliqua in manu hominum posita sunt. Iam quae ab vtraque parte, et Regis fugati et Romanorum qui eo eiecto libertatem tutabantur, pro causa tuenda dicta sint, etsi memoriae traditum non est, licet tamen ea partim ex ipsa re assequi, partim operae pretium est videre, quae Livii et Dionysii iudicio causae inferuissent. Et Romani quidem iniurias, caedes, facinora, iure conquerebantur: at Tarquinius, ut sui reducendi consilium caperent, Vejentes Tarquinienesesque his maxime mouebat, quod *eiusdem esset sanguinis; "alios peregre in regnum Romanum accitos, se regem, augmentem bello Romanum imperium, a proximis scelerata coniuratione pulsum; — patriam se regnumque suum repetere et persequi ingratos ciues velle; ferrent opem, adiuuarent; suas quoque veteres iniurias ultum irent, totius caesas legiones, agrum ademtum"* (Liv. II, 6.) Porfenam autem Clusinum regem Tarquinii orabant: "*ne se oriundos ex Etruscis, eiusdem sanguinis nominisque, egentes exsulare pateretur;*

nunc monebant etiam, *ne orientem morem pellendi reges inultum sineret; satis libertatem ipsam habere dulcedinis; nisi, quanta vi ciuitates eam expetant, tanta reges regna defendant, aequari summa infimis; nihil excelsum, nihil quod supra cetera emineat, in ciuitatibus fore. Adesse finem regnis, rei inter deos hominesque pulcherrimae.* Rationes a cognatione gentis ac stirpis, a suspicione ac metu, ne alii reges similem fortunam experiantur, a prudentia petitas auditis; de iure nihil. Atqui poterat afferre rex Tarquinius meliora: extenuare Sexti flagitium, legibus reum iudiciisque permittere, reip. opes sua opera egregie auctas ostentare, si qua acta sua sinistra essent accepta, se ad rationem reddendam esse paratum, posthac se in legum obsequio fore. Et ad hunc fere modum scenam instruxit Dionysius (lib. V, 4); legati enim Tarquiniensium Romam missi in Senatu verba fecerunt: “Tarquinium postulare, vt data sibi fide publica cum paucis venire liceat, primum quidem in Senatum, quemadmodum est aequum, deinde vero, si hoc a Senatu impetrarit, tunc etiam in concionem prodire; rationem redditurum omnium, quae gesserit ab eo tempore, ex quo regnum sit adeptus, iudiciumque totius populi Romani subiturum, si quis se accusarit; Vbi vero se purgarit, et omnibus probarit, se nihil exilio dignum perpetrasse: si ciues regnum sibi restituerint, denuo, quibus conditionibus voluerint, se regnaturum; Quod si regium dominatum amplius noluerint vt antea, sed aliam reip. formam constituere maluerint: manentem in vrbe, patria sua, et in ea familiam suam habentem, aequo cum ceteris ciuibus iure

iure vsurum.” Haec si Tarquinius pro se dixisset, annon aequa dixisse videri debuisset? Verum in causis similibus non dicta fidem faciunt, sed dicentis mores et ingenium.

Iidem Romani, suae libertatis tam acres vindices, admodum iniqui fuere aliis populis libertatem suam vindicantibus. Scilicet grauissima fere feruitus solet imponi aliis ab iis qui sua libertate gloriantur: quod vel suo exemplo docent Britanni. Neque itaque Romani reges a popularibus suis ob iniurias et flagitia expulsos reducere cunctati sunt. De Ptolemaeo reducendo quanta Romae certamina fuerint, ex multis Ciceronis locis memoria tenemus. Iam antea ad occupandum regnum Alexandrum Physconis f. quem a Mithridate captum receperat, miserat Sulla (Appian. B. C. I, 202). Diuersus est alius, item Alexander dictus, idemque Ptolemaeus Philadelphus, quem a suis eiectum reducere frustra allaborauit Caesar (Suet. 11. Cic. in Rull. II, 16. 17). Priuatas vtilitates sectabatur vterque; fraudem vero et iniuriam Antiochus Epiphanes, rex Syriae, in reducendo Philometore, quem in sua potestate habebat; volebat enim regem in perpetua tutela, regnum in sua manu retinere; arma itaque Aegypto intulit, vnde retractus est legationis Romanae, in qua Popilius erat, auctoritate: praetexebat Romanus societatem et amicitiam cum rege Aegypti factam. Diffidiis nouis aliquot annis post inter fratres ortis Philometor a fratre pulsus Romam venit; quem Senatus ita remisit, vt per legatos concordiam inter fratres redintegraret. At

nobilior his est deductio Auletæ, ignauissimi regis simulque crudelissimi. Is a suis, quos tributis exhauserat vt suam luxuriam pasceret, regno expulsus ad Romanos confugit, a quibus socius et amicus fuerat renunciatus (Svet. 54. Dio XXXIX, 12). Senatus, si iustitiam sequi volebat, belluinum hominem vrbe abigere debebat; saltem anniti, vt, si reditum ipsi pararet, feuerioribus legibus obstrictus in nullam licentiam ac libidinem effreni animo ferri posset. Attamen vix alio tempore tam manifestum factum, quantopere a prisca aequitate et abstinentia descuiissent Romani. Corrupto per opes effusas Senatu rex est admissus; Alexandrinis legatis, ad eum accusandum Romam missis, per sicarios sublati, partim deterritis aut pecunia corruptis, corruptis mox iudiciis, factum tamen scitum, vt cum exercitu reduceretur; intercessit Cato Trib. pl. producto oraculo Sibyllino; re infecta Roma profectus rex tandem ingentibus praemiis Gabinium, perditæ audaciæ hominem, tum Proconsulem Syriae, permouit, vt cum armis se in regnum reduceret; neque Aegyptii duobus praeliis a Romanis fusi obsequium detrectare potuerunt. Nihil hic de iure, nihil de aequitate, quaesitum esse videtis. Patet tamen et hoc exemplo, nullum libertatis tuendæ studium satis validum esse, quo minus maioribus viribus succumbat (Dio XXXIX, 12 sq. 55 sq.). Etsi fatendum est Alexandrinos multum in se desiderari passos esse animi prudentiam et constantiam, quam libertatis vindicandæ ausum requirit, quippe qui aduersus Gabinium moenibus vrbs educti, cum castra vallo atque fossa cingere iuberentur, vniuersi succla-

fulclamarunt, ut id opus publica pecunia faciendum locaretur (Valer. Max. IX, 1, ext. 6). Non poenitebit apponere, quae de eorum ingeniis Dio narrat (c. 58): *Alexandrinis quidem, inquit, ad audenda omnia satis est animorum, naturaque sunt ad effutienda, quaecunque in animum venirent, promptissimi; iidem vero ad bellum eiusque pericula omnium ineptissimi; quanquam in seditionibus, quae apud eos et frequentissimae et maximae eueniunt, ad caedes subinde deueniant, vitamque in flagranti contentione nihili ducant, quin mortem prae ea velut bonum quoddam inprimis expetendum sectentur.* Conueniunt cum his aliorum iudicia, inprimis Ammiani (XXII, 11.), et testatum faciunt, factionibus et bellis ciuilibus exortis hominum ingenia odiis, iris, ipsisque rerum euentis ita saepe mutari, ut ab indole sua et more profus discessisse videantur, neque adeo opinioni de eorum ingeniis vulgo susceptae bene consilia attemperari.

Reges suos Parthis reddere aliquoties studuere Romani. Idem Gabinius, ad Mithridatem ab Orde fratre regno deiectum reducendum profectus, mox opiniores praeda ex Ptolemaeo reducendo obiecta auocatus est (Dio XXXIX, 56). Octavianus Tiridatem a Phraate eiectum remisit, Tiberius Vononem, Phraatis filium inter obsides habitum, (Tacit. II. Ann. 4, 58.) et aliquanto post alium Phraatis filium Phraatem, eoque in via mortuo, Tiridatem (ibid. VI, 31. 32), Claudius autem Vononis filium, Phraatis nepotem Meherdatem (XI, 10. XII, 11 sq.). Non memorabimus reges et dynastas Asiae ab iisdem Romanis modo regno exturbatos, modo in regnum

reductos. Nihil in his nisi ex temporum rationibus actum, et per artes regnandi, quibus utilitas quaeritur, plerumque parum consulto, iusti ratio nulla habetur, nisi ut illud per ludibrium praetexatur ad plebem aut ludendam aut vexandam et spoliandam. Quod si regibus bella gerenda essent non nisi viribus corporis sui, suae fortunae opibus, sui que capitis discrimine: liceret sane pro lubitu alterum alterius regis causam suscipere; enimvero si ius fasque non est reges bella mouere nisi pro populorum salute et incolumitate, quandoquidem illa populorum opibus et sanguine geruntur: multa in considerationem veniunt, antequam pronuntiari possit, num regis exteri causam bello defendendam iure suscipiat rex alius; stirpis enim communitas, regii nominis et cognationis reuerentia, necessitudo, amicitia, ad arma pro altero mouenda valere non possunt, si modo, id quod ius fasque est facere, populi ratio habetur; nisi alia grauiora accesserint, quae incolumitatem et salutem ipsius populi ac regni attingunt.

In Graecis historiis pauca esse, quae ad hoc argumentum faciant, facile intelligetis, si populum populari statu plerumque usum esse memineritis. Est tamen in heroum vita nobile illud bellum Thebanum nulla alia de causa susceptum, quam ut alter fratrum regno per iniuriam depulsus Adrausti foceri et fociorum ope in regnum restitueretur. Valuit adeo iam tum affinitatis nomen ad reducidos reges. Serius exemplum est, ex antiquioribus tamen, Pisistratarum expulsoꝝ ab Atheniensibus. Iam de
Hippia

Hippia reducendo Cleomenes Spartanorum rex consilia agitauerat, homo ferocis et immanis ingenii, nullo iusti et aequi respectu; postquam ea nullum effectum habuerant, ad Persas Hippias confugit. Ab Artapherne Ioniae Satrapa eum recipere iussi Athenienses adeo ira exarserunt, ut Ionibus nouas res aduersus Persas molientibus classe suppetias mitterent, Sardesque incendio delerent. Mox inter causas expeditionis a Persis in Graecos susceptae putes et hanc fuisse, ut Hippias reduceretur; saltem Hippias Persas Marathonem adduxit (Herod. VI, 102). Tyrannos a ciuibus se in libertatem vindicantibus expulsos nouimus multos, nonnullos etiam vi suam dominationem recuperantes, ut Dionysium iuniorem; at tyrannos in ullam Graeciae ciuitatem reductos non meminimus. Est tamen aliud quod in Graecis historiis haud raro memoratur, exules in suam ciuitatem vi externa reducti. Inprimis Spartani hoc in artibus dominationis habuere, ut in ciuitatibus populari statu utentibus magistratus constituerent ex optimatibus, in quorum manu resp. esset; qua quidem iniuria et insolentia intolerabilior cogitari potest nulla, cuius nec ius nec obtentum habuere alium praeterquam principatum inter Graeciae ciuitates *b*).

Iam

b) Adeo populus libertatis studium acerrimum prae se ferens seruitute oppressit alios, etiam populares suos, indignissima. Amplexi erant Spartani hoc institutum mature; (Thucyd. I, 19.) maxime tamen in id incubuere post pacem Antalcidae (Xenoph. H. Gr. V, 2 sq. Diod. XV, 5). Arrogarunt sibi hoc idem iuris in Athenienses; pace concessa, ut legibus suis vterentur, mox

Iam vt ea, quae modo memorata penitius inspicienti se offerunt, vniuerse subiiciamus, duo maxime in oculos incurrunt: primo, raro prosperos successus horum conatum ad reges pulsos reducendos fuisse. Et est in promptu caussa: regibus aequis et prudentibus tale infortunium vix vnquam accidere potest. Vtantur reges aequis et iustis consiliis, non habebunt vnquam quod metuendum sibi esse putent; non nisi ad extrema redactum vulgus onus intolerabile excutit. At regum fugatorum mores fuerant inuisi; ipsi aut impotentes et crudelēs, aut ad infames libidines proiecti, aut ignaui et stupidi, seque et sua permittentes perditis hominibus sibi assentantibus. Alterum, quod mireris, est, quod tam pauca in antiquis scriptoribus reperias super grauissimis iuris gentium et imperiorum quaestionibus. De regum expulsionē nusquam ita narratum vidimus, vt, quid iure an iniuria factum esse putaret scriptor, appareat. Nusquam quaesitum vidimus, regno diffidiis internis districto fasne vicinis sit interponere se alienis et iis immiscere se, exemplo quod nemo in se ipsum statuere velit. Si ab alterutra factione sunt appellati: caussa videri potest magis idonea inferendi se rebus turbidis; si tamen aequi et iusti esse volent, non nisi caussa ante diligenter cognita; sin ab ipso rege aduersus populum:

Lysander magistratum XXX virorum instituit et exules in ciuitatem recipere iussit: Diod. XIV, 4. 5. Apud Xenophontem (lib. II, 2, 10) videri potest hoc statim ipso foedere iniunctum; sed recitat hic conditiones ferius adiectas. Verum hoc doctē iam exsequutum esse videmus Schneiderum, virum doctiss. in noua editione Hist. Gr. l. c. ad §. 22.

lum: ante omnia dispiciendum erit, vter iniuriis alterum laceſſiuerit. Hoc aut ſimili modo putetis veteres ſcriptores de his ſtatuiſſe c). Nec tamen, praeterquam in Tarquinii cauſſa, in alicuius ſcriptoris iudicium incidimus. Multo minus edocuit nos antiquitas, duobus regnis foedere iunctis ad depellendas mutuo iniurias ſibi illatas, ſpectetne illud foedus etiam ad diſſidia inter populum et regem orta, vt regi, a quo populus ſecefſionem fecit, auxilium ferre alter rex iubeatur, et quidem ſine omni iuſti et aequi reſpectu, nec diiudicatione facta, ſuane culpa odia et iras ſuorum is in ſe concitauerit. Romanos quidem ſuperſediſſe in cauſſis Ptolemaeorum ab omni tali cognitione, ſupra vidimus. Enimuero Romanos, non magis in cauſſis regum et populorum inter ſe, quam in iis, quae cum exteris ipſi peragerent, aut iuſtitiae aut libertatis, ne quidem iurium humanitatis, rationem habuiſſe, fatendum eſt; iura putabant ſibi nata, libertatem tantum ad ſe ſpectare; reliquo generi humano ſeruitutem pro conditione naſcendi eſſe impoſitam. At, ſi de iure populorum tam parum fuere ſolliciti, artes et cauſſas, quas Europae reges praetexunt ſuis conatibus immiſcendi ſe in res aliorum regnorum, ne noſtra aetas ſe ſolam ſapere putet, notas ac tritas habuere omnes: modo ſocietatis et amicitiae iura allegando, modo alterutram factionem fouendo, ad res componendas operam ſuam pollicendo, modo ſuae incolumitatis metum cauſſando. Quid? quod ipſas religio-

c) VATTEL *Droit des gens* liv. II. ch. 4. pag. 126 ſq.
DE MARTENS *Droit des gens de l'Europe* III, 2, 61.
pag. 88.

religiones et Cylonium scelus nondum expiatum inter causas belli in Athenienses mouendi retulere Lacedaemonii (Thucyd. I, 126). Fiunt pactioes super alienis regnis ac prouinciis, spoliantur reges ex condicōto, transigitur de hereditate, in quam neutri ius erat, renuntiantur qui regni habenas capeffant nullis populi suffragiis lecti. Licet itaque hoc faltem gloriari, iuris quidem, si non vfu, cognitione tamen, nos priscis praestare; in prudentia autem ciuili, seu astutia, nihil habere tempora nostra, quod antiquitatem eis posthabendam esse putemus. Obseruatu dignum est, quod tentata frustra Tarquiniorum reductione et ex pactioe deposita, Romam haud cunctatur Porsena pro libera ciuitate habere, etsi Tarquiniis adhuc uiuis et videntibus; et venerunt in censum liberorum populorum Romani sine omni confessione, immo cum refragatione Tarquiniorum. Hoc idem exemplum Romanorum docet libertatem populi ratam et validam esse posse, etiamsi is, qui antea populo imperauerat, eam ratam habere et imperio se abdicare noluerit: qui STECKIO (*Versuchen* VIII. p. 49) vnus videbatur esse modus, quo populus vere sui iuris esse et haberi possit. Atqui Stuartia gens nunquam se imperio abdicauit nec libertatem Britannorum ratam habuit; quin potius frequenter, vt circa tempora pacis Aquisgranensis (v. *Mercure hist. et polit.* 1748. To. II. p. 215. 488) litteris publice missis et inter acta Europae publica relatis contradixit, de iure suo sibi cauit, et de iniuria facta cum multa obtestatione est conquesta. Sufficit multis ad recuperandum regnum frustra tentatis nihil esse effectum. Est et hic praescriptio
aliqua

aliqua factioni par et aequalis. Romanorum libertatem plene ratam fecit subsequuta paullo post gentis Tarquiniae extinctio.

Et haec quidem haecenus. Nam reboant in auribus tympanorum et campanarum sonitus, quibus pompae in templum academicum sollennis deductio significetur. Gratiae agenda sunt Deo O. M. propitiumque eius numen exorandum pro re publica ac priuata. Prodibit interpres nostrorum sensuum et verba publice faciet Collega noster,

CHR. G. HEYNE,

paucis proludendi causa praemissis ad dictum illud Simonidis: (apud Ammian. XIV, 6.) *beate victuro ante alia patriam esse conuenit gloriosam.* Rogatos itaque volumus esse vos, quotquot his sacris nostris litatis, Comites Illustrissimi, prosapia, animis ingenii, nobilitatem praeferentes Commilitones, ut bonis votis pro rep. suscipiendis fauere velit. P.P. in Georgia Augusta XVI. Sept. c1o1o ccxci.

XVIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 HENR. AVG. WRISBERG D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM
 IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 LVIDERV M KVLENKAMP D.
 CIVIBVS SVIS
 HONORIS ET OFFICII CAUSA
 COMMENDAT
 IN A. D. II. IAN. clō 19 cccxiii.

Iudiciorum de vniuersitatibus litterariis recognitio.

Duplex est congratulatio, Commilitones, quam ad vos afferimus, faustorum auspiorum vtraque, altera noui anni, quem bono cum deo ingressi sumus, altera muneris et magistratus academici, qui, per vices semestres mandari solitus, transibit nunc ab eo, cuius nomen praescriptum est, ad virum summe Rev.

LVIDERV M KVLENKAMP D.
 cuius grauitatem, industriam ac vigilantiam, cum iam olim eodem munere gesto cognouerimus, vestram
 autem,

autem, Commilitones, modestiam ac verecundiam per superius semestre sine offensione exactum vos approbaueritis: licet sane et de hoc, quod nos excipiet, tempore bene augurari. Est enim facilius bene constituta retinere, quam prolapsa restituere. Faxit deus O. M. vt consilia ad vtilitatem publicam priuatamque inita per hunc quoque annum felicem successum habeant! id quod vestra potissimum virtute nos consequuturos esse speramus; si legum obsequio, morum integritate et honestate, bonarum litterarum studio, bonae famae et laudis amore, inter vos certabitis. Nos vtique, vt officio nostro ac fidei satisfacere videamur, religiose curabimus, neque vnquam animo dimitemus, qua statione locati, quo sacramento adacti simus, quae nos, vbi summus imperator vocauerit, militiae praemia maneant. Ad magistratus insignia in successorem transferenda die crastino, per hoc ipsum edictum concione vocata, verba fient vtrinque simulque bona vota pro fausto ac secundo rerum nostrarum cursu. Vt itaque nouum magistratum deducere et frequentia vestra in officio hoc peragendo ornare velitis, id a vobis, Commilitones, seu stirpe et gente, seu ingenio, doctrina, omnique virtute florentissimi, ita impetratum esse cupimus, vt vestrae humanitati vestroque in nos amoris imputari illud a nobis possit.

Cum autem ex more academico haec nostra sollennium crastinorum nuncupatio non sine praefatione aliqua aut epilogo recte fieri possit: seposito argumento doctiore, quod ad manum forte esset, agite arripiamus aliud, quod magis populare sit,

ex

ex ipsa vita rebusque, in quibus versamur, petitum. Quid vero inter nos, qui in studiis et in vniuersitate litteraria viuimus, tempestiuus et accommodatus, quid cum studiis ac curis nostris coniunctius, esse potest, quam vniuersitatum litterariarum indoles et natura, bona ac mala, laudes et reprehensiones, inprimis in hac quotidiana iudiciorum vanitate ac temeritate, iudicantium autem inscitia et illiberalitate: cum tamen vix esse possit institutum aliud, de quo iudicia vt ferantur explore et considerate, magis in votis habendum sit; nullum, de quo in tanta rerum, quas illud complectitur, et caussarum diuersitate, tam varie iudicari possit; nullum, in quo sint tam multa cum ipsa naturae rerumque humanarum fragilitate et imbecillitate coniuncta, vt vitia quidem animaduertere facillimum sit, etiam minus sagacibus ingeniis, remedia autem reperire aut adhibere difficillimum.

Nihil itaque esse potest desiderabilius, nihil exoptatius, quam vt multi acuti et graues viri rerum vsu et experientia instructi curas et operas suas in hoc conferant, vt vniuersitatum litterariarum consilia et caussas, naturas, vicissitudines, incrementa, decrementa, inquirant, quidnam illud sit, quod mutatis temporum rerumque rationibus minus conveniat, et qua cura et prudentia melius certis consiliis attemperari nonnulla possint. Quod si nullum est institutum humanum, ne legum quidem et rerum publicarum, quod non simili opera indigeat, vt cum temporum decursu noua perlustratio ac recognitio eius habeatur, emendenturque ea, quae
in

in vitium abierunt; perficiantur autem alia quae tantum inchoata erant: faciendum id vtique est tanto magis in iis, quae, ab antiqua origine aut profecta aut ad simile exemplum informata, per temporum successiones, vicissitudines et rerum hominumque mutationes, siue ab antiquo ita desciverunt, vt a recto deflexerint. siue in iis, quae post tantas rerum conuersiones non conueniunt, antiquum incite retinent. Iam autem vniuersitates litterariae habent instituta sua, leges et iura, ex iis aetatibus, quibus conditio vitae et reipublicae erat longe dissimillima. Per corporum et collegiorum iura isto tempore nihil non constituebatur, ipsae religiones ac sacra in manu certorum ordinum erant; quid mirum si litterarum quoque profitendarum ius certis corporibus in collegia dispertitis fuit datum? Nec vero alio modo ista aetate litterae renasci et efflorescere potuissent. Cum temporum rerumque progressu, reip. statu mutato, sacris imprimis emendatis, multa iam in melius sunt mutata, alia vt mutari recte possint, in votis est habendum; at cum his alia bene fundata labefactare velle, parum consultum foret; imprimis cum ipsa remedia, quae adhibenda sint, nec malum omnino sint sublatura, et alium praeterea morbum illatura. Facite enim tollantur ex academiis et aboleantur simulacra haec disputationum et examinum, de quibus multi conqueruntur; facite cesset summorum in disciplinis honorum et iurium conferendorum mos: quid tandem habemus, quod in eorum locum melius substitui possit, vt respublica de ciuium suorum ingeniis, doctrinis et profectibus

iudicet? At feueritatem maiorem defideratis? Scilicet ea in aetate, in qua luxu et mollitie relaxata disciplina domestica in publicam ita iam se infinuauit, vt feueriora iudicia pro iniquissimis sint habituri plerique. Concessum est temporum necessitati, vt latini sermonis vsus in disciplinis tradendis et discendis remitteretur: quot et quanta detrimenta ea res litterarum studio ipsique rei publicae attulit! Abiiciamus omnem docti sermonis vsus: ita tandem de studiis feuerioribus actum esse videbimus. At remedia circumspicienda sunt! Vtique, si corpora contacta remedia ferunt, quae ad morbum repellendum fatis efficacia sint. Quod in academiis nostris iuuenilis aetatis custodia tantum non omnis sublata est; quod ad disciplinae paternae indulgentiam iudicis et magistratus feueritas est reuocata: multa magnaue damna rei litterariae et publicae infixit. At praecipite consilio mutare talia velle, imprudentis hominis esset. Expectandae sunt temporum aut vicissitudines aut opportunitates, quibus vni vel alteri malo occurri possit. Verum fatis multa de his dicta sunt a viris doctis, qui de vniuersitatibus litterariis scripserunt; inter hos principe loco fuit b. noster Michaelis; alia in recensibus nostris litterariis, quoties librorum huius argumenti acta est censura. Quaestio quoque proposita fuit a Societate R. Scientiarum de Vniuersitatibus Germaniae litterariis, earumque constitutione et conditione, commutationibus et progressionibus ad perfectiorem indolem et statum; ad quam quaestionem grauissimam vtinam homines illi, qui sibi in vniuersitatum litterarum censura tam mulum arrogant, sui

fui iudicii et acuminis documentum aliquod proponere voluissent! At illi malunt anicularum instar federe, super rebus parum exploratis multa effutire ac nugari, fabellas illiberales illiberalibus commentis onerare, [et non censoris, sed, modo scurrae modo quadruplatoris persona sumta, calumniari ac conuiciari.

Dicat aliquis, ad nouam omnino formulam, quam ipsa litterarum et disciplinarum mutata facies, incrementa, et vicissitudines rerum postulant, refigendas esse litterarias vniuersitates; tollendas esse eas, quas vocant, Facultates; esse enim valde diuersas nunc litterarum stirpes ac familias subortas. Récte; modo aut in harum constituendarum rationes, saltem internas, consentiant viri docti; nam in externis, quae a studiorum consiliis vtilitatibus et finibus petuntur, multo maius dissidium est; sunt quoque ipsa haec pro locorum, temporum et hominum diuersitate, diuersa. Tum vero ista, quam requiritis, formula noua haberet forte locum in vniuersitate litteraria noua condenda, et quidem ea, quae suis ipsa opibus satis pollens non metuat in contemptum venire ipsa hac descriptionis suae nouitate, praefertim, si nec in hac ipsa nouitate constituenda virorum doctorum ac prudentium iudicia consentiunt.

Iam si a rerum summa et toto genere in rem praesentem venimus, et vniuersitates litterarias paullo diligentius consideramus: incredibile est, quot et quantas difficultates habeat omnis mutatio in iis, quae per leges et iura semel constituta sunt. Nulla

est vitii emendatio, quae non aliquam iniuriam faciat. Habet vniuersitas litteraria multas partes, quae cum aliis reipublicae partibus coniunctae sunt, habet ipsa et continet partes inter se valde diuersas et alias ab aliis administrandas; disciplina academica quot quantisque vrgetur difficultatibus ac molestiis! tum publica negotia, quae ad politiam referri solent, quam multa ab ipsis ciuitatibus, in quibus academiae constitutae sunt, a ciuium iuribus, a libertatis respectu, ab ea, quam iuuenilis aetas sibi postulat, indulgentia, ab innumeris caussis aliis proficiscuntur, quae aut officiunt, aut obstant aut interpellant! Inter haec tamen, ne iis vnice vacare animos posse putes, praecipua cura danda est cum ipsis litterarum studiis, tum ea profitentibus ac discentibus; paranda sunt subsidia studiorum, adminicula, instrumenta; ad haec omnia sunt erogandi sumtus, colligendae copiae et opes aliis reip. partibus non minus necessariae; quae si non suppetant, pro nostrarum rerumpublicarum seu paupertate seu impensarum faciendarum nimis magna mole, omnis concidit perficiendarum aut emendandarum rerum ratio. Eant nunc, qui tam aspere castigant academiaram instituta, si qua parte laborare videri possunt, atque ante omnia sapientibus consiliis sumtuum erogandorum yenas nouas rimentur, viasque patefaciant.

Cum praeterea non vnum fit academiaram genus, non vna institutio: habet vna quaeque bona aliqua et mala, ex ipsa constitutione, siue quatenus suis legibus regitur et suis redivibus alitur, seu quate-

quatenus collegiis maioribus, imprimis ecclesiasticis, obnoxia est, seu alia ratione et cura administratur. Quam diuersas naturas habent eae, quae exterorum frequentiam non desiderant, ab iis, quae ab exterorum hospitem concursu frequentiam expectant! habet vtrumque genus et bona sua et mala. Latius patent haud dubie vtilitates, ad litterarum quoque expolitionem, earum academiarum, quae ex omnibus vndique terris et doctorum et audientium coetus cogunt; at eadem illae nec disciplinae seueritatem admittunt tantam, vt singulorum erroribus mature ac strenue satis occurri possit.

Quam multa in his occurrant, quam varia, alia ex aliis nexa, inter se dissidentia, vix in vnum complexum cogenda, videtis, Commilitones; videte nunc et hoc, an illi, qui vniuersitatum litterariam censuram agere solent, de his et infinitis aliis, quae in considerationem veniunt, vnquam cogitarint? et an illi vsu rerum et experientia instructi, diligenti contemplatione ac deliberatione adhibita, ea, quae accuratiore rerum inspectione et meditatione perspexerint, in medium afferant. Res est etiam tenuioris et forte obtusioris ingenii, in omnibus iis, quae ad regna ac ciuitates spectant, animaduertere ea, quae vt melius constituta sint in votis habere licet; at enim longe maiore acumine et ingenio opus est ad perspiciendum, quatenam illa sint, quibus effectum sit vt haec nec melius constituta sint nec constitui possint; quae remedia, si salutaria et efficacia ea esse volumus, sint adhibenda, vnde ea sint expectanda, qua cura praeuia, qua

manu, qua prudentia sint adhibenda, ut vim et effectum habeant, neue ea, quae facta tecta esse volueris, altera ex parte grauiorem ruinam trahant. Omnia autem haec, ut generali aliqua sententia et consilio vniuerse facile in medium possunt proferri, ita in singulis causis nouas ac proprias habent difficultates, impedimenta et obstacula.

Cum his tamen nolumus inficiari, esse multa in academiis, quae et emendanda sint, et siue publica auctoritate seu priuato consilio, cura ac religione, emendari possint; esse porro magnam gratiam habendam iis, qui de his publice monent, latentia vitia patefaciunt, vlcus vetustum aperiunt, morbi medelam indicant. Magnum utique beneficium vitae nostrae affert haec publice monendi et castigandi libertas: quae ne vnquam nobis eripiatur, etsi plures male quam bene ea utantur, diligenter prouidendum est. Enimuero nec animis dimittendum est, multo magis castigandum esse eum, qui, censoris publice persona sumpta, cum Nestoris aut Vlyssis prudentiam praestare debeat, Therfiten agit, et vociferando, conuiciando, calumniando, se partes suas egregie expleuisse sibi videtur. Annon flagitiosum est, cum nullam operam dederis ut res diligentius quam ceteri inspiceres, cum nullam meditationem et considerationem adhibueris, prodire in medium et modo animi leuitatem, modo incitiam, modo stuporem, modo malitiam tuam testatam facere? de rebus vtilibus vtiliter nihil monere, de rebus grauissimis nihil satis compertum habere, leuissimam famam aut fidem alienam sequi,
id

id tantum agere, vt adspergas labem iis institutis et viris, quorum dignitatem et auctoritatem vel vtilitatis publicae caussa omnes boni intactam esse volent!

Ne vero declamatorio more, quo illi vti solent, et ipsi haec enuntiasse videamur: attingamus capita nonnulla earum rerum, quarum reprehensionem facere solent multi aut indocte aut inique aut imprudenter: vt his exemplis muniantur iudicia vestra, Commilitones, aduersus iuuenilem leuitatem et petulantiam, qua exultare multos nostis. Et primo quidem loco desiderantur multa, quae in academiis esse nec possunt, nec debent, si ea bona adesse volumus, quibus academiae censentur. Aulicorum hominum elegantiam, facetias, dicacitatem in circulis, magnorum coetuum celebritates, conuictus, conuiuia, vsus quotidianos, ex vniuersitate litteraria exulare nemo conqueretur rerum fatis intelligens; actum de ea esset, si haec ac similia vitae academicae essent proposita; quod in votis habemus, est vt rusticitas, importunitas, proteruia absit. Si a professoribus expectatur et iure meritoque postulatur, vt et officiis suis peragendis et litteris ac disciplinis suis augendis ornandisque vacent: quomodo ab iisdem expectari potest, vt in circulis otiosorum hominum bonas horas consumant? haud enim facile sermones de rebus grauibus aut doctis cum iis habeas, qui plerumque de hac solitudine et infrequentia conqueruntur; quid? quod si cum iis ad te commeantibus in confabulationem descendas, praeter rumusculos populares et gerras iuueniles inanesque, nihil habent vnde sermonum vices

sustentent; sin vero ad vtiliora sermonem deflexeris, obmutescunt et media confabulatione abrupta aufugiunt tanquam malo fidere afflati. Vt autem vxores ac liberos in circulos adducant boni patresfamilias, quis fatis sanus postulet, si reputet, esse in iis eosdem illos, qui petulantiae suae ac malitiae materiam et alimentum circumpiciunt. bonae omnium famae inprimis muliebris sexus insidiantur, nil nisi ridicula aucupantur, si nulla vident, impudenter mentiuntur, et ementita illa adeo publice libellis editis euulgant? qui, cum ipsi, hominum rerumque vsu destituti, aut sermones ferere aut confabulationes iucundas habere nesciant, criminantur alios, qui extorquendo ex obmutescentibus voculas et strepitus verborum inanes operam perdere nolunt. Adeo iniqui sunt illi censores, vt suam ipsorum tarditatem et insulfitatem in aliorum reprehensiones vertant.

Ea porro, quae sub censuram veniunt, qualia esse putabimus? grauia scilicet et ad reip. academicae et litterariae vtilitates salutaria? Quis enim improbaturus foret, si de nepotibus suarum opum profusis coercendis, de perniciosissimis Iudaeorum artibus e rep. tollendis. de mensae publicae ad pignorandas res institutae rationibus circumscribendis, de luxu minuendo, de sodalitiis euertendis, aut ea quae vera sunt memorarent, aut noui consilii aliquid ac remedii in medium ferrent? a) Quis non curatum

a) [Sunt tamen ex his plura his ipsis annis emendata, quam ipsi tempora ferre videbantur, profundendarum opum impunitate sublata, foeneratorum prauitate coercita, Iudaeorum numero imminuto, sodalitorum, quae omnium academiarum pestes sunt, licentia seu sublata seu repressa.]

tum id velit, vt in popinis et tabernis ciborum parandorum ac coquendorum melior ratio ineatur? vt fraudibus et artibus fordidis eorum, qui hospitia locant, obstruatur? vt cupiditati ac focordiae occurratur eorum quoque, qui cauponariis artibus in ipsis litteris locum esse volunt? Enimuero haec et his similia aut omnino non attingunt lepidi illi homines, aut tam parum explore et confiderate de iis loquuntur, vt, quam imparati ad ea accesserint, qua cum voluntate, facile intelligas. Primo enim vitia ea, quae in paucis locum habent, vbique regnare clamant; tum exempla narrant aut ab hominibus facietis omnino ficta, aut aliorum, qui ingenium calliditatemque ostentare volebant, figmentis obscurata, aut antiqua per iocum inuenta denuo recocta, aut auditu tantum accepta; nihil apponunt sua fide interposita; quae nulla est tum quoque si eam eumentes interponunt, atque interfuisse se aiunt iis quae aliunde auditu acceperant; Eorum autem omnium, quae ad emendanda illa, de quibus tanta cum leuitate pronuntiant, aut vim habere possunt, aut iam fuere adhibita et tentata, qui fuerint successus, aut cur ii non sint maiores aut perpetui, horum omnium sunt ignarissimi; nec vident, pleraque ex iis, quae in reprehensionem cadunt, non academiis posse imputari, sed ex vita publica, ex saeculi ingenio et indole, ex aetatis iuuenilis inconsiderantia, ab ea institutione, quam plerique ex domo paterna secum afferunt, ex imprudentibus parentum consiliis, esse deriuanda.

Ferri tamen haec possint; nam quomodo adolescentulus aliquis, aut qui ei comes additus est, vbi

per aliquot menses, forte vnum et alterum annum, in aliqua ciuitate vixit, et, quod ipsi vel maxime conquiri solent, hominum grauium, vsu et experientia rerum instructorum, adeundorum copiam nullam habuit, rationes rerum, vias, anfractus, transitus, exitus tenere possit? Ferri possit et hoc, quod grauissimarum rerum, de quibus moneri possit, loco leuia et aliena et inepta narrant; modo a scelere et flagitio abstinere vellent! Enimuero solent plerique ex his censoribus, cum de institutis academicis, de vitiis eorum et virtutibus, iudicare professi essent, dicenda ad homines, ad professores, transferre. Iam etsi impudentis hominis est, de viris summis, ad quorum consortium et ordinem ille vix vnquam merito suo sit peruenturus, et quidem de pluribus, quos nec multo et longo vsu cognitos habeat, ipse nec ingenio et doctrina, nec rerum perspicacia et experientia praestans, de iis, inquam, temere et inconsulte iudicium non modo ferre sed et proferre: condonator tamen hoc, si quis ea, quae de viri alicuius doctrina, peritia, dotibus, facultatibus, viribus ingenii animique, ipse sentiat, paullo liberius profiteatur; tametsi his hominibus plerumque parum sunt perspecta, quae in professore laudanda aut reprehendenda sint, ita vt in hoc ordine ea desiderent, seu naturae et ingenii, seu fortunae bona singularia, quae ab hoc doctrinae ac vitae genere aliena esse, nec in censum venire, saltem non omnibus ac singulis communia esse posse recte dixeris; ita vt, si ea adessent quae illi volunt, non meliores sed deteriores haberemus doctrinarum interpretes: At quid censebunt aequissimi quique
de

de eo, qui vitam professorum domesticam rimatur, arcana familiae, quae sancta et intacta esse ipsa humanitas iubet, in lucem profert, quae cum publica vita, cum munere, doctrina, nihil habent commune aut coniunctum! Annon hoc flagitium est compedibus ac flagris vindicandum? An grauius peccat is, qui parietes perfodit, domum spoliat, furatur, rapit? Atqui iste homo in penetralia domus, in sanctuarium patrisfamilias, irrumpit, rem omnium pretiosissimam, bonam famam et existimationem, sine qua ne vita quidem iucunda esse potest, aufert; et aufert patrisfamilias, matronae, filiae familias, ei sexui qui imbellis et inops nihil habet, quo iniuriam a se propulset! quis tandem effractor et expilator grauius damnum vnquam intulit? Quid vero? si hoc ille fecit in iis domibus et familiis, a quibus ipse hospitio ac mensa fuit exceptus? sermonibus familiaribus et confabulationibus fuit exhilaratus? aut ad communes iucunditates, oblectamenta, lusus symphonicos, saltationes, admissus? quid porro, si falsa et ementita narrat? si auditu accepta tanquam quibus interfuerit? si audita in aliam sententiam detorquet, cauillatur? si male accepta truncat, infucat? si, quae otiosi homines excogitarunt, vt aliorum stupori illuderent, tanquam vere gesta narrat? in vulgus imperitum et malignum effert? si scurrile suum aut alterius dictum ingenioso viro tribuit, vt illud auctoritatem ab eo mutuetur, dum ad eius auctoritatem potius eleuandam valeat? quid, si in his fuit, qui omnium rerum egens humanitate et miseratione aliorum sustentatus, mox cum suo vitio commisisset vt hinc discedendum esset,

effet, in eandem domum maledictis faeuiret, in qua fuerat recreatus? Hosne homines auctoritatem aliquam habituros esse putabimus in iis quae de vniuersitatibus litterariis narrant et iudicant?

Nec vero vos, Commilitones, ita statuetis, nec iudicium vestrum similibus calumniis ac conuiciis ita obscurari patiemini, vt aut de nostra aut de alia vniuersitate litteraria secundum illa iudicetis. Quae nos premant incommoda, sentimus et ipsi; attamen et vos testes adhibemus, esse ea plerumque ita comparata, vt mala nostra non pertingant nisi ad eos, qui bonis nostris recte vti nec norunt nec volunt. Ceterum aequo animo ferre possumus, si inuidorum et aemulorum studia et irae in nos insurgunt; praestat, nos habere qui nobis inuideant, quam qui nostram fortunam misereantur. Non ignoramus, omnia mortalia esse fluxa et incerta; at nos, quamdiu in statione erimus, nec arma nobis, nec decora parata, extorqueri manibus patiemur, et, vt Georgiae Augustae gloria quam diutissime nobis superstes sit, summa cum industria et studio annitemur; etsi nouimus esse, in quos illud Horatianum transferas: *Sunt quibus vnum opus est intactae Palladis arces* perpetuis dictis oppugnare, *indeque decerptam fronti praeponere oliuam*, certe parum decoram aut perennem.

Cetera, quae in manu nostra non sunt, providentiae diuinae a nobis mandata sunt; quae etiam per hunc annum nos nostraque incolumia seruabit, etiam inter timores et pericula, quae tranquilli-

quillitati publicae minantur. Non enim desunt nec voluntates multorum nec consilia, quibus cum totius Europae tum Germaniae imprimis status labefactetur: modo rerum gerendarum neruus ne defset; cum tamen et priuatis in rebus id interdum euenire videas, vt proiecta audacia etiam per summam inopiam tententur viribus maiora, metuedum esse apparet, ne, vt in malefartis, si semel conquassata fuerint, ruina ruinam ducat.

Precamur itaque summum rerum moderatorem, vt libertas et incolumitas reip. votis nostris condonetur, tanquam bona praestantissima, quae hanc vitam ornare ac beare possint *b*).

P. P. in Georgia Augusta Kal. Ian. cIo Iocccxii.

b) Gerraei Arabiae, cum Antiochus in eos arma verteret, missis legatis orabant, ne sibi eriperet τὰ παρὰ τῶν θεῶν αὐτοῖς διδόμενα, αἰδίου εἰρήνην καὶ ἐλευθερίαν. Polyb. XIII, 9. p. 455. Haec sunt ea quae nos in votis habemus: *pax et libertas*.

XIX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 L V I D . K V L E N K A M P D .
 C V M S E N A T V
 C I V I V M S V O R V M
 Q V I
 I N C E R T A M I N E L I T T E R A R I O
 I N A . D . I V . I V N I I A N N I H V I V S c l o I o c c x c i i
 R E G I S N O S T R I I N D V L G E N T I S S I M I
 S O L L E N N E N A T A L I T I V M
 I N D I C T O
 C O N S T I T V T A E X E I V S M V N I F I C E N T I A
 P R A E M I A
 O R D I N V M A C A D E M I C O R V M I V D I C I O R E P O R T A R V N T
 N O M I N A
 S I M V L Q V E
 C O M M E N T A T I O N V M
 Q V A E
 A D C E R T A M E N I N A . D . I V . I V N I I A N N I c l o I o c c x c i i i
 A D M I T T I V O L E N T
 A R G V M E N T A
 A B A C A D E M I A E O R D I N I B V S P R O P O S I T A
 P R O M V L G A T .
 M . I V N I O c l o I o c c x c i i .

Natali Regis nostri Augustissimi, Ciues, d. iv. Iunii,
 sollennia rite indicta et habita esse memoria
 tenetis. Verbis e cathedra factis super quaestione:
 cum

cum litterarum inter Gallofrancos magna mutatio partim facta sit, partim sit expectanda, *fitne illa ad litteraturam Germaniae effectus aliquos habitura? quasue utilitates Germanorum litterae ex his ipsis Gallofrancorum litteraturae fatis capere possint?* quam quidem in utramque partem disputationem hoc loco iterare nec iuvat nec attinet; transitum est ad *quaestiones* ab Ordinibus Academiae superiore anno propositas, et pronuntiata sunt *Ordinum iudicia* de iis *commentationibus*, quae ceteris *palam* praeripere visae sunt. Quae quidem nunc publice quoque scripto proponere lex et mos et aequitas iubet. Enuntiabuntur autem illa, uti et antea factum est, ipsis Ordinibus, qui praemia decreuerunt, verbis.

“Propositum fuerat

ab Ordine Theologorum:

ut ex certa, quantum fieri potest, historia exponeretur, qualis symbola ac regulae fidei veteris ecclesiae per tria priora saecula vim obligandi habuerint, quibusque ex fontibus eam traxerint? tum vero ostenderetur, quo fine? quibus mediis? quaue progressionem vis ista saeculo quarto et quinto sensim aucta fuerit, atque ulterius protensa?

“Praeter expectationem nostram contigit, ut argumento, non nimis certe difficili ac subtili, vix ullus ex coetu nobis adducto parem se crederet, atque in certamen, tam multis propositum, prodiret. Sperari nimirum non sine causa poterat, fore, ut ab ipsa quaestionis indole ac natura plures allicerentur, quae cum multis et variis aetatis nostrae studiis intime connexa, atque ita insuper esset comparata, ut, quantum diligentiae in conquirendis
et

et colligendis, tantum etiam iudicio, in disponendis ac proferendis suis momentis, relinqueret: sed vnus tantum inuentus est, quem vel ista, vel laudis ac praemii cupido, satis excitabant, vt labori sustinendo sese submitteret: In hac vero fortuna eo laetius nobis euenit, quod vnus ille talem se ostendit, qui cum pluribus etiam certa cum laude potuisset congregari, si descendere in arenam plures voluissent. Et si enim in commentatione ab ipso oblata, tum quoad cultum orationis, tum quoad artem in collocanda, consilium in distribuenda, ac parsimoniam in congerenda materia, non pauca forsitan a severo censore possent desiderari, eruditionis tamen, sollertiae atque ingenii etiam, tam multa simul et tam praeclara exhibuit documenta, vt digna nostro arbitrio luce publica, adeoque dignus etiam auctor praemio regio videretur.”

Scheda verbis Hilarii inscripta:

Habet non tam veniam, quam praemium, ignorare, quod credas: quia maximum stipendium fidei est sperare, quod nescias.

nomen habuit:

IO. PHIL. KVRZMANN, *Thuringo-Mulhusanus*; idem qui iam superiore anno ad quaestionem super Africa e Geographo Nubiensi describenda secundam palmam abstulerat a).

Ordo Iureconsultorum iusserat

Exponi differentias inter Tutelam et curatelam aetatis, nec non inter impuberes et minores, maxime ratione iurium, quae minoribus sine curatore in iudicio

a) [Praematuris fati anno insequente abreptus est iuuenis vita longiore dignissimus.]

iudicio et extra illud competunt; deinceps ostendi, utrum et quoad haec iura immutata esse censeri possint iure Germanico?

“Traditae sunt Ordini commentationes septem hisce dictis insignitae:

- I. *Non est Teutonico cumulata pecunia cordi;
Nec sibi quaerit opes, sed pulcræ laudis honores.*
GÜNTHERVS in Ligurino lib. III.
- II. *A viris laudatis laudari optima laus est.*
- III. Ὀπότερος δέ κε νικήσῃ, κρείσσων τε γένηται.
HOMER.
- IV. *Sperat infestis, metuit secundis,
Alteram sortem bene praeparatum
Pectus. —* HORAT.
- V. *Aurea cui blando risit Victoria vultu,
Lætitiamque suis fert patriæque decus.*
- VI. *Ascanium surgentem, et spes heredis Iuli
Respice.*
- VII. *Serpit humi cautus nimium timidusque procellae,*
HORAT.

“Palmam reliquis praeripere praemioque digna Ordini visa est commentatio V., cui inscriptum symbolum:

Aurea cui blando risit Victoria vultu &c.

Summa enim diligentia non solum conquisita sunt, quae ad rem pertinebant, argumenta; sed magna etiam iudicii sagacitate adornata, iustoque ordine et sermone satis culto ea proposita sunt.”

Scheda resignata nomen lectum est:

IO. FRID. DE MEYER, *Moeno-Francofurtensis*, fauentibus omnibus, qui eius ingenium litterarum bonarum varietate expolitum et honesti pulcrique sensu imbutum cognitum habebant.

Heynii Opusc. acad. Vol. IV.

X

“Proxi-

“Proxime accessit praemio decernendo *exercitatio* I. cum effato ex GÜNTHERI *Ligurino* :

*Non est Teutonico cumulata pecunia cordi,
Nec sibi quarrit opes, sed pulchrae laudis honores.*

Pari enim lectionis copia et inprimis legum Germanicarum conquisitione ornata omnino *pulchrae laudis honores* merebatur; nisi re ipsa iustius exposita vicisset eam, quam primo loco nominauimus, commentatio.” Auctorem se huius commentationis professus est IO. CHR. BRANDENBURG, *Rostochio-Megapolitanus*.

“Eodem hoc loco accedere poterat scriptum VII. cum dicto HORATII: *Serpit humi cautus* etc., nisi posthabita certaminis lege longe ferius iusto exhibita esset.

“Nec certe reliquis sua laus deneganda est, quum nulla earum doctrinae adparatu destituta sit; licet in iis quoque, quam *secundo loco* nominauimus cum symbolo: *A viris laudatis laudari optima laus est, ceteris praestare videatur.*” Laudem hanc consequutus est HENR. ADOLPH. LEHZEN, *Hannoveranus*.

Ordo Medicus desiderauerat

Commentationem de *Curatione Auditus difficilis*. Quidquid autem Theoriam redoleret, anatomicae Organorum Auditus Structurae, vel physiologicae cognitioni superstructam, afferre vetuerat. Id requisauerat, *vt observationibus Medicorum Practicorum recentioribus et antiquioribus collatis consideratisque superstrueretur doctrina de variis speciebus et curandi methodis morbi.*

Exclusa adeo et abiecta omni doctrina subtiliore, expectasses haud defuturos, qui acri cum studio

studio ad scripta medicorum expilanda concurrerent, ea, quae in curandis auditus morbis usu recepta aut casu oblata, aut forte tentata essent, enotarent. Nec enim esse potuit, quod quenquam deterreret aut conatum retunderet; nisi forte et nunc dixeris docuisse experientiam, quod dudum rerum usu constitit: quo expeditior, planior ac faciliior via ipsis paretur, eo remissiore cursu homines incedere, aut etiam, inertia retardatos, ne cursu quidem inito, ad ipsos carceres desiderere. Quicquid est, etsi non defuisse constet plures, qui arma stringerent, nemo in certamen descendit.

Ab Ordine Philosophorum

primo loco quaestio mathematici argumenti proposita erat:

ut Fundamenta calculi quem ab infinito nominamus explicarentur, utque doceretur, quomodo iis, quae tradiderunt Euclides, Archimedes, Apollonius Pergaeus, innitatur calculus infiniti.

Exhibitae sunt Ordini amplissimo commentationes duae; altera inscripta verbis:

Exemplaria graeca Nocturna versate manu, versate diurna.

Alter a dicto insignita Galeni:

τὰς ἀρχὰς οἱ πλεῖστοι διαφωνομένως λαμβάνουσιν &c.

paullo serius quam oportuerat, die dicto iam elapso, tradita est; cuius auctor, etsi calculi analytici haud satis gnarus, cum nec in solis mathematicis studiorum suorum summam posuisse videatur, egregiae tamen industriae specimena proposuit in locis veterum geometrarum conquirendis et cum recentiorum effatis comparandis; scriptionis quoque usu et

facilitate se commendauit. “Auctor scripti, cuius symbolum: *Exemplaria graeca* cet. laudabili diligentia retulit ex Euclide, Apollonio Pergaeo, Archimede, quae pertinent ad comparandas figurarum magnitudines, tangentes curuarum ducendas, asymptotas, parabolae quadraturam, et solidorum, imprimis rotundorum, superficies et mensuras. Quomodo ea, quae iam *infinite parua* dicimus, adsertis Euclidis nitantur, bene docuit. Item: quod rationes ab Euclide aequales ponantur, quarum differentiam adsignari non posse ostenditur. Reliquis scripti sui articulis vtique consensum eorum, quae antiqui docuerunt, cum calculis recentioribus, illustrat. Reperiuntur quidem, quae rectius possint enunciari, aut maiori in luce collocari. Haec tamen facile condonari possunt iuueni, cuius forte primum hoc est solidioris eruditionis paulo amplius specimen. Noluimus adeo eum propterea, vt ICti loquuntur, formula cadere, quod rectius interdum sensit, quam loquutus est. Et breuitati, cui studere illum oportebat, aliquid dare aequum esse visum est, nam de illis quae tractauit libri scripti sunt. Itaque, non vituperandum iudicauimus eum, qui, contra ac faber Horatianus, fatis felix operis summa, vngues et capillos minus subtiliter expressit.

“Quod igitur hoc opusculum, analyseos recentioris laudandam in iuvene matheos studioso peritiam ostendit, antiquorum vero geometrarum exempla plurima imitanda nostris excitat, creditur Ordo amplissimus bene collocatum iri in auctorem Regiam munificentiam.” Aperta charta inscriptum vidimus nomen:

studium defuisse; quo factum est, ut de plantis non satis certa fide nonnulla memorent; dum plantas systematico nomine ipsi designarunt, quas patrio sermone aut vulgari nomine latino peregrinatores vocauerant. Occursum tamen est huic rei nominibus scriptorum diligenter adscriptis, quos ii, qui tali calendario uti volent, poterunt adire, et auctoritatem ac fidem ex eorum doctrina vel imperitia botanices aestimare. Quod si, haec subtilius ab utroque ut tractata essent, in votis erat; habet uterque praeter modo dictas communes laudes nec minus propriam aliquam laudem; prior quidem commentatio insigni cum studio et industria est confecta, quod quidem ad lectionis copiam, excerpti et excerpta disponendi intentissimam curam attinet; altera maiore cum ingenii sollertia ac perspicacia perscripta est; non satis habuit auctor colligere ac disponere, verum etiam iudicio adhibito singula in summam aliquam colligere, quae pluribus communia sunt elicere et quid ex observationibus sequatur, constituere. Haecenus locum habere videri poterat id, quod barbarus ille interpolator Virgilii intextuit: *Et vitula tu dignus et hic et quisquis.* Quando quidem tamen non criticum studium, nec iudicium, aut examen rerum a peregrinatoribus traditarum in quaestione, quod ipsa verba docent, requisitum erat, sed tantum opera gnava et intenta in colligendis et sollers ac felix industria in disponendis iis, quae ex peregrinatorum libris conquerere et comperire licet: prior autem commentatio hoc ipso alteri praestat, atque indice quoque instructa est: Ordo amplissimus iudicavit priori illi, quae

quae inscripta est *verbis Pindaricis*, praemium deberi; alteri, cui inscriptum est, *Tentanda via est*, honorem, ut altero a priore loco illa laudem et fauorem, cunctis probantibus, ferret. *Non equidem nec te, iuuenis memorande, filebo.*

Rescissa scheda victricis commentationi annexae nomen prodiit:

CAR. HENR. CHPH. NORDMEIER, *Hannoueranus*, inter Seminarii philologici Sodales adscriptus. Altero loco laudem egregiam retulit NIC. GVIL. FREVDENTHAL, *Stadano-Bremensis*. Idem anno superiore in certamine theologico erat loco secundo victor pronuntiatus.

Pergite Pierides. Recitatae sunt his peractis quaestiones in annum sequentem XCIII. propositae. Verum pace vestra liceat leges in memoriam reuocare iis, qui in certamen descendere volunt. Est enim illae satis notae et possint esse et esse debeant, cum in programmatibus nostris et ab initio a. LXXXIV. fuerint propositae, et subinde repetitae: fugere tamen eas aut fallere multorum memoriam passim vidimus. Exhibendae sunt commentationes seu Decano Ordinis seu Prorectori seu cui libet alii Professori ante Kal. Apriles, libellis ob signatis, ut auctor lateat. Perscriptae autem illae sunt scriptura nitida et expedita, ne molestiam faciant legentibus; oratione bene latina; tum vero curandum est, ut plagulis paucis absoluantur; nec ad molem istam excrescant, ad quam nonnullas ex commentationibus victricibus assurgere vidimus; verbosa itaque abesto expositio et protracta rerum

e triuio petitarum expositio. Nam hoc vnum in his scriptionibus spectatur, vt ingenii vestri ac perfectuum specimen exhibeatis, virium et litterarum periculo facto, quid de vitae futurae consiliis constituendum vobis sit, intelligatis, simulque vtilitas aliqua litteris ipsis prouideatur, vno et altero argumento ex variis disciplinis vestra opera diligentius excusso ac perpolito.

In futurum itaque annum

ab ORDINE THEOLOGORVM postulatur

Narratio critica de interpretatione locorum N. T. in quibus donorum Sp. S. quae vulgo extraordinaria dicuntur, mentio iniicitur.

ORDO ICTORVM desiderat,

vt exponatur natura et indoles dominii vtilis, eiusque vestigia et vsus in institutis iuris Romani et Germanici; et vtrum vsusfructus, in variis iuris Germanici institutis obuius, cum dominio vtili pro eodem haberi possit?

Quaestio ORDINIS MEDICI:

Quum medicorum de aliorum atque aliorum ex vegetabilibus praeparatorum extractorum efficacia sententiae non raro tantopere discrepent, illudque diffidium in modo extracta illa parandi, ac in delectu vegetabilium ipso, latere videatur: quaeritur, quaenam illa conficiendi methodus, si sensuum externorum iudicium, sana chemicae artis principia, multifaria chemicorum consilia atque experimenta, et medicorum probatae fidei testi-

testimonia in scriptis eorum obuia, sollicitè inter se comparentur, virtutes vegetabilium et maxime intemeratas seruet, et quasi concentret.

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM:

Asiae Herodoteae difficiliora geographico more explicanda; et nunc quidem: I. *ex maribus*: rubrum s. australe, cum sinu Arabico; Euxinus pontus cum Hellesponto, Propontide ac Maeotide palude; Caspium mare. II. *e fluuiis*: Euphrates, Tigris, Is, Gyndes, Araxes, Aces — III. *fines Asiae Herodoteae* quoquouerfus describendi.

Habetis nunc, Commilitones, materiem laudum, in qua vires quisque suas ingenii, industriae, iudicii ac doctrinae, experiri possitis; neque vnquam animo dimittite illud, praemio hoc XXV. aureorum ducatorum propositum esse vobis aliud non inferiore loco habendum, quod opportunitas vobis data est, qua igniculos ingenii in vobis latentés excitare, orationis copiam parare, scriptio- nis vsum et facultatem assequi, pudorem praeclaros ausus retardantem vincere, vires ingenii ipso conatu acuere et augere, possitis. Iudices vestrorum conatuum nanciscemini aequos, vestrisque successibus fauentes.

His peractis ad vota reditum est, quae huius diei sollennia postulabant, pro auctore huius magnificentiae, qua studia vestra, Commilitones, excitantur, eorumque successus ornantur. Sospitet deus O. M. Regem cum stirpe regia, cumuletque eum bonis omnibus, quae vitam iucundam et beatam

reddere possunt. In tantis per omnem Europam motuum ciuilium et bellicorum aut terroribus, aut suspicionibus ac minis, vtinam resp. cum Britanniae tum Germaniae in statu permaneat tuto et tranquillo! nec Gallorum, libertatem, rem bonam et praeclaram, consiliis malis ac peruerfis vindicantium, furoribus laceffita regna vicina ad arma prouolent, neque ab aliis aliorum libertati fraudulentae machinationes struantur. Faxit deus, vt principum curis ac consiliis, omni cupiditate ex aliorum malis crescendi abiecta, bellorum contagio reprimatur, res turbatae pacentur, ciuiles furores residant, nec, peste occulte serpente exulceratis semel animis, femina licentiae latius spargantur; contra iniuriae ab impotenti multorum dominatione, nobilium superbia, aliorum inuidia, astutia ac malitia profectae, tollantur, iustitiaque et aequitate, moderatione et verecundia, per omnes ordines restituta, animi ad communem, non vnus, aut paucorum, sed pro virili omnium, vtilitatem ac prosperitatem publicam attemperentur et informentur. Ita tandem tranquillitate inconcussa, eaque omnibus fructuosa, non ex stupore ac metu seruientium quaesita, sed populi consensu, inferiorum quoque ordinum confessione firmata, frui licebit. Ita quoque litterae efflorescent, quae non magis inter licentiam multitudinis, quae libertatis nomen iactat, quam in imperio, quod astutis consiliis hominum ingenia circumscribit, animos occaecat, voluntatesque enecat, tanquam pestilenti fidere affatae contabescunt.

P. P. in Georgia Augusta M. Iunio clō 1ōccxcii.

XX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

LVID. KVLENKAMP D.

CVM SENATV

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LV.

IN KAL. SEPTEMBRES CIOIOCCXCII

C È L E B R A N D A

RITE INDICIT

SIMVLQVE

S V C C E S S O R E M

IN

MAGISTRATV ACADEMICO

THEOPHIL. IACOB. PLANCK D.

C I V I B V S S V I S

HONORIS ET OFFICII CAVSSA

COMMENDAT.

*Vani Senatus Romani conatus sub Imperatoribus restituendi
liberiatem reipublicae.*

Si senium proclive esse dicitur in immodicas rerum,
quibus melioribus annis interfuerat, laudes, vt
laudator temporis aet̃i fit omnis senex: sane contraria
via

via cauendum est, *Commilitones*, quando annos experientia anteuertimus et temporum praeteritorum notitiis instructi senectutis comitem, prudentiam, maturius parauimus, ne iniqui *reprehensores et obiurgatores temporis aucti* simus. Adeo enim omnis rerum gestarum memoria abundat malorum consiliorum, fictarum virtutum, pessimarum artium, fraudum, infidiarum, scelerum, flagitiorum, exemplis, vt nullum omnino reperiri possit tempus, in cuius recognitione et contemplatione animus lubenter et iucundae acquiescat. Nam et omnino nulla magna virtus, quam quidem homines admirantur, existit nisi inter humani generis aut mala aut vitia; et per illa ipsa tempora, in quibus summa ingenia floruisse, magnis virtutibus respublikas aut imperia inclaruisse legimus, tamen modo rerum gestarum causas, modo consilia, modo eorum exequendorum rationes, modo exitus parum probare potest sapientissimus quisque. Nam cum ea, quae strenue et animose, fortiter et constanter, gesta sunt, aut in bello, adeoque cum aliorum hominum pernicie, edita corporum strage, urbium direptione, agrorum vastatione, aut inter furores ciuium, aut ad vlciscenda malorum principum facinora ac flagitia, inter discrimina per cupiditates, scelera et stolta paucorum consilia conflata, inter terrores et trepidationes, expedita esse videmus: nulla percipi potest iucunditas, quae nihil acerbi, nihil molesti ad humanitatis sensum, admixtum habeat. Si Romanorum virtute incredibili gestae res admiratione mentem percusserunt: concidit omnis haec legentis voluptas, si bella iniuste suscepta, arma latronum

more

more ad vicinas quasque gentes circumferri solita; iras in eos, qui libertatem retinere ac tueri, quam seruire maluerant, rapinas, ruinas, excidia, si victorum gentium moestitiam, squalorem, salutis desperationem, victorum superbiam et inhumanitatem, captorum seruitium, reputes a). Quo fit, vt, si forte ex te quaesiueris, quem potissimum fructum ex ea lectione perceperis, vix habeas, quod memores, nisi forte hoc, te miseram humanitatis conditionem ex praeclaris his virtutibus et virtutum laudibus perspectam habere. Hoc vnum tamen praeterea lucramur, quod ad ea, quae nostro aevo eueniunt, non obstupescimus tanquam ad inaudita, nec nostram aetatem accusamus tanquam corruptelis maioribus, quam vllam superiorum, laborantem. Nam illa vtilitas, quae ex rerum memoria petenda erat, cuius caussa sapientissimi viri historiam perscriptam esse voluere, *vt inde capiamus, quod imitemur, vt, quod foedum inceptu, foedum exitu vidimus, vitemus*, ea, veremur, vt vlllo tempore tanta, quanta esse potuerat ac debuerat, percepta sit ex his exemplorum documentis in illustri monumento positis; ad

a) Tacitus Ann. IV, 32 fortunam suam conqueritur, quod sibi annales condenti non talis rerum materies suppetat, qualis iis fuerit, qui veteres populi Romani res composuere. At quae putabimus esse illa tam praeclara? *Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos captosque reges, aut, si quando ad interna praeuenterent, discordias consulum aduersus tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis et optimatum certamina, libero egressu memorabant.* An quicquam horum fuit, quod nullis cum hominum calamitatibus et aerumnis coniunctum esset? Tu si vnus ex regibus captis vincitisque fuisses, haec tam voluptatis plena, tam praeclara existimaturus esses?

ad priuatam enim vitam spectant pauca; at ii, ad quos ea spectabant, principes et populi, iisdem cupiditatibus, consiliis, curis, studiis tenentur, quorum euentus finistros per omnia dudum saecula historia vel imberbes pueros docere debuerat. Nimis benigne de genere humano sentiunt, qui ad prudentiae aliquam maturitatem populos aut peruenisse, aut labentibus annis peruenturos esse sibi persuadent. Omne litterarum beneficium, omnem experientiae vtilitatem intercipit hoc vnum, quod homines sumus, quod sensibus, cupiditatibus, iris obnoxii a rebus externis, necessitatibus, casibus, fortunae incertis, quot quot sumus sapientes et insipientes, pendemus; quod que nec sine sociali consortio viuere, nec societatis vllam conditionem omnibus tolerabilem habere possumus. Sunt itaque et erunt bona et mala, quae iam ante fuerunt; et, nisi forte natura humana aliquando mutabitur, iidem hominum errores, studia, virtutes, vitia. Fient eadem, sed aliter. Fabula eadem per omnes aetates agitur, aliis hisfrionibus, alia scena. Quicquid per artes, per litteras, proficimus, in mala nostra vertimus; nec est facile, quo veteres vincamus, nisi forte, quod, postquam Sophistarum cavillationes aetas deleuit, nos seriores aut summa cum subtilitate argutas vitiorum distinctiones et excusationes excogitauimus, aut principia constituimus, quae pro fundo rationem perfectam habeant, quae aut in hominem non cadit, aut non nisi in hominem consummatissimae sapientiae. Frustra adeo de populis ac principibus ita disputamus, quasi illi omnes e Stoa vel Academia prodirent.

Scribun-

Scribuntur, Commilitones, quae his pagellis proponi solent, ingenii potius lusu, quam studii intentione et doctrinae apparatu, quandoquidem persona, tempus, consilium subtilem operam nec desiderant nec admittunt. Arrepta igitur ex iis rebus, quae cum maxime agerentur, occasione, antiquiorum temporum exemplis declaratum dededimus a. LXXXIX. *libertatem populorum raro cum magno ad eos fructu recuperatam*; scribebamus ista inter exultationes et exclamationes multorum ex recuperata a Gallis libertate. Alia prolusione a. XC. *Opum regni Macedonici auctarum, attritarum et euersarum caussis probabilibus* expositis, occurrebamus iudiciis eorum, qui imperiorum, ad interitum ruentium, vitia et caussas in nouissimis quaerunt, nec vident, semina in iis ipsis esse fata, per quae imperia opibus ac copiis suis quam maxime florere, fortuna exultare sunt visa; cum fortuna moderate vti, frugalitatem, temperantiam, continentiam in copiarum affluentia retinere, pestilentis luxus contagium, ne corpora et animos frangat ac perdat, auertere, multo minus datum sit populis quam privatis. Anno sequente XCI. alia opportunitate data fortunam vidimus satis miseram ac flebilem *regum, qui a suis fugati externa ope in regnum fuerunt reducti*. Agite in praesenti, quandoquidem aliquid praefandum est praeconio, eique duplici, *de anniuersariis sacris et noui magistratus auspiciis*, videamus fortunam ac successum *conatum Senatus Romani sub Imperatoribus restituendae libertatis publicae*.

Docebit ipsa res exemplorum documentis admodum luctuosis, in *populis per praepotentes paucorum opes*

opes ac luxum perditis, multo magis si ex victoriarum ludibriis animi arrogantia et superbia, cum aliorum contumeliis, intumuerint, aut si commerciorum per aliarum gentium et terrarum iniurias cumulatorum rapinis virtus publica ac ciuilis extincta fuerit, ad foedam seruitutem omnia primo vergere, mox ruere; eam per multos annos ipsa tolerandi necessitate in ius verti; tandem intolerabilem visam, vbi nulla remedia fortunae casus attulerit, (nam ii, qui in aulis regum sapiunt, de his nihil cogitant) fortuita de caussa, populari plerumque licentia, finiri; hanc autem nullis prudentum consiliis posse regi. Magistratum enim auctoritas a verecundia, lege ac more proficiscitur: quibus semel extinctis meliorum suafus ridentur a plebe, atrocissimis adfuescente per temporum licentiam; quam in vtilitatem suam vertunt homines factiosi, alii ex aliis per factionum vicissitudines sibi succedentes, malis deteriores, mox iis deterrimi: multo magis, si, nobilitate luxurie et ignauia fracta, nemo inter eos, qui genere et opibus praecellunt, est qui non aut contemptui aut odio habeatur. Ita eo res deueniunt, vt malorum nec auxilium superfit nec remedium, nisi ab armis; his autem vt nec modus sit expectandus nisi a fatietate. Non enim facile, nisi exfatiatis per clades caedesque mutuas iris et odiis, fractisque per longas calamitates animis, exhaustis per direptiones et vastationes opibus ac copiis, sublato partim inter arma, partim per proscriptiones et supplicia, fortissimo quoque et contumacissimo, ceteri malorum, quae vident dominationis seu aequare mala seu superare, pertaesi, ex tempore medelam, quamcunque fors obtulerit,
arri-

arripiunt, ita vt grauiora plerumque, quam quae tulerant, mala succedant, vt que illi post Caesares et Antonios astuti et imbellis subfessoris, Octauiani, dominationem tolerant. Vana itaque ominentur, qui vno ictu vulnus insanabile Galliarum recidi posse sibi persuadent. Repetendae tamen et horum malorum caussae ex superiorum sunt temporum vitiis, quibus corrupti animi nec mala nec malorum remedia pati possunt. Stultitiam auorum, nec modo suam, luunt nepotes etiam tum, cum in noua mala se praecipites agunt, vt ea effugiant, quibus illi se induerant. Vti plerique temporum, non suis, vitiis miseri sunt: ita patrum plerumque vitiis et deterior et miserior fit progenies. Posteris itaque suis execrabiles sunt, qui vitia blanda ac speciosa in remp. admittunt, quibus nepotes, tanquam lenta tabe aut veneno, sunt perituri. Attamen hoc ipsum imprudentes agimus omnes, qui noua luxus instrumenta, sumtuosi splendoris exempla, aut etiam vitae ad maiorem mollitiem expolitae elegantiam, inter ciues et populares vulgamus, impensarumque supra fortunae, loci, ordinis, modum faciendarum necessitatem aliis facimus ostentatione nostra; aut qui seu ingeniorum seu artium insidiosis operibus editis voluptatum et libidinum irritamenta proponimus.

Iam primum Senatus Romanus sub ipsis suscepti ab Octauiano imperii primordiis seu metu et cunctatione, seu incuria et incogitantia commiserat, vt vix vlla aut temperandae libertatis aut potestatis Caesarum immodicae circumscribendae spes et facultas relinqueretur. Tam dissimilis ille erat patrum,

qui aliquando Tarquiniis expulsis exploratam statim ac deliberatam habebant reip. constituendae rationem, et confilia vnanimi consensu in vnum hoc iungebant, vt dominationem abolerent, ordini vniuerso, non sibi quisque potiores reip. partes asserentes b). At nunc corruptelis omnis generis deprauata ingenia non libertatem publicam, sed priuatam licentiam circumspicere, metuere sibi, publica parum curare, generose nec pro se nec pro aliis quidquam audere. Accessit quod nec superesset, qui fortunae Octauiani par aut esset aut haberetur. Hic autem notis artibus vsus, quas inter dominationis arcana haberi voluit, reip. pristina specie relicta, nominibus et vocabulis iisdem, noua iura constituit; in primis autem Senatus dignitate seruata, magistratibus iisdem manentibus, *munia Senatus, magistratum, legum, in se traxit nullo aduersante.* (Tacit. An. I, 2.) vtque honoribus pristinis patrum decreto delatis imperii omnis vis et potestas sibi mandaretur, obtinuit.

Facile quidem intelligitur, in re noua et improuisa non occurrere potuisse ea, quae vsus et experientia mox edocuit; nec poterant patres Caesari extorquere imperium militare, legiones, provincias, quibus summa imperii continebatur. At illud miremini factum, quod nihil a Senatu prouisum sit, vt potestas militaris vlla lege coerceretur; vt suam ipse Senatus dignitatem tutam ab iniuria et intactam seruaret; vt saltem gladium a iugulo arceret. Quid? quod nihil omnino aut lege aut
Senatus

b) Egregie disputata sunt hanc in rem plura ap. Machiavell. Disc. in Liv. I, 17 sqq.

Senatus decreto constitutum ac definitum nec tum est, nec postea, quod ad summam rerum spectaret; ne illud quidem, quod primo loco providendum erat, ut de successione in imperio lex, quae pro fundo omnis iuris publici esset, ferretur; id quod multo magis a Senatu expectari potuisse putes, ex quo sub Tiberii principatus initia e Campo in Curiam comitia fuerant translata. Ita evenit, ut imperium, tanquam peculium, in manu Principis esset, quod ille liberis hereditatis iure relinqueret; qua ipsa rerum facie etiam animi ad induendum habitum dominationis tanquam iure et more perferendae, quippe a mancipatis principi et in dominio habitis, deflexi sunt; omnis autem Senatus auctoritas fuit eversa.

Ut tamen res hunc progressum haberent, hoc maxime modo evenisse credimus: principio nec videbat nec videre poterat Senatus, quae sibi iura aut servanda essent aut constituenda: nam relicta ei videri voluit Augustus omnia; ipse e sua utilitate esse ratus, ut cuncta in incerto relinquerentur. Difficile autem est, cui semel de tuo iure concesseris, etiam iniuste imperata detrectare; adeo praecipuus est in deteriora obsequium; hoc iure tamen potentes uti norunt, etiam, qui multa alia ignorant. Per haec ipsa Principis potestas crescere, ipso usu et aetate inualescere; Senatus autem raro et in dies cunctantius alia, quam quae grata erant, censere ac decernere. Cum tamen ne hoc quidem Senatus providisset, ut ne in suum ordinem legerentur, nisi quos ipsi probassent, factum est, ut a malis principibus improbissimus quisque et inhonestissimus allegeretur.

geretur. Ita ruere plerique in foedissima obsequia, facere inuidiam bonis, criminari seueriores, moderata quaeuis calumniari et in suspicionem vocare. Ex his metus, vt malis coercendis utilis, ita bonorum libertati inimicus; vtque scelus audacius committit, qui focios se habere nouit, ita, qui ab aliis se destitutum aut videt aut sollicitus timet, in optimarum rerum conatibus cunctatur et fluctuat, eoque ausibus excidit. Assensum est itaque palam probrosissimis principum iussis; cum nulla amplius ex honesto esset spes, contra *publica mala singulis in occasionem gratiae traherentur*, omne autem certamen aut vanum aut periculosum esset, stricto in quemque, qui aliter sentiret, gladio. Curiam vilissimorum mancipiorum ergastulum diceres; Nigritas Afros, non Senatores Romanos, assidere. Tantam ad animos deprimendos vel etigendos vim habet libertas ac seruitus. Quid mirum itaque, si statuas, nec minus fieri posse, vt, sublatis suis Caligulis et Neronibus, abiectissimi quique Romanos spiritus sumant. Nec tamen statuendum est, nullum superfuisse generosius ingenium, aut extinctam fuisse omnem virtutem Romanam. Etiam prudentium iudicio temeraria est virtutis ostentatio, tibi periculosa, aliis publice priuatimque nihil proficua. Nec fuit quicquam in his, quod non ipsa res, tempora, mores hominum ita ferrent, aut quod etiamnum intra aularum cancellos aliter fiat. Pauci erunt, qui, eodem in loco, fortuna, discrimine constituti, cum suis malint inter infesta perire, quam in tutiora se differre. Est et haec iniuria, quam miseris facimus, quod fortunam iis imputamus, ipsi
extra

extra aleam constituti. Atqui fortuna cuiusque fingit mores, prudentia externum habitum; et facilius est, dum ipse liber sis, aliis feruilem animum exprobrare, quam in feruitute animum erectum ac liberum retinere.

Inter haec principes, cum summam potestatem in militari imperio positam esse viderent, quo quisque deterior et ad licentiam effrenem pronior, eo effusior erat ad milites largitionibus corrumpendos. Vt exhaustum per eas aliasque profusiones aerarium per iniurias et scelera in dies noua supplerent, vnicum erat studium eorum, qui in gratiam principis irrepere vellent. Hoc autem in aulis studium cum primum subnatum auctumque fuerit, extincta iacent omnia studia honesta; et, nisi mature occursum fuerit, actum est iam tum de re publica; manet flagitium praesentem, exitium futuram aetatem. At legiones et largitionibus et disciplinae remissione in licentiam effusae, cumque iis multo magis praetorium sub moenibus vrbis habitum, tandem in ipsos principes saeuire, alios principes pro lubitu necare, alios salutare; prompta ad deteriora plebe: cuius rabies, si semel legum metu exsoluta fuerit, non nisi laniena compefci potest.

Quod patres in principatu recens constituendo non prouiderant, id sub extrema tempora, Augusto sene Principe longa potentia valido, sibi iure suo vindicare multo minus ausi sunt, vt deliberationem, quis ei succederet, ad se pertinere palam profiterentur. Ita confecta est omnis res artibus domesticis, permissumque Augusto, vt tanquam heredem familiae

suae circumspiceret, modo Marcellum, modo C. et L. Caesarem, tandem, meliore quoque extincto, Tiberium.

Euenire hoc vidimus per omnes aetates, vt modo tempora ingeniis, modo ingenia deessent temporibus. Nemo tunc supererat, qui aut imperio dignus haberetur, aut qui tantum, si non virtute, audacia saltem, valeret, vt dignum se ostenderet. Audacia scilicet ac scelere grassari facilius est in discordiis ciuilibus, quam in rebus tranquillis. Cesserat quoque, inter longae pacis blanditias, reipublicae cura curis priuatis; sibi quisque metuere, sibi nouas spes prospicere, de summa rep. ne cogitationi quidem pares esse; sordent cito studia et infructuosa et principi haud grata, et prolabitur ingenium, excelsius quoque, in alia minus obnoxia. At hoc saltem tempore id obtulerat fortuna Senatui, vt circumscriberet hominis in principatum subrepentis impotentiam legibus, quae pro fundo omnis publicae potestatis et libertatis essent, cum ille ipse prae se ferret, non nisi a Senatu se imperium impetrare c). At defuit melioribus auctor, vnoquoque scilicet pro se timente, ne periculum secum adire nollet quisquam alius, quamuis cupidis omnibus praemia successus in se trahere. Ita nemo hiscere; vultum pro re quisque induere; vnus metus esse, si intelligere viderentur, simulate agi a Caesare. Ita iterum in Tiberium delati principis honores, cumque iis vsurpata ab Augusto, tanquam
more,

c) Tiberius hoc ipsum famae dabat, vt vocatus electusque potius a rep., quam per vxorium ambitum et senili adoptione irreplisse videretur. Tacitus An. 1, 7.

more, summa potestas *d*), ius arbitriumque omnium rerum; ita noua dominatio ab omni parte tuta et munita visa. Toleratum quoque est, vt, primum quod faceret nouus princeps, esset hoc, vt priuato iussu per *codicillos e*) Agrippa de medio tolleretur. Assentandi enim certamen semel ortum non habet, vbi subsistat; aut metu aut spe ad infima prolabitur, qui semel se indigna aut dicere aut facere cogitur.

Mireris tamen inter haec etiam serius infedisse animis eam opinionem, ad Senatum, in quem populi potestas fuerat translata, pertinere, vt, qui succederet, ab eo statueretur. Nullus itaque fuit siue Caesar ex testamento aut per adoptionem, siue Imperator a Praetorio vel exercitu salutatus, qui non aut in Senatum prodiret, aut Senatui militum voluntates nuntiaret, solitosque ab eo honores reciperet; Nec necesse est, ire per singula *f*).

Noua se obtulit Senatui opportunitas recuperandae et libertatis et pristinae dignitatis post caedem Caii. Cassius Chaerea, tribunus cohortis praetoriae, dignum Romano facinus ausus, Bruto et

Y 4

Cassio

d) Hoc enim fuit, quod Lege Regia scisceretur; nihil de iuribus Senatus, nihil de iure populi, nihil de reip. potestate. Adeo hoc videtur esse *inter nouissima generis humani inuenta*, quod primum occurrere putares, vt principatum habere vellent cum libertate.

e) *Lettres de cachet.*

f) Inter alia traditum erat, Traianum orationem ad Senatum mittere voluisse, petiturum, vt, si quid ei euenisset, principem Romanae reip. Senatus daret, additis duntaxat nominibus, ex quibus optimum eundem Senatus eligeret. Spartian. Adr. 4. cf. Curtius de Senatu Rom. III, 1 sq.

Cassio etiam in hoc similis quod, quomodo successu vtendum esset, ante facinus audendum non satis reputauerat, rem ad Consules (Pomponius Secundus et Cn. Sentius Saturninus erant) detulit; qui, edicto ad populum proposito, cum Senatu et cohortibus vrbanis forum Capitoliumque occuparunt, asserturi communem libertatem. (Sveton. Claud. 10.) Relatum inde ad Senatum de republica. Euenit et hoc tempore, quod toties in collegiis et confessibus multorum fieri obseruatum est g): vbi facto opus est, nusquam magis delirari quam si prudentium multitudo consilia in vnum contulerit. Legendus erat confestim maxime idoneus, et facienda legibus quae superiorum temporum vsus docuerat. Ne sic quidem praecisae malorum artes, nec perpetua erat reip. stabilitas, duratura tamen aliquamdiu. At in Senatu multae variaeque dictae sententiae; aliis, summam reip. populo restituendam esse, aliis vnum principem habendum censentibus; sed hi rursus alius alii principatum deferrebant. Prioribus illis nihil aut dici aut cogitari potuit stolidius; quomodo enim in magno populo diuturnae seruituti adsuefacto, nullis virtutibus ciuilibus imbuto, luxui et inertiae addictis nobiles, popularem libertatem afferas? aut si afferueris annon eam statim ab ipso ortu praecipiti lapsu in dominationem omnium teterrimam verti necesse erat? Protracta per hanc diuersa sentientium dissensionem deliberatio, et reliquum diei totaque nox absumta. Nolumus repetere, quae satis nota sunt, milites
interea

g) Nemo haec disertius et viuidius declarauit quam *Retz. Memoires.*

interea rapinae causa palatium ingressos Claudium mortis metu in obscuro angulo latitantem protraxisse, mox agnitum Imperatorem salutasse et in caltra duxisse. Tam foedo exitu finita est intempestiva Senatorum deliberatio: cum audiissent consensu militum, mox et populi, acceptum imperatorem, tandem ipsi quoque assensi sunt et imperium Claudio cum ceteris honoribus decreuerunt *h*). Haud facile magis ineptam et absurdam de creando principe deliberationem narratam repereris, nisi forte per hinnitum equi creatum regem Perfarum memineras; qui tamen equi hinnitus multas multitudinis acclamationes aequare potuit.

Per omne sequens tempus Senatus imperatoribus ad omnia obnoxius non facile animos fuit, nisi quoties se id tuto facere posse putaret. Neronem, iam ab omnibus desertum et latebris abditum, hostem iudicavit, utque more maiorum puniretur, decrevit, (Svet. Ner. 49.) cum satis esset, tyrannum e medio tolli. Doctum profecto et literatum Senatum fuisse dices qui tam antiqua revocaret, nec parum sibi in eo, quod censeret, placuisse.

Y 5

cuisse.

h) Dio Cass. LX, I. Sveton. Claud. 10, et disertius Ioseph. XIX, 1. 2. 3. Parata Caio caedes *inter ludos et sollemnia, tentatum* aliquoties facinus et *dilatatum, perpetratum* tandem est ultimo ludorum die, *inter celebrata spectacula, in loco caliginoso in turba deducentium. Sumtum supplicium* de Chaerea et Lupo; at *ceteris coniuratis venia data* pro beneficio in remp. collato. Etiam haec iis similia, quae alio aevo euenerunt. Forte nec illud prorsus nouum, quod *Iudaeus, Rex Agrippa*, seu pecunia seu consilio, partes egit praecipuas in imperio Claudio vindicando; neque hoc sine versuta malitia, qua Senatum circumuenerat.

cuisse. Domitiani iam occisi memoriam damnauit Senatus. (Svet. c. 23.) Restituta est patribus dignitas et auctoritas per bonos principes, Neruum, Traianum, Adrianum, Antoninos; iterum imminuta per Commodum; dubia et fluctuans sub principibus, qui eum exceperunt; profligata enim a Septimio Seuero, refocillata ab Alexandro, Maximini tyrannide oppressa; in quem faeuiente plebe Senatus repente ira efferbuit adeo, ut imperii hostem eum renuntiaret. Gordianis tamen occisis cum Maximo et Balbino, ad legionum arbitrium iterum imperii deferendi potestas est relapsa. Gallienus tandem Senatores a legionibus interdixit et a militia exclusit; ita omnis resp. ad militarem ordinem fuit translata.

Caeso in via inter Byzantium et Heracleam Aureliano *i*), noua lux seu libertatis pristinae recipiendae seu imperii emendandi affulsit. Amisso enim principe legatos statim Romam misere milites, *uti suoapte arbitrato patres imperatorem deligerent. Quibus, hoc ipsorum potissimum conuenire muniis, respondentibus, rursus legiones ad eos reiciunt. Ita utrinque pudore ac modestia decertabatur — tandem Senatus mense circiter post Aureliani interitum sexto Tacitum e consularibus creat.* (Aurel. Vict. Impp. 35. 36.) Vnde haec militum modestia profecta sit, non edocemur; parum enim idoneos scriptores horum temporum habemus, neque quicquam ab iis accurate expositum.

i) a. C. 275. De hoc Aureliano Vopisc. 37. *Senatus mortem eius grauiter tulit, grauius tamen populus Rom. qui vulgo dicebat: "Aurelianum paedagogum esse Senatorum."* Nihil praeterea additur; apparet tamen, eum licentiam hominum ferula compe-scuisse.

fitum. Vopiscus quidem *vino rufo maxime delectatum esse* Aurelianum, et alia paris momenti diligenter notavit, etiam docte de altero hoc post Romulum interregno disputat; exclamat sane et ipse: *quae illa concordia militum! quanta populo quies! quam grauis senatus auctoritas fuit! Nullus usquam tyrannus emerfit; sub iudicio senatus, et militum, populique Romani, totus orbis est temperatus; non illi principem quenquam, ut recte facerent, non tribunitiam potestatem, formidabant, "sed, quod est in vita optimum, se timebant."* (putes aliquem ex nostris acutis scriptoribus, calamistrata dictione ferocientibus, audire.) Narrat inde odio *praesentium* (h. eorum, qui in exercitu erant: cf. Aurelium c. 40 et 41) exercitum ad Senatum litteras misisse -- *Verum*, pergit, *senatus sciens lectos a se principes militibus non placere, rem ad milites retulit. Dumque id saepius fit, sextus peractus est mensis.* Prudenter nec ne Senatus partes suas in hac cunctatione egerit, cum et prouinciarum motibus et militum leuitati opportunitas daretur, in tanto monimentorum defectu iudicari nequit. Sufficit Senatum a consilii grauitate et constantia adeo abfuisse, *ut imperatorem per sex menses, dum bonus quaereretur, respublica non haberet; nactam tamen eam esse sanctum et grauem imperatorem, qui cuncta ex Senatus sententia et potestate se decreturum esse polliceretur k).* Sed inuidit fructum huius beneficii diuturnum fortuna; expirauit enim Tacitus intra
 sextum

k) Quanta Senatus laetitia fuerit, quod eligendi principis cura ad ordinem eum redierat, vide ap. Vopisc. Tac. 12. Florian. 5. 6. Insignis est ea in causa Oratio Metii Vocontii: quam seorsum illustrauit C. G. Schwarz miscell. polit. human. c. 5.

sextum mensem; nec fuit adeo in prouidentiae decretis, ut orbis terrarum per bonum principem recrearetur; tanto diuturnius fuit imperium Constantini eiusque similium. Probum, qui Tacito successit, legiones Orientis imperatorem renuntiauerant, dum *praeuenire studebant Italicos exercitus, ne iterum Senatus principem daret.* (Voposc. 10.) In prima Oratione ad Senatum Probus: *Recte atque ordine, inquit, Patres conscripti, proxima superiore anno factum est, ut vestra clementia orbi terrarum principem daret, et quidem de vobis, qui et estis mundi principes, et semper fuistis, et in vestris posteris eritis — Nunc a militibus nobis delatum est nomen Augustum — quaeso ut de meis meritis faciatis, quicquid iusserit vestra clementia.* (ibid. c. 11.) Eo anno sexto caeso a militibus (a. c. 282.) Senatus omnis auctoritas profus euerfa in legendo principe. Audiamus Sext. Aurelium Victorem faeculi quarti scriptorem (Caes. 37). *Abhinc militaris, inquit, potentia conualuit, ac Senatus imperium creandique principis ius ereptum ad nostram memoriam: incertum an ipso cupiente per desidiam an metu seu dissensionum odio — dum oblectantur otio, simulque diuitiis pauent, quarum usum affluentiamque aeternitate maius putant, muniuere militaribus, ac pene barbaris, viam in se ac posteros dominandi.* Videmus iisdem artibus ac vitiis, quibus Ordinum prouinciarum et regnorum multis in terris ius sublatum et auctoritas profligata iacet, iam tum Senatum sibi ipsi vires praecidisse, et, dum suis rebus consulunt singuli et desidia avaritiaeque indulgent, reip. libertatem ac posterorum incolumitatem ac prosperitatem prodidisse.

Quid

Quid igitur, in tanta rerum caligine, in his incertis casuum, magis esse potest consentaneum, quam quae cuique agenda sunt agere religiose ac prudenter; cetera optimo et sapientissimo numini permittere seu publica seu priuata. His, et multo grauioribus, quibus sanctior doctrina nos initiauit, confisi, etiam in praesenti aequis animis accipiamus ea quae aliunde nuntiata mentes turbare possunt, dum scelerum successus, bonorum consiliorum infastos euentus, narratos audimus; et, nostra rerum conditione acquiescentes gratias agamus deo O. M. cuius prouidentiae haec otia nostra debentur. Persoluentur eae publice in sacris anniuersariis, quae in crastinum diem hoc ipso praeconio indicuntur, et ab iis agentur, qui in publicum prodibunt et ducta in templum academicum pompa in cathedram escendent. Cum enim Patrum scito, summi in regendis his terris consilii auctoritate rato facto, placuerit, *magistratus academici successionem cum anniuersariis sacris coniungere, et utrumque sollenne in Kalendas Septembres reuicere*: ab eo, qui nunc magistratu decessurus est, tradentur insignia Viro Summæ Reuerendo

THEOPHILO IACOBO PLANCK D.

quem uestrae pietati, commilitones, multis verbis commendare nihil attinet; tantam inter vos existimationem esse nouimus de huius viri integritate morum, vitae sanctitate, in officiis peragendis fide et religione. Vos itaque et ipsi uestri officii esse reputatote, ut eum frequentes deducatis, dicentem fauentes audiatis.

P. P. in Georgia Augusta pridie Kal. Sept.

XXI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R,
 THEOPH. IAC. PLANCK D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM
 IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 IVST. FRID. RVNDE D.
 CIVIBVS SVIS
 HONORIS ET OFFICII CAUSA
 COMMENDAT
 IN A. D. KAL. MART. cIo Io cccxiii.

Leges agrariae, pestifere et execrabiles.

Cum Senatui academico placuerit, vices magistratus academici semestres ita constituere, vt in Kalendas Martias ac Septembres in posterum illae reiectae sint: nolite mirari, Ciues, vocari vos in diem crastinum, ad celebrandum coetum et frequentia vestra ornandum, in quo magistratus insignia transferentur in virum Consultissimum,

IVSTVM FRIDERICVM RVNDE,
 quem ne verbis vobis commendemus amplioribus, suffragia vestra tacita faciunt, quibus viri constantiam

in iusto et aequo vindicando, et in morum ac disciplinae feueritate tuenda, vos ipsi satis commendatam habetis.

Faciet ille verba de *vera nobilitatis notione, pro diuersa temporum ratione maxime diuersa, inprimis ad illustrandum ea, quae Tacitus de antiquissima Germanorum nobilitate refert.* Quibus subiiciuntur bona vota pro reip. incolumitate, securitate et tranquillitate, qua quocunque modo intercepta vel turbata actum est de litterarum studiis deque earum laude ac lumine.

Hactenus praeconio nostro cum satisfecerimus, vellemus quidem hoc tempore satisfecisse videri officio nostro: quandoquidem difficile est dicenda reperire, quae animos audientium teneant, quae autem animos tenent, nec expedit dicere nec nostro loco conuenit. Cum tamen more et lege subiicienda sit disputatio aliqua, agite, in honorem eius disciplinae, quam profitetur is, qui magistratum initurus est, si non de re, ex historia iuris petita, saltem paucis de voce agamus, hominum passim fermonibus celebrata et male accepta. Audimus enim homines inter Francos fanaticos et furoribus ciuilibus lymphatos, qui, cum nullam suarum rerum iacturam facere possint, quandoquidem *illis mala abunde omnia sunt, sed neque res neque spes bona vlla*, facile et expeditum habent, aliena patrimonia praedam facere, iactare frequenter *leges agrarias*, et ita ferre, vt dicant, eo rem deuenisse, vt ad aequandas hominum fortunas, tanquam veram libertatis et aequalitatis normam, *lex agraria* sit ferenda, qua aequalis agri portio singulis ciuibus sit assignanda; eaque
in

in re prouocare eos ad *leges agrarias Romanorum*, easque tanquam exemplum, quod omnibus vbique mortalibus sequendum sit, laudare. Quae antiquarum rerum ignoratio tam perniciofa cum inducere in errorem possit etiam meliora ingenia: operae pretium facturos nos esse putamus, *si notionem legis agrariae variamque acceptionem* declarem doceamusque, quomodo facinorosorum hominum fraude ac scelere ad euertendam non modo libertatem, sed omnem omnino societatem et humanitatis coniunctionem, *legis agrariae nomine et usu* aliquando peruentum sit. Continemus intra fines hos iudicium nostrum; vt enim ad Francorum res haec transferamus, nec loci nostri nec moris nec consilii est; nostrum est vota facere, vt omnes mortales aut sapiant aut respiscant; et pro virili id agere, ne culpa nostra iudicia de rebus praua in vulgus emanent.

Iam primum promptum est ad intelligendum, homines, per tribus ac stirpes, aut per familias, in terras aut omnino incultas aut infrequenter habitatas immigrantes, agros inter se diuississe aut lubitu aut necessitate aut casu, raro distribuisse aequis portionibus pro capitum familiarumue numero, certe parum subtiliter de modo et bonitate soli statuissse; tantum scilicet quisque occupauit, quantum aut coleret aut spem colendi haberet. Subtilius fieri debuit iudicium in coloniis e ciuitatibus liberis educendis in terras nouas incolendas; in quibus tamen ipsis ab initio summa aequalitas fuit exclusa; non enim omnes facile *eiusdem ordinis et loci* fuerunt, qui patria excederent. Ita nec in coloniis Romanis,
omni-

omnibus ac singulis, nisi qui eiusdem ordinis essent, idem iugerum modus fuit assignatus. Atque haec seu verbis seu scripto concepta formula prima fuit *lex agraria*: cuius generis in coloniarum historiis, tum in Iure coloniarum Romanorum, multa profant exempla; scilicet sunt formulae a Senatu ac populo iussae, quibus praescriptum esset, quot capita, et quibus conditionibus, a quibus, in quas terras, essent deducenda; nec postulare videtur res, vt pluribus de his agamus.

Hae, siue coloniae siue in ipsis vitae humanae primordiis natae ciuitates (*συνοικισιαι*) modo per agros ac colles sparsae, modo per vicos et oppida collectae, siue a bonorum aequalitate siue ab inaequalitate aliqua profectae, innumeris de caussis intra vnam et alteram aetatem inaequales et dispares singulorum fortunas habuere; inde aliorum pauperies, obscuritas, egestas; aliorum opes, honores, potentia: quam, cum nullis ea legibus esset circumscripta, per superbiam et iniuriam male iis, quibus alios antecellerent, vtentium, intra breue tempus intolerabilem visam esse facile credere licet. Quaesitum est malo remedium. Alii potentes ac diuites per factiones vrbe eiecerunt, alii populari rep. constituta diuites et nobiles plebi aequarunt, alii secundum censum aut nobilitatem honores, magistratus et militiam constituerunt. Ita nullum est reip. instituendae genus, quod non experta sit aliqua Graecarum ciuitatum. Frustra; nulla enim est societatis forma ac descriptio, quam cupiditates hominum non perturbent, et aliquando euertant.

Maioris momenti experimenta Graeci propter virium tenuitatem facere non potuerunt; nulla enim erant magna imperia et regna, nisi barbarorum per Asiam, quae, male constituta, regum et aulicorum luxu, mollitie, superbia, modo praedationibus et feditionibus, modo incursionibus ac bellis, alia ex aliis interire videbant. Nondum viderant magna imperia ac regna studiis ciuium, industria, sollertia, inuentis, artibus, commerciis, florentia. At Graecorum consilia intra angustos, quos diximus, terminos continebantur; mirumque adeo non est, si e Graecis ciuitatibus fuisse memorantur, quae eo deuenirent, vt *fortunarum aequalitatem* tutissimum *libertatis munimentum* esse putarent; eminent in his Cretenses, eorumque vestigia prementes Lacedaemonii: quorum cum instituta alio loco exposita sint a), nec paucis de iis exponi possit, vrgeant autem nos grauiora et arctius cum re praesenti coniuncta, de hoc *legum agrariarum* genere, quibus aequales agrorum fortes fuere factae, nihil adiicimus, nisi hoc, quod ea res ne tentari quidem potuit nisi in exigua ciuitate; quod ea non sine multorum iniuriis euentum habuit, nec eum diuturnum; et mala alia et quidem maiora intulit; nec omnino ea pro exemplo vlli ciuitati ac reip., multo minus magno alicui imperio, proposita esse potest. Melius aliae ciuitates id egerunt, vt, in ipsa *fortunarum inaequalitate*, iuris constituerent *aequalitatem*, si non administrandae reip. et honorum, attamen *vnus cuiusuis*

a) De Spartanorum rep. et institutis in IX Vol. *Commentation. Soc. R. Gotting.*

cuiusuis in se suaque re tuenda b); quæ si cui contigit, in quacunq̄ tandem reip. administrandæ conditione ille priuatus vixerit, nae is præclare secum actum esse putet; ad maiora ne adspiret!

Transeamus ad Romanos, ad quorum *leges agrarias* homines illos, qui fortunarum aequalitatem iactant, inprimis prouocare accepimus. Omnino *libertatem Romanam* quis non prædicari et ad coelum efferri audiuit! quis non ipse prædicauit! Iam primum, si qua alia in re, quantopere ex opinionibus acceptis pendeant homines, apparet, in hoc de Romanorum libertate iudicio id manifestum fit. Nulla ea fuit, saltem nullus eius fructus, nisi potentibus, nobilebus, opulentis; at ii, qui non nisi mediocribus fortunis vterentur, aut nullis, tam misera erant conditione, quam nostro tempore ii, qui in simili fortuna et loco constituti sunt. Quid? quod *nemo nostrum est in mediocri fortuna constitutus, qui non libertate maiore ac meliore gaudeat quam ciuis Romanus e plebe*. Homine enim plebeio in Romana civitate nihil fuit magis obnoxium lubidini potentum, superbiae nobilium, iniuriis optimatum, ipsique factionum popularium audaciae. Delectibus et militia attritus, agro ad eam tolerandam aut oppignerato aut in solutum dato, pater familias vnde viueret, non habebat, cum nullae vigerent artes et operae et mutua commercia, quæ nostra habet aetas. Nec est *ullum reip. Romanae tempus*, in quo Romæ vixisse aliquis in votis habeat, nisi is aut

Z 2

ad-

b) Graecis sunt voc. *ἰσομοιρία* — *ἰσοτέλεια* — *ἰσηψησία* — *ἰσοπολιτεία* — *ἰσονομία*: haec ultimo loco posita in quovis reip. genere veram libertatis notionem continet.

adscriptus patribus esset, aut in factionibus potens, aut vnus ex iis qui remp. quocunque modo pecularentur, aut foenore, vectigalibus, publicis conducendis, prouincialibus expilandis, interdum ex praeda militari ditescerent. Ceteris solatium erat relictum, se populum orbis terrarum victorem, marium terrarumque dominum et possessorem, lare ac foco carere, cum ambitiosis candidatis de suffragio pacisci, factiosis hominibus se addicere et largitionibus pestilentibus se pascere. Quae plebis conditio nisi fuisset: nec factionum nec bellorum ciuiliu instrumenta suppetiissent, nec Octauiani dominatio vnquam stabiliri potuisset. In nostris itaque imperiis, in quibus *libertas tolerabilis, et iuris aequalitas in se suaque re tuenda*, quam supra diximus, *integra et incolumis habetur*, nullo modo similes hominum furores aut locum habere, aut vnquam succedere possunt.

Fuit ea inter Romanos seu fama seu scriptorum opinio, inter Romam conditam condendamque *tot agrorum sortes* fuisse, *quot erant capita* cum Romulo ab Alba longa profecta. Successere *coloni* aliunde, quibus et ipsis ager suus est assignatus, vt fieri necesse est in ciuitate nouis aduenis aucta. Sub regibus saepe *deductas colonias* legimus, scilicet in agros vicinorum oppidorum bello captos ciuibus Romanis assignatos, quibus intra fines angustos vrbis ager non suppeteret. Interdum quoque, agri bello capti parte inculta et longo situ horrida relicta sine colonis, edictum, vt colerent, quibuscunque libuisset, modo decimam frugum et ex arbustis quintam partem prouentus, vectigalis nomine, penderent.

derent. Mature tamen aequalitas fortunarum *inaequalitati* cessit; memorantur enim sub ipsa Romae primordia gentes patriciae et plebeiae, incerta origine et causa, sed certo discrimine etiam rei familiaris. Constitutas videmus sub Servio Tullio *classes ex censu*, adeoque diuitum et pauperum. Mox regibus exactis omnis regia potestas cessit patribus; habita sane comitia populi creandis consulibus, sed *patres fiebant auctores*; adeoque *paucorum* erat *dominatio* etsi nomine *libertatis praetexto*.

Interea *plebs* perpetuis bellis ac tributis, partim incursum hostium, *attrita*, ut necessitatibus satisfaceret, aere alieno se demerferat; ad quod solvendum cum agri eiusque instrumenta et bona non suppetere, iure antiquo corpora in nexum ducebantur; hoc est debitores nexi, servili opera, opus facere cogebantur. Ita ditiorum foenore obstricta plebs, et magna pars intra eorum aedes vincita et nexa. Ad paucorum opes rediit omnis resp. faevissima quaeque et iniquissima in ciues suos statuentium; et tantum abfuit, ut ipsi modum iniuriae facerent, ut potius agros ab hostibus captos, inter egenos distribuendos, notis locati conducti artibus sibi vindicarent, suarumque diuitiarum accessiones facerent; quid? quod bella, plebis tributis et delectibus gerenda, eo consilio suscepta et continuata sunt, ut novi agri acquirerentur, unde patres opibus affluerent. Si recte rem aestimes, ex hac maxime hominum cupiditate omnis Romanorum virtus et fortuna fuit nexa; nam, natis sic bellis aliis ex aliis, virtus Romanorum habuit quo acueretur; et altera ex parte fortunarum illa inaequa-

litas ab iisdem bellis continuis progressa est, cum alii re familiari perpetuis stipendiis afflictæ ad inopiam et egestatem deprimerentur; unde tam incredibilis egenæ plebis multitudo, quæ potentibus turbas et factiones excitare volentibus promptas manus locabat; alii autem ex agris partis, coemptis, raptis, immodice ditescerent.

Toleravit plebs aliquamdiu patrum iniurias. Si *plebem* dicimus, non de vili hominum turba ac faece est cogitandum, verum de iis omnibus, qui non ad numerum illum haud magnum gentium patriciarum ortum suum referebant; quarum, ut fieri solet, superbia ex ea ipsa paucitate crescebat. Tandem viginti fere post reges eiectionis annis plebs malorum medelam quaesivit, primo ut *nexus ob aes alienum* non tam tolleretur: nam hoc perfici non potuit, nisi post CXX. demum annos, V. C. 428. Lege Poetelia: verum ut, si legi esset parendum, saltem id sine lubricitate et iniuria fieret; Eoque consilio, ut crearentur tribuni pl., ad quos ab iniquis consulibus, (qui patricia stirpe orti patribus modo studebant modo obnoxii erant,) iudiciis provocari posset, per leges sacratas effectum est V. C. 261. Quæ a patribus ad eludendum omne hoc plebis auxilium excogitata et inuenta sint, quæ fuere innumera et incredibilia, hoc loco commemorare nihil attinet. Nam eo tantum consilio hæc narrata sunt, ut appareat, quomodo ad *legum agrariarum* iniiciendam mentionem res adducta sit.

Scilicet civium, delectibus crebris aut hostium in agros incursum ad ultimam inopiam et egestatem
redacto-

redactorum, necessitatibus potuisset succurri *agro publico inter eos diuidendo*. Iam ab initio Roma condita ager publicus fuerat relictus, cui accessit, quoties victis populis adimeretur, certa pars, reliquis inter populum diuisis. Ager ille publicus aut pascuus erat aut arabilis. Conductus ille primo a patribus, mox possessione longa habitus in dominio quiritorio; frustra reclamantibus plebeiis. — Primus plebis causam suscepit Sp. Cassius Cos. 268. Victis Volscis et Hernicis, data ei erat legum foederis cognitio: agri partes duae ademptae; publici ne an priuati quoque, non liquet. Adiectus alius ager publicus, a priuatis possessus, et de agro diuidendo actum apud patres. Magnus his incussus terror, rerum suarum periculo. Iniecta callide suspicio, consulem periculosas libertati opes struere. Consul parum prudenter adscitis in agri diuidendi societatem Latinis et Hernicis, imminuta sic plebis Romanae portione, ipse beneficium suum euertit. Plebis animis alienatis, eo res adducta, vt ille regni affectati reus populi iudicio de rupe Tarpeia deiiceretur. Addit Liuius, studens patrum causae scriptor: *Tum primum* (scilicet nouo hoc sensu de agro publico inter egenos diuidendo) *lex agraria promulgata est, nunquam deinde usque ad hanc memoriam sine maximis motibus rerum agitata*. Recte vtique. Quomodo enim ii, qui agros possidebant, tam facile iis cederent? Et erant, qui a maioribus acceptos, aut ab aliis emptos et acquilitos, iusto titulo possiderent; noua adeo iniuria facienda, si iis adimeretur.

Sp. Cassio sublato e vestigio plebem poenitentia incessit; facto enim inter primos animorum motus

ac terrores SCto, *vt Decemuii crearentur, qui, agro publico finibus ac terminis descripto, pronuntiarent, quantum eius locandum et quantum plebi diuidendum esset,* mox, vbi periculo se liberatos viderunt, negare patres e rep. esse vt res perficeretur; protracta re in alterum annum, dicere: SCta esse vnus anni; alia ex aliis neq̄tere illi ac mouere, nouas iniurias in plebem cumulare, etiam dilectu indicto, vt in bellum illa educeretur. Longum esset singula commemorare; ducta per contentionem controuersia, et, vt fit, alienis a quaestione interiectis, tandem ad alium tanquam scopulum adhaesit, oblitterata controuersiae eius, vnde in altum euecti erant auctores, memoria. Lata scilicet Lex Terentilla V.C. 293. a C. Terentio Arsa Trib. pleb. *vt Quinquemuii crearentur legibus de imperio consulari scribendis.* Obscure hoc dictum, ita est accipiendum, vt legem ad libidinem et licentiam consulum in iudicando coercendam spectasse intelligas, cum nec Tribunorum auxilium sufficeret, quoties in causis, in primis de nexis ob aes alienum, iniquae sententiae dicerentur. Coss. enim ius dicentes, pauca e legibus, partim e Pontificum libris, pleraque ex arbitrio decernebant. More itaque et vsu inualuisse videtur, vt varie ius diceretur inter patricos et plebem. Postulabatur adeo a plebe *iuris aequatio cum patriciis*, quae posthaec facta est fundus LL XII Tabb. Restitere tamen patres ad a. 300. quo SCtum factum, non tam de iure aequando, quam, si forte res differri et vltra protrahi posset, de tribus legatis in Graeciam mittendis. Creati tandem a. 303. *Decemuii de legibus scribendis, omnes e patribus; adiectum vt sine*
pro-

prouocatione essent, nullique alii magistratus. Duo in his maxime miramur, primo, quomodo tandem eo res adduci potuerit, vt in legibus XII. tabb. aliqua tamen plebis haberetur ratio; tum quomodo tam parum caute et prudenter cupiditati suae hoc dare potuerint patres, qui, vt plebi terrores iniicerent, magistratum sine prouocatione crearent, eoque ipso in summum discrimen libertatem etiam suam, non modo plebis, adducerent. Perlatae leges in Comitibus centuriatis; prisca instituta in eas recepta, partim emendata; ius nexorum ob aes alienum mansit, tantum circumscriptione facta c); Tam paucorum hominum est libertas in ciuitatibus liberis! Meliora tamen edocti plebei per ea ipsa, quae vsu rerum cognouerant, coepere ab hoc inde tempore libertatis suae fundamenta substruere; subuersis primo auspiciis patrum per connubia, tandemque consulum, inde aliis magistratibus cum plebe communicatis. Ingentes super his turbae et clamores patrum; nec illi concessere, nisi maioris discriminis metu; nam, cum a. 378. Legem Canuleiam de creando Consule e plebe reuocarent Tribb. pl. C. Licinius et L. Sextius, acerrimi viri, promulgauerant illi simul alias leges aduersus patrum opes; primo *de aere alieno*, vt, deducto de capite eo, quod vsuris praenumeratum esset, id quod superesset, triennio aequis portionibus solueretur; quae prima fuit *lex foenebris*; tum *de modo agrorum*; quae altera

Z 5

fuit

c) Nec sublatum nisi lege Poetelia 428. Liv. VIII, 28. Etsi oppressa plebs aere alieno etiam ferius memoratur, vt 467. cum ad Ianiculum secessit; compositae res ita, vt Q. Hortensius Dictator ἀποκοπήν faceret Liv. Epit. XI.

fuit *lex agraria*; nam lege Terentilla (293.) abducta fuerat plebis contentio ad alia; etsi aliquoties nouae turbae propter agrariam rem exortae erant, vt 337 338. deductae quoque passim coloniae; non tamen res nisi nunc iterum in publicam concertationem fuit reducta. *Lex haec Licinia de modo agrorum, ne quis plus quingenta iugera agri possideret d)*, scilicet, vt quicquid agrorum supra praescriptum modum superesset, inter plebem aequo pretio diuideretur, haecenus non iniqua videri poterat, quandoquidem agri erant publici, quos possidebant privati, fatisque fortunarum haberi poterat, praedictum iugerum numerum possidere; patri enim familias cum familia bina iugera satis esse visa sunt e). Vt tamen hanc suarum rerum iacturam auerterent, maluere patres plebi concedere, vt a. 387. lex perferretur de altero utique e plebe consule creando; etsi haec summi honoris cum plebe communicatio plus detrudere debuit patrum opibus, quam si agrorum, quos ne satis quidem colere poterant, iacturam cum aequitate et moderatione fecissent.

Obliterata contentio de *agraria lege* ultra CC. annos; fuere tamen interea deductae passim coloniae

d) Sic Liv. VI, 35. Addit Appian. B. C. I, 8. *ex agris publicis; neue pasceret plus centum capitibus maioris, plusue quingentis minoris. Decretum praeterea est, vt ad curanda opera rustica certum numerum liberorum hominum aleret quisque; cum non nisi coemtis seruitiis diuites vterentur, ne, ingenui si essent, militiae causa euocarentur ab opere.*

e) v. *Opuscula* Vol. I. p. 250 seq.

niae f) in remotiores ab vrbe agros, diuifos viritim in duo, mox in quina et septena iugera. At prima contra Senatus optimatumque voluntatem lata huius generis *lex agraria* fuit ea, qua diuifus est ager Gallicus et Picenus a. 522. haud diu ante bellum Punicum II. C. Flaminio Trib. pl. ferente; quam legem Polybius mutatorum in deterius morum populi Romani caufam et originem fuiſſe dicitat g). Interea Italiae conditio fuit triftiffima; per bella continua illa exhausta viris, tributis attrita, ne quidem habebat, vnde malis mederetur. Nam maior Italiae pars occupata erat per latifundia diuitum, qui fructuofiore agriculturam cernentes eſſe per feruos, paruo parabiles et a militia vacuos, ipſos Italos ingenuos ne ad conducendos quidem agros admittebant. Inde vacuitas agrorum, colentium paucitas, et in colendo agro ex paupertae ſocordia; non facile enim laetus agri cultus eſſe ſolet inter oppreſſos egeſtate. Inde coniugia rara et liberorum orbitas, quos alere non poſſent; et ex eo difficultates dele-

f) Inde ab a. V. C. 472. quarum recensum habes ap. Vellej. I, 14. temporibus ſuis assignatas dabit Sigonius de ant. iure Ital.

g) Polyb. II, 21, 7. 8. ἀρχηγόν τῆς ἐπὶ τὸ χειρόν τοῦ δήμου διαſτροφῆς. Polybium inter Scipiones et Fabios eſſe verſatum facile agnoſcas. Corrumpi per has colonias plebs vix potuit, niſi quatenus hoc exemplo erecti alii quoque egeni ciues, quiſſime qui corporibus ſuis ac vitis temp. ſuſtentabant, poſtularunt, vt ſuae miſeriae ſuccurreretur. Atqui, ne ii poſtulerent, aliis modis ciuium inopiae ſuccurrendum erat. Verum talia fuerunt iſtorum hominum iudicia, vt iis, qui iniurias diu toleratas vlciſcerentur, nihil excuſationis ex eo eſſet, quod diu toleratae eae erant, contra vero in crimen vertebatur hoc, quod diutius iniurias tolerare nollent!

delectuum, et virium infirmitas. Malorum tamen tantorum emendatio erat longe difficillima; hereditas cuiusque aedificiis et opere exulta quomodo sine iniuria eripi poterat? *Reduci plebs in agros unde poterat sine possidentium euerfione, qui ipsi pars populi erant? et tamen relictas sibi a maioribus sedes aetate, quasi iure hereditario possidebant h*). Misera et exitio iam tum damnata est ciuitas, vbi maiorum imprudentia eo res rediit, vt sine iniuria alterius partis altera ciuium pars feruari nequeat, vtque non minus, si nihil tentatum fuerit, gliscant indies caussae certi exitii. Tandem Tib. Sempronius Gracchus Trib. pl. miseritus plebis legem Liciniam reuocauit: *ne quis (in Italia addit Flaccus Siculus) plus quingentis agri iugeribus possideret, adiecit tamen veteri legi, licere praeterea filiis familias habere huius modi dimidium; porro rogauit, ne quis ex publico plus quam centum iugera haberet; Tresviri quotannis crearentur, qui agrum publicum a priuato discernent; agri quod superesset, pauperibus diuideretur; neue quis plus quingentis capitibus pecorum, centumque maioris armenti pasceret; utque certus mercenariorum numerus ex ingenua plebe a possessoribus aleretur.* Incredibilis indignatio orta diuitum, non nunc patrum; nam adeo immutata erat resp. vt non amplius essent certamina patrum et plebis, sed *Senatus et populi*; ex quo enim tempore magistratus cum plebe fuerant communicati, ex ipsis plebeiis potentes facti, sensu iniuriae sui ordinis

h) Flor. III, 13. Ceterum de iis, quae hic exposita sunt, non opus est multa loca cumulare. Notissima sunt loca classica ap. Plutarch. in Gracchis pag. 826 seq. et ap. Appian. bell. Civ. I, 7 seq.

ordinis hominibus factae deposito, patriciorum mores animosque induerant. Gliscere nunc *nobilium* superbia et arrogantia. Paulo post subnatum est *optimatum* nomen, hoc est eorum, qui volebant videri optimas partes in rep. sequi; iis, qui populi causam tuebantur, *popularium* nomine imposito per inuidiam, quoties tuendo tenuiores erga potentiorum iniurias contentiones et turbae exortae erant. Hi omnes, paucis exceptis, conueniebant in hoc, ut reip. nomen obtenderent utilitatibus suis; utque ea, quae opibus augendis excogitasset auaritia et cupiditas, reip. causa suscepisse videri vellent. Contra aduersus remp. fecisse dicebatur is, qui iniurias a ciuibus, probrum a republica, depellere conatus erat. Ita aduersus remp. fecisse diuites clamabant eos quoque, qui iniurias tacite perferre noluerant. Premebat tenuiores nunc aliud malum, quod *ex ipsa plebe* non minus, quam e patriciis, *locupletiores* foenus exercendo, publica conducendo, sociis vexatis, prouinciis et regnis exhaustis, plus quam regias opes sibi parauerant; adeoque quicquid ad commercia spectaret, etiam rem frumentariam ac numariam, in sua potestate habebant, ipsi *Publicani* dicti. Nec vllum auxilium aduersus horum iniurias erat; quandoquidem iudicia primo in Senatus. tum in Equitum, mox in vtrorumque manu erant. Quae mala, indies maiora et crebriora, cum eo tandem progressa essent, ut L. Marcius Philippus, cum Trib. pl. esset a. 648. publice profiteretur, *non esse in ciuitate duo millia hominum, qui rem haberent i*),

quis

- i) Cicero quidem *capitalem*, h. e. perniciosam. appellat *orationem*, de Off. II, 21. quippe *ad aequationem pertinentem; qua peste, inquit, quae potest esse maior?*

quis ea miretur factionum certamina, ex his autem bella ciuilia maturasse: quorum auctores si habebantur illi, qui ea mouerant, caussae tamen altius erant repetendae ex superioribus ab iis ipsis, qui auaritia sua et cupiditate alios fortunis suis exuerant, iniuriis et contumeliis ciuium tenuiorum iras provocauerant, eosque ad extrema adegerant; iidem haud reputantes se sibi suisque liberis per haec ipsa tristem eam sortem parare, vt XXX annis post per bellum Sociale agri per Italiam vastarentur, mox que per proscriptiones agris et opibus exuerentur ii ipsi, quorum parentes si plebi egenae vel exiguum quoddam leuandae egestatis auxilium reliquissent, feruari potuisset resp. Ea tamen plerumque est hominum opibus praeualentium stultitia, vt malint omnia perdere, quam ex aequo aut cum moderatione aliquid de rebus suis affluentibus concedere, tutoque suis bonis cum ciuium suorum bona voluntate et fauore frui. Verum redeamus ad Gracchos.

Tiberius Gracchus ab initio, omnium bonorum consensu vtilissimam reip. rem aggressus, quam iam C. Laelius Sapiens in tribunatu tentatam deposuerat, cum maiora esse pericula videret, leniter omnia agere de P. Licinii Crassi, Pontif. M. P. Mucii Scaeuolae, et Appii Claudii, foceri sui, sententia. Tum vero diuites pertracto in partes suas M. Octauio, Tiberii in tribunatu collega, qui et ipse agros ultra modum possidebat, maluere remp. in summum discrimen adducere quam de iure suo decedere. Accensus ira Tiberius priore lege relicta nouam fert, *excedere iubens agris quos contra leges quisque occupasset.*

Inter-

Intercedit legi Octavius, quem cum nec precibus, nec promissis, de suo enim ei damnum resarcire voluit, nec minis mouere posset Tiberius, rogationem fert de magistratu Octauio abrogando: tum *lex agraria* perfertur; tres viri diuidendis agris coloniisque deducendis creantur Tiberius ipse cum Appio Claudio et Caio fratre. Cum non satis esset, egenos agros habere, nisi etiam esset, unde domos, instrumenta, iumenta, sibi pararent: commode euenit vt Attali Pergameni hereditas populo Romano relinqueretur. Cui cum iam potentiorum auiditas inhiaret, noua lex a Tiberio promulgata, *qua iis, qui lege Sempronia agrum accipere deberent, pecunia, quae regis Attali fuisset, diuideretur.* Inter atrocissimas aduersariorum minas exacta aestas. Instabat tempus comitiis tribunitiis. Tiberius, vt populus sibi magistratum continuaret, nouas leges tulit, de minuendo militarium stipendiorum tempore; de prouocatione a iudicibus ad populum; et vt Senatores Equitesque Romani pari numero iudicaret. Dies comitiorum aduenit; habentur ea in Capitolio. Senatus in propinqua aede Fidei conuenerat. P. Mucio Scaeuola Cos. ad aequitatem et lenitatem patrum animos adducere frustra allaborante, Scipio Nasica profilit, accurrit, Tiberium necat, fit magna caedes, occisorum corpora in Tiberim proiecta.

Rem infausto successu tentatam, cum interea omnia in peius ruerent, ferro grassarentur optimates in eos, qui mitiora suaderent, e popularibus alii focios sollicitarent, Senatorum autem iudicia infamia laborarent, Caius Gracchus, Tiberii frater, iterum

iterum est aggressus, Tribunus pl. anno 631. lege lata, *uti e lege Sempronia quotannis agri populo Romano diuiderentur; utque semisse atque triente k) plebi ex publico frumentum viritim singulis mensibus diuideretur.* Exasperato per aduersariorum machinationes Caio, imprudenter adiectae aliae leges in plebis commoda, quas nunc enarrare necesse non est. Continuatur Caio tribunatus in annum sequentem 632. Nunc infidiosa facilitate ex Senatus auctoritate M. Liuius Drusus Trib. pl. in partes pertractus leges fert populares magno numero, interque eas, *ut XII. Coloniae deducerentur, (extra Italiam Vellej. II, 15.) in quas singulas tria ciuium Romanorum millia mitterentur; uti vectigal agris lege Sempronia diuisis diuidundisque impositum plebi remitteretur, ut Decemuiui crearentur agris diuidundis.* Fractae per haec Caii opes. Drusus Senatus patronus habitus. Caius nec obtinet, ut comitiis tribunitiis Tribunus reficeretur, suffragiis non ex fide renuntiatis. Noui Consules creati a. 633. L. Opimius Q. Fabius, iste quidem infestissimus Caio, nunc priuato homini. Itaque Leges Semproniae omnes euerfae. Impugnatur colonia Carthago (e lege Sempronia deducta) propter mala omina, quae renuntiata erant. Decernit Senatus, ut iterum cum populo ea de re agatur; promulgata lex e SCto a M. Minucio Trib. pl. Die comitiorum omnia vi armata agi. Caius cum M. Fulvio Flacco triumuiro agrorum diuidundorum agmen et ipse circa se habet. Opimio a Senatu resp. mandatur. Edicit is, ut Senatus in armis adesset, Equites binos

k) Vt $\frac{10}{12}$ assis modius veniret; minus etiam pretium, quam *numo*.

binos feruos adducerent. Fit tumultus. Caius fugit et feruo iugulum praebet; caput eius plumbo infuso contra aurum appensum. Ad tria millia ciuium ab Opimio necata in carcere. Ita tandem optimationum caussa facta superior. Abrogatae Caii leges, inque his *agraria*. Tandem per legem Thoriam a. 647. *relicti agri in possessione dominorum, modo tributa penderent, et ea pecunia viritim diuideretur l*). Mox tamen ab alio tribuno pl. *et hoc vestigal abrogatum, et plebi omnino nihil fuit relictum*.

Iterum legem agrariam tulit L. Marcius Philippus Trib. pl. a. 650. sed facile antiquari passus (Cic. Off. II, 21). Motas enim per has leges turbas iure horrebant omnes; auctores merito incubabant; vtinam causas turbarum tollere et malis reip. alia via mederi tam facile fuisset! Enimuero ab hoc inde tempore studium alleuandae populi miseriae a bonis initiis profectum malorum plerumque hominum consiliis et artibus cessit. Nam Tribuni seditiosi, quoties plebem in suas partes trahere vellent, *leges agrarias* ferre; in his Appuleius Saturninus a. 654. et M. Liuius Drusus a. 663. Memorantur *Leges agrariae m*) Titia 655. Lex Plotia 656. L. Flauii a. 694. P. Seruili Rulli Trib. pl. in
Con-

l) Appian. B.C. I, 27. sed capita legis fuere plura.

m) Sunt multa in his legibus earumque causis adhuc obscura et sedula alicuius viri docti opera haud indigna. Incredibile enim esse videtur, viros prudentes non perspectum habuisse, nullam esse reip. libertatem tutam, nec incolumitatem diuturnam, si maior ciuium pars egestate oppressa ad seruile potentium obsequium descisceret; ita enim paratam fore praedam reip. ei, qui primus per factionem eam occupare vellet.

Consulatu Ciceronis 691. Huic, aut aliis, similes se profitebantur ii, qui regias possessiones, agros publicos, praedia, saltus, per decreta legibus agrariis similia proscripserunt *n*). Tandem *legem agrariam* memorari videmus *Iuliam* a. 695. Caesaris Cos. cum Bibulo, qua *Campanus ager et Stellas XX millibus ciuium, quibus terni pluresue liberi essent, diuisus.*

Interea per factionum studia oppresserant rempublicam mala plura, quae in vtilitatem paucorum aut perniciose decreta aut non sat seuerè repressa fuerant. Erat in his iudiciorum infamia; leges frumentariae, de distribuendo egenis frumento; consilia de ciuitate fociis danda, et aequando cum iis suffragiorum iure, foeneratorum acerbitas et veteratoriae artes. Malum hoc foenebre, habitum vulgo inter teterrima, et omnium maxime intolerabile, seditiones quoque excitauit; quibus praetor, qui iudices in foeneratores dederat, in foro sacra faciens iugulatus est: (v. Appian. B. C. I, 54. ad a. 665).

Inter haec *genus tertium agrariarum legum* inuentum fuit, quum, *veteribus possessoribus per vim eiectis, nouis colonis agri diuiderentur.* Saeuientibus enim inter se factionibus tandem bella ciuilia exarserunt, et cum his proscriptiones, atrocissimum Sullae inuentum, quo ille non aduersae modo factionis homines, sed diuites omnino et opulentos afflixit, vt egenorum non iam inopiam leuaret, verum vt flagitiosorum ex longa egestate hominum, quos suis legionibus adscripserat,

per

n) Sunt plurima in Cic. Or. contra Rullum, quae hic locum habent.

per militiae licentiam efferatorum et effrenium, qui ganea et alea stipendia amplissima effuderant, libidines et profusiones expleret. Non enim odia et irae causæ huius impietatis ac sceleris fuerunt vnicae; verum necessitas soluendi legionibus et facinorum fociis stipendia promissa; vnde enim hæc peterentur nisi opulentioribus interfectis et bonis eorum publicatis! Nunc *nouum Legum agrariarum genus* successit, agris proscriptorum, nec modo singulorum ciuium aut sociorum, verum totarum ciuitatum, post veterum possessorum supplicia et caedes aut expulsionones, inter veteranos diuiso).

per

- o) Sulla legionibus XXIII. per Italiam agros perduellium assignatos diuisit: Appian. B. C. I, 100. fac singulis legionibus 4000 superfuisse; habes fere 100000 capita. Perierant eo in bello centum millibus amplius inuentis Romanæ Italicaeque, et ex Sullae inimicis Senatores XC. Consules et Consulares XV. Equites Romanî bis mille sexcenti. Appian. B. C. I, 103. Altero bello ciuili Caesar legiones in Graeciam duxerat XII. praeter equitatum; (de B. C. II, 3.) quibus trina donatiua et agros promiserat (Appian. II, 92. 93 seq.) at idem minus faenus fuit quam Sulla, quod non ereptos aliis sed agrum publicum militibus diuisit (ib. 94). Triumpho actò militibus singulis persoluit 5000 drachmas atticæ (vltra mille thaleros); duplum centurionibus; tribunis et praefectis alarum quadruplum; plebi viritim minam atticam h. cr. 20 th. (ibid. II, 102. Sueton. Iul. 38.) — Censu deinde actò *ferme dimidia minus capitum* censum (ibid.) h. e. pro trecentis viginti millibus ciuium, quot superiore censu fuerant, censa sunt omnino centum quinquaginta millia Plut. Caes. 55. Tandem Antonius et Octavianus aduersus Brutum et Cassium profecturi XX. legiones conscripserant (adeoque circa C. millia capitum) quibus praeter alia victoriae praemia promiserunt coloniarum XVIII. Italicas vrbes, tam opibus quam agri bonitate et aedificiorum magnificentia insignes (Appian. B. C. IV, 3). Iam qualis Italiae

per haec rerum, morum, disciplinae, vitae, immutationem factam esse putabimus! cum per omnem Italiam extinctis aut exulantibus et ad egestatem redactis nobilium, senatorum et splendidissimorum equitum familiis agros et villas et in oppidis domos cum lauto apparatu occupassent tanta hominum ex infima plebe, per inopiam, mox per militiae licentiam, inter belli ciuilibis furores et atrocissima scelera, omni humanitatis sensu exutorum agmina. Successere in ingentes fortunas homines turpissimis moribus, vitae impurae fordibus, et iis artibus inquinati, quae egestatis comites esse solent. Quantam per haec vitae, morumque barbariem et inconcinnitatem, animorum et ingeniorum deprauationem et illiberalitatem factam esse putabimus! Quot fuisse similes isti Maenae, quem Horatius indignum diuitiis et fordidum hominem fastu se efferentem memorat! (Epid. IV.) Verum de his plura memorare horret animus ac refugit; inprimis cum in animum cum iis ipsis redeant calamitates hominum nobilissimorum, qui e patria exules nunc ab ipsis amicis suis proscripti errant, nec habent, quo refugiant.

Quam indocte itaque facinorosi homines ad *leges agrarias Romanorum* prouocent, ex iis, quae breuiter exposita sunt, facile intelligitur. *Lex agraria* eiusmodi, qua fortunae omnium aequarentur, omnino inter Romanos extitit nulla, nec in furoribus ciuilibus per summam factionum insaniam vlla eius rei facta mentio; verum primum a Sulla 673; tum a
Trium-

calamitas, persolutis aliquando promissis, quod V.C. 713. factum, esse debuerit, vel ex dictis aestimare licet; et nota res vel pueris ex Virgilio.

Triumviris 711. latae sunt leges, quibus *perduellium agri per Italiam militibus diuisi sunt*, cum proscriptioe eorum, qui arma aduersus victores tulerant, aut in aduersis partibus steterant, inuiti saepe et coacti; eorum bona fuerunt publicata et agri cum villis seu venditi seu satellitibus suis a praepotenti factione assignati. Quod si adeo factiosi isti homines ad legum agrariarum inter Romanos exemplum prouocant, se ipsos satellitibus Marii, Cinnae, Sullae, Antonii, Octauiani et Lepidi, similes esse publice testantur, idque se agere profitentur, vt ex proscriptorum fortunis ac spoliis ipsi praedentur et factiones pascant, quibus remp. euertant.

PP. in Georgia Augusta pridie Kal. Mart.
c10 10 cccxciii.

XXII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R
IVST. FRID. RVNDE D.
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM
QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV. IVNII ANNI HVIVS c1o1o cccxciii
REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
INDICTO
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA
P R A E M I A
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT
N O M I N A
SIMVLQVE
COMMENTATIONVM
QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI c1o1o cccxciv
ADMITTI VOLENT
A R G V M E N T A
AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA
PROMVLGAT.

Tranquilla sine armis otia Musarum.

Europa omni per bella et diffidia concitata et concussa, nobis, Commilitones, contingit esse tam felicibus, vt in statu reip. tranquillo et pacato sacra
nostra

nostra Musarum colere, et nunc quoque sollennem hunc diem Regis Augustissimi natalem solito more celebrare possimus; id quod merito laetamur deoque O. M. gratis piisque animis hanc fortunam nostram acceptam referimus; nec magis nobis, quam ipsis litterarum studiis gratulamur, quod interea, dum *toto furit Mars impius orbe*, et dum e gente Europae cultissima et politissima Musae tantum non fugatae exulant, aliis autem terris siue per furores bellicos, siue inter armorum minas et praedationes, litterae vix limen ingressae iterum diffugiunt, sint saltem in nonnullis Germaniae terris loca, et in his Georgia nostra Augusta, in qua *tranquilla sine armis Otia Musarum* *), securitas, sine qua litterarum studiis animi vacare nequeunt, et tranquillitas integra et incolumis maneat. Quo ipso tanto maiore nos religione obstrictos teneri putabimus, ut deserta haec ab aliis et tanquam in manus nostras tradita sacra tueamur; flagitabit scilicet a Georgia Augusta posteritas fructus litterarum, quas mentibus compositis ac liberis colere licuit interea, dum alii calamitatibus belli timoribusque agitati, curis, aerumnis vexationibusque omnis generis districti, abiicere studia, litteras valere iubere, a Musarum castris ad castra Martis transire cogeantur.

Expectari autem a nobis putabimus et hoc, ut, dum inter bellorum licentiam et necessitatem humanitatis sensus extinguitur, et cum humanitate vitae cultus melior tollitur, magis magisque indies inter arma inualefcente animorum feritate et barbarie, ut, inquam, nos humanitatem, vnicam vitae magistram

*) Lucan. II, 266.

ac reſtricem, vnicum ſolamen, fomentum et leuamentum malorum, quae miſeram mortalium conditionem premunt, vt eam, tanquam ſinu, foueamus, idque ſtudeamus, vt recti, iuſti, decorique ſenſu molliore noſtro aliorum ingenia aſpera et immitia mitigemus, iras et odia placemus, iudiciorum noſtrorum aequitate (etiam de iis, qui de reip. ſumma, de libertate publica, de iuribus hominis et ciuis, parum perſpecte et explorate ſtatuerunt) alios, non niſi ſupplicia, exilia, incendia, rapinas, minitantes ac crepantes, ad aequitatem, ad clementiam, ad miſericordiam, reuocemus. Niſi enim ii, qui ſunt extra ea conſtituti, per quae irae et odia inflammari ſolent, meliora et aequiora conſulant, quomodo ſeruari poterunt humanitatis iura et officia! Multo autem magis a veſtra aetate, Commilitones, ſenſus hi humanitatis expeſtantur et expetuntur, quandoquidem et mitiora ac molliora ſunt ingenia veſtra, necdum vtilitatum conſiliorumque diuerſitate ad iras et odia procliues voluntates. Omnino, ſi qua ſalus rebus noſtris, ſi emendatio rerum publicarum, ſi morum, ſine quibus legum iudiciorumque nulla vis, nullus fructus eſt, a corruptelis ſuis liberatio, ſi de rebus, quibus laus, gloria, nobilitas, verae imperiorum opes, vera populorum felicitas ac ſplendor, continetur, veriores notiones inter omnium ordinum homines ſperandae ſunt: a vobis, Commilitones, a veſtra inſtitutione, a ſalubribus praeceptis ſapientiae, quibus imbuimini, proficiſci illa omnia poſſunt. Ab iis enim, qui ſemel opinionibus prauis, rerum vanarum ſtudiis et miſera ambitione et potentum aſſentatione imbuti ſunt,

sunt, frustra meliora expectabimus. Docet hoc omnium temporum memoria, *bellorum calamitates* superare omnes naturae pestes et mala in hoc, quod progressus humani generis ad meliorem humanitatis cultum sistunt, nec modo sistunt, verum ad feritatem ac malitiam ingenia deprimunt, sensumque a natura insitum iusti et recti, habitumque animorum mitem et mansuetum tollunt, et belluinam truculentiam et ferociam instillant: ita vt eo tandem homines, alioqui perspicaces et iusti, procedant, vt inhumanitati ipsi suae et aliorum patrocinentur inventis causis et argumentis speciosis. Incumbit itaque iis, quibus extra aleam positis iudicia recta et aequa seruare facile est, vt aliorum ingeniorum asperitatem mitioribus sensibus temperent, suaeque humanitate inhumanitatem et immanitatem moderentur. Etsi enim iis temporibus viuimus, in quibus inter irarum et odiorum causas haud minima haec est apud multitudinem, si alios moderate iudicare, non easdem iras et odia suscipere, non efferuescere immodice, nec in miseros dictis minisque inuehi viderint; nobis tamen, si modo professione hac nostra litterarum humanitatis ac sapientiae digni esse volumus, dignum et consentaneum est, spernere iniquorum hominum iudicia, probare ea, quae ratio et officium suadet, placare odia, iusta et aequa monere, neque ira seu nostra seu aliena ad praua iudicia et ad sensus iniustos abripi.

Per omnia saecula *litterarum studia* hoc sibi iuris vindicarunt, vt, *qui ea colerent, a vulgi iudiciis dissentirent, etiam in populorum et regum causis*; praeluxerunt illi eo ipso posteritatis iudiciis, quae stulta,

iniusta ac scelestâ consilia ac facta, quamuis felici successu ad exitum properantia, ad veri, iusti ac recti normam exigit; etsi prudentiæ monitis hæcenus paruerunt, vt posteritati huius iudicii feuerioris pronuntiationem relinquerent, ipsi nec improbare iniusta facta publice et tempore alieno et sine utilitate in animum inducerent. Contra autem ab omni iudiciorum atrocitate, ab odiorum ciuilium truculentia, a seditiosorum furoribus, a caedibus et rapinis, et ab omni eorum, qui inde opes, honores, potentiam venarentur, contagio, intactos se prouide ac caute seruauerunt.

Itaque ab omni inde tempore litterarum studia singularem aliquam laudem habuere, vt *ab innocentia et pietate* celebrarentur: factum hoc iam iis aetatibus, quibus per mythos et symbola, quæ quis cogitasset, redderentur; habentque hæc nescio quid suauitatis. Musæ non modo coetus magnos fugiunt, profanos et impios a se arcent et procul esse iubent, verum etiam a sanguine et caede abhorrere, a rapina ac præda auersæ esse narrantur. Inprimisque vates ac poetæ hoc in se deriuarunt, vt et ipsi sancti, iusti castique essent, et suos populares a caedibus et rapinis abstinere iuberent. Meminerimus Orpheum: *Siluestres homines sacer interpretæ deorum Caedibus et victu foedo deterruit Orpheus, Dicitur ob hoc lenire tigres rabidosque leones. Dicitur et Amphion. Thebanæ conditor arcis, Saxa mouere sono testudinis et prece blandâ Ducere quo vellet.* Hoc illud est, quod nomina Lini, Musæi, Eumolpi, prisca Graecia ad omnem memoriam celebravit; quod carminum suorum lenociniis, partim infti-

instituti vitae mitioris, religionibus et sacris, animos ad humanitatem illi adduxisse et a feritate auocasse narrantur; hinc laudes Chironis, qui, *iustissimus vnus* *), colere iustitiam, fidem datam iuratamque seruare, deosque colere docuerat; hinc fama multorum heroum ac sapientum, quod ab odiorum et pugnarum furoribus ad mitiorem vitam adduxerant populares. Ita autem fert natura nostra, vt prouiores simus animis studiisque ad antiquiora quaeuis miranda et laudanda, quia se commendant suauitate aliqua mirabili simplicitatis, ad quam in ipsis his vitae corruptelis generosa quaeuis indoles prouior est, quam vulgo creditur. Inuenta sunt ab iisdem heroibus vitae cultus primordia, vt auersari adfuescerent et abhorrere discerent homines eum, qui sanguine esset infectus; vt scelesti intelligerent se piaculum (*ἄγος*) contrahere, vix multis et difficilibus religiosi ritibus expiandum; iidem iusserunt, parere supplicibus (*ἱκέταις*), hospitii iura seruare, sepulturae religionem custodire. Per inuenta haec se melioris vitae initia, societatis et humanitatis primordia, ciuitatum ac rerum publicarum fundamenta, omnium rerum bonarum ac iucundarum fructum, vna cum spe meliorum, Musarum beneficio accepta, habere ferebant veteres; Musis omnis humanitatis cultum eiusque lenocinia et ornamenta, iucunditates et oblectamenta, deberi.

Quae cum ita sint, quid a nobis, qui iis temporibus nati sumus, quibus, litterarum ac disciplinarum cultu et expolitione ad tantum fastigium progressa, abiectis iis, quae rudiorum hominum ingenia mulcere

*) δικαιοτάτος Κενταύρων. idem Φιλάνθρωπος.

mulcere ac detinere poterant, feuerius et subtilius de rebus statuere licet, quid, inquam, a nobis expectari putabimus? Scilicet vt vita et studiis, dictis factisque declarem, nos, litterarum cultores et antistites, vt in aliis rerum iudiciis, ita deferere vulgus etiam in hoc, vt mitiores et meliores sensus sequamur, vt humanitatis iura seruemus tueamurque, vtque multo magis ipsi ab omni iniuria erga alios, quibuscum viuimus, abstineamus, planeque intelligamus, nos, quod grauissimus Romanorum consul dicebat, (de LL. I, 10) *nos ad iustitiam esse natos, neque opinione, sed natura constitutum esse ius.* Quod si homines sibi persuadere vellent: omnium, quae in hominum doctorum disputatione versantur, hoc ipso nihil esse praestabilius; fieri posset, vt vita hominum vere digna videri deberet, quae viueretur, et expetenda etiam tum, si cui ingrediendi eam libertas et arbitrium datum esset; cum ex vita nunc multi ita decedant, vt, si per se stetisset, vix vitam fuissent optaturi.

Videtis, Commilitones, quae et quanta ad communem vitae nostrae salutem et felicitatem a vobis, a vestris ingeniis, studiis, moribus, exemplis, flagitentur, eaque multo maiora ad futuram hominum progeniem. Ne itaque hanc animis dimittite cogitationem, si bonis litteris accuratam et fructuosam operam vos adhibetis, non modo vobis vos consulere, non vestris modo parentibus et cognatis vos obsequium et officium praestare: sed patriae, sed saeculo, sed posteritati. Quae etsi per se calcaria animis subiicere debent acerrima: ecce accedunt noua haec ex publica laude et ex praemiis vestrae

vestrae virtuti ingeniorum animorumque per munificentiam Regis nostri augustissimi propositis; cuius natalem celebrauimus sollennium apparatu tali, qui fortunam, vitam locumque nostrum decet. Expectari enim a nobis non possunt ludi, epulae, pompa magna; nos vota, preces, gratos sensus afferimus, quibus ipsum numen O. M. pro salute Regis et reip. inuocemus ac precemur.

Ad hanc itaque laudem ingenii ac doctrinae, et ad praemia proposita quinam illi sint, qui aspirarint, qui successus et euentus, quaenam eorum scriptiones fuerint, publice nunc exponendum est, quemadmodum in conuentu academico gesta ea omnia sunt, partim ex suggestu pronuntiata.

“Ab Ordine Theologorum

praemium propositum erat ei, qui optime conscripturus esset:

Narrationem criticam de interpretatione locorum N. T. in quibus donorum Sp. S. quae vulgo extraordinaria dicuntur, mentio iniicitur.

„Exhibitae sunt Ordini commentationes tres, hisce symbolis insignitae:

I. *Ne quid nimis.*

II. *Nimis peruerse semetipsum amat, qui et alios vult errare, ut error suus lateat.*

AVGVSTIN. *Epist.* VII. ad Marcel.

III. *Non iam prima peto Mnesteus, neque vincere certo, Quanquam ó! sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti.* VIRGIL. *Aen.* V, 194.

„Non diu Ordo Theologorum dubius et incertus haesit, cui ex his tribus iuuenibus, qui in certamen literarium descenderant, adiudicandum esset

effet praemium. Quanquam enim auctor *commentationis, versus ex Aeneide in fronte ferentis et tertio loco commemoratae, egregium industriae suae ac diligentiae in colligendis variis veterum pariter ac recentiorum sententiis et opinionibus edidit specimen, ut hoc respectu iudicum expectationi ac votis satisfecisse videri possit, tamen, tum quoad ipsius argumenti tractationem, quae nec iudicio in congerendis copiis, nec cura in collocanda et distribuenda materia admodum commendatur, tum quoad orationem, qua usus est, non satis latinam, multa desideranda reliquit, adeoque neglexit, quae in conditionibus praemii propositi apud nos vel maxime numerari solent. Maiorem laudem sibi meruit auctor commentationis, cui inscriptum symbolum: *Nimis peruerse semet ipsum amat, &c.* Summa enim diligentia non solum veterum et recentiorum commentatorum interpretationes, quae ad rem faciebant, conquirit, et ad certa genera reuocauit, sed etiam abunde hoc scripto suo Ordini comprobauit linguae latinae et graecae scientiam haud vulgarem, ingenii acumen in diiudicandis variis opinionibus ad regulas certae interpretationis, subtilitatem etiam et modestiam docto et liberali iuvene dignam. Palmam tamen huic commentationi, docte et subtiliter scriptae, praeripuit scriptum, quod symbolo inscriptum est:*

Ne quid nimis.

aius auctorem ob rerum delectum, tractationis lucidum ordinem, iudicium acutum pariter ac modestum, orationem denique perspicuam et dictionem latinam, aliasque commentationis virtutes egregias
praemio

praemio publico dignum habuit Ordo Theologorum, ita tamen ut *proximo ad eum loco accedere* eique fere parem esse iudicaret auctorem commentationis *secundo loco* commemoratae et Augustini dicto insignitatae."

Referata scheda nomen exiit:

IO. PHIL. KVRZMANN, *Thuringo-Muhlhusanus*, idem qui superiore anno ingenium doctrinamque probauerat, praemio Ordinis Theologici reportato de quaestione super symbolis ac regulis fidei ecclesiae per tria priora saecula. Qui *altero loco* ad praemium accefferat, est IO. FRID. MOESER, *Verdanus*.

"Ordo Iureconsultorum desiderauerat:

Vt exponeretur natura et indoles dominii utilis, eiusque vestigia et usus in institutis iuris romani et germanici; et utrum ususfructus, in variis iuris germanici institutis obuius, cum dominio utili pro eodem haberi possit?

„Quatuor ad hanc quaestionem Ordini oblatae sunt commentationes, hisce insignitae sententiis:

- I. *Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.*
Fastorum Lib. VI, 210.
- II. — — — *haec sunt qualiacunque,*
Arridere velim, doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. HORAT. Serm. L. I, 210.
- III. *Quo fata trahunt.*
- IV. *Magis in studiis homines timor, quam fiducia decet.*

„Vnanimi Ordinis consensu *commentatio primo loco nominata* prae reliquis praemio digna iudicata est; cum non tantum sermonis puritate et concinnitate: sed etiam lectionis copia et diligenti tractatione eorum, quae thema propositum spectant, ceteris

teris longe fuerit praeferenda; cumque imprimis in iis, quae historiam dogmatis concernunt, varia hucusque etiam ab harum rerum satis peritis praetermissa conquisiuerit auctor.

„*Proxime ad hanc in praemio decernendo accedere visa est commentatio quarta: Magis in studiis homines timor, quam fiducia decet: iusta quidem argumenti dispositione haud destituta; et eruditionis laude utique commendanda; multis tamen et verbis et rebus abundans, quae explicationem quaestionis propositae non omnino attinent.*

„*Neque commentationibus secundo et tertio loco nominatis ingenii et temporis studiorum vtiliter impensi specimina defunt; licet in stilo et rerum tractatione non pauca occurrant, quae lectorem offendunt.*”

Scheda explicita mox innotuit auctor laudatae primo loco commentationis

CAROLVS HENRICVS LANG, *Oettinga-Sueuus.*
Altero loco qui palmam obtinuit est nomen professus
 IOANNES CHRISTIANVS BRANDENBURG, *Rostochio-*
Megapolitanus.

Quaestio ab *Ordine Medicorum* proposita erat:

Quum medicorum de aliorum atque aliorum ex vegetabilibus praeparatorum extractorum efficacia sententiae non raro tantopere discrepent; illudque dissidium in modo extracta illa parandi aequae ac in delectu vegetabilium ipso latere videatur, quaeritur: quaenam illa conficiendi methodus, si sensuum externorum iudicium, sana chemicae artis principia, multifaria chemicorum consilia atque experimenta et medicorum probatae fidei testimonia, in scriptis eorum obuia, sollicitè inter se comparentur, virtutes vegetabilium et maxime intemeratas seruet, et quasi concentret.

„Duo

„Duo oblati sunt Ordini in quaestione hac enodanda occupati libelli, *alter* inscriptus:

Nusquam opera sine emolumento, nec emolumentum ferme sine impensa opera est.

alter: Τὸ ὁμοίον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πᾶν ἀπαθές ἐστι.

ambo diligentiae, ingenii, eruditionis haud mediocris vestigia monstrantes, quamuis omnibus quaestionis membris exhauriendis non fatis pares.

„Et primo quidem *commentatio* symbolo: *Nusquam opera* &c. notata medicorum experientiam, ex qua extractorum aliorum atque aliorum siue virtus siue inertia pateat, et, qua diligenter collata, causa forsitan huius discriminis definiri certius possit, consulere praetermisit, nullam fere eorum extractorum, in quibus parandis vini spiritum opus est, rationem habuit, neque discrimen inter infusa calida atque decocta, et parata ex ambobus extracta intercedens, curate fatis notavit. Egregie autem versatur in enarrandis naevis, qui in parandis his extractis vulgo occurrunt; propria, ut videtur, observatione nixus, consilia suggerit, a prisca moris tenacitate perinde ac ab immodico nouitatis studio aliena, quibus corrigi ille labor possit; et nouum supellectilis genus, ex balneo vaporis et maris, uti quidem loqui gestiunt chemici, compositum, in quo parari efficacissima cum nulla aut saltem minima partium volatiliu iactura queant extracta, vna cum speciminibus egregiis extractorum corticis angusturae, et corticis peruiani rubri, exhibuit.

„*Alter* dissertatio, inscripta Τὸ ὁμοίον &c., in veterum scriptis magis versata, multa recentiorum

temporum in conficiendis extractis commendata artificia illis iam contineri manifeste docuit; in colligendis medicorum auctoritatibus tamen potius, quam periculis maiorem nauasse operam auctorem, quam quidem prioris, luculenter testatur; in enumerandis quoque partibus, quae tum per aquam, tum per vini spiritum extrahi ex vegetabilibus possunt, magis copiosa; at auctor obseruationem et experientiam, nisi in libris contentam, vix consuluit, in vituperandis communibus erroribus fatis longus, in consiliis, quibus praecaueri illi queant, parcissimus: consilium enim loco ignis, vt partes aquosae auolent, antliam pneumaticam adhibendi, vix vllam meretur mentionem.

Quae cum ita sint, decreuit Ordo medicus, vt auctor *prioris dissertationis* insignitae symbolo:

Nusquam opera sine emolumento.

praemio coronaretur; *alter* autem *locus* concederetur auctori *alterius commentationis.*"

Habet auctorem, quae *priorem* locum obtinuit, *dissertatio*

CAROL. IVST. LVDOVIC. DE CRELL, *Brunsvicensis*,
Medicinae stud., Soc. priv. phys. Gott. Sodalem.

Accessit ad praemium altera, quae scripta est ab
SALOMONE ANSHEL, *Bonnensi.*

Ab Ordine Philosophorum:

Asiae Herodoteae difficiliora geographico more explicanda; et nunc quidem: I. *ex maribus*: rubrum f. australe, cum finu Arabico; Euxinus pontus cum Helleponto, Propontide ac Maeotide palude; Caspium mare. II. *e fluuiis*: Euphrates, Tigris, Is, Gyndes, Araxes, Aces — III. *finis Asiae Herodoteae* quoquo versus describendi.

Duae

Duae scriptiones redditae sunt Ordini philosophico; altera cum dicto:

Scribimus indocti doctique.

altera paullo ferius oblata:

καὶ σὺ εἶς ἐνελευν.

Nec mediocriter laetati sumus, cum videremus, quam acuta, subtilia, et humanitatis studiis exulta ingenia inter nos versentur, quantaque doctrinae copia instructa illa, quantum laboris et operae in lectione et cognitione antiquitatis collocent. Digna utraque commentatio praemio videri poterat, si sine aemula spectaretur; nec nisi comparatione facta intelligi potuit, *priorem* illam multis quidem laborare, quae abesse poterant, et facile rescissa abesse possunt, industria tamen et subtilitate doctrinaeque copia plurimum praestare; *alteram* brevitatis laudem habere, simul tamen multa intacta relinquere, quae in illa priore diligentius pertractata sunt. Ita ex his aemulis alter speravit: *interius ductis habenis anticipasse viam; nec non et Thessalus heros spe propiore calet, dum, non cohibente magistro, Spargitur in gyros dexterque exerrat Arion* *). Cum tamen diligentiae et industriae potior habenda esset ratio, praecisa est diuturnior deliberatio, cui primus locus esset decernendus; et decretus ille et assignatus est commentationi inscriptae:

Scribimus indocti doctique.

Altero loco victrix commentatio, *spes proxima palmae*, habita illa, quae verba graeca in fronte praescripta gerebat.

Bb 2

Huius

*) Statius Theb. VI, 441 sq.

Huius quidem auctor nomen suum nondum est professus; at prioris primo loco victricis commentationis auctor compertus est

THEOPHILVS CHRISTIANVS BREIGER, *Hannoueranus,*
Seminarii Philologici Regii Sodalis.

Nunc nunc — *O iuuenes, virtus iterum tentanda!*
— nouae nunc pronuntiatae sunt quaestiones in annum futurum XCIV. a quatuor Ordinibus Georgiae Augustae propositae; licebit ingenia vestra exercere, vires experiri, atque praeclaro aliquo profectuum specimine bonum augurium futurae laudis facere.

Sunt autem propositae *quaestiones* hae:

Ab ORDINE THEOLOGORVM:

Quaeritur, *quaenam sit origo euangeliorum Matthaei, Marci, Lucae et Iohannis? ex quibusnam fontibus eorum auctores hauserint? quibus maxime lectoribus et quo consilio singuli scripserint? quomodo denique et quo tempore factum sit, ut quatuor ista euangelia maiorem, quam euangelia, quae vocant apocrypha, et canonicam auctoritatem consequerentur?*

Ab ORDINE IVRIDICO

iubemini exponere *remedia securitatis, quibus iure romano prospectum est creditoribus debitoris obaerati, tum per priuilegia specialia actionibus personalibus data; tum per hypothecas tacitas; tum per priuilegia hypothecarum: porro tempora recensere, quibus ea introducta esse constat; denique eorum veram indolem eorundemque vim explanare, qua vel alterum cum altero*

altero in eodem creditore concurrat, vel inter plures creditores alterum ab altero vincitur.

Ab ORDINE MEDICORVM:

Desiderat ordo medicus *succinctam historiam mortis; caussarum scilicet eius et inde pendentium diuersorum mortis generum, tum signorum eius diagnosticorum.*

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM

duae propositae sunt quaestiones, suo vtraque praemio instructa. *Altera ordinaria alteram quasi partem quaestionis, quae in annum praesentem edicta fuit, constituit:*

Asiae Herodoteae difficiliora geographico more explicanda, et nunc quidem, post quaestionem superioris anni, ex regionibus: Palaestina; Paetjica; desertum sabulosum; planities, quam Aces perfluit, cum populis accolentibus; tractus, quem Sauromatae, Budini, Thyssagetae, Iyrcae, Scythae exules et Argippae incoluerunt, quamque Scythae, Europaei et Graeci ex emporio Borysthenis aliisque Ponticis emporiis, ad Issedones usque, peragrarunt.

Quod si quem in indagandis his seu casus admouerit, seu studium vltius produxerit ad *urbes ac populos* ab Herodoto commemoratos, de quibus forte aliquid constitui subtilius, quam adhuc factum est, potest: animum saltem aduertere licebit ad vnum et alterum nomen ex sequentibus: Ex *urbibus* quidem videri potest, an aliquid occurrat, vnde illustrari possint *Ienyfus; Cadytis; Is; Caspatyrus.* Ex *populis* autem: *Aethiopes Asiatiki; Sattagydae, Gandarii, Dadicae et Aparytae;*

Paricani et Orthocorybantii; Caspii, Pausicae, Pantimathi et Daritae; Sagartii, Sarangenses, Thama-naei, Vtii et Myci; Matiensi, Saspirei, Alarodii; Pactyes, Massagetae, Issedones: etsi arx disputationis nequaquam in obscurioribus his posita erit, dummodo in summa quaestionis expediendae rite aliquis versetur; nec res magnam difficultatem habet, dummodo insistat aliquis superioris de Asia Herodotea commentationis vestigiis,

Altera quaestio praemio extra ordinem ex munificentia regia constituto ornanda haec est;

Indaganda Phoenicum in antiquissima Graecia vestigia; tum respectu cultus idololatrici; tum litterarum et mythorum; artium denique, et praesertim agriculturae et rei nauticae; quorum nisi omnium, plurimum saltem indicia diligenter eruenda, luculentisque exemplis et auctoritatibus munienda sunt.

Nunc habetis, lectissimi Commilitones, scopos, quo tela vestra dirigatis, materias, unde ingeniorum et profectuum in disciplinis nostris academicis laudem, et famae fundamenta petatis. Nostris praemia vestrae doctrinae et industriae proposita, laudem et famam inter populares et commilitones, bonam estimationem et maiorum spem; cumque his multo maioribus praemium numi aurei XXV aureorum ducatorum pondo e munificentia Regia singulis quaestionibus constituti. Videre mihi iam videor multorum ex vobis animos ardere laudis futurae cupidine, incensa studiis ingenia meditari iam nunc novos conatus, operae assiduitatem et intentiorem indu-

industriam in emetiendo litterarum et disciplinarum cursu, cui academica haec vita consecrata esse debet. *Iamdudum variae laudes et conscia virtus Tydea magnanimum stimulis ingentibus angunt* *).

His peractis reditum est ad vota publica, quae pro incolumitate reipubl. eiusque qui ei praest, Regis Augustiss. domusque Regiae, et fecimus tum et nunc facimus. Supplicamus deo O. M., vt statum Europae concussum iterum in firmo ac tuto restituat; almam pacem, vnicum fructum quem bella habere possunt, reducat; populos super vera libertate, eaque libertatis portione, edoceat, quae in societate ciuili bene constituta singulis relinqui potest, quaeque vt vnicuique pro ingenii animique virtute, pro meritorum loci aut gentis auctoritate facta et tecta sit, optamus; reliqua vitae auxilia et praesidia ex se quisque petat et expectet, suaque industria, virtute, merito, artium vtilium disciplinarumque studiis, consequatur. Haec erit *militia nostra*, haec *castra*, haec *certamina*, vt alter alterum *meritis de rep. et litteris, humanitate, omnique virtute* antecellat. Quae ita eueniant, vt vos omnes saluos et omni felicitatis genere cumulosos esse vouemus precamurque. P. P. in Georgia Augusta d. XII. Iunii MDCCXCIII.

*) Statius Theb. VI, 826.

XXIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R
IVST. FRID. RVNDE D.
CVM SENATV
ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LVI.

IN D. II. SEPTEMBRIS MDCCCXCIII,
C E L E B R A N D A
R I T E I N D I C I T

SIMVLQVE

S V C C E S S O R E M
I N
MAGISTRATV ACADEMICO
AVG. GOTTL. RICHTER D.
C I V I B V S S V I S
HONORIS ET OFFICII CAVSSA
COMMENDAT.

*Libertatis et aequalitatis civilis in Atheniensium reip.
delineatio ex Aristophane.*

Narratio est, Commilitones, apud Herodotum *a)*
de conuiuio paucis diebus ante pugnam ad
Plataeas habito, quinquaginta honoratissimis Per-
farum

a) Herodot. IX, 16.

farum cum quinquaginta principibus Thebanorum ad epulas vocatis; cum discubuissent sic, ut in quouis lecto Persa et Thebanus essent, post coenam inter potandum vnum e Persis fuisse, qui Orchomenium virum sibi accumbentem graece interrogaret, cuius esset; hunc vero respondisse se Orchomenium esse; tum illum dixisse: “quoniam tu mihi mensae confors et libaminum factus es, volo tibi relinquere sententiae meae monumentum, ut tu ipse de his edoctus tibi consulas. *Cernis hos Persas in conuiuium acceptos, et copias, quae ad flumen in castris relictæ sunt? horum omnium paruo post tempore perpaucos cernes superstites,*” haec dicendo multas lacrimas Persam effudisse; admiratumque Orchomenium ad illum dixisse: “Atqui si haec ita se habent, Mardonio ea et Persis, qui secundum eum in honore sunt, dicere expedit;” tum illum haec subiecisse: “*Hospes, quicquid numine volente fieri oportet, id ab homine nulla ratione auerti potest; neque enim certa et explorata dicentibus credere quisquam vult; atque haec, quae satis certa sunt, permulti Persarum cum sciamus, tamen sequimur illigati necessitate. Est autem moeror hic inter homines acerbissimus, eum qui multum sapit, nullius rei potentem esse*” b). Quid censetis, o boni? hunc sine Persam ante hos bis mille et quod excurrit annos minus sapuisse quam vllum ex hominibus nostris sapientia et prudentia alios antegressis? Etenim mortales nos latere caecos rerum euentus, aequo animo est ferendum; at quod male nos habet, hoc est, quod in vita publica et priuata tam multa

B b 5

inci-

b) ἐχθίστη δὲ ὀδύνη ἐστὶ τῶν ἐν ἀνθρώποισι αὐτῇ· πολλὰ φρονέοντα μηδενὸς κρατέειν.

incidunt, quorum euentum prudentissimus quisque praeuidit, et, si sui arbitrii fuisset, facile discutere potuit, nec tamen, per aliorum stultitiam, aut impetum rerum praecipitem sustinere aut mala certissima auertere potest. Inprimis autem tempora incidere solent, in quibus ii animorum motus et aestus efferuescunt, vt ea publice suscipiantur aganturque, quorum sinistros euentus vnusquisque e populo vel mediocri prudentia imbutus praeuidere potest, nec tamen quomodo, ipse priuatus, malis occurrat habet, contra ad eadem consilia quamuis perniciofa ipse pro parte et loco operam conferre cogitur, Videas alia a viris rerum potentibus magna calliditate et prudentia neçi texique, vt opes imperiis maiores adstruant, quas et in praesens vanas et opinatas, in futurum autem perniciosas esse paullo prudentiores bene perspiciunt; atqui vulgi, ad tam alta scilicet consilia stupentis eaque ad caelum efferentis, vocibus suas voces miscere, et, quae librorum nepotumue fortunas euersura sunt, in triumphis et summis de rep. meritis imputata sibi habere iidem coactos se esse vident.

Quo ductura essent Ludovicorum fastus Perfici, et insana consilia Europae principatum affectantium et omnia nefariis artibus miscentium, multi prudentes viri iam ab initio perspectum cognitumque habuerunt; fuere quoque qui, etsi vinculis exiliisque propositis, monere auderent; at *quem tum vates Cassandra moueret?* Omnia imperia magna mole sua laborare, nec provincias situ, caelo, ingeniis, institutis, diuersas, vnus nutu satis recte posse administrari; quo latiores

res sint fines, eo plus praesidii ac tutelae requiri; ad dissolutionem iam a prima compage facta summam rerum spectare; magnas porro opes ubiuis ad luxum, luxum ad corruptelas omnis generis, corruptelas ad exitium properare, sapientissimus quisque perspectum habet: necessitas tamen imposita ei est exultandi et tripudiandi, quoties millenis caedibus, exhaustis patrimoniis, iniuriis innumeris, noua parta est prouincia, nouus tumor moli excreuit, tanquam gibber corpori iam antea deformi. Quae nostro tempore euenerunt, ut nec praeter opinionem euenerunt, ita, quae ex his feminibus aliquando propullulatura sint, sedatioribus ingeniis vel sine Pythia ad prospiciendum obuia sunt. Atque in hoc ipso seu naturam seu fortunam accusare licet, quod, cum superiorum aetatum memoria, totiusque generis humani historia, exempla consiliorum euentuumque similia ante oculos ponat magno numero; nullus tamen inde ad homines fructus perueniat. Scilicet paucissima, quae inter homines geruntur, a mentis consilio, praeteritarum rerum exemplis comparatis, pleraque a cupiditatibus, proficiuntur, quae in solis praesentibus sunt defixae, nec nisi quae appetunt et sperant, ante oculos habent, quid? quod etiam illa, quae a consilio ac prudentia proficisci putaueras, ubi propius adspexeris, a cupiditate aliqua aut nata, aut hanc iis, tanquam furculum trunco, statim in primo germine insitam esse intelliges; ut adeo, cum omnia humana in eundem aliquando alueum deferri videas, perinde habeas, ea, quae suscipiuntur, siue a nullis siue a certis principiis rectis iustisque proficisci; utque per-

persuafum tibi habere liceat, etiamfi Franci a verioribus principiis progressi euectique essent, nec argutiis partim a re alienis partim parum circumscriptis, sed sanioribus doctrinis, ratione, exemplis, usu, probatis, sua superstruxissent, haud tamen multum dissimilem rerum euentum futurum fuisse; quandoquidem multo magis ab hominum cupiditatibus, quam a mentis erroribus, in remp. mala deriuantur. Philosophicis subtilitatibus tamquam machinis et instrumentis malorum consiliorum si non ab initio, tamen sub ipsos cursus carceres, vfi quidem sunt multi; at horum malorum consiliorum fontes et causae fuere non tam pravae conclusiones et syllogismi aut in perspicientia veri caecitas; verum in causa fuerunt eae res, quae hominum sensus animosque mouent, impellunt, rapiunt, occaecant; ambitio, vanitas, honorum et opum appetentia; atqui eadem etiam eos, qui philosophari sibi videntur, transuersos rapiunt, quoties a contemplatione ad rerum actum processum est c).

Atheniensium resp. etfi, quatenus a certo mentis iudicio ciuitatis ad libertatem aequalitatemque attemperatae notio repetitur, non multa habet, quae omnino improbanda videri debeant, hoc ipso tamen vitio laborauit, quod a ratione et iudicio hominum expectabantur plura quam a cupiditatibus metuebantur. Quod si cum perfectis viueremus hominibus, nulla esse poterat melior ciuitatis descriptio;

et,

c) *Saepe inter nos impendentes casus defleuimus, cum belli ciuillis causas in priuatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem a publico consilio esse exclusam, videremus. Cicero in Bruto 96.*

et. quod in magno imperio bis centies centenorum millium expectare infani ingenii est, probabile videri poterat, XX millia hominum per urbem et agros dispersa liberaliter educari posse et in honesta paupertate, cui affueuerant, ita institui, vt meliorum et prudentiorum monitis ceteri parerent, rebus, quoties aut deliberandum aut agendum esset, inter Senatum populumque et magistratus sapienter dispersitis, ac rerum gerendarum ordine diligenter praescripto; itaque ciuium quidem suffragiis decernendae res erant, enim vero nihil ad populum deferabatur nisi a magistratibus in Senatu matura deliberatione exploratum, moxque Senatus probuleumate in concionem prolatum, et accurata oratione habita caussis argumentisque probis idoneisque declaratum: ita vt populi voluntas in re satis perspecta haud obscura nec corrupta, sed tanquam a mente vnus hominis intelligentis profecta haberi posset. At confestim omnis generis corruptelae remp. occuparunt: primo instrumentis publicae voluntatis, hoc est magistratibus et oratoribus, corruptis, mox populo ipso, eiusque voluntate modo intercepta modo ad deteriora versa. Occurrit autem in his animaduersio rei ingentibus laudibus, quas vel ex Cicerone lecto meminisse licet, in caelum efferri solitae, quae tamen, a prauis hominibus deprauata, et Atheniensium et Romanorum, et nunc quoque Francorum, remp. perdidit, *eloquentiae* scilicet; qua resp. libera haud facile carere potest, quandoquidem publice res sunt docendae ac deliberandae; quae tamen malorum ciuium certissimum ad remp. turbendam praesidium vbique et fuit et erit.

Quot-

Quotquot inter vos, Commilitones, scriptores veteres versando aut priscam rerum memoriam repetendo firmum fatis suorum studiorum crepidinem substruxerunt, in eam incidere potuerunt obseruationem, vt, quicquid in vita nostra publice priuatimque litteris et scriptione peragitur, id inter Graecos et Romanos oratione esse actum animaduertent. Quo ipso in vitam magnum rerum discrimen illatum esse necesse est, vt dicendi facultate sublata facultati scribendi tribuatur plurimum, olim autem, etsi cum ipsa oratione etiam vigeret scriptio, sine qua neque illa esse posset fatis elaborata, eloquendi tamen facultas maiorem afferret admirationem et celebritatem. Vtrumque negotiorum expediendorum genus, seu oratione seu scriptione, suam habere videtur dotem. Quae enim *scripto* mandata oculis subiiciuntur, cum nulla res externa animum impellat, mente et oculo in ea defixo, melius expendi et iudicari posse videntur; potest quidem inflecti iudicium non fatis firmum callida scripti subtilitate et sententiarum fucis, haud tamen facile affectibus concitatum ad contraria et iniqua rapi; nam ipsa res ita fert vt non nisi nuda rerum expositio, argumentis suis substructa, scripto admittatur; nec loco, nec tempore, nec ingenio eorum, qui res administrant, disertam et ornatam orationem in scriptis admittente; multo magis omnem eloquentiam exclusit ars formularia, quae negotiis tractandis sese insinuauit, fatis quidem loquax ac verbosa, cautionis tamen ac prudentiae ciuilis, interdum etiam calliditatis, salubris ministra. Enimvero qua aetate nihil publice in Senatu, populo
et

et iudiciis, nisi *oratione* actum fuit, facile intelligitur, longe alium animorum habitum, in iis, qui in rebus agendis versabantur, esse debuisse; mentibus, oculis, auribus in dicentem intentis, ut adeo hoc iam ipso sensibus aliquantum potestatis et arbitrii concessum esset; ipsa vero oratio, ad *persuadendum* composita, non nuda argumentorum expositione contenta, verum in iis ornandis tum in animis mouendis et affectibus excitandis occupata, non modo, quod scriptura, efficere voluit, ut intelligerent ac perspicerent alii verum, sed etiam id allaborauit, ut ad verum probandum, amplectendum, exsequendum, iidem permoti et impulsivi adducerentur; adeoque *animos impellere ac mouere* proprium erat orationis; quo ipsa dicentis animi commotio, vultus vocisque intentio, audientium corona, silentium, conuersa in eum ora ducere debuerunt. Quaecumque igitur inter hos homines deliberata, decreta, curata, gesta fuere, maiore animorum motu, ardore, vi ac virtute geri necesse fuit. Expectes contra ea, quae nunc publice fiunt, sedatioribus animis, maturioribus iudiciis, deliberari, decerni, geri.

Quod si vtrumque rerum agendarum genus comparamus, habere vtrumque suam laudem manifestum fit; saepe enim animos ad magna et ardua consilia excitare necesse est; nec minus alio tempore a calidioribus consiliis ad verum et rectum perspicendum sine omni animorum motu et affectu homines perducere expedit; porro alterum, rebus publicis popularibus, alterum regnis et imperiis magis esse consentaneum patet; ad indolem populorum

lorum ac ciuium fingendam, diuersis tamen viis ac modis, effectibus quoque diuersis, vtrumque insignem vim habere et habuisse; dicta enim audiendo, aliter ingenia formantur; aliter, scripta quae sunt, legendo; infinita alia in litterarum, artium, humanitatis cultu ac neglectu, quae aliunde repeti solent, in ingenti hoc rerum agendarum discrimine semina sua habuisse, ei, qui mentem ad haec persequenda appellere voluerit, in promptu erit ad intelligendum. Inter haec tamen primarium est, posse quidem etiam *scripto* sopherarum artibus et laqueis hominum animos irretiri et in transuersum rapi; multo tamen magis *orationem* desiderare perorantium probitatem, honestatem, fidem; contra nihil perniciosius esse eloquentia, si mali ciues in rep. administranda ea vtantur, idque tanto magis quo maior est audientium coetus, aut quo magis oratorum opera ille iam corruptus et obnoxius est factus. Est autem hoc a natura menti humanae insitum, vt homines in coetus magnos congregati, mutuo adspectu, affatu, ira, minis, facilius exasperentur et inflammentur; ita vt etiam moderati alias ac prudentes hac tanquam contagione correpti insaniant *d*).

Atque

d) Bene in Aristoph. Eq. 750: ὁ γὰρ γέρον (populus) οἴκοι μὲν ἀνδρῶν ἐστὶ δεξιώτατος, ὅταν δ' ἐπὶ ταυτησί κἀθῆται τῆς πέτρας (de Pnyce loquitur) νέχηνε. (Procliue nunc est ad assequendum, cur rhetorica a Cretensibus et Spartanis in rep. admissa non fuerit. cf. Sext. Empir. p. 292. 4. et puto me aliquando non bene reprehensum esse dicentem: "non esse in votis habendum, vt forensis Ciceronis eloquentia iterum in forum nostrum et in rostra inducatur.")

Atque huius rei cogitatio saepe animum subiit in recentiorum euentorum reputatione. Vix vnquam fieri potuisse arbitrari licet, vt ad hos furores ciuiles adduceretur aut populus aut populi senatus, aut factio perniciosissima omnis publicae salutis expultrix, prouinciarum vrbiumque vastatrix, nisi oratione in publicis confessibus exponi animorum iudicia coepissent; non enim putandum est, necessario haec quae male cefferunt ita euenisse, nec aliter euenire potuisse, aut eodem semper similes conatus exituros esse aut exiri debere. Prolusum fuerat hoc perorandi genere, pessimo vtique exemplo, in coitionibus, sodalitiis et *hetaeriis*, perniciosissimo instituto, cui in omni ciuitate diligenter ac seuerè est occurrendum; id quod Romani bene perspectum habuerunt, quibus nihil magis curae fuit, quam videre, *in ciuitate coetus et conuentus ne fierent*. In hac enim tanquam palaestra turbulentissima ingenia se experiuntur et acuunt, mutuo quasi attritu elisis scintillis animi inflammantur, et ad populi conciones et senatus consilia fomes factionis traducitur. In *publicis* itaque *confessibus* primo prudentissimus quisque, si dicendi facultate et vsu erat destitutus, negligi et a rerum actu excludi, contra in suggestum escendere, moxque (quod in populo ad vanitatem et ostentationem composito et lingua prompto multo magis praeuideri poterat) in eo regnare disertissimus quisque, postea et improbissimus; tum vero, quod omnium perniciosissime institutum fuit, *plebe ad audiendum admissa, sublata erat iam tum libertas*, actumque de republica; patefacta sic via ad admittendum omne licentiae et corruptelae genus,

siue dicentibus siue audientibus; his plaudentibus, illis plebi palpantibus e). Nunc non, quae probarentur melioribus, sed quae deterioribus placerent, referri, decerni; boni viri aut sequi popularem licentiam, non ducere voluntates, aut metu, terroribus, vi, de suggestu fugari; ita omnis respublica tandem in perditissimae factionis manus peruenire, sceleribus, facinoribus, furoribus, misceri omnia, ipsa factio caedibus et vinculis in suarum partium homines saeuire, deteriores indies deterioribus loco cedere, summum tandem locum occupantibus iis, qui ex infimis vitae fortunaeque fordibus progressi nulla rerum gerendarum scientia et vsu instructi, at audacia, temeritate, scelere, alios essent antegressi, lingua tamen prompti, criminosi, vociferatores, veteratores. Manauit inde corruptela in urbem, in populum, in ipsam sermonis et linguae indolem; exortum genus dicendi pro amplo, sublato et splendido, inflatum et tumidum, pro eleganti calamiistris inustum et ineptum, pro concitato et vehemente furiosum et fanaticum, idemque horridum, solutum, infuscatum, quod ingenuus quisque respuat et fastidiat,

e) De *adulatoria hac eloquentia* differit Plato in *Gorgia* ed. Bip. p. 36. p. 121 sq. p. 148 sq. To. IV. Fluctus autem, quos mouere solent demagogi, et hominum amentiam in festinando reip. naufragio, optime tanquam in tabula proponi videas in Phocione Plutarchi: vbi in princ. Demades, e perditissimis demagogis, cum multas leges indignas et iniustas ferret, hac excusatione vsus esse dicitur: *se naufragium reip. administrare, πολιτεύόμενος τὰ τῆς πόλεως νουκρια*. Atqui ille vnus ex iis erat, qui stolidis ac vecordibus consiliis et artibus prauis ad naufragium remp. adduxerant.

diat, moribus tamen ingeniisque istorum hominum, qui dicunt et qui applaudunt, consentaneum.

Nihil horum est, quod non in rep. Atheniensium eodem modo euenisse videamus. Cum inde a democratia per Solonem constituta, etsi ad certum modum provide circumscripta, factionibus tamen Clitthenis et Isagorae agitata ciuitate, viri non nisi graues ad dicendum surrexissent, e quibus Themistoclem et Aristidem memorasse satis est: ecce successit Pericles, summus quidem prudentia et eloquentia, plebi tamen eo studens, vt aduersarium Cimone[m] cum optimatibus euerteret. Quae autem per eum inclinatae erant res, adhuc quidem satis validae, mox eorum, quos rhetores et demagogos appellare solemus, opera praecipitatae sunt. Non enim reipublicae studere, sed suarum partium aut utilitatis priuatae consiliis reipublicae nomen praetendere ac mentiri, alter alterum euertere, a deterioribus meliores vinci, ad deterrimos tandem reip. administratio redire, bella temerarie suscipi, stolide administrari, infeliciter geri. Fracta et exhausta ciuitas mutata primo in aristocratiam, CCCC Senatu, et V. millium concione constituta f), mox iterum populari rep. restituta, sed adscriptis in ciuitatem feruis ac transfugis, omnino egentissimo quoque et perditissimo; (Xenoph. H. Gr. II, 3, 68) tum in hostium potestatem redacta, magistratui XXX. virorum ad leges scribendas creato tradita; qui mox summa rerum potestate arrepta exiliis et suppliciis

Cc 2

in

f) Pisandri demagogi opera: Thucyd. VIII, 53. De eo Xenoph. Sympos. II, 14. Aristoph. Av. 1555. Pac. 394. Lys. 491.

in ciues faeuendo, vt XXX tyrannorum nomine insigniretur, meruit: fimillimus Francorum gentis Conuentui; vti et facinora ac scelera, caedes et rapinae, vtrinque sunt fimillimae.

Est inter Aristophaneas fabulas vna *Equites* a choro inscripta, in qua democratiae, qualis tum erat, corruptelae, tum demagogorum artes ita ad viuum exhibentur, vt nostris temporibus omnia agi putes. Proponere lubet tanquam tabulam aliquam, non quidem coloribus suis, nam hoc in ipsa comedia fit, extremis tamen lineis expressas res redhibentem. Occupauerant dudum reip. homines obscuro, Eucrates, stupparum lini et cannabis venditor, (Equ. 129. c. Schol.) idem ex furfuribus quaestum faciens (v. 253) Callias, Lyficles qui oues vendebat (v. 762. Schol. 132), Hyperbolus e figulo rhetor (v. 1301) Clisthenes et Strato, cinaedi (1371), Phaeax g), paederastes (v. 1374), qui iam Pericli aduersatus erat. Cleo tum regnabat in concione populi coriorum venditor; inducit itaque poeta hominem farciminum venditorem qui eum euertat, vti ipse ouium venditorem, et is stupparum venditorem de suggestu deturbauerat; (129-144) adeo nequissimus quisque alius alii succedebat in administranda rep. Videamus artes quibus utebantur homines hi, qui reip. praesse, populi commoda curare, libertatem tueri videri volebant. Primarium erat, odio in diuites et equites h)

conci-

g) De hoc et de aliis demagogis pluribus cf. Ruhnken. Hilt. Graecor. Orator.

h) Vnde etiam chorus equitum in fabula velificatur poetae, flagitia et fraudes improborum hominum exagitant, qui

concitato, et indigentissimis ac deterrimis e plebe in partes allectis, palpari et blandiri populo, iactare ea quae plaudentibus cunctis audiebantur, opes reip., nomen, famam, gloriam magnifice efferre; tum quantum terrori sint hostibus, quam prompti sint focii ad accipienda iussa Atheniensium et facienda imperata; porro non nisi laeta et iucunda auditu nuntiare, maiora etiam et praeteritis laetiora polliceri. Itaque false ridet exagitatque populum hiantem semper ad nouas spes et promissa Comicus, dum nouum reipublicae administratorem inducit cum Cleone contendentem primo in Senatu (v. 621 sq.) tum in populo (v. 727 sq.). Nuntiat ille, (649 sq.) quod faustum felixque sit reipublicae, euenisse rem magnam, grates esse diis agendas, quippe apuas (viles pisciculos) vilius nunc venire quam vnquam per totum hoc bellum, (agebantur enim haec belli Peloponnesii tempore) vno obolo posse emi magnam

Cc 3

copi-

qui equites odisse, calumniari, vexare non desistebant: v. 624 sq. Neque poeta eo audaciae procedere potuisset, vt demagogorum artes ita traduceret, nisi bonos, diuites et equites, suae causae fauentes habuisset: v. 226 sq. Qua in re fatendum est plus libertatis fuisse in ipsa populari dominatione Atheniensium, quam nunc inter eos homines, qui in libertate aequalitatem iactant; oris libertatem ferro vindicant, vt ne hiscere quidem ad deplorandam patriae seruitutem liceat. Quis enim nunc, vt tum Aristophanes Athenis, Cleones, Lamos, Hyperbolos in scena proscindere ausit! Quid? quod non linguae modo, verum et animorum iudiciis frena iniicere volunt, et tacitos sensus suppliciis afficiunt! Idem Cleo, superiore tempore ab equitibus, quos attriuerat, in iudicium erat vocatus, quod insularis tributorum leuationem promississe arguebatur, quinque talentis sumtis; quae iterum *euomere*, vt Aristophanis voce vtar, coactus est Acharn. pr.

copiam; tum Cleo maius polliceri, et hecatomben Mineruae immolandam dicere; antequam tamen reliqua profaretur, interpellat alter, cras, inquit, se effecturum insuper, vt centum fardinae vno obolo veneant; cumque inter haec foederis ac pacis a Lacedaemoniis oblatae mentio iniecta esset, omnes reclamant, nunc cum apuae tam vilis sint pretii de pace non esse cogitandum, bellum esse producendum. Tum Agoracritus, hoc homini nomen est apud Comicum, vt populum etiam magis demereatur, apportat piscicorum de suo condimenta et indigentibus in populo gratis ea largitur; tum vero ille laudibus efferri et in omnium ore haberi. — Alio loco (1010 sqq.) oracula vterque proferunt de fortuna Athenarum, florentibus earum rebus et summo Graeciae imperio; dat se barathronibus his deludendum populus *i*). Tum illi ad delinendum eum, tanquam senem decrepitem ac fatuum, afferunt liba, pulmenta, munuscula *k*). Et iam antea

i) Ibid. Equit. 1112 sqq. In his vtiq; et aliis similibus locis, vt in numis, *Populum*, *Δῆμον*, in scenam inductum, *personam viri* habuisse apparet: add. 720. 727 sq. Vnde probabile fit, pictum a Parrhasio *Populum* seu *Demum*, de quo tam mira narrat Plinius XXXVI, 10. c. 36, 5. non alium fuisse quam *virum in tabula pictum*; non picturam aliquam multis symbolis et attributis, vel pluribus viris diuersi vultus et moris distinctam. Fuit quoque Leocharis opus in Piraeo ap. Pausan. I, 1. p. 4. *Δῆμος*; pictus ab Euphranore in Poecile *Δῆμος καὶ Δημοκρατία* (ibid. 3. p. 8. 9.) et in Curia *Δῆμος* pictus a Lyfone (ibid. p. 10). Verum et Spartaee in foro *ἀνάνειται Δήμου τοῦ Σπαρτιτῶν ἀνδρίας, μεγέθει μέγας* (p. 234).

k) Comparantur huiusmodi beneficia in populum cum nutricularum more, quae, praemandendo pultem, tertiam partem puero in os indunt, alteras duas ipsae deuorant v. 713 sq.

antea oratione ad populum habita *l*), merita sua in populum commemorauerant (760), ridicule per ea ipsa, quibus populum vterque demeruisse videri volebat, flagitia sua palam profitendo (771); tum blandiuntur populo, alter puluinum, vt molliter in concione sedeat, offerendo (781): quod populo adeo placet, vt *amans populi* pronuntietur; promittit alter corium ad fuendos calceos; tum extemplo alter par nouorum calceorum affert et dat gestandum (867 sq.); ita pluribus pergunt deludere populum turpiter hamo et escae inhiantem *m*). Inter haec alter alterum occupat et vincit vociferando, ad populum accusando, flagitia exprobrando, calumniando. (Equ. 275. 284. 440. 296.) Magnum quoque potentiae et auctoritatis vtrique habetur praesidium, turbare omnia *n*), suspitionibus et timoribus urbem implere, seque ostendere vnice parem reip. in tuto collocandae, solum se beneuolentia fatis et studio animatum in populum, vt pericula pro eius salute ac commodis subeat. (213 sq. 833 sq.) Facete tales reip. administratores Comicus comparat cum iis qui anguillas piscantur, quorum capiendorum nulla est ratio nisi aquam turbidam reddideris. (v. 860 sqq.)

Cc 4

Altera

- l*) Est quoque v. 760. initium orationis adumbratum ex sollenni formula, quam et in praeclaro isto Demosthenis pro Corona exordio legimus: *πρώτον μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὐχόμεν πάνσι καὶ πάσαις, ὅσῃν εὐνοίαν ἔχων ἐγὼ διατελῶ ταύτῃ τῇ πόλει καὶ πάνσιν ὑμῖν, τοσαύτην ὑπέροξα μοι παρ' ὑμῶν εἰς τουτοῖ τὸν ἀγῶνα.*
- m*) Occurrunt plura in hanc rem loca etiam in ceteris fabulis, vt Acharn. 628 sq.
- n*) *σελεῖν καὶ τυχράττειν.*

Altera ex parte facinorosi hi, qui rempublicam occupauerant, dudum omnes bonos et honestos calumniando, in suspiciones, mox in iudicia adducendo ita exagitauerant, vt a rebus gerendis aut deiicerentur aut sponte recederent; quo factum erat, vt resp. tandem in nequissimorum hominum manu esset, (820. 424. 181. 191) qui in fordibus quaestuosae vitae nati et educati, aut rabulae forenses et sycophantae caussis agendis dudum bonam famam ac fidem eiurauerant, et ad resp. non nisi artes infames, quibus adsueuerant, afferebant; rei gerendae prorsus ignari et imperiti, scurrae, fatui, impostores, at iidem fraudulentum, astuti, versipelles, rapaces, gurgites et barathra, furando, peierando, impudenter mentiendo, foede assentando, ipsos flagitiorum sodales praetergressi. Omnino impudentia horum hominum nihil habebat quod cum ea compararetur (323); vnde et ipsa dea Impudentia isti hominum generi praesse est dicta ο): Eo itaque deuenerat, vt deteriori semper alius deterior et infamior succederet (v. 945. 6.); tum vt, quo quis esset scelestior, eo magis certissimam haberet spem perueniendi ad reip. clauum regendum (v. 424 sq. 328 sq. 820 sq.) p). Quid iam mirabimur

ο) Ἀναλθαία ἥπερ μόνη προστατεῖ τῶν ῥητόρων v. 323.

p) δι' αὐτὸ γάρτοι τοῦτο καὶ γίγναι μέγας, ὅτι πονηρὸς, καὶ ἀγορᾶς εἰ καὶ θρασύς, v. 181. 182. Adeo corrupta imperia et corruptae respUBLICAE populares eadem fere peste laborant. Nam Romae, si scelestus, si audax, modo nobilis esses, in gratiam Caesarum arreperere facile erat; Athenis autem primas tenuerunt scelesti et audaces, modo ex forensi turba essent. Ideo non forma, descriptio, ac nomen, societatem ciuilem constituunt, sed mores et instituta seu religiosa seu ciuilia, quibus illi reguntur, disciplina bona publica ac priuata.

voluntates militum abalienarent; sin eorum scelere exercitus soluti, dispersi, labefactati, cladem acceperant, ipsi calumniari duces (354 sq.), suspiciones ex suspicionibus ferere, culpa ac perfidia eorum cladem acceptam clamare, eos in iudicium adducere, suppliciis s), exiliis multare; vt Thucydidem exulasse nouimus, Amphipoli dedita, nulla eius culpa; interdum in medio rerum gerendarum cursu a castris abducere, euocare; aut mittere ad res inspiciendas homines imperitos, ducibus infestos et similtate cum iis exercita notos; aut subornare, qui falsa renuntiarent; ita quoque, si res, eorum iussu gestae, aliter, quam ipsi stolidè praedixerant, ceciderant, negare verum dicere eos, qui nuntiarent, (v. Thucyd IV, 27. VIII, 1.) irasci, occidere famae auctores, pro strage exercitus aut oppidorum dedicationibus victorias et expugnationes nuntiare. Interea ipsi bella ex bellis ferere, paci, induciis, componendis rebus quouis modo obsistere, scilicet ne ipsi aut propter scelera ac furta facta in iudicium adducerentur (v. 804 sq.), aut furandi facultatem amitterent (794 sq.); nullus enim demagogis expeditior et copiosior ditandi se et sodales modus, quam ex belli apparatusum cura, ex proscriptionibus et agrorum vastationibus (cf. Acharn. 513 sq. 525 sq.); similes adeo iis, qui caliginem excitant,
ne

- s) In memoriam reuocandum supplicium de praefectis classis sumtum victoria egregia ad Arginussas relata, quod cadauera e mari non sustulissent. Xenoph. H. Gr. I, 7. Diodor. XIII, 120 — 1. 2. vbi in fine: οὕτως ὁ δῆμος τότε παρεφρόνησε καὶ, παραξυνθεὶς ἀδίκως ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν, τὴν ὀργὴν ἀπέσκηψεν εἰς ἄνδρας οὐ τιμωρίας, ἀλλὰ πολλῶν ἐπαίνων καὶ στεφάνων ἀξίους.

ne furtum appareat t); utque populum in partes traherent, modo spolia ac praedam ostendere, modo societates, auxilia, regis Persarum, Sitalcis Thracum regis, iactare (Acharn. 61 sq. 133 sq.) modo prouincias et insulas reip. ditioni accessuras enumerare (Eq. 795). Erant alii qui copiis praeesse, exercitus ducere cupiebant, in quibus Lamachus in Acharnensibus mirifice exagitur, malis artibus hoc consequutus ut imperator crearetur (Acharn. 596 sq.) isque paci ineundae acerrime aduersans. Iisdem demagogis auctoribus incensi plebis animi acerbissimas poenas statuerunt in focios, qui, cum vexationum et exactio- num pertaesum esset, ad Lacedaemonios spectarent. Quanta cum immanitate et crudelitate saeuitum est in Mitylenaeos! paullo plus mille morte multati! et tamen hoc alterum erat mitius decretum, cum prius Atheniensium populus omnes puberes uirum occidere, impuberes et feminas in seruitutem redigere censuisset (Thucyd. III, 36 sq. 49. 50). Quoties qui se dediderant, aut qui capti fuerant, contra fidem datam caesi! Refugit animus sigillatim haec exponere.

Bello, quod Peloponnesiacum vocatur, iam per septem annos ducto, cum optimus quisque et prudentissimus pacem exoptandam esse iudicaret, erant tamen, qui populum victoriarum, imperiorum, praedarum spe erectum, a pace alienarent. Pylo in occidentali Peloponnesi littore occupata ab Athe-

t) Quod apud Horatium Epp. I, 16, 60. faciunt clam facinorosi: *Pulchra Laverna! da mihi fallere, da iusto sanctoque videri* (At ne hoc quidem illi curant) *Noctem peccatis et fraudibus obuiice nubem!* hoc illi palam.

Atheniensium classe duce Demosthene et munita, cum Lacedaemonii, qui ad Pylum liberandam venerant, ab Atheniensibus victi, parte nauium depressa, ipsi insula Sphaeria tanquam euerriculo essent inclusi: pacem Lacedaemonii petitum legatos Athenas miserant. Vetuit fieri pacem Cleo (Equ. 792. Thucyd. IV, 21. 22). Tum Lacedaemonii ira incensi omnibus neruis contendere, et, ne copiae in insula deditioem facerent, experiri vltima. Athenienses pertinaciae suae et foederis non admissi poenitentia incessere. Cleo, pacis impeditae crimen in se redundaturum esse facile praeuidens, primo negare vera esse nuntiata; tum, qui ad res inspiciendas et explorandas mitterentur, eligere; porro duces belli calumniari: si sibi belli gerendi summa permessa esset, confestim insulam se esse expugnaturum. Tum Nicias, dux belli creatus, Cleoni imperium defert; qui primo percussus tergiversatur, mox recipit praeturam, pudore suffusus, et in solitam impudentiam prolapsus intra XX dies (Eq. 1051) se in urbem captos in insula Sphaeria Spartanos deportaturum promisit, omnium exceptus rifi. Interea Demosthenis opera et virtute res iam ad expugnationem insulae adducta erat; ecce supervenit Cleo, et alienae industriae fructu potitus insulam expugnat *u*). Nunc magnus imperator ille haberi, potentia et opibus crescere! paci faciendae tanto magis aduersari. Ita protracta res, nec induciae,

u) Haec diferte narrata a Thucydide IV, 1-49. inprimis c. 27. 28. 29. res graphice et tanquam nostra aetate gesta exponitur. Diodc.: XII, 60-63. Spectant eo Equ. 354. 390. 741. 1051.

duciae, tantopere a Comico commendatae (in Acharnens. et Equ. 1385 sq. et al.), admissae fuerunt. Factae tamen altero abhinc anno, nonus ille belli erat, induciae in annum, actumque de pace; de qua tamen nihil conuenit. Missus anno post in Thraciam cum agmine Cleo victus occubuit. Verum ulteriora hoc loco persequi non licet. Vnum hoc meminisse iuuat, temporibus nostris nouissimis simillima esse ea, quibus deditioe ab Atheniensibus facta XXX tyranni erant impositi a Spartano victore, hoc est, magistratus scribendis legibus, seu nouae reip. administrandae formulae, constitutus. Illi paullo post rerum summam occuparunt, Senatum et alios magistratus, vti sibi visum, crearunt, praesidio Sparta accito, omnes, quos sibi non obnoxios fore suspicabantur, e medio sustulerunt; mox trinis milibus constitutis, qui populi personam et munia sustinerent, ceteris omnibus arma tradere iussis, ciuium caedes fecerunt promiscuas, priuatorum odiorum aut rapinarum causa; cumque Theramenes iniuste facta exprobraret, suis suffragiis collegae collegam condemnatum necarunt, auctore Critia: qui suo exemplo docuit, potentiae amore semel inescatos animos, etiam bene institutos et litteris imbutos, omnem iustitiae et aequitatis, quem antea habuerant, sensum exuere. Sunt eius orationes apud Xenophontem (H. Gr. II, 3.), quas nostro tempore habitas esse diceres. Pro democratia, constituta sic oligarchia, dominationis deterrimum genus; immanitatis et crudelitatis multo maiora et atrociora exempla, exacto nondum annuo spatio, edita sunt, quam per turbulentissima democratiae tempora multorum

torum annorum ordine haud fuerant perpetrata. Adeo iidem, qui paullo ante in licentiam popularem acerrime inuecti erant, nunc rerum potentes facinoribus suis et sceleribus, belluinaque immanitate, ipsi testatum fecerunt, iusta populi in eos odia fuisse, et iactatum libertatis nomen non nisi dominandi auiditatem occultasse v).

Tabulam hanc iniuriarum et calamitatum, ex hominum, qui in populari imperio in remp. administrandam inuolant, audacia, imperitia et scelere prouenientium, quisquis contemplatus fuerit, nae ille miserabitur miseram populorum conditionem, qui, etsi iustis forte de causis, ad libertatem erecti, manus tradiderunt vincendas hominibus scelestis, qui sub libertatis publicae nomine dominationem omni tyrannide grauiorem exercent; cumque illi errore suo poenas iam satis graues temeritatis luant, rectene censebimus in miseros atrocissima quaeuis statui iudiciis nostris? Verum manum de tabula, ut aiunt. Memorandum enim est, cuius causa in scenam prodiiimus persona praeconis ad vos, Commilitones, sumta; agentur crastino die sollennia *anniuersaria* almae nostrae Georgiae Augustae, quam per hunc quoque annum cursum (at quot quantisque casibus, rerum conuersionibus, inexpectatis malis bonisque, et nunc felicioribus euentis exactum!) saluam et incolumem seruauit prouidum numen! Cui viri e collegio nostro grauissimi hoc ipso die sollenni gratias

v) De demagogis et de oligarchia praeclare disputauit Aristot. de rep. IV, 4. 5. 6. quem utinam auscultent nostra aetate ii qui nouas res moueri tanta cum animi leuitate cupiunt!

gratias laudesque debitas persoluent nouaque vota
fulcipient magistratu alter decessurus, alter magi-
stratum aditurus

AVGVSTVS GOTTLOB RICHTER D.

quos vt faustis verbis omnibusque prosequamini,
pompaee in templum academicum ducendae et ora-
tionibus habendis frequentes, adsitis et linguis men-
tibusque faueatis, vos, Commilitones, pro sacra-
menti, quo obstricti estis, religione ac lege, be-
neuolentiae, officii, fidei, necessitudinis iure, ro-
gatos monitosque esse volumus.

PP. in Georgia Augusta Kal. Sept. c1o Iocccxiiii.

XXIV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

AVGVST. GOTTL. RICHTER D.
CVM SENATV
S V C C E S S O R E M

IN

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. GEORG. HENR. FEDER
CIVIBVS SVIS

HONORIS ET OFFICII CAUSA
C O M M E N D A T

IN A. D. KAL. MART. CI5 I5 CCXCIV.

*Litterarum bonarum studia, tanquam imperiis infesta,
perperam proscripta.*

Exacto inter res pacatas domi et tranquillas magistratu academico, quod Deus bene vertat, craftinis sollennibus, quibus vt frequentes adesse velitis, Ciues, hoc ipso praeconio nostro humanissime rogatos vos esse volumus, magistratus insignia transferentur in Collegam coniunctissimum,

IO. GEORG. HENR. FEDER

quem et nunc bonis votis prosequimur, et ab eius amore veri rectique, studioque vestri et academiae,
non

non minus quam a vestra fide, religione et obsequio, expectamus spondemusque, saluum fore rei academicae etiam per hoc semestre statum, et cursum nostrum ad nullum seu tempestate seu veri errore scopulum esse adhaesurum. Fient in ipsis sollennibus cum pro rep. nostra litteraria, tum pro patria hac, qua vtimur, communi, pro Rege, proque vniuersa Europa bellis diffidiisque misere afflictis vota pia ac preces.

* * *

Cum boni sit ac sapientis viri, Commilitones, patriis legibus institutisque obtemperare, temporibus mores ingenium ac sermones ita accommodare, vt nec a veritate et honestate nec ab obsequio et modestia recedat, efferata aliorum ingenia et studia moderatione ac prudentia lenire, neque *contumacia et inani iactatione libertatis* (vt Taciti verbis vti liceat) *famam fatumque prouocare*; tum vero illud etiam probi doctique hominis esse videtur, vt prauis opinionibus vulgi furdisque rumoribus, quibus animi multorum exacerbari solent, prouide ac caute occurrat, vt nec tamen increpando, irridendo, lacefendo, aliorum mentes exulceret, verum vt, quid veri falsive hominum iudiciis insit, candide et moderate edoceat.

Inter opiniones has, multarum ac diuersarum rerum notionibus confusis, nuper temere susceptas, et multorum passim sermonibus agitatae, fuit et haec, quae nouarum in Gallis rerum malorumque publicorum caussas a litteris ingeniorumque per eas cultu auctuque repetiit. (Prolusum ei erat per Diuionensem quaestionem et Roussauui ad eam re-

sponſionem; inde per certamina ſuper Encyclopaedia orta, animoſe magis quam ſapienter et ex veriſ philoſophiae praeceptis agitata.) Cuius opinionis temeritas (condonanda illa quidem animis repentina malorum mole perterritis, vt tamen nec minus liberiori aliorum indignationi ignoſcendum ſit), fatiſ nunc eleuata ac valide reſuſa eſt virorum grauiſſimorum diſputatione accurata. Reſtat alterum, quod inde ductum animiſ multorum inſidere dicitur, vt, cum litterae malorum publicorum cauſſae ac fomenta ſint, noiſ meliuiſ iis carituroſ fore pronuntietur. Quae iudicii praecipitiſ feſtinatio, cum, ipſa rei nouitate ac *paradoxo*, quod noſtri homineſ miſere amant, placeat, verendumque adeo ſit, ne prudentiorum quoque animoſ expugnare ea poſſit: non inutile forte erit, et ipſam rem et verba ac notioneſ egregie conſuſaſ paullulum euoluere ac meliuiſ conſtituere. Expediet quoque, antequam conſilium nouum exſequantur ii, qui arbore exciſa nulloſ ampliuſ inter frondeſ cornicum clamoreſ aureſ infeſturoſ eſſe aiunt, perpendere ac perſpicere, vnde fructuſ, quibuſ fruuntur ipſi, exciſa arbore, porro petiuroſ ſint. Nec tam longa hoc diſputatione perſequi praefat, quippe cui ingenia ſeu ſubtiliora ſeu obtuſiora ſemper habent quod iure iniuriae reponant, quam hitoriarum memoria ac fide illuſtrare, qua hominum animi, inprimiſ multitudiniſ ingenia, multo faciliuiſ impuſa in aliaſ parteſ trahi ſolent a).

Et

a) Si inter Romanos Graecoſque ſimili de re diſputaretur, orationeſ ſuaſoriaſ ac diſſuaſoriaſ habere liceret; nunc omniſ

Et iam primum, viri docti prudentes ac moderati fati docuere, a bonarum litterarum doctrinarumque cultu ac doctrina nec profecta esse, nec proficisci posse mala, quibus aetas nostra laborat; nisi forte quatenus litterae aut non satis multum, aut aliis hominum rerumque vitiis non recte, excultae fuerunt; quo scilicet modo etiam per religiones et sacra numinis que cultum diffidia, turbae ac bella fata et orta sunt, vt tamen meliori doctrinae christianae mala ista imputanda non sint nec quisquam facile paullo sanior propter mala ista omnes omnino religiones proscribendas esse statuatur. Obvium porro est et intellectu facile, malorum, quae aetatem nostram premunt, causas ab aliis iisque permultis variisque hominum rerumque vitiis esse repetendas, a quibus sane et ipsae litterae plerumque, vt alia in rep., colorem aliquem mutuuntur; et habendam in his esse vel maxime hanc, *quod ii ipsi, qui de litteris conqueruntur, litteris bonis tam parum et male imbuti sunt*: Nam, cum ipsi loco, genere, auctoritate alios antecellant, summisque reip. muneribus admouentur, aut principum familiari conuictu vtantur, nec tamen, quo modo rebus recte vtantur, bona institutione didicerint, nec, quid illud sit,

Dd 2

quod

omnis oratio ad differendi usum redit, philosophorum more, idoneum fati ad notiones subtilius constituendas; verum omni vi ad animos impellendos voluntatesque expugnandas destitutum: adeo nostris aetatibus, cum omnia ad philosophicas rationes redierunt, vt ipsam philosophiam regnare credas, exciderunt ea, quae persuadere et permouere poterant, vt eius dictata ad vitae actum perducerentur. Praestat tamen haec inertia suasionem, quae inter Francos inualuit, per terrores et securim pendulam.

quod vitae dignitatem, honorem, principatum, contineat, perceperint: partim exemplis suis luxum, arrogantiam, vanitatem, desidiam, animi leuitatem in vitam inducunt, partim grauissimas reip. administrandae curas partesque inscite et infaulte sustinent, vtque hoc impune facere possint, bonos intelligentes que viros a rerum administratione arcere solent, bonam mentem priuatorum hominum liberalemque institutionem odio habent tanquam sibi infestam, plebem autem non tam meliora edoceri cupiunt quam, vt maioribus iniuriis adsuescat, ad stuporem deprimi belluinum; manant itaque et serpunt mala ad inferiores ordines a superioribus, non facile ab inferioribus ordinibus ad superiores.

Quod si haec ita se habent, necdum fuit, qui aliter se haec habere docuerit, eliminatum iam est et euulsam mentibus assertum: litteras, tanquam infestas, imperiis nostris esse expellendas, et litteris expulsis melius esse nos acturos. Verum cum iudicia ista a perturbatis ira odioque animis profecta essent, non intellectum est, plura verbis illis pronuntiari, quam ipsa re asseuerentur. *Omnes enim litteras, omnemque adeo liberalem doctrinam ac vitae disciplinam e medio sublatam nemo, nisi profus delirans, velle et in votis habere potest; etsi audimus inter Francos insanientes esse qui eo vsque insaniant, vt omnes bibliothecas crematas, omnem litterarum supellectilem et apparatus, omnes academias et collegia sublata esse velint. Quae enim, extinctis artibus scientiisque, indeque obscuratis per prauas religiones et, ignorato vitae socialis iure ac*
more,

more, ad feritatem et barbariem detrusis animis, quae, inquam, vita videri possit esse tolerabilis! inprimis iis, qui, vitae non modo cultu sed luxu ac mollitie corrupti, ab omni vitae victusque simplicitate abhorrentes, vix glandibus vesci et sub dio agere volent. Verum quod illi, qui haec contendunt, velle videntur, hoc est, vt *certas litteras, certa doctrinarum genera* attingi nolint, quibus illi, vere ne an secus nunc non disputare lubet, publica instituta adeoque tranquillitatem moueri ac turbari putant; interdum ne de ipsis quidem disciplinis conqueruntur, verum *de eorum, qui in iis versantur, libertate, imprudentia, aut malevolentia*: daturque adeo ipsis litteris vitio, quod nonnullorum hominum culpa euenire dicendum erat.

Enimuero, si vel maxime hoc agi credamus, vt litterarum expulsio et fuga, tanquam malorum omnium remedium, publico ac communi decreto sciscatur: *omni tamen humana ope, arte ac potentia maior res est, vt vno decreto litterae, quae semel inualuerunt, tanquam vno ictu arbor, excindantur.* Nimis altas radices quaquam versum illae egerunt. Premi forte et opprimi possint litterae aliquibus in terris, aliquo tempore, magna quidem cum calamitate eorum ipsorum, inter quos id fieret; dum interea aliis in locis eadem litterarum studia tanto laetius efflorescant, opumque publicarum priuatarumque incrementa afferant. Neque exputare licet aliud consilium ad euertendas litteras, quam vt continuatis pertinaciter per aliquot saecula consiliis, nouis inductis superstitionibus, bellisque multarum

aetatum perpetuis, luxu vltra omnem modum aucto, dominationis aut regiae aut popularis, qualis Francos ad extremam miseriam adduxit, contagione per omnes terras iam propagata, et quidem per aliquot saeculorum decursum, caussae eae serantur, quibus, omnium terrarum vastitie ac solitudine, nouo aliquo seu per barbaros seu inter efferatos iam et barbaros populos condito imperio, omnis litterarum lux extinguatur. Hoc enim demum modo ac via bonas litteras aboleri posse, docent barbarorum, qui imperium Romanum euerterunt, docent Mogolorum ac Tatarorum, tum multo magis Arabum, incursiones, qui, nouis superstitionibus armati, litteras iis infestas easque a multis inde saeculis tanquam tabe lenta consumptas prostrauerunt; etsi nec iidem omnes litteras sustulerunt, sed aliis sepultis alias disciplinas iterum in lucem eduxerunt. Multo autem latius nostris aetatibus propagatum est litterarum imperium quam vnquam vlla hominum rerumque memoria fuit: ita vt, si antiqua tempora conferas cum nostris, nullo modo comparari possit aut vulgata per plebem melior institutio, aut legendi scribendique ars et peritia, aut librorum copia, eosque parandi facultas. Insignem culturam in Graecia habuit vna vel altera ciuitas, sparsus mox latius est Graeci sermonis vsus, Graecae tamen disciplinae ad paucos ingenuos peruenerunt; in Romano autem imperio idem, quod in aliis magnis imperiis fieri solet, euenit, vt pauci priuati, neglecti spretique, litteras suas colerent, publice autem litterae colerentur aliae nullae, praeter quam quae ad imperandi artes, ad fiscum locupletandum, et ad potentum factum

factum luxumque aliquam vtilitatem habere crederentur. Inter haec omnia grauiffimum ac firmiffimum litterarum praefidium positum est vna in re: *Religionis nostrae sanctioris ea est indoles, vt, nisi ea prorsus euerfa, litterarum sacra euerti et aboleri nequeant.* Quod si nullae aliae essent caussae, quibus ei dignitas sua et auctoritas constaret, ad eam, tanquam numen alium, adorandam satis esset hoc, quod ei cum bonis litteris summa necessitudo intercedit, et, vt libri sacri legi possint et intelligi, necessitas litterarum colendarum imposita est. Quae si recte perspexeris, sacrilegii loco habendam esse dixeris sapientiam eorum, qui ad meras rationis et intelligentiae enuntiationes (quas ne assequi quidem potest vulgus indoctum, interdum ne docti quidem) reuocare cupiant omnem doctrinam religiosam. Fac litteras multas studiis coli hominum vrgeri que nullo cum magno siue ad eos siue ad litteras siue ad remp. fructu: attamen alitur per haec studia sensus aliquis honosque bonarum litterarum, et excitantur ingenia excelsiora, quae alioqui nocte et inertia oppressa aeternum delitescerent.

Quod si historias exquirimus, quoties videri potest litterarum eiectio facta esse aut dicitur, nunquam id aut tentatum aut effectum videbimus *litteris florentibus*; redire pleraque aut ad conatus prohibendi litteras ac scientias aditu ad populos barbaros; aut fuisse illud habitum inter dominationis artes, effectum tamen caruisse; quemadmodum effectum caruit quod Iulianus Imp. christianorum odio edixisse narratur, vt a ludis litterariis prohiberentur; aut odia

et iras factionum seu ciuilium seu litterariarum nouo hoc more esse grassatas, vt litteras aut omnes aut partim sublatas esse vellent, aut tollendas dicerent, quo partes aduersae et ipsae sublatae essent; quem fere ad modum Franci litteras factionum odio euertunt, compositis aliquando rebus confestim ad eas redituri. Barbarorum quidem olim contumacia litteris peregrinis obnitentium excusationem habebat, quoniam cum religionum patriarum institutorumque euersione nouatas res coniunctas esse videbant; neque mirum aut Scythas, vt hoc exemplo vtamur, Graecis litteris imbutum Anacharsin et ritus Graecos ab eo allatos, aut barbaros terras boreales inhabitantes litteras Romanas cum religionibus christianis admittere noluisse, aut Romanos, quod statim videbimus, litteras Graecas aliquando vrbe abesse maluisse.

Romae, cum litterae ab initio essent nullae, Etrusca autem disciplina variis superstitionibus animos imbuisset, (nam a superstitione omnes vbique litterae sunt progressae, ipsae mox ad eam, si non euertendam, labefactandam tamen, solae satis efficaces) litteras Graecas sero ac paullo difficiliter admissas esse satis constat. Extat etiam vetus SCTum: "*Caius Fannio Strabone, Marco Valerio Messalla, Consulibus b*),
Marcus

b) a. V. C. 593. Antiquius est, sed nimis supine memoratum apud Athen. XII. p. 547 A. *Alcaicum et Philiscum, Epicureos, quod voluptatum patrocinium egerant, vrbe excedere iussos L. Postumio Cos. qui alius esse nequit quam L. Postumius Albinus Cos. V. C. 580. v. Periz. ad Aelian. V. H. IX, 12. Minus bene vulgo hoc ita narratur, quasi omnes Epicurei vrbe pulsi fuerint; quod ex Suida ductum in 'Επικουρος.*

Marcus Pomponius Praetor Senatum consuluit. Quod verba facta sunt c) de philosophis et de rhetoribus, de ea re ita censuerunt; Vti Marcus Pomponius Praetor animaduverteret curaretque, uti ei e republica fideque sua videretur, uti Romae ne essent d).” Quae ut recte teneantur, de temporum rationibus est monendum. Resp. Romana a prima inde origine armis creuerat; non enim animaduverterant Etrusci, rerum potens populus, nouam ciuitatem, studiis libertatis semel accensis, non bene bello tentari, quin potius inter arma, vires ac robur eam sumere; fatius fore si otio et pacis longae delinimentis, luxurie et mollitie, ea frangatur. Cum alia aliis bellis succederent, factum est, ut resp. victoriis, caedibus et rapinis, ita esset superstructa, ut, si pace et otio uti vellet, certus interitus ei esset paratus. Quae eadem misera et generi humano exitialis fortuna est imperiorum, quae opes magnas armis partas magnis exercitibus alendis tueri coguntur. Stabat autem resp. Romana disciplina antiqua, qua corpora animique durarentur: quandoquidem ciuibus labores militares erant tolerandi, et per eos, in summa vitae tenuitate et egestate viuentes, finibus reip. prorogatis opes publicae augendae, quibus patres et resp. maiestatem et dignitatem suam tuerentur. Altera ex parte religionibus, inprimis auguriorum et auspicioꝝ, omne erga leges et patres obsequium continebatur. In-

D d 5

telli-

c) h. e. cum verba facta essent — censuerunt sc. patres.

d) ap. Sveton. de cl. Rhet. c. I. et Gell. N. A. XV, II. vbi in verbis: *Scitum de philosophis et de rhetoribus Latinis factum est: eiiciendum est Latinis, insertum ex altero edicto Censorio mox memorando.*

telligebatur ergo, religionibus maiorum sublatis et animis ad litterarum studia auocatis remp. stare non posse. Quod *prudencia et aequitas* suadere poterat, *ut resp. emendaretur*, et ad temporum rationes ac consilia attemperaretur, haud expectare licebat, cum potentum opes cum opibus reip. fuissent imminuendae; cumque ad eam magnitudinem Roma euecta esset, vt, nisi armis subnixā, mole sua rueret; armis alii in ditione ac seruitute essent retinendi, alii, iniquitate imperantium et superbia offēsi, aut coercendi, aut et ipsi sub iugum mittendi; pacis itaque artibus litterarumque studiis, quibus et animorum asperitas et religionum metus vetusque disciplina tolleretur, ne assuescerent animi, diligenter erat cauendum. Iam autem isto tempore Macedonia in prouinciam redacta (V. C. 587.) et Epiri LXX urbibus, quas sine praefidiis idoneis se tenere non posse videbant, vno die direptis et solo aequatis, magnus Graecorum ad egestatem redactorum numerus confluxerat Romam: qui cum artibus litterisque essent exculsi, generosiores multorum inter Romanos animos facile sibi deuinxerunt; itaque principes priuatim alebant Graecos habebantque modo hospites, modo liberis erudiendis praeficiebant e), incensis mox animis ipsi graeca legebant, etiam

e) Sic in praeclaris illis sermonibus inter Polybium et Scipionem adolescentem habitis (Polyb. fragm. lib. XXXII, 12. ad a. 594) quibus hic ab illo contendeat, vt sui assiduam curam haberet, Polybius *sua*, ait, *opera eum non indigere; non enim ei deesse magistrorum copiam; video enim adesse magnam hominum copiam e Graecia hoc tempore Romam confluentium πολὺ γὰρ δὴ τι Φῶλον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπιβρέον ὁρῶ κατὰ τὸ παρὸν τῶν τοιούτων ἀνθρώπων.*

etiam graece scribebant aut e graecis latina faciebant. Inter haec SCtum illud factum est, quo malo illi, quod prouidebant sagaciores, occurrere uoluerunt. Sumus autem fati sagaces plerumque omnes, quoties utilitas publica cum utilitatibus priuatis coniuncta est; quod tamen mireris, ad auertenda mala, quae imminet, plerumque violentissima quaeque consilia amplectimur, quibus ipsa mala maturantur. Placuit itaque *proscribere* Graecos et Roma eiicere; litterasque cum his vrbe proscribere. *Sed uetere patres, quod non potuerunt uetare!* multoque minus consequuti sunt id, quod uoluerant, quia iidem nec in animum induxerunt, alia ratione ac via sibi prouidendum esse, ut Graeci, qui bonis fortunisque suis inter bellicas calamitates exciderant, extra Romam haberent, unde uiuerent. Fortunam similem nostra aetate miserrimorum hominum uidimus. Itaque sine effectu et tum et multo magis postea fuit SCtum; per Italiam dispersi Graeci, non minus quam Romae, non modo potentum, uerum etiam aliorum, qui paullo liberaliores erant, domibus recepti institutionem iuuentutis Romanae moderati sunt; principes autem ciuitatis, et in his P. Scipio Africanus, C. Laelius, L. Furius, *quibus non tulit ciuitas aut gloria clariores aut auctoritate grauiores, aut humanitate politiores*, secum eruditissimos homines ex Graecia palam semper habuerunt (Cic. de Or. II, 37).

f) Itaque sexto inde anno (V. C. 599.), cum legatio Atheniensium Romam uenisset, impetratum,
vt

f) Loc. cl. est ap. Plutarch. in Cat. maj. pag. 349. 350. Memorauerat de hac legatione Polybius (haud dubie lib.

vt iis multa Is talentum propter Oropum vastatam imposita remitteretur (Gell. VII, 14. et ex eo Macrob. I, 5. Pausan. VII, 11.), essentque in ea tres nobilissimi eius aetatis philosophi, Diogenes Stoicus, Carneades Academicus, Critolaus Peripateticus, principibus ciuitatis illi adeo fuerunt grati, vt et ipsi frequenter eos audirent (Cic. de Or. II, 37. Tusc. Qu. IV, 3.) et ad eos audiendos iuuentus Romana conflueret, magnoque hominum conuentu Carneades inprimis differeret. Venit tandem in Senatum Cato iam senex multis que egit, vt dimitterentur quam primum legati; quin et censuit omnes philosophos ab vrbe ablegandos. Putes hominem nostra aetate vixisse; nam in philosophiam ille omnem et Graecam litteraturam inuehi solitus, Socratem aiebat hominem fuisse loquacem et omnibus modis vt occuparet tyrannidem annisum, instituta reip. euertentem et ciues ad contrarias legibus opiniones adducentem; filium vero vt a litteris Graecis abstraheret, praesagire se aiebat, disciplinis graecis infartos Romanos remp. perdituros esse. Nec tamen haec Catonis acerbitas iuuentutem Romanam deterruit, quominus alium virum doctum, ab Attalo ad Senatum missum, differentem cupide audi-

lib. XXXIII.) vt intelligitur e Gellio VII, 14. Quam parum prudenter et ex philosophi dignitate Carneades pro iustitia et altero die contra eam disputauerit, notum est (vel ex Quintil. XII, 35.). Diderotum aliquem vel Alembertum sophismatibus se iactantem audire putes. Fortasse tamen ille primo die de iustitia, qualis illa vere esset, altero, quid imperia et respublicae pro iusto haberent, egerat; adeo non suo ille vitio, sed scriptorum imperitia, iniquiore fama laborat.

audirent g). Erat is *Crates Mallotes, Aristarchi discipulus, qui plurimas acroases fecit, assidueque disseruit ac Romanis exemplo fuit ad imitandum* (Sueton. de ill. Grammat. 2.). Scilicet is legendo ac commentando graeca sensum iudiciumque audientium acuebat.

Annis LXIX. post istud SCtum sub ipsa belli socialis exordia, Cnaeum Domitium Ahenobarbum et L. Licinium Crassum Censores (VC. 662.) edixisse legimus: "*Renuntiatum est nobis, esse homines, qui nouum genus disciplinae instituerunt: ad quos iuuentus in ludum conueniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos Rhetoras; ibi homines adulescentulos totos dies desiderare. Maiores nostri, quae liberos suos discere et quos in ludos itare vellent, instituerunt. Haec noua, quae praeter consuetudinem ac morem maiorum fiunt, neque placent neque recta videntur. Qua propter et iis, qui eos ludos habent, et iis qui eo venire consuerunt, videtur faciendum, ut ostendamus nostram sententiam, nobis non placere h).*" Expectandum scilicet erat, vt a Graecis literis

g) Temporis notam aliam habemus nullam quam eod. loco Suetonii: *missus ad Senatum ab Attalo rege inter secundum ac tertium Punicum bellum, sub ipsam Ennii mortem.* Hunc satis constat vltimum diem obiisse Q. Marcio Cn. Seruilio Coff. V. C. 585. a C. 169. Atqui, quod interpretes Suetonii non notarunt, eo tempore *Eumenes II.* regnum tenebat; cui Attalus II. non successit nisi a. V. C. 595. vel 596. ante C. N. 159. vel 158. peccauit itaque Suetonius in temporum rationibus.

h) Sueton. de rhet. pr. Gell. XV, II. L. Crassus, alter censorum, idem fuit, quem de re oratoria tam praeclare disputantem altero ab hinc anno induxit Cicero in libb. de oratore. Mirari adeo possis virum eloquentem eum in modum edixisse, vt rhetorum Latinorum scholas tollendas esse cenferet. Conueniret forte hoc colle-

teris ad Romanas procederent ingenia, vt que latine traderentur ea quae olim graece doceri vetita erant. Habita adeo scholae Latinorum Rhetorum: quas cum non minus reip. consilia veteremque disciplinam tollere viderent, viri grauissimi omnem hanc institutionem abolendam esse iudicarunt.

Paullatim, inquit Suetonius, et ipsa rhetorica utilis honestaque apparuit, multique eam praesidii causa et gloriae appetiuerunt: euenitque adeo, quod nostra aetate euenturum foret, edicto de litterarum studiis tollendis proposito, vt tanto ardentius litterarum studia appeterentur. Videmus itaque Romanos docuisse exemplo suo, litteras humanitatis, vbi semel ingenia imbuerint et ad liberaliora studia erexerint, nec edictis nec exiliis compesci aut extinguere i). Quid? quod

ne

collegae, Domitio, homini duro ac superbo, prisci- que moris tenaci. Verum rem accuratius cognoscimus ex ipso Crasso apud Cic. de Or. III, 24. Tantum non omnis rhetorica praeceptio iam tum ad verborum eligendorum et collocandorum et concludendorum rationem abierat, linguaeque exercitatio doctrinam et humanitatem scientia dignam excludebat: eius rei cum magistri etiam Latini extitissent, a quibus hoc vnum traderetur, cum que impudentiae ludus, non eloquentiae, esset, putauit Crassus, censoris esse, ne longius id serperet, prouidere. Nihil tamen edictum censorium ad audaciam hominum retundendam valuit; mansere scholae rhetorum, quas inter corruptae eloquentiae causas refert auctor Dialogi c. 35. cum respectu ad hoc ipsum Edictum. In quibus ibi disputatis multa videre licet a nostrorum studiorum ratione haud abundantia.

- i) Scilicet vt inter mortis genera referri legimus apud Plinium, *per sapientiam mori* nonnullos, ita gloriae genus est, *ambitiosa miseria*, aut etiam *morte*, inclarescere.

ne inter bella quidem ciuilia, quae tum subsequuta sunt, excindi potuere, quin rebus pacatis tanto laetius efflorescerent. Grauioribus, dices, superstitionum compedibus animi erant tenendi; immit-tendi haruspices, sacrificuli, vates. Recte quidem. Enimuero priscarum religionum metus iam adeo dispulsus erat, vt ne ipsa quidem Loyolae cohors immissa nouas tenebras, nouos terrores, offundere animis potuisset.

Interea admissis in ciuitatem litteris graecis inciderunt tempora luctuosa, quibus libertas, et ipsa resp., primo factionibus potentum labefactata, tandem bellis ciuilibus prostrata iacuit. Non constat an fuerint ea aetate, qui sibi aliisue persuaderent, esse litteris graecis hoc tribuendum, quod ab opibus, luxurie et fastu paucorum potentum in republica, quae sua iam mole ruebat, repetendum erat. Imperium tandem Augustus solus tenuit, qui ad firmandas stabiliendasque suae potentiae vires iisdem litteris et artibus, quas maiores libertati infestas edixerant, vtendum sibi esse vidit. Nota res est, habitum hoc esse inter artes dominationis, vt Romanorum animos ad litterarum et artium studia alliceret: non tam eo consilio, vt ad rerum veritatem percipiendam illi adducerentur, verum vt aliis curis ac studiis districti, voluptatibus, ludis ac nugis deliniti, de rep. solliciti esse dedicerent. Quis crederet, aliis aetatibus in hominum animos venire potuisse, imperiis et dominationibus has ipsas litteras esse infestas! et, quod dominationis praesidium egregium fuit habitum, inter libertatis molestae praesidia referri! Tanta est iudiciorum inconstantia metien-

metientium res non ex vera naturae mensura et modulo, verum ex obiecta oculis per nubem aut caliginem temporum et opinionum specie.

Videmus inde Roma aliquoties excedere iustos mathematicos: quos satis constat esse nullos alios quam astrologos, genethliacos et Chaldaeos. Grauius est, quod Domitianus edictum proposuit *k*), quo philosophos omnes Roma Italiaque submovit: (Sueton. 10.) *l*). Hoc tandem habent exemplum sibi propositum, qui litterarum extinctione imperiorum aeternitati consulere, quique nos tacitos, et iam rationis egenos, glandibus et purae rursus procumbere glebae *m*) volunt. Videamus quid hominem ad insanum consilium impulerit, quemque fructum inde aut ipse aut imperium abstulerit. Erat Domitiani ingenium, saevum ac truculentum, in summa arrogancia et vanitate mire

k) Ad a. C. 95. quo censuram egit imperator, res refertur ap. Dionem LXVII, 13. Ad q. 1. cf. Fabric. Apponitur ibi iterum *αὐτίς*. Etiam in Chron. Euseb. ap. Syncell. et Hieronym. *δεύτερον* apponitur ad a. 97. siue quod iam ante a. 91. (al. 89.) *mathematicos* (et *philosophos* addit Euseb.) expulerat, siue quod ad Vespasiani edictum respicitur.

l) Mirum videri potest, Domitiani hoc edictum tam memorabile visum esse, taceri contra simile factum *Vespasiani*; qui Heluidii Prisci, focerum Thraseam dicendi libertate aemulantis, et imperatorem contumeliis insectantis, impudentia exacerbatus, tandem Muciano suadente, *philosophos praeter Musonium omnes Roma expulit*, Drmetrium vero et Hostilium in insulas relegavit. Haec Dio tradit LXVI, 13. Suetonio non memorata. Verum ipsa res ibi narrata satis docet, ad Cynicos tantum et Stoicos, maledicentiam et oris intemperantiam libertatem philosopho dignam interpretantes, edictum hoc spectasse.

m) Sulpiciae Sat. v. 15.

mire suspiciosum ac meticulosum; tacita flagitiorum conscientia tacitum omnium bonorum opprobrium ominatus, *insensus virtutibus princeps*, vt Taciti voce vtamur, integerrimum quemque et honestissimum auerfatus, idem laudis ac famae aliorum, etiam litterariae, anxius, suae audidissimus, immisissis delatoribus cum alios viros clarissimos e medio sustulit, tum Heluidium Priscum, in Senatu accusatum, *et ipsa Senatorum manu in carcerem ductum* (Tac. Agric. 45), *Senecionem Herennium, quod de vita Heluidii libros composuisset* (Plin. VII, ep. 19), *libris cremari iussis* (ita *in libros quoque saeuitum* Tac. Agric. 2.); Iunium Rusticum, *quod Paeti Thraseae et Heluidii Prisci laudes edidisset, appellasset que eos sanctissimos viros n*); cuius criminis occasione, *philosophos omnes, vt diximus, vrbe Italiaque submouit o*). Ita vno putauit edicto omnem philo-

- n) Idem Hermogenem Tarsensem propter *quasdam in historia figuras* (h. e. quod in ea essent quae oblique in se dicta accipiebat princeps), occidit, *librariis etiam, qui eam descripserant, cruci fixis.* (En *Censurae librariae exemplum!*) Atrocissime porro *Metium Pomposianum* interfecit, *quod depictum orbem terrae in membrana, concionesque regum ac ducum ex T. Livio circumferret, quodque seruis nomina Magonis et Annibalis indidisset:* Sueton. ibid. Dio LXVII, 12. Haec cum audias, putes te in ipsis Parisiis hoc tempore versari; pro vno Domitianos esse aliquot centenos. Spes tamen manet, locum habiturum aliquando esse, quod pro solatio Musa Sulpiciae: *Pone metus aequos, cultrix mea, summa tyranno Haec instant odia; et nostro periturus honore est.* h. e. Nouissimum accessit odium hoc tyranno, ex Musis fugatis; hinc interitus ipsi ingruet, adeoque in Musarum honorem hoc ipsum cedit, quod tolletur e medio tyrannus, simulque saeculum vindicabitur a barbariei infamia.

- o) Sueton. l. c. Dio LXVII, 13. Fugati philosophi non modo Roma, qua abesse iussi fuerant, nec Italia modo ex-

philosophiam se excisurum esse. Discrimen tamen vitae *non a philosophis*, sed a domesticis, a libertis, et ab ipsa vxore Domitia ipsi imminebat. Neque edictum vim habuit; philosophi mox reuocati non modo urbem tenuerunt, verum etiam Neruam, Traianum, Adrianum, Antoninosque, alterius etiam nomine ab iis ducto, alumnos et nutritores habuere.

Enimvero longe aliis viis ac rationibus effectum est tandem, vt bonae litterae artesque extinguerentur. Scilicet *dominationis impotentia, adulatorum fraudibus, potentum fastu ac luxu, vexationibus populi ac prouinciarum, exercitibus numerosis alendis, agrorum vastitate, urbium infrequentia*, excidium paratum est *vnum idemque et imperio Romano, et fastui ac luxui, et litteris omnique humanitati; multorum tamen saeculorum calamitatibus miserisque*, quibus ipsi potentes ac diuites attriti tandem *barbaris ipsi seruire sunt coacti*.

Vidimus *Roma libera Graecos viros litteratos, vidimus eadem sub tyranni grauissimi iugo gemente philosophos eictos; at quis expectet, nec minus in Graecia et in ipsis Athenis, litterarum arce et propugnaculo, paria euenisse!* tam diuersa hominum sunt iudicia, quoties ea ab studiis et iris et odiis profiscuntur. Vt taceamus legem a Critia, qui
vnus

cesserunt; verum, (tanta philosophis vitae protrahendae cupiditas fuit) in extremas multi terras Galliae, Libyae, Scythiae abierunt: v. Philostr. Apoll. VII, 4. quo in loco multa de hac philosophorum proscriptione lectu digna reperire licet, etiam lib. V. Dio Chrysofomus inter Getas latuit seruili habitu, vnum Platonis libellum (Phaedonem) et vnam Demosthenis orationem (de falsa legatione) secum habens. Id. de Vit. Sophist. I, 7. Epictetus Nicopolin discefferat: Gell. XV, II. extr.

vnus e XXX tyrannis erat, scriptam, *ne quis philosophiam doceret*; sublata enim lex vna cum tyrannis altero statim anno Ol. XCIV, 2. ante C. N., 403. et Xenophon, e quo haec tenemus p), addit, *Socratis odio et inuidia incensum Critiam legem communiter et vniuerse scripsisse*, cum priuam in Socratem legem quomodo scriberet non haberet. Omnino XXX tyrannorum historia magnam ex iis, quae nostra aetate facta audimus, lucem foeneratur. At in ipsa libertate lex lata esse fertur Athenis auctore Sophocle Amphiclidae: *qua omnes philosophi Athenis eiecti sunt*. Ita fere res narrari solet. Si tamen accuratius anquisueris, hominis priuati, qui temporum opportunitates captauerat, odio et calumnia id factum intelliges. Euenit id Ol. CXVIII, 3. ante C. N. 306. paullo post eiectum Demetrium Phalereum et restitutum a Demetrio Poliorceta popularem statum, cuius ficto simulacro et opinione Athenas in potestatem redegerat. Exarserunt nunc factionum odia, mutuae ciuium accusationes et calumniationes q). Inter haec homo legem tulit, quam memorauimus; erat ille rhetor; capitalia autem odia erant inter rhetores et philosophos. Recitat legem Pollux sic, *vt omnino nulli Sophistae, h. philosopho, licere scholas habere r)* dicat; nec aliter

Athe-

p) Xenoph. Mem. Socr. I, 2, 31. λόγων τέχνην μη διδάσκειν *artem differendi*; quae ea sit, statim sequitur: τὸ κοινῆ τοῖς φιλοσόφοις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπιφέρειν αὐτῶν.

q) v. Dionys. Halic. de Dinarcho iudicium Vol. V. Reisk. p. 634. 636.

r) Pollux IX, 5. f. 42. super voce διατριβῆς. ἔστι δὲ καὶ νόμος Ἀττικὸς κατὰ τῶν φιλοσοφούντων γραφεῖς, ὃν

Athenaeus aliique. At minus negligenter legis verba apposuit Diogenes Laertius *s*): *uti ne quis philosophorum praeesset scholae, nisi Senatus Populusque ita decrevisset; qui secus faceret, ut capitale esset.* Excesserunt tamen vrbe philosophi, qui bene intelligerent, quo consilio illa lex lata esset, inque his Theophrastus. Abrogata lex statim anno sequente, cum Sophocles die a Philone dicta quinque talentis multatus est *t*).

Fuerunt haec tempora Graeciae luctuosissima, cum reges in Alexandri hereditatem inuolantes factionibus fouendis, et modo optimatum modo plebis partibus, pro vtilitate sua, tuendis ciuitates Graeciae tumultu ac seditione miscerent. Nec potuere ab his turbis intacti esse et immunes philosophi. Verum interiere horum temporum monumenta tantum non omnia, vt adeo nihil disertis ac certi de his euentis teneamus. Obiter apud Athenaeum

СоФουλήσ 'Αμφικλείδου Κοουινεύς εἶπεν. ἐν ᾧ τινὰ κατὰ αὐτῶν προσιπῶν (fuit adeo prooemium legis, in quo in philosophos inuectus est) ἐπήγαγε· μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ τῶν σοφιστῶν διατριβὴν κατασκευάσασθαι. Athen. XIII, 9. p. 610 E. Loca iam sunt laudata ap. Petit. de LL. Att. III, 8, 4. et Jonsf. de script. hist. philos. I, 17. pag. 94.

s) Diog. Laert. V, 38. μηδὲνα τῶν φιλοσόφων σχολῆς ἀφηγεῖσθαι, ἂν μὴ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ δόξη· εἰ δὲ μὴ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν.

t) Diog. ibid. Athen. l. c. qui addit pro Sophocle dixisse Democharem, Demosthenis confobrinum. Idem paullo ante (D. E.) in eam rem locum laudat ex Alexide Comico ἐν Ἰππεῖ (non ἐν Ἰππῶ). Ceterum ex ista Democharis oratione, quod acute iam Jonsius pag. 96 suspicatus est, multae fluxisse videntur philosophorum criminationes, quae passim repetuntur: in his numerare licet ea ipsa, quae ap. Diog. Laert. et Athenaeum passim memorantur.

naeum memoratum legimus, sed ex persona hominis in omnes litteras et philosophos dicaciter inuecti, Lyfimachum regem philosophos ex suo regno per praeconem excedere iussisse *u*). Extat quoque apud Athenaeum epistola regis Antiochi ad Phanium, qua vrbe et agro omnes philosophi exulare iubentur; at scriptoris tam supina est socordia, vt nec, ad quem Antiochum aut ad quem Phanium haec referenda sint, assequi liceat *v*). Expulsiones a singulis ciuitatibus Graeciae et exilia philosophorum memorantur plura *w*); sed haec ad id argumentum, in quo versamur, non spectant; referenda enim sunt modo ad faciones et turbas ciuitatum, modo ad

E e 3

secta-

u) Apud Athen. XIII. pag. 610 D. οὗς — Λυσίμαχος ἐξ-
εκήρυξε τῆς ἰδίας βασιλείας ἀπελαύνων, ὡς ὁ Καρύστιός
(Antigonus p̄ta) φησιν ἐν ἱστορικοῖς ὑπομνήμασιν.

v) Athen. XII. pag. 547. A. B. Litterae inscriptae sunt:
Βασιλεὺς Ἀντίοχος Φανία. Ex ipsis litteris colligas,
fuisse hunc praefectum alicuius vrbs cum tractu; phi-
losophos omnibus locis exire iubet, adolescentes
autem, qui cum iis versantes deprehensi fuerint, *su-
spendi* (κρεμίσονται), patres autem grauiissimi criminis
reos habendos esse. Cum nulla aliunde lux peti possit,
idoneum iudicium fieri nequit.

w) Ita Epicurei dicuntur exulare iussi esse a Messeniis
decreto: Athen. XII, 12. p. 547 A. ex eo Aelian. V. H.
IX, 12. ad quem v. laudd. A Thebanis, Spartiatis, Ar-
giuis, idem factum auctore narratur haud satis graui
Tertulliano Apologet. v. Jonf. l. I. et Fabric. ad Sextum
pag. 294. et ante eos Biscola Horar. subseciv. III, 7.
plumbei ingenii sed ferreorum lumborum compilator.
Vnum est, quod aliquantum speciosum videri possit,
Lacedaemoniorum, qui et rhetores et philosophos a
ciuitate sua arcere maluerunt (Athen. XIII. p. 611 A.
ex Chamaeleonte); spectat tamen id ad *Spartanae reip.
legem et institutionem*.

sectarum odia et iras x); neque ad litteras ipsas earumque aut odium aut contentum.

Supereſt exemplum, quod omnes omnino litterae *Alexandria*, quo tempore litterarum ea et artium parens et alitrix habita eſt et fuit, fugatae eſſe dicuntur, *Ptolemaei* quidem *Phyſconis* (Euergeten adulantium grex, Aegyptii Cacergeten appellarunt) crudelitate, litterarum ſtudiis cum maxime florentibus. Nomen quidem hominis propudioſi ab imitatione exempli et auctoritate facile retrahat. Cum enim nihil corruptius fuerit Ptolemaeis regibus, e quorum numero (fuerunt omnino quindecim) non niſi tres nomine et loco dignos Aegyptus vidit (Strabo XVII. p. A146. A.), ceteri omnes inertia, luxurie, mollitie, ſaeuitia, belluis ſimiliores, qui eunuchis, amicis et mulierculis regnum permitterent omni per duo fere ſaecula vexationum genere conculcandum: vnus tamen fuit, qui ceteros vitae ingenique foeditate, belluina vecordia et ſaeuitia ſuperaret, Phyſcon. Succederat ille fratri Philometori, non malae indolis, ſed ab eunuchis male inſtituto, quem ille adhuc viuentem regno exuerat, inſidiis armisque agitauerat, Romanorum opibus ſubnixus, qui dominandi cupiditate ad omne iniuſtitiae genus abrepti (nos nunc *politicam ſagacitatem* appellamus) ſeditiones et turbas Aegypti fouebant deterioremque e fratribus regnare malebant. Terrimam enim hanc et omnium artium inertiffimam ſtrenue exercuere Romani, iam tunc a priſca probitate ad malas regnantium artes prolapſi. *Phyſcon* ergo

x) Recte haec de his diſputat Sextus adv. Math. II, 25. p. 294.

ergo vbi rerum potitus est, (sub ante C. 134.) omnes litteras litteratosque regno expulisse fertur: quae quidem res grauissimarum rerum euentus adduxit. Cum enim Alexandria artium litterarumque, aequae ac commerciorum, copiis eximie tunc floreret: dispersis per Asiam et insulas exulibus artium et litterarum studia vbique reuixerunt, quae continuis inter reges de Alexandri hereditate bellis extincta aut obscurata fuerant. Facta sic nauigationis, commerciorum, artium incrementa multis in terris; et cum litteris Alexandrinis philosophia, orientis iam tum litteris, Iudaica maxime disciplina, Platonicae aemula, imbuta, latius diffusa prolusit et viam patefecit mox doctrinae christianae. Dicti itaque, paullo forte ambitiosius, Alexandrini erudiisse omnes Graecos et barbaros, cum litterae ac disciplinae iam defecissent; factaque esse per eos litterarum instaurationis y). Adeo ex deterrimo regni Alexandrini statu vtilitates, fructus quoque litterarii, manarunt ad omnem terrarum orbem. Vtinam vergentibus nostra aetate ad barbariem rebus in populo quondam florentissimo similia aliquando sperare liceat!

Admota tamen iudicii subtilioris face neque nunc vere dici artes a Physcone fugatas apparebit. Non tam *litteris* ille dicendus erat et artibus, quod nemo non prorsus infaniens fecerit, sed *hominibus*, qui flagitiis et nefandis libidinibus, quibus se contaminabat, velificari nollent, exitium struxisse. Scelerum enim et facinorum conscientia, odio in bonos

Ee 4

omnes

y) ἀνανέωσις παιδείας ἀπάσης. v. locum ex Menele Barcaeo et Androne Alexandrino in Chronicis, ap. Athen. IV. p. 184 B. cf. Opusc. acad. Vol. I. p. 87.

omnes incensus, suspectos maxime habebat eos, qui in feditionibus, quas ipse in fratrem excitauerat, meliores partes sequuti erant, aut cum fratre vixerant (Athen. l. c.). Superiores reges, exemplo pessimo et perniciosissimo, ut populum ad ignauiam et inertiam detruderent, inertemque et inermem oppressum tenerent, in terris exteris copias conscribere et mercenarias copias alere, instituerant. His vestigiis propudium illud insistentes paratam Aegyptiis opibus externorum colluuiem proscriptionibus et latrociniiis pascebat; his itaque satellitibus ille in Alexandrinos immixtis modo caedibus promiscuis grassari (Strabo XVII. p. 1148. C. e Polybio) modo per odium ac ludibrium latrociniiis quos vellent expilare, occidere, vexare, permisit (Iustin. XXXVIII, 8, 5.). Maluere itaque optimus quisque et opulentiores urbem relinquere et patria exulare (Athen. l. c. Iustin. l. c.). Cum que hi, *ut succurrerent inopiae suae, artes litterasque, quas didicerant, docere permetterentur* (feliciores in hoc exulibus nostrae aetatis, quibus *cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis factum est, ut vrbes insulaeque repletae essent grammaticis, philosophis, geometris, musicis, pictoribus, puerorum magistris, medicis et aliis multis artificibus; multique praecleari viri hac institutione expoliti existerent* (Athen. l. c. C.). Adeo ministros et amicos regis, priuatis studiis occaecatos, (aeque ac Ludouici XIV. tempore factum est, cum ex famoso edicto sollertissimi et maxime industrii ciues regno expellerentur) fugerat cogitatio detrimenti, quod Aegypti commerciis inferebatur. Comperta mox Alexandriae, artium rerumque commerciis antea florentis abundantis-

dantisque, solitudine; videbat enim non nisi *tunicatum popellum, pannosum et excalceatum* 2), per vias incedere; Physco exteros vndique magnis praemiis inuitauit, vt Alexandriam confluerent; ita vrbs noua hominum colluue est frequentata. Mirabimur ne, si haec legimus, aut *Naturae*, optimae omnium parenti, imputabimus, Alexandrinorum ingenia studiis consiliisque dissona, seditiosa, et luxu, vanitate et scurrili leuitate fuisse notabilia; omninoque Aegyptios homines fuisse imbelles, vafros, veteratores?

Ex adhuc disputatis clarum ac certum esse putamus, in nullo vnquam populo litterarum luce collustrato vere id actum esse, vt litterarum ille luce carere et potius in ignorantiae tenebris versari mallet, neq; agi posse. Quod si certi hominum ordines, si monachorum familiae, studiis et consiliis id allaborasse incusantur, vt bonas litteras obscurarent, et conatus dispellentium tenebras proscriptionibus, iudiciis, vinculis, expurgationum indicibus, prohibitionibus, censuris, vitulationibus, retunderent: non tamen id egisse dicendi sunt, vt *litteras ipsas abolere vellent*; immo vero, propositum habuerunt hoc, vt *suas iis superstruerent*; neque litterarum, sed religiosae formulae, ritus et opinionis, multoque magis vtilitatis publicae priuataeue causa, in litterarum studia saeuierunt. Barbarorum hoc est, prauis religionibus captorum, et armis saeuientium,

E e 5

tium,

2) (*Sansculottes*). Iustin. XXXVIII, 8, 7. *Solus igitur in tanta vrbe cum suis relictus Ptolemaeus, cum regem se non hominum, sed vacuarum aedium videret, editto peregrinos sollicitat; quibus confluentibus. — Haec eadem videbimus aliquando iterum euenire.*

tium, bibliothecas comburere, viros litteratos mancipiorum loco habere, monumenta ingeniorum litterarumque delere: etsi aduersus hanc quoque immanitatem aetas nostra librorum per aereos typos repetitorum copia munita ac tuta est, viresque furoris eludit. Itaque nec Calipharum aliquis, Omaro similis. librorum supellectilem vno incendio delere, nec Sinensis imperator *) prisca litterarum monumenta nostra flammis abolere possit. Verbo: *corrumpi, obscurari possunt litterae et litterarum studia; extinguui, interire non possunt, non magis quam sanior sapientia diuina et humana.*

Hac igitur sollicitudine leuati, hoc metu liberati, id vero agamus, vt ab omni corruptela, interpretatione praua, calumnia et accommodatione ad consilia perniciofa, quibus publicae vtilitati tranquillitatisque male consulitur, litteras litterarumque studia sedulo dataque opera auocemus; sique vtilitatis publicae caussa aliquid paullo generosius ac liberius facere videri volumus, ante omnia de illa vtilitate paullo subtilius curiosiusque dispiciamus.

PP. prid. Kal. Mart. cIdo cccxciv.

*) *Tsin-chi-hoang-ti* (apud Desguignes *Tching-wang*) anno anre C. N. 213. consilio principis inter ministros imperii, *Li-sé*, turpiter assentantis vanitati imperatoris, ne haberent viri docti, quod ex antiquis litterarum monumentis commemorare et cum rerum praesenti statu comparare possent, ita vt aut in reprehensionem is veniret, aut noua facta priscis laudibus cederent, omnes libros quotquot extarent historicos et morales cremari iussit. *Hist. gen. de la Chine To. II. p. 400 sq.*

XXV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

IO. GEORG. HENR. FEDER

CVM SENATV

CIVIVM SVORVM

QVI

IN CERTAMINE LITTERARIO

IN A. D. IV. IVNII ANNI HVIVS clō 1800ccxciv.

REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM

INDICTO

CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA

P R A E M I A

ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT

N O M I N A

SIMVLQVE

COMMENTATIONVM

QVAE

AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI clō 1800ccxcv.

ADMITTI VOLENT

A R G V M E N T A

AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA

PROMVLGAT.

Cum aures nostras quotidie nuntii ac rumores
perstrepant de praeliis commissis vel commit-
tendis, de cladibus acceptis aut illatis: quae nostra
est felicitas, Commilitones, licuit nobis de *certa-*
mine

mine literario cogitare, quod commissum est die natali Regis nostri Augustissimi, Pii ac Felicis, cuius prouidentiae, annuente numine, acceptum referimus tranquillum hunc et pacatum per terras Hannoveranas rerum statum, ut hunc ipsum diem tuti ac securi, nec sine omni hilaritate, transigere possemus. Plenam enim et perfectam hilaritatem ac laetitiam quis hoc tempore aut expectet aut praeseferat, quo nemo est aut esse potest, ad quem nullum calamitatum et malorum contagium et sensus, nulla luctus publici aut privati pars perueniat; hoc tempore, inquam, quo omnis humanitatis cultus in magna terrarum parte aut prostratus iacet aut armis consiliisque evertitur! Obscuratur animi serenitas et explicitus ad iucunditatem sensus contrahitur recordatione tot terrarum ac populorum, qui, dum nos, praesidiorum ad vitam iucunde agendam affluente copia, otio et securitate fruimur, ipsi omnibus vitae necessitatibus privati aerumnis et vexationibus oppressi, mortalium immortaliumque fidem frustra inuocant, mortem quoque in lucri parte habituri; quid? quod ipsi populares nostri alienis in terris laboribus continuis attriti, aliis ex aliis periculis obiecti, vulneribus mortibusque deuoti, quoties eorum cogitatio animum subit, omnem hilariorum sensum extinguunt.

Inter haec tamen non omnino ab humanitate alienum esse putandum est, laetari iis bonis, quibus ipse fruaris, alios carere doleas. Immo fert ita natura humana, ut felicitatis nostrae fructus comparatione cum aliorum miseria melius percipiatur acrisque sentiat. Quis non meminit poetae illud:

illud: *Suaue mari magno* — quibus subiecta sunt etiam illa: *Suaue etiam belli certamina magna tueri Per campos instructa tua sine parte pericli.* Ita nec suauitate caret, audire narrationes de bellicis tumultibus, armorum fortuna, caedibus et vulneribus, non, quia tantopere ab humanitate alienus est aliquis, ut iis laetetur, verum sensu suae incolumitatis et securitatis tacito; qui in multis adeo totum animum occupare ac tenere solet, ut, dum praelia et strages factas audiunt, de miserabili fortuna eorum, qui eas experiuntur, ne cogitent quidem, nonnulli etiam, miseratione vacui, efferatis affectibus in miseros saeuiant et exultent. At ille sensus, quem memorauimus, propriae felicitatis, quum ipsi tuti et illaesi agimus aliis malorum fluctibus iactatis, cum humanitatis sensu coniunctus esse potest ac debet, dum votis voluntatibusque ferimur ad calamitatem aliorum minuendam et tollendam. In hac enim generis humani conditione, per ipsam naturam constituta, qua fit ut interea, dum alii rebus secundis ac laetis utuntur, alii casibus aduersis afflicti moereant; nec vllum vnquam tempus sit aut fuerit aut esse possit, quo non tristitiae semina proueniant aliis, aliis laetarum rerum seges enascatur: si gaudere non liceret, nisi omnibus omnium moerendi causis sublatis, nae nullus per totam vitam iucunditati et laetitiae locus futurus esset. Enimuero dum ipsi sensu molesto vacamus, ubi casus aliorum tristes admoti fuerint, contactos eorum sensu animos nostros aut malorum remedia iis circumspicere et adhibere, aut, si in manu posita illa non sunt, eorum miseratione tangi, fortunae iniquitatem in gemiscere,

miscere, alloquio eos, solatio, bonis verbis votis quae profequi, iubet humanitas, bonae mentis modo pia parens ac nutrix, modo proles ac nutritia. Sane, si dii essemus, nec ipsi mala sentiremus, nec alienorum malorum sensu tangeremur. At humanae naturae haec tanquam propria vis et indoles est, ut bonis et malis, laetitia et tristitia, afficiatur; et hominem te esse vel in hoc agnoscas, quod laetari possis et tritari, et, quo magis humanitas exulta est, non tuis modo, sed alienis quoque bonis et malis.

Itaque in ipso humanitatis sensu ratio et iudicium animi moderationem adhibeat necesse est. Cum enim in hoc per terrarum orbem rerum statu et ordine, in hac generis humani fabrica et conditione, mala, quae nos vocamus, incidere, non minus naturae consentaneum sit, quam bona, atque etiam in his, modo naturae modo societatis internis externisque corruptelis ac vitiis, luxuriantior malorum plerumque prouentus sit: sensus nostros non modo bonis malisque nostris alienisque attemperatos esse necesse est, verum venit etiam in sapientiae praecepta, ut non magis luctum nostrum ac dolorem de casibus aduersis, quibus *ipsi* affligimur, circumscribamus, quam miserationem *aliorum* fortunae moderemur: ut nec nimia illa sit, et ad odiorum ultionisque iras, ad immanitatem quoque, euagetur, nec sine certo consilio suscepta temerario cursu feratur, nec ipsa in mollitiem morbumque animi vertatur. Sunt enim rationes certae, certa principia ex natura nostra, aliorumque et hominum et rerum conditione ac comparatione ducta, ex quibus miserationis quoque

quoque praescripta et officia eliciuntur. Quae accurata oratione persequi et ab hoc tempore consilioque alienum est, et a viris sapientibus ac doctis diligenter ea sunt exposita.

Manet tamen inter haec certissimum effatum, naturam ipsam nos, ut ad iustitiam, ita ad miserationem alieni infortunii finxisse; neque in hoc cum poeta referemus inter sapientes eum, qui *non doluit miserans inopem*. Homines sumus, nihil adeo humani a nobis alienum esse putabimus. Sensus igitur hic naturae non est aut euellendus aut dissimulandus. *Mollissima corda*, ait Iuuenalis (XV, 131), *Humano generi dare se Natura fatetur, Quod lacrimas dedit; haec nostri pars optima sensus*. Verum inter haec est videndum, ne miseratio intra lamentationes ac deplorationes vanasque incusationes fortunae subsistat; eo enim consilio sensu isto miserationis animus noster imbutus est, ut ex eo nascatur studium seu consiliis seu opibus nostris minuendi ac leuandi mala, quae miseramur, utque inflammetur animus ad circumspicienda et experienda fortunae remedia, quibus meliori conditioni restituantur illi, quorum sortem miseramur.

Difficiles quaestiones super miserationis natura, modo ac limitibus, nascuntur per temporum, maxime bellorum, calamitates: quae saepe omnem miserationem aut tollunt aut tollere putantur, ut quoque miserari hostem nefas putetur. Sane in acie et congressu hostem, quem extremis malis afficere, vita ipsa priuare, pugnantibus propositum est, miserari velle, importunum esset. Qua ipsa
in

in re hoc elucefcit, quod, vt aliis in rebus naturam diuinam attingimus, ita hac in parte ad naturam belluinam fumus depreffi. Quicquid enim eft animantium, hoc a natura conftitutum habet, vt et aliorum mortibus fe pascat nutriatque, et aliorum caedibus et fanguine vitam fuam tueatur; itaque ea nec habent miferationis fenfum, nec habere poffunt, quippe quem humanitati proprium effe vidimus, ita vt nec in deum ille cadat. Eft autem ea generis humani conditio miferanda, quod faepe res ad eum locum adducuntur, vt belluini affectus regnent, vtque iis confulto regnum permittendum fit, quandoquidem fine iis res geri nequeunt. Si enim homines vna hac dote, quam rationem appellamus, vterentur, nec adeffent fimul ea, quae cum animantibus communia habemus, irae, odia, furores, impetus manu armisque graffandi et quicquid laedere vifum eft e medio tollendi; fi haec, inquam, abeffent et ad rationis praecepta ac monita res gererentur: nec effe bella nec geri poffent. At enim regere belluinos affectus debet cum humanitatis fenfu ratio, huic animantium generi, quod hominum nomine impertitum eft, infita; et, quandoquidem illud ceteris animantibus in hoc excellit, quod arte, confilio et inuentis caedes ftragesque facit, aequum videri debet et illud, vt ratione et humanitate regatur impetus ifte belluinus, vt nec nimium fe efferat, vt intra neceffitatis praefcriptum fe contineat et hofte victo ac represso refidat et fe componat; quibus tuto parci potest, parcat, a quibus nihil metuitur, eos ne laedat, et ab auctoribus prauorum confiliorum difcernat et feiungat.
eos,

eos, qui causam publicam tuentur lege, officio et necessitate constricti. Est enim locus miserationi praecipuus in ultione ac vindicta seu poena iniuriae acceptae moderanda; quam cum pauci inter officia referant, iniurias plerumque novis iniuriis, atrocioribus quoque, cumulant, iisque, quos vlti esse videri volunt, irarum causas iustas ipsi suppeditant, ut iis incensi nunc isti ad ultiones vicissim inflammentur; quo fit, ut omnibus iusti iniusti que rationibus perturbatis omnis humanitas e medio tollatur.

Praestat itaque, Commilitones, hoc certaminum genus, quod sollenni illo die, de quo diximus, fausto Regis nostri natali, institutum erat; certamen ingeniorum ac literarum, quo omnia aguntur ac geruntur sine vi, sine iniuria, nec id propositum est, ut cum aliquot millium caedibus, aliorum vulneribus, matronarum puerorumque orbitate, omnium calamitate ac miseria, occupetur ager, accipiatur provincia, viris opibusque exhausta, direpta ac vastata, ad quam recreandam novis opibus, et ad quam tuendam novis exercitiis, castellis, apparatibus opus est; verum, si ad quaestiones propositas recte respondetur, novae rerum notitiae, aut rei iam notae clarior ac certior notio, sine ullius hominis iniuria aut calamitate, paratur. Pugnatur adeo armis, quibus ratio ac mens bona nos instruxit; quaeritur utilitas publica et omnium communis, nec modo privata unius vel paucorum hominum, qui calamitatibus publicis ipsi crescunt copiis opibusque. Quod tandem summum est in tali certamine: instituitur id Rege nostro in-

dulgentissimo auctore, ac praemiorum certantibus propositorum largitore. Ad hunc itaque referimus victorias; hunc tanquam numen propitium bonis votis laudibusque prosequimur; huic debere nos profiteremur, quod studiis homine dignis ingenia alimus, quod ab ea humanitatis parte, qua homines animantibus praecellimus, quaque deum attingimus, facultates nostras viresque excolere, acuere et amplificare possumus.

Vt ergo, qua virtute, qua fortuna, certamen hoc ingeniorum literarumque factum sit, paucis exponamus: accedimus ad enarrandum, *quae quaestiones* superiore anno fuerint vulgatae:

Ab *Ordine Theologorum* quaestio proposita erat:

Quaenam sit origo euangeliorum Matthaei, Marci, Lucae et Iohannis? ex quibusnam fontibus eorum auctores hauserint? quibus maxime lexiōribus et quo consilio singuli scripserint? quo denique modo et quo tempore factum sit, ut quatuor ista euangelia maiorem, quam euangelia, quae vocant apocrypha, et canonicam auctoritatem consequerentur?

„Tres exhibitae sunt ordini commentationes, hisce insignitae sententiis:

I. *Is demum mihi viuere atque frui anima videtur, qui aliquo negotio intentus, praeclari facinoris aut artis bonae famam quaerit.* SALLVST. Catil. II.

II. *Vt defint vires, tamen est laudanda voluntas.* OVID. Pont. III, 4.

III. *Nulla felicitas maior illuminatione est.*

„Ex hisce commentationibus iterum magna cum voluptate cognouimus, versari inter nos iuuenes praeclari ingenii et doctrinae eximiae, qui theologiae studiis ea, qua par est, animi intentione et indu-

industria operam nauant. Auctor *primae* commentationis argumentum difficile et impeditum tam subtiliter, eleganter atque erudite tractauit, vt ipsius opera quaestioni grauissimae haud parum lucis accesserit, vtque Ordo noster non possit non de tali specimine sibi oblato magnopere sibi gratulari. Praeterea oratio perspicua est, rerum per partes dispositio naturalis et ordo lucidus. Vnanimi igitur consensu huic commentationi praemium adiudicatum est. *Alter*a commentatio magnae doctrinae copia et maiore etiam, quam in iuvene expectari poterat, nec non ingenii acumine et iudicii modestia, diligentia in conquirendis rebus prorsus singulari et obseruationibus nouis, ita sese commendat, vt certare cum prima potuisset, modo oratio satis latina esset. Cum autem tot praeclara habeat, *proxime eam ad praemium accedere* iudicauimus, et non possumus non optare, vt auctor eam reformata dictione publici iuris faciat. Nec *tertia* laude sua destituitur. Habet enim obseruationes quasdam exquisitas et caput quaestionis satis bene illustrat. In eo vero multa nobis desideranda reliquit auctor, quod nec argumenta rerum accurate exposuit, nec materiam bene collocauit et distribuit, nec oratione vsus est satis pura et latina. „

Resignata scheda nomen victoris lectum est:

HENRICVS GVLIELMVS HALFELD,

Zellerfeldensis. *)

F f 2

Altero

*) Optimum iuuenem, dum, vt egestatis difficultates elucetaretur, vires suas attriuisset, iniquis satis paullo post abreptum doluimus.

*Altero autem loco laudem meritam abstulit Io. Gv-
LIELMVS BARTHOLOMAEVVS RVSSVVRM, Schwarzbur-
gico-Seebergensis.*

Ordo Istorum iusserat exponere:

*Remedia securitatis, quibus iure romano pro-
spectum est creditoribus debitoris obacrat, tum per
privilegia specialia actionibus personalibus data; tum
per hypothecas tacitas; tum per privilegia hypo-
thecarum: porro tempora recensere, quibus ea in-
troducita esse constat; denique eorum veram indolem
eorundemque vim explanare, qua vel alterum cum
altero in eodem creditore concurrat, vel inter plures
creditores alterum ab altero vincitur.*

„Exhibitum est inscriptis verbis PAULI:

*Plenius rogo, quae ad haec spectant, attingas, cot-
tidiana enim sunt.*

scriptum vnicum, sed tale, quale in iuuenilium
virium conflictu expectari poterat a paucis. Non
solum enim sermonis concinnitate et puritate, verum
etiam iudicii subtilitate et modestia, ac imprimis
assiduitate et studio inuestigandi ordinandique ea,
quae ad partem historicam quaestionis propositae
pertinent, ita se commendat auctor, vt, qui praemio
ornaretur, vnanimi arbitrorum consensu dignus
iudicatus sit.„

Praemium doctrinae et diligentiae retulit
CHR. LVDOV. RVNDE, *Hasso-Casselanus,*
Collegae nostri Consultissimi filius.

Ordo Medicorum desiderauerat

*succinctam historiam mortis; causarum scilicet eius
et inde pendentium diuersorum mortis generum, tum
signorum eius diagnosticorum.*

Traditae

Traditae sunt Ordini duae commentationes;
altera cum enuntiato:

Ciuiibus seruandis,

laudem habet industriae et perueicacis studii, continet quoque experimenta, inprimis viuisectionum, nonnulla quoque, in quibus suo iudicio usus est auctor; enimvero cogitata et iudicia sua plerumque obscure nec satis subtiliter ac diserte exposuit, viuisectiones autem instituit nec respectu habito ad quaestionem, adeoque nec magno ad eam fructu, enarrauitque eas nimis prolixè. *Altera* commentatio cum dicto:

vitiiis nemo sine nascitur; optimus ille est, qui minimis urgetur;

etsi et ipsa multis onerata est, quibus melius careret, comprehendit tamen ea quoque, quae satisfaciunt quaestioni eamque ita expediunt, ut cum dilectu adhibita sit lectio docta et varia, utque cum certo consilio ac iudicio experimenta sint instituta, quae autem sequantur ex iis, quae seu experimentis seu rerum cognita sunt, sagaciter sit perspectum. Denique ea, quae in scriptum retulit auctor, rite digesta sunt et perspicue enuntiata. Itaque Ordo medicorum haud dubitauit alteri huic commentationi praemium assignare, priorem autem commentationem saltem locum ab ea secundum obtinere iussit.

Vitrix commentatio auctorem habuit

CAROLVM HIMLY, *Brunsvicensis*.*)

Ff 3

Ab

*) Nunc Medic. Professore in Collegio Carolino Bruusvic.

Ab Ordine Philosophorum

duae propositae erant quaestiones, suo utraque praemio instructa. *Altera ordinaria* alteram quasi partem quaestionis, quae in annum superiorem edicta fuerat, constituebat:

Asiae Herodotae difficiliora geographico more explicanda, et nunc quidem, post quaestionem superioris anni, ex regionibus: Palaestina; Paetia; desertum sabulosum; planities, quam Aces perfluit, cum populis accolentibus; tractus, quem Sauromatae, Budini, Thyssagetae, Tyrcae, Scythae exules et Argippaei incoenerunt, quamque Scythae, Europaei et Graeci ex emporio Borysthenis aliisque Ponticis emporiis, ad Issedones usque, peragrarunt.

Inter plures, quos curriculum intrasse constat, non nisi vni contigit metam attingere, cuius oblata est commentatio cum dicto:

Emendaturus si licuisset eram.

Commendat iuuenilem conatum doctrina haud vulgaris, bona rerum lectione diligenti conquisitarum dispositio, orationis breuitas, puritas et perspicuitas. Sunt quidem in iis, quae apposita sunt, nonnulla, quae subtilitas geographica, ut emendentur, postulat, facilis tamen iis medicina adhiberi potest. Palmam itaque scripto huic rite se adiudicare censuit philosophorum ordo.

Cum resignatus esset indiculus seu charta scripto adiuncta, lecta sunt haec verba:

“E schedis beati CHR. GOTTL. HENR. FRÖMMICHEN, Hildesensis, Seminarii philologici Regii sodalis, collegit et disposuit IULIVS BILLERBECK, et ipse Seminarii huius sodalis.”

Com-

Commota est mens partim recordatione adolescentis eximiae spei, qui Februario mense huius anni rebus mortalibus ereptus erat, partim exemplo affectus et fidei amorisque commilitonis et amici, qui, ne eius labores irriti essent, sedulo curauerat; reddidit ille praemium sibi traditum matri filium lugenti.

Altera quaestio praemio extra ordinem ex munitentia regia constituto ornanda haec erat:

Indaganda Phoenicum in antiquissima Graecia vestigia: tum respectu cultus idololatriae; tum litterarum et mythorum; artium denique, et praesertim agriculturae et rei nauticae: quorum nisi omnium, plurimum saltem indicia diligenter eruenda, luculentisque exemplis et auctoritatibus munienda sunt.

Concertarunt super hac quaestione duo commilitones, alter dicto Pindarico insignitus:

ἔστιν ἀφάνεια τύχας καὶ μαρναμένων, πρὶν τέλος ἄκρον ἐπέσθαι.

alter verbis:

Speremus quae volumus, sed quid acciderit feramus.

Diligentiam et laudis studium probamus in utroque; doctrinam exquisitiorem desideramus. *Altera* tamen scriptio verbis inscripta: *Speramus quae volumus*, oratione se commendat satis pura et perspicua, proditque auctorem meliore disciplina imbutum, quam quae alteri contigerat, imprimis in discernendis iis, quae mythica sunt ab historicis, et in constituenda utriusque generis indole; tum vero ille ipsos scriptores veteres inspexisse eorumque verba percepisse videri debet. Scripsit satis commode tanquam iuuenis iuuenibus; sed, quod nonnulli superioribus annis sequuti erant, ut iuvenes ipsi viris scriberent, id ille assequutus non est. Aberrasse porro a quaestio-

stionis sensu videri potest in hoc, quod, cum indaganda essent *Phoenicum in Graecia antiquissima vestigia*, ita vt ipse exquireret, quidnam in antiquitate *Graeciae occurreret, quod a Phoenicibus ductum aut fuisse constaret aut esse potuisse probabile fieret*, ille conquisiuit notitias scriptorum veterum de *Phoenicum inter Graecos vestigiis*, exposuitque adeo religiones, ritus, artes, inuenta, quae scriptores veteres a Phoenicibus repetere aut iis tribuere solent: docendum saltem erat, recte et cum iudicio hoc fieret nec ne. Cum tamen iuuenilis opera, non opus exactum, in tali certamine in diiudicationem veniat, Praemium regium alteri huic commentationi: *Speremus quae volumus*, arbitrio suo attribuit Philosophorum ordo.

Recitatum mox est e scheda inspecta nomen
 IO. HENR. IACOBVS MEYERHOFF, *Brunsvicensis*,
Seminarii philologici Regii Sodalis.

Praemiis ita victoribus persolutis, restat, vt promulgemus quaestiones ab Ordinibus Academiae nostrae in anni XCV. Iunium in a. d. IV. propositas.

ORDO THEOLOGORVM postulat:

vt momentum, quod habet historia Christi in vniuersa religione, accurate expendatur, et sine partium studio aestimetur, tum vero etiam praecipua argumenta tam interna quam externa saltem indicentur, quae in resellendis dubiis, quibus veritas huius historiae nostra maxime aetate tentatur, certissimum vsum praestare possunt.

Ab

Ab ORDINE ICTORVM:

An et quae sit iure Romano inter patremfamilias et liberos in potestate constitutos unitas personae? — quae huius doctrinae fundamenta? — qui effectus? — quis eius usus?

Ab ORDINE MEDICORVM:

Cum mirum, et insuperabile fere, obseruetur commercium inter hepar bilemque, et animi pathemata: quaeritur: quae sit huius harmoniae ratio, cum anatomica tum physiologica; et quemnam usum habere possit illius moderamen in praxi?

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM

proposita est quaestio iuris naturae: iubentur concertaturi

de iure suffragii in societate aequali eam ex principiis iuris naturalis disquisitionem instituere, qua praecipua capita, fundamenta ac conditiones huius iuris rite explicentur ac definiantur; curateque distinguantur ea, quae ex notione generali societatis aequalis fluunt, ab iis, quae pactis aliisque conditionibus nituntur generatim haud necessariis; eodemque modo, quae specie aliqua aequitatis sese commendare videantur, ab iis, quae stricto iure postulare fas est. Et ea quidem, quae generatim et stricto iure firmari possunt, plenius declarentur; reliquis, quae ad aequitatis rationem aut singulares condiciones redeunt, eatenus tantum collatis, quatenus ad generalis argumenti illustrationem necessarium videri possit. Quum de hac quaestione apud Aristotelem aliosque Graecos

Romanosque scriptores quaedam subtiliter disputata occurrant; diligentiam in antiquiorum litterarum studiis probandi opportunitas haud facile desiderabitur.

Constitutum est in singulas quaestiones numerum aureorum XXV praemium e liberalitate Regis Augustissimi nostri. Exhibenda sunt scripta ante Kalendas Aprilis: quae ut breuitate se commendent, diligenter erit videndum.

Videtis, Commilitones, vos habere, in quo ingenia vestra exerceatis, doctrinae et profectuum specimina edatis, et quid vires, quas natura largita erat, ferant, quorsum dirigenda sint studia in posterum vestra et consilia, experiamini. Habete hoc in magna felicitatis parte, opportunitatem datam esse, quibus explorare liceat naturales facultates, excitare igniculos et intelligere, ad quod quisque a natura factus sit, quid boni cum spe successus prosequi, et unde laudem aliquando sibi possit parare. Tentando et experiundo intelligitur, habeamusne ea, quae didicimus, in promptu, sitne fida memoria, iudicium subtile, et sagacitas ad ordinandas ac disponendas res, sique illa adfuerit, an oratione fatis valeamus ad bene eloquendum. Itaque et ille sibi magnum fructum assequutus esse videri debet, qui calide tentata experimento facto prudenter mox relinquenda sibi esse intellexerit; modo dandam sibi esse operam perspexerit, ut aut doctrinae seu melioris seu maioris sibi copias paret, aut ad alia animum applicet.

His

His peractis, iterum, quo die haec acta sint, in animum reuocemus, Commilitones, et deo O. M. pia vota precesque faciamus pro Rege et domo Regia, pro reip. incolumitate et tranquillitate, pro publica priuataque felicitate. Votorum summam esse debere Pacem, quis neget? qua quid praeclarior, quid diuinius esse potest! Satis enim multa iam mala experta est Germania nostra. Satis calamitatum pertulit, motis Francorum temeritate, scelere et impietate, armis. *Satis iam pridem sanguine nostro Laomedontae luimus periuria Troiae* *). Faxit modo numen O. M. vt honesta pax sit, certa, cum securitate coniuncta, Germaniae et Regi gloriosa! Hanc votis precibusque expetere ad fidem religionemque nostram pertinere arbitrabimur. Nihil enim aliud priuatae fortis hominibus restat, quam vota facere, diuini numinis prouidentiae confidere, in fortunae suae mediocritate acquiescere, quae patienda sunt ferre, quae boni ciuis bonique viri munia sunt praestare, se digna facere, meditari, curare. PP. in Georgia Augusta m. Iulio c̄l̄o Īcccxciv.

*) Ita vt reliqui quoque versus poetae locum habeant:
*Quippe ubi fas versum atque nefas; tot bella per orbem,
 Tam multae scelerum facies; non ullus aratro
 Dignus honos; squalent abductis arua colonis
 Et curuae rigidum falces curuantur in ensen.
 Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum,
 Vicinae ruptis inter se legibus vrbes
 Arma ferunt; saeuit toto Mars impius orbe,*

XXVI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

IO. GEORG. HENR. FEDER

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LVII.

IN KAL. SEPTEMBRES CIO IO CCXCIV.

C E L E B R A N D A

R I T E I N D I C I T

S I M V L Q V E

S V C C E S S O R E M

I N

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. FRID. SCHLEVSNER D.

C I V I B V S S V I S

HONORIS ET OFFICII CAVSSA

C O M M E N D A T .

De bellis internecinis, eorumque cauffis et euentis.

Nos tam pacatis et tranquillis rebus vti, Com-
 militones, vt studiis nostris tuto vacare, atque
 etiam sollennia, quae hac tabula indicimus, rite
 celebrare possimus, in ea felicitatis parte ponimus,
 quae

quae aliis exoptanda, nobis gratulanda esse videri debeat. Vtinam pacis haec et tranquillitatis dulcedo eam ad animos nostros vim habeat, vt, cum alii populi iri, odiis et vlciscendarum iniuriarum cupiditate inflammati ad omnem immanitatem prolapsi meliorem sui partem, humanitatem, exuunt, nos interea, mutua coniuncti voluntate et beneuolentia, mentibus nullo iniuriae acceptae dolore exstimulatis, placido et iucundo Musarum otio fruentes, ita nos ad humanitatem, aequitatem et iustitiam componamus, simus que ex eorum numero, qui, vt homines sint, se natos esse meminerint, adeoque ad omnem animorum virtutem ingeniorumque per bonas litteras culturam enitantur, quae humanitatis nomine insignitur. Sollennia autem, quae indicimus, quaeque piis gratulationibus et votis precibusque habendis opportunitatem afferent, duplici peragentur consilio: quandoquidem et *anniuersaria academiae nostrae sacra* celebranda, et *fascis academici* in aliam domum transferendi sunt. Succedet enim in principes reip. academicae regendae partes ex venerabili Theologorum ordine Collega coniunctissimus

IO. FRID. SCHLEVSNER D.

cui remp. academicam curae cordique esse, salutem reip. summam legem haberi, et aequitatem cum humanitate coniunctam, tanquam deam nostrarum rerum tutelarem coli, et ipsi nouimus, nec vos, Commilitones, fugere potest. Habere itaque videmur, cur etiam huius semestris decursum fore tranquillum, nulla licentia turbatum, prosperitate aequabili commendabilem speremus.

Ceterum,

Ceterum, cum imposita sit lege et more necessitas praefandi sollemnibus nostris, quandoquidem in his curarum et sollicitudinum fluctibus, quibus nos tenent belli funestissimi casus et vicissitudines, vix quicquam est, quod satis teneat animos nisi cum iisdem coniunctum sit: agite, ne surdis narrare videamur fabulam, ordiamur sermonem a belli genere publicis quoque consiliis agitato, ut accuratius dispiciamus, quaenam *bellorum internecinorum* sit *notio*, quae *natura*, quae *causae*, quae *euenta*. Facile intelligitur, nos neque longum sermonem instituere posse, nec id agere, ut ad rerum praesentem statum disputationem deducamus. Continebimus nos intra tempora antiqua, de quibus et disputare tutius est, et nostri ordinis hominibus magis consentaneum. Neque ad talem disputationem expectanda est *rara illa* apud Tacitum (Hist. l. pr.) *temporum felicitas, ubi sentire quae velis et quae sentias dicere licet*.

Internecinum itaque *bellum* illud dici putabimus, quo ad internecionem vsque et ad excidium pugnatur, idque proprie ita dici, cum *eo ipso consilio* vtrinque susceptum illud sit, neque iam ab initio alia expectatio ac spes relinquatur, quam alterutrius partis funditus deletae et extinctae interitu finem illud habiturum esse. Verum etiam *ab una parte* bellum cum internecino odio suscipi et profligari potest, altera per vim et iniuriam ad decertandum pro salute adacta; quemadmodum a Romanis bellum Punicum tertium motum est. Aliud est, si *ad internecionem esse pugnatum* audimus; quod aut cum ratione, iudicio ac virtute, aut caeco impetu, ira

ira et furore, fieri potest; necessitas autem ita pugnandi imposita fuit, quamdiu capti occidebantur; eaque adhuc imponitur, si honesta mors auertit seu vitam seu mortem ignominiosam aut crudelem. Potest quoque fieri, vt *inter bellandum* ira et furore inflammati animi finem pugnandi non faciant alium, quam excidio et internecone seu mutua seu aduersae partis. *Non* enim sub notionem belli internecini cadit, si, bello quocunque alio consilio et modo gesto, victor ultione, crudelitate, auaritia in victos, interdum in deditos, saeuit, vrbes ac prouincias ferro ignique vastat; cuius immanitatis innumera per omnes aetates exempla suppetunt. Vt vnum memorem, bello cum Perseo finito Epiri LXX vrbes excisae vno die a Romano exercitu ac direptae, et incolae ignari incautique in seruitutem redacti sunt; cum enim praeda Macedonica militum cupiditatem non expleuisset, *Senatus praedam Epiri ciuitatum, quae ad Persea defecissent, exercitui dederat:* (Liv. XLV, 34.). *Nec* illud proprie bellum internecinum dici potest, cum, qui nulla iniuria provocati sunt, imbelles et imparatos adoriuntur, eorumque strage facta praedas agunt et agros colentium internecone vacuefactos occupant; vti Hispani Americae populos, quibus ipsum Hispanorum nomen inauditum erat, internecone deleuerunt. Ab *internecino odio* proficiscitur bellum illud, quod recte internecinum appellatur.

Scilicet cum bellorum mouendorum *caussae* sint multae variaeque, iustae quidem paucissimae, iniustae plurimae; *tertium* quoque secundum ista genus, quod a *iusta causa profectum* postea ad iniurias *deflectit,*

defleat, cū is, qui poenas exigebat et damni accepti reparationem iure postulabat, intra iusti aequique fines haud se continet; ita vt hostis, post quam victus satis poenarum dederat, intolerabilibus iniuriis prouocatus nunc arma iusta sumat a), prior ille iniusta moueat, sunt tamen in caussis istis *aliae*, quae a summa animorum exacerbatione, et odiorum irarumque furore vlciscendaeue iniuriae auiditate proficiscuntur, *aliae*, quae minore cum animorum motu sunt coniunctae; vt in bellis, quae de principatu, imperio aut dignitate, aut quae gloriae, opum potentiaeque cupiditate geruntur. Ad irarum et odiorum fluctus mouendos multum interest, sitne *caussa populi*, propter quam arma capta sunt, an, quae plerorumque bellorum fuit parens ac nutrix, solius *principis* aut paucorum potentium maiora appetentium vtilitas, ob quam bellum est motum. Minore quoque cum irarum acerbitate geruntur bella, quae *per iustos exercitus*, inprimis e ciuibus conscriptos, disciplina militari coercitos, proferuntur; at summa cum animorum impotentia, inter iras, odia, furores nouissimos, expediuntur arma,

quae

- a) Praeclara hanc in rem est oratio Pontii Samnitis apud Liuium IX, 1. — *expiatum est* (hac legatione) *quicquid ex foedere rupto irarum in nos caelestium fuit* — *Quid enim ultra fieri potuit — quid vlti tibi, Romane, quid foederi, quid diis arbitrīs foederis debeo? — at ego ad deos vindices intolerandae superbiae confugiam, et precabor, vt iras suas vertant in eos, quibus non suae redditae res, non alienae accumulatae satis sunt — Iustum est bellum, Samnites, quibus est necessarium; et pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes.* Dederunt quoque Romani superbiae poenas in Furculis Caudinis sub iugum missi.

*quae a populo ipso sumuntur, si dolor iniuriae acceptae est publicus, et ultionis aviditas omnes omnium ardores inflammavit; tum vero odia internecina concitantur, et possunt res eo adduci, ut victi victoresque mutua internecione, gladiatorum more, pugnent cadantque. Quod bellorum genus, caeco multitudinis impetu temere ruens, cum nulla arte, nullo consilio regi possit: suae ipsorum saluti male consulturi essent reges, qui, ut illud exardesceret, faces subiicere vellent. Locum enim habiturum esset illud, quod apud Comicum est: *Here, quae res in se neque consilium neque modum habet vllum, eam consilio regere non potes. — Incerta haec si tu postulas Ratione certa facere, nihilo plus agas, Quam si des operam, ut cum ratione insanias.**

Omnino bella internecina sunt *populorum ferorum* et aut nullo aut exiguo humanitatis cultu imbutorum, ita ut a ferarum immanitate nondum admittiores sensus progressi sint. Ira illi et feritate belluina stimulati arma sumunt eo consilio, ut non victo et subiugato, sed exciso et deleto hoste victores redeant. Caedium et cruciatuum adspectus pro oblectamento est; in aliorum doloribus cogitatio de eo, quem sensum doloris similis ipsi habituri sint, nulla; tormentis, quae aliis adhibent, exultant. Adeo rationis usus et humanitatis sensus nullus est, nisi institutione et doctrina igniculi latentes excitati fuerint. Quamobrem agmine educto ita quisque in pugnam procedit, ut aut hostem ille iugulet, aut ipse iuguletur, aut, si in hostium potestatem venerit, inter tormenta exspiret. Accedunt alia, quae feritatem exasperent. Habitant populi isti per stirpes

et tribus diuifi parum numerosas, eoque ad consilia et studia communia proniores; mutuis sermonibus communes iras et odia facile exstimulant, nec adfunt ea, quae a publica ad priuatam vtilitatem auocare possint, nullae opes, ne priuatae quidem possessiones; de communi omnium possessione seu filvarum seu lacus certatur; iniuria vni illata omnium tribulium iras inflammat; sibi quisque pugnat, non domino; pro se pericula adit, vulnera et mortem excipit. Inter haec odia seruntur ex odiis, vltiones occiforum nouas vlciscendi cauffas arcessunt, parentum et cognatorum mortes nouis mortibus cumulantur. Ita iras implacabiles ali necesse est, et odiis internecinis bella et praelia continuari, donec internecone sublatus sit alter aut vterque populus. Itaque deletae memorantur gentes haud paucae; aliarum non nisi exiguae reliquiae. Adeo belluina natura in homine superat, nisi humanitatis cultus aliunde aduenerit.

Vbi autem populi a feritate bestiarum *ad morem pecudum gregatim incedentium in societatem qualemcunque* coierint, more, ritu, lege, constitutam, vt iam sub *barbarorum* nomine venire possint: bellorum cauffis prioribus cessantibus cauffae subnascuntur aliae. Conflat bella praedae agendae studium; quaeruntur mancipia, siue ad pecudes pascendas, siue ad agros colendos, siue ad vendenda corpora. Suasit nunc, non humanitatis sensus, sed vtilitas, feruare hostem, captiuos in seruitutem redigere, ad opus faciendum abducere, aut vendere. Cum his ipsis vitae socialis elementis discunt homines imperium pati; vix tamen illud acceptum est, cum illud,

illud, ignoratione iuris et vnus vel paucorum cupiditate, in dominationem vertitur. Nunc omnia vitae mala publice priuatimque in imperia, male fcilicet constituta, irruunt, et in his *bella dominandi libidine, auaritia, superbia suscepta*. Pugnatum fic quoque haud raro ad internecionem; quoties ad vlciscendas iniurias arma sumta erant; hinc atroces illi bellorum terrores per caedes omnis aetatis et sexus apud Homerum; et in rerum et euentuum monumentis haud raro memorati. Substitit mox ira victorum intra caedem iuuenum eorum, qui arma ferebant, saepe marium vniuersorum; ducti pueri et feminae captivae. Sic pugnatum est ad Troiam. Aliam internecini furoris cauffam obiecit vltima necessitas, victus inopia et fames, imprimis multitudinis novas terras, quas inhabitaret, occupantis et in colonias eductae. Multa prostant exempla Graecae iuuentutis ad novas sedes quaerendas missae, et, cum veteres coloni suas possessiones defenderent, eorum stragem caedemque facientis. Eadem immanitate execrabili grassati sunt Israelitae in Canaanitas; quod, more barbarorum priscae aetatis, ad numinis iussa et monita referri solitum erat.

Seruare eos, quibus imperare velis, ipsa ratio suadere videtur. At ratio suadet multa, quorum contraria sequuntur homines. Tam inconsulti suae vtilitatis antiquitus fuere magni illi latrones generis humani, qui regna et populos subiugarunt, quosque terrarum victores appellamus, vt ignoratione artium, quibus victos in obsequio retinerent, eos, quibus imperare vellent, internecione delerent, et

terras in solitudines verterent, quas ditone tenere vellent. Tandem venit in mentem, populum victum in alias terras abducere, nouis colonis, quos ex suis sedibus exturbari necesse erat, in istius sedes deductis. Assyrios et Babylonios reges meministis hunc morem seruasse. Alia bella gerebantur inter regulos et satrapas etiam eos, qui sub eodem imperio vnus regis haberentur, et inter populos finitimos, innumeris de caussis, pleraque latrocinia potius praedae agenda causa. Ex his iniuriis exarsere irae et odia; et ex his noua bella superioribus atrociora, non raro internecina.

Processum est a barbarie *ad meliorem vitae cultum*. Putes nunc *humanitatis imperium* aliquod inter homines eminuisse; quaeri saltem coepisse de *belli iure*, nec modo, quale ius illud esset *naturae*; nam naturalis impetus et furor non potest ius constituere hominum sed animantium, aut hominum, quatenus animantes sunt; nec quale est *gentium* ius, quandoquidem populorum vsu et more deprauata plura sunt quam emendata; sed *ius rationis*, quod ab ipsa humanitate, rationis et intelligentiae facultate et vsu, societatisque humanae indole et conditione proficiscitur. Mansit, proh dolor, inter populos eximio vitae cultu expolitos, humanitatis nomine etiam laudem sibi quaerentes, bellorum barbaries; et intelligentiae vis, si quem vsu habuit, adhibita fuit non ad bellorum causas praeuertendas et excindendas; verum ad excogitandas nouas belli inferendi causas, probabiles atque etiam commentitio fuco splendas, ad nouos modos gerendi belli, ad nouas artes caedium properandarum aut cumulanda-

landarum. Nunc bella per multum tempus continuari, nec, quod olim stolide factum, vnus aciei aleae fortuna imperii committi. Habet hanc laudem Graecia; quae multa in belli gerendi ratione melius instituit, nec tamen *humanitatis impulsu ac respectu*, sed *utilitatis studio et arte militari in melius mutata*. Cum enim certis iam consiliis gererentur bella, cum exercitus e ciuibus conscriberentur, stipendia numerarentur, tributa conferrentur, magni apparatus fierent, vtrinque loca opportuna caperentur ac munirentur, praelia ex certis praeceptis et vtrinque virtute et arte committerentur: non potuit facile ad internecionem caedi hostis. Inter haec tamen pristinae barbariei, interdum et belluinae feritatis vestigia mansere multa, in agris igni ferroque vastandis, arboribus excindendis, pecudibus abigendis, captis in seruitutem detrudendis; facta adeo plurima ipsi victori exitiosa. Est omnino hoc *barbarorum*, non prouidere vnde ipsi viuere velint, sed fruges et commeatus corrumpere, atque ita belli gerendi copiis et facultatibus se ipsos priuare. Nec tamen his contenti, incredibile dictu est, ad quam immanitatem saepe prolapsi sint, vt taceamus alios, ipsi Athenienses; horret animus, atrocia eorum per iram et vltionem facta in victos, in socios, in ipsos ciues, recensere.

Neque *sapientiae studia* ad animos et iudicia Graecorum magnam vim habuere. Gerebantur bella *de principatu Graeciae, pro sociorum iuribus, libertate; mox ad eorum libertatem opprimendam*. Quod enim fructuosissimum esse videbatur hominibus, vt plures ciuitates ad tutelam mutuam communi foedere

coirent: hoc ipsum in bella assiduâ versum est, eodem fere modo, quo magna Europae regnorum Societas perpetua bella progeniit. Ortae igitur inter Graecos suspiciones, iniuriae, irae, odia internecina; non remissiora odiis in barbaros seu Persas susceptis b).

Vita iam aliquantum expolita duo bellorum genera increbuere, quae honesto ornata nomine per omnia tempora summas generi humano calamitates intulere; alterum *pro libertate*, alterum *gloriae parandae caussa* susceptum. Lubricum et ambiguum et pro cuiusque cupiditate ac fraude in omnes facile conatus interpretandum, *libertatis* nomen c)

quan-

- b) *Bellorum internecinorum* voce vtitur in his ipse Iustinus VI, 6. XI, 9.
- c) De falsis huius vocis acceptionibus, interpretationibus et fraudibus nihil dici potest, quod non apud Graecos iam occurrat; et possit hac de re longa disputatio institui vel ex vno *Isocrate*, in *Archidamo*, *Panegyrico* et *Panathenaica*. Romanos de libertate vix vnquam aliter statuisse videas, quam *vt eam ad se vnice spectare crederent*; alios populos, qui et ipsi liberi esse decreuissent, cum iugum admittere nollent, armis in feruitatem redigendi ius sibi esse putarent. Nec aliter *reges*. Mithridates Asiam a iugo Romanorum liberare se velle pronuntiauit, scilicet vt ipse iugum regium ipsis imponeret; cui rei propter bella Romanorum ciuilia tempus valde epportunum esse putabat; in quo ille misere falsus est, nam in *bello ciuili cum semel exarsere animi, multo maior est vindicandae libertatis ardor aduersus externos*. Ipse rex paullo post, cum promissis suis fidem facere non posset, contra, belli necessitatibus vrgentibus, tributa imponeret ciuitatibus, summa omnium erga se odia concitauit, successibus laetis regum aliorum inuidiam, sinistris perfidam exultationem expertus; cumque rebus desperatis ad focerum Tigranem confugisset, indignissimis ab eo modis acceptus

quantam malorum fegetem inter homines feuerit, vel nostrae aetatis exemplis edocli satis tenemus; neque de hoc plura dicere necesse est. Generis humani et *omnis humanitatis parricidae* iudicandi sunt, qui nomen illud sanctum ac venerabile, cum ipsa re, sine qua nulla esse potest humanitas, nullus vitae vsus ac fructus, qua adempta ad pecorum vitam detrudimur, suo scelere suspectum et inuisum reddiderunt. Nec minus tamen lamentabilis humani generis conditio facta est opinione pestilentissima, et omni humanitati infestissima, licere *bella suscipere gloriae et potentiae augendae causa*; magnificum et gloriosum esse, populos, quocunque nomine, debellasse, reges prostrauisse, vrbes et prouincias vastasse et expilasse, aut in ditionem redegegisse, imperii fines quouis modo protulisse.

Incredibile est, homines, qui ipsi libertate sua, ac periculis pro ea susceptis gloriabantur, aliorum libertatem putasse esse nullam, sibi que hoc permisisse, vt omnes alios sibi seruire, se solos liberos esse, aequum haberent. Nec minus improbable dixeris, eum, qui iura sua, bona, possessiones sanctas et intactas aliorum cupiditate esse velit, et vel leuissimam iniuriae suspensionem armis vlciscatur, putare posse, sibi ipsi licere aliorum possessiones vi et infidiis aggredi, expugnare, expilare; atque tali

G g 4

latro-

acceptus cum auxiliis dimissus est, quae ad vltimam perniciem res accelerarent. Quanto melius ille sibi consuluerat, *si ingentes thesauros, quos cum maximis populorum ac terrarum vexationibus in bellum effuderat, ad firmandos regni fines et apparatus idoneos providendos prouinciasque viris copusque instruendas adhibuisset.*

latrocinio victoris et herois factum et nomen sibi imponere. Enimuero multo magis insanierunt ii, qui in annalibus et historiis horum hominum ac populorum facinora, aeterna detestatione digna, summis cum laudibus enarrarunt. Hoc illud est, quod *in veterum scriptorum lectione* subinde bilem mouet, cum non vulgares modo, verum etiam eos scriptores, qui bonis litteris et philosophia exculti erant, detestanda consilia et facinora in opprimendis exteris tanquam praeclare facta extollere videas *d*). Quamdiu hominum animis talis opinio infederit, in aprico est, nullam felicitatem stabilem ac tutam esse posse. Diutissime tamen, multis iam barbariei monstris expugnatis, haec superfuit persuasio, non efflorescere regna nisi nouis prouinciis adiectis, nec inclarescere magnos viros, nisi terrarum vastationibus hominumque caedibus; *fero, inquam, (Horatii ista huc deflectamus,) horridus ille defluxit numerus Saturnius, et graue virus munditiae pepulere; sed in longum tamen aeuum manserunt hodieque manent vestigia ruris.*

Neque *melior philosophia et sanctior christianorum* in bellis inferendis ac gerendis multa mutauit; cuius praeceptis si obtemperarent homines, bella omnino essent proscripta, vt saltem non nisi ad iniurias propulsandas arma capere liceret. Enimvero callida interpretatione sublatum ex Christi disciplina id ipsum cum aliis, quae vtilitatibus scilicet publicis priuatisue obesse possent. Quae in bellorum

d) Hac de causa, quando Carolum XII. Sueciae regem audierat Curtii lectione ad bella ferenda incensum fuisse, bonum factum! dixit aliquis, quod Curtius haud facile potentum hominum manibus teritur.

rum gerendorum ratione aetas mutauit, aut *necessitas*, aut *utilitas*, pleraque *vitae melior cultus a bonis litteris profectus*, suauit. Atque haec illa sunt, quae bellorum internecinorum opportunitates hominibus eripuerunt. Superest enim in multis satis immanitatis, vt internecone deletum esse velint quicquid detrectat imperium, opinionisque, quas ipsi imberunt, respuit; retundunt tamen impetum multa, quae cum arte nostra bellandi, cum imperiorum natura, copiis, opibus, cum belli apparatus, qui multo maiores quam olim sunt, cum hominum ingeniis, cum ipso *vitae cultu* sunt coniuncta; in quo omnino praesentissimum est malorum remedium; quandoquidem ille non vno ictu ac momento, nec vbique per omnem terrarum orbem eripi et euelli potest. Fac enim multis locis omnem vitae et ingeniorum lucem extinctam esse, manebunt terrae aliae vnde nouae ingeniis faces suggerentur. Itaque humanitatis sensus, e communi ac publica populorum institutione, moribus Europae et ingeniorum expolitione susceptus, pudor et verecundia, aliquantum imbuit ac perfudit eorum animos, qui bellis discernendis et administrandis praesunt, vt barbarorum immanitatem in vitam nostram inducere sibi tantum apud omnes bonos et posteros dedecus relinquere nolint; ipsi duces et administri bellorum gerendorum ita educati eoque vitae ingeniorumque cultu imbuti sunt, vt a tali barbarie non minus abhorreant; imprimis cum superstitionis pietatis persuasio non vt superioribus aetatibus animos ad crudelitatem inflectat. Cum porro bella gerantur per milites stipendiis, quae tributis et

vestigalibus ciuium colligi necesse est, conductos, eosque disciplina militari habitos: non ea irarum faeuitia inflammari possunt animi, qua inter barbaros exercitus, in quos integri populi confluerant, victus certaeque sedis inopia ad vltima experienda adacti ita, vt caedibus rapinisque sibi victum quaerent; nec vero saniores ac prudentiores optabile esse putabunt, vt plebe ad arma concitata bella iterum gerantur; nolent enim hac arte viam ad labefactanda et euertenda imperia patefieri; id quod omnes boni curis secundis ac melioribus facile perspectum habebunt. Ipsa consiliorum prudentia bella nimium protracta admittere nequit: multo minus si cum hoste bellum ducitur, qui non magis bellandi, quam arte opes et copias, vel omni scele- rum genere admissio, parandi, ac virtute in furorem versa, valeat. Quod igitur ipsa ratio dicit, bella non esse debere aut posse sempiterna, id ipsa vtilitas ac necessitas iubere ac sancire videtur.

Restat vt *varia bellorum internecinorum genera* eorumque *effectus* et *euentus*, quod polliciti sumus, *exemplis antiquitatis* illustremus; licebit autem defungi paucissimis. Et de *barbarorum* quidem bellis internecinis multa dicere, necesse non est; expediuntur illa plerumque effusa copiarum multitudine, cui resisti nequit, praecipue si adoriuntur populum viribus inualidis, in regno male administrato, tributis et exactionibus vexatum, re militari neglecta, potentum superbia oppressum. Inprimis peccatur in hoc, quod non primo statim tumultu ad communia consilia descendere solent populi, vt
in

in ipsis finibus coniunctis viribus occurrant; sed cunctantur ii, qui extra periculi aleam se positos esse putant, donec ceteris profligatis ipsi facilis praeda sint barbaris ceterorum strage novas vires animosque adeptis. At barbari, cum praedae agenda aut nouarum sedium quaerendarum causa profecti sint, non nisi excidio et internecione eorum, quorum terras inuaserunt, eas tenere possunt; mox etiam, cum nulli nouo terrarum, quas infederunt, cultui vacent, victus inopia ad vicinas terras procedere necesse habent; donec alia opportune eueniant, quibus ad meliorem vitae cultum in terris, quas occupauerunt, progrediantur. Potest autem fieri quoque, vt mitissimi et humanitatis cultu expoliti populi iterum *ad barbariam redeant*, modo per dominorum mollitiem et ignauiam, cum vanitate, ostentatione, victoriarum maxime, et luxu coniunctam, modo per intolerabiles exactiones, prauitatem consiliorum et administratorum avaritiam et libidinem. Ita passim inprimis per Asiam, relictis agris, qui cum fructu coli nequeunt, mox et vrribus, *in montium inaccessorum iuga et siluarum solitudines* se recipere solent homines, pascendisque gregibus aegre vitam sustinent; vnde cum victus non suppetat multitudini, *latrociniis et praedationibus* vicinos campos infestant, tandem viribus auctis arma inferunt *ipsis imperiis*, quae exitiosa dominatione tanquam peste ac tabe confecta mox iisdem succumbunt. Ab iis, qui dominantium superbia et faeuitia e sedibus suis expulsi fuerant, iris et odiis internecinis nunc faeui nemo mirabitur: inprimis, cum occisorum terris fortunisque victores inhient. Non facile

facile est vlla magna rerum inter barbaros populos conuersio, quae non ab eiusmodi populis, et his imperiorum vitiis, profecta sit, quibus toties gentis humanae ad humanitatem maturescentis incrementa iterum sublata sunt aut retardata.

Nec minus crudeliter saeuitum est a Graecis, quoties ii, qui *nouas sedes* quaerent, inuaderent *terras iam a suis cultoribus possessas*; veteres enim colonos trucidarunt, pueros feminasque in seruitutem redegerunt, interdum omnem stirpem exciderunt. Cuius barbariei quam supra iam attigimus, exempla multa in historiis prostant, vt in Ionum coloniis per oram Asiae maritimam condendis. Idem barbari e terris borealibus saepe facere ausi; et Hispani in insulis Americae terrisque quas adierunt; nec dissimilis fuit, quam iam commemorauimus, Hebraeorum barbaries in Palaestina occupanda; cui parem multis saeculis post experti sunt ipsi, cum a Romanis ad interneccionem gens excisa est.

Haud raro tamen *iis ipsis, qui nouas sedes quaerent*, haec immanitas exitio fuit, cum ab iis, quorum sedes possessiones que adorti erant, strage facta profligarentur aut interneccione delerentur. Atque hoc est forte genus *belli internecini* vnicum, quod *causam* habere videatur *iustam*, si suscipitur aduersus *populorum barbarorum examina* nullis certis sedibus vagantium adeoque rapinis et caedibus viventium. Vix enim illi ad prisca suas sedes redire aut volent aut poterunt; neque, etsi recepti, facile meliori cultui et imperio adfuescunt. Itaque Romani imperatores, qui barbarorum agminibus in-

gruen-

gruentibus prouincias ad Danubium et ad Rhenum habitandas assignauerant, eos ipsos visi sunt in imperii viscera recipere, a quibus mox spiritus vitalis interclusus fuit. Sapientius sibi consuluerant eorum maiores, qui Gallos Apenninis traiectis nouas sedes quaerentes, mox Cimbros et Teutones, interne-
 cione deleuerunt; nihil enim aliud barbari agebant, quam vt Romanis deletis ipsi excultos eorum agros tenerent.

Diuerfa fuit caussa Graecorum et Romanorum, quando *barbaris in finibus tranquille agentibus* signa intulerunt, vt inde triumphorum materiem quaerent regnique fines proferrent, seu metum et incertam barbarorum fidem iactitantes, seu humanitatis cultum, leges, iura, religiones, iis inferre simulantes, prouocando quoque ad exempla Herculis et Thesei e): quasi iniustitiae praesidia sint in exemplis heroum et patriarcharum. Nam iisdem nominibus et artibus vsi sunt veteres, quibus Franci, cum sub Ludouicis regibus viuerent, et Hispani, cum falsarum religionum tanquam reos, poenis et suppliciis addicerent populos, et igni ferroque in eos saeuirent. Quanto melius Yncae Peruanorum institutione et artibus ad meliorem vitae cultum barbaros, prauisque religionibus corruptos ad humaniorem doctrinam, adduxerunt!

Similia bellis cum barbaris gestis paullo ante memoratis fuere bella *Carthaginensium cum mercenariis militibus*, et *Romanorum cum gladiatoribus* et cum
 fugiti-

e) πρόφασις οὐκ ἄδοξος ἐπὶ ταῦτα τῆς πλεονεξίας, ἡμερωσαὶ τὰ βερβερικά. Plutarch. Pomp. p. 656. E.

fugitiuis gesta; nata quidem per iniustitiam et imprudentiam eorum, quibus vltimum exitium illa minata sunt; cum eo tamen hoste debellanda, quem ad interneccionem delere necesse erat, cum poenitentiae locus nullus esset relictus. Referas quoque huc *bellum piraticum*: in quo tamen Pompeius humanitatis non immemor fuit, namque captos ad XX millia noluit occidere, verum, vt eos consuetudine hominum locorumque et vitae mutatione mansuefaceret, a mari in continentem transtulit et vrbes agrosque colere iussit. Neque habuere Romani, cur consilii poeniteret.

Inter bella maxime detestanda fuit *bellum Phocense*, *sacrum* quoque dictum, cum interneccione Phocensium debellatum; quod eum effectum habuit, vt omnis Graecia libertatem amitteret; tam parum futura prouiderant homines, qui, postquam intolerabilia Phocensibus imperauerant, his, rebus desperatis arma fumentibus, et, vt sumtus in bellum suppeterent, templum Delphicum occupantibus, religionis violatae poenas sanguine et caedibus exposcendi sibi ius et fas esse putarunt. Obtulit se causae ducem Philippus, Macedoniae rex; acceptus ille a Graecis tam male credulis et stolidis, vt autumarent, *regem publicae Graecorum utilitatis causa* copias esse educiturum, sumtum in bellum facturum; quod a regiis artibus nemo sanus expectare poterat. *Incredibile*, ait Iustinus (VIII, 2, 5), *quantum ea res apud omnes nationes Philippo gloriae dedit; illum vindicem sacrilegii, illum vltorem religionum; quod (sic illi iactabant) orbis viribus expiari debuit, eius sceleris solum, qui piacula exigeret, extitisse.* Dignum itaque, qui

qui diis proximus haberetur, per quem deorum maiestas vindicata sit. Ergo Graeci odio Phocensium, tanquam omnes religiones euerterentium, ardentibus, obliti cladum suarum, quas Philippus antea intulerat, perire ipsi quam non perdere eos praeoptarunt, experitamque Philippi crudelitatem pati, quam parcere hostibus, maluerunt. Adiere Philippum Phocensium legati bellum deprecantes, cuius clam a Philippo dilationem ter iam emerant; contra Graecarum ciuitatum legati, ad clientum adulationes prolapsi, bellum rogant. *Et haec potissimum facere Thebanos Lacedaemoniosque indignareris, antea inter se imperii, nunc gratiae imperantis aemulos. Philippus inter haec venditione gloriae suae, tantarum urbium fastidia agitatur, atque, utros potius dignetur, aestimat. Secreto igitur auditis utrisque legationibus, his veniam belli pollicetur, iureiurando adactis, responsum nemini prodituros; illis contra, venturum se auxiliumque laturum. Sic variato responso, securis omnibus, Thermopylarum angustias occupat. — Quid multa? Phocenses, victi necessitate, pacta salute se dediderunt. Sed pactio eius fidei fuit, cuius ante fuerat deprecati belli promissio. Igitur caeduntur passim rapiunturque. — At semel nunc intra Graecicae fines receptus Philippus fraudibus, dolis, infidiis, mox urbium direptionibus, armorum terroribus, tandem armis illatis, eos, a quibus ad socianda in populares arma arcessitus fuerot, ipse dominatione opprimit, libertate priuat. Hic exitus belli internecini cum alterius partis excidio, alterius feruitute.*

Internecinum bellum fuit *Punicum tertium*; cum in superioribus, ipso Annibale proficiente (Liv. XXII,

XXII, 58) de dignitate atque imperio esset certatum, nunc Poenis decertandum fuit de salute. Nihil isto bello iniustius fuit, cum nulla iniuria prouocassent Romanos, contra, ut a se belli molem amouerent, iniquissimis postulatis satisfacerent Poeni, nec haberent Romani quod conqueri possent, nisi quod iterum Poeni effloruissent opibus, quae illis periculosae aliquando esse possent. Diutius quoque omnem Romanorum virtutem et opes aut elufuri aut sustenturi fuissent Poeni, nisi fraude illecti ad pactiones descendissent, quibus perfidus Romanus eos armis et apparatus belli spoliauit. At *Romani* hoc Carthaginis excidio *proluserunt excidio suo*; auctis enim inde in immensum potentum opibus, licentia plebis affrenata, qua ad remp., nobilium ambitione et cupiditate labefactatam, euertendam pauci utebantur, factionum certaminibus omnia miscentibus, res nouae ac motus ciuiles per LX annos, ex his bella ciuilia per alios LX annos insequuta sunt, nec finita nisi nobilissimis familiis aut extinctis aut opum copiarumque splendore priuatis, pessimis quibus quae ad summos honores euectis, plebe principis satellitum iniuriis obnoxia, ciuium omnino amissa libertate.

Ita multa alia bella gefferunt Romani cum populis, quos, iniustis armis ad deditiōnem adactos, mox, cum iniuriis et vexationibus exasperati ad arma ii ruerent, tanquam *rebeldes* bello adorti internecione deleuerunt. Est haec illa humani generis fortuna omnium miserrima, quod is, qui vim iniustam pati noluit, ab iniusto domino contumaciae aut perfidiae poena dignus habetur. Ita Romani
inter-

internecinum in Iudaeos bellum mouerunt, quoniam hi, per praesidium ac procuratorum auaritiam et iniuriam extrema iam passi, maluere armis extrema experiri. Taedet pigetque seruatorum studiis nostris annalium, vix alia, quam iniurias populorum aut factas aut toleratas, narrantium. Verbo: meliora expectamus tempora; ea, quam adhuc habemus, generis humani historia, *inhumanitatis est historia*. Vix vnum et alterum in historicis libris versum reperiās, in quo humanitatis notitiam aliquam tradi videas.

Secundum haec, quae exposita sunt, rite consideratis omnibus, etiam in hoc rerum genere verum esse constabit illud vulgare: *nihil esse seu publice seu priuatim vere utile*, nec quidquam firmum ac stabile, *nisi quod sit cum iustitia coniunctum*, *iustitiam* autem vere nomine dignam *nullam esse sine humanitate*; exercetur enim iustitia cum maxime *ab hominibus erga homines*. Mirum itaque esse nequit, nullum a Romanis aut alio populo crudelitatis exemplum editum esse *quod non in ipsorum damnum et exitium verterit*. Sane fortuna belli internecini dubia esse non potest, si opes alterius populi sunt praeualentes; ii enim qui imparibus viribus, praecipue nulla rei militaris scientia instructi, armis congressi sunt, etsi causa iusta, non tamen, vt causa, ita et armis vincere possunt. Etenim vt inter animantia a natura constitutum est, vt vis maior sit superior, ita in rebus humanis decretum est, vt, quoties homines a iure et ratione ad statum naturae redeunt, non ius vincat, sed vis. Attamen cum his ipsis etiam ita constitutum est, vt

inferiores viribus possint magna mala inferre validioribus, vel cum suo ipsorum interitu. Itaque clementia vbique vtilior erit populis. Porro autem rerum humanarum natura et ordo nexusque ita fert, vt oppressis remotisque aemulis, virtus languescat, in luxum, licentiam ac libidinem, dissoluatur; animi superbia et arrogantia ferocientes iniuriis et insolentibus dictis factisque aliorum, etiam amicorum sociorumque, odia prouocent, proludantque adeo iis temporibus, quibus ipsi ab opum et potentiae fastigio deiecti aliorum seu miserationi sint, seu contemptui. Sin vero *pares viribus* animisque congressi sunt, multo magis, si alter pro aris et focis, de libertate et salute, decertat: in magno discrimine vterque populus versatur, et historiarum monumenta docent, aut vtrumque diuturna lucta exhaustum superuenienti hosti facilem factam esse praedam; aut altero victo alterum ita esse confectum ac prostratum, vt pristinas vires haud facile recuperet, et paullo post ipse hosti victo miserationi sit.

Vnum superest *belli internecini* genus omnium bellorum atrocissimum et infestissimum, *bellum ciuile*; quippe quo, ipsa rerum nouarum necessitate, per mutuas iniurias incensis animis, possessionibus ab aliis ad alios translatis, nouis tabulis factis, nouis iuribus legibusque constitutis, quae aut iura omnium aut alterius factionis tollunt, eo res adduci necesse est, vt nemini non de libertate et salute sit pugnandum; neque vllus rerum exitus esse possit, nisi altera factione funditus sublata; nullus veniae locus, nulla fides, nulla securitas. Neque alium bello-

bellorum ciuiliū exitum vidit aut Roma, aut recentior aetas, vti per Italiae ciuitates liberās superioribus faeculis. Huic itaque vnicū remedium est, vt mature occurratur; sin semel exarferit, incendium exstingui nequit nisi omni materia, qua ali illud possit, consumpta, alteraque, plerumque vtraque factione, excisa ac deleta. Occurri autem potest mature, eadem omnis salutis et felicitatis parente, duce et moderatrice, *iustitia*, cum *animi moderatione* piissima sorore, coniuncta, in consilium adhibita; restituto suo cuique iure, sine aliorum tamen iniuria; abrogatis aut circumscriptis iis, quae in paucorum vtilitatem cum totius reip. aut multitudinis calamitate aetas longa, maiorum fraus vel focordia, intulit, vt tamen moris longo tempore in ius versi ratio habeatur; quae fieri rite nequeunt, nisi de suo quisque iure aliquid concedat; differunt mala non tollunt, qui, nouis veteres iniurias cumulando, populos sine sua ipsorum noxa in obsequio teneri posse putant. Exemplum in hanc rem propositum est in maioribus nostris *Chaucis*, quod si non vtilitate et bonitate, saltem auctoritate sua vtinam animos multorum permoueat! apponamus locum Taciti valde memorabilem, etsi multis ex vobis, Ciues, fatis notum: “*Tam immensum, inquit, (c. 35. Germaniae) terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed et implent; populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit iustitia tueri. Sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrociniiis populantur; idque praecipuum virtutis ac virium argumentum est, quod, vt superiores agant,*

non per iniurias assequuntur. *Prompta tamen omnibus arma, ac, si res postulat exercitus, plurimum virorum equorumque; et quiescentibus eadem fama.*”

Vnum adhuc est, quod sub finem huius commentationis animaduertere iuuat. Si bellorum ciuilium, proscriptionum et immanissimorum facinorum historias perlustres: memorabile esse inuenies, quod in mediis his aestibus ac furoribus ciuilibus ac domesticis virtus erga hostes externos non fuit remissior. Roma a Mario et Cinna occupata caedibus et rapinis vastabatur; consulares et nobilissimi e Senatu necabantur aut fugabantur: dum interea exercitus Romani pro republica, quae nulla tum erat, acerrime pugnabant aduersus Mithridatis copias; recuperata est Graecia, et coactus hostis conditiones pacis impositas accipere. Interea, dum de pace agebatur, Dardani, Scordisci, Dalmatae, Moesi, debellati. Ita Sulla victor in Italiam rediit ad bellum ciuile profligandum. Pugnatum est multis praeliis, magnis animis; magnae factae strages; nec nisi Marianarum partium interneccione bellum finitum.

Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis. Cic. de Or. II, 9.

PP. in Georgia Augusta pr. Kal. Aug. c1010ccxciv.

XXVII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

IO. FRID. SCHLEVSNER D.

CVM SENATV

S V C C E S S O R E M

I N

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. PETRVM WALDECK D.

CIVIBVS SVIS

HONORIS ET OFFICII CAUSA

C O M M E N D A T

I N A. D. II. MART. CI^oIS^oCCXCV.

*Exulum reditus in patriam ex Graecis Romanisque
historiis enotati.*

Belli calamitatibus tam late grassantibus, vt etiam finibus nostris immineant, nos, Ciues, ad hunc vsque diem tam propitia fortuna vt, vt studiis nostris curisque vacare possimus, est sane quod religiosos piosque animi sensus excitare et ad gratam numinis O. M. venerationem inflammare possit; hancque fortunam vt nobis seruet ac perpetuet deus, vota fuscipientur, precesque piae fient in iis sollennibus, quae hac ipsa tabula in crastinum diem indicimus.

H h 3

Pro-

Properante enim ad finem semestri spatio in magistratus academici Vices succedet Collega ICtissimus

IO. PETRVS WALDECK, D.

quem cum ipsum Iurisconsulti nomen et professio ad iusti aequique obseruantiam obligatum obstrictumque arguat, studium autem vestrarum vtilitatum et commodorum, Ciues, ad diligentiam et fidem in legibus seruandis tuendisque multo magis incitaturum sit: non tamen ille alienum a se esse putabit, vt disciplinae seueritatem paterna temperet indulgentia, nihilque remittendo de legum praescriptis libertati cum honestatis sensu liberali coniunctae nihil detrahat. Vos modo id agite, vt vestrae felicitati consulatis ipsi. Felices vos, quorum anni in meliora seruantur tempora! quorum aetas attingere potest exitus, si non secundos et optatos, exitus tamen perplexarum rerum, fortunarum et casuum, in quos Europae regna coniecere tot caussae, quarum tamen et sationem et prouentum et fructus teterrimos prudentissimus quisque a multis inde annis facile praeuiderat. *Quem tamen tum vates Cassandra moueret!* Malis mala remedia, plerumque ipsis malis peiora, adhiberi vidimus. Quanta rerum documenta, quae experimenta, ex praesenti rerum temporumque perturbatione ac tumultu vos capere et ad vitam publicam priuatamque transferre potestis! Quam infesta publicae priuataeque rei pestis sit luxus improbus, profusio opum inconsulta exemplis ab aulis et palatiis, diuitum nobiliumque domibus, ad ceteros ordines manantibus; ex luxurie nata indigentia; vitae animorumque mollitie fracta et effeminata iuuentus, senectutis inertia, rerum
agen-

agendarum inciticia, grauiorum studiorum neglectus, et versaë ad ludicra et muliebria studia curae, tot tantisque exemplis docent vos tempora, quibus uiuitis, vt fieri vix possit, quin ad ipsum vitae actum reuocetis consilia meliora, quae et ipsae res, et vita, et boni prudentesque viri ante oculos ponunt, animisque vestris inculcant. Non potuisset florentissimum opibus copiisque regnum ad exitum praecipue ruere, si homines, qui nullam nisi sanguinis nobilitatem iactabant, bonis litteris imbuti bene de rep. mereri et meritis virtutumque documentis editis aditum ad summos sibi honores parare maluissent, quam in summa bonorum studiorum ignoratione industriae et virtutis praemia stirpis suae nobilitati mancipare. Ipse rex, omni aulicorum grege melior et honestior, non potuisset scelestorum hominum fraudibus circumuentus regno exui, nisi eius studio et voluntati non modo defuissent nobilium prouida consilia, hominum rerumque vsus et animorum moderatio ac virtus, verum etiam obtuisset nobilium incredibilis rerum agendarum ignoratio, prauarum artium aulicarum ad res regni peragendas grauissimas translatarum ineptiae, ambitionis et vanitatis certamina feminarum ingeniis digna. Ad humanitatis autem sensum, quo omnis virtus animi sanior, erectior generosiorque indoles, vitae cultus, elegantia vera ac dignitas continetur, ad hunc, inquam, sensum excitandum acuendumque imisque praecordiis insigendum, quot et quanta haec aetas offert oculis animisque exempla, quantarum miseriarum et calamitatum! hominum e patria sua exulantium, inter quos multi sunt, quibus pro virtutis, fidei et

constantiae praemio omnium aliarum terrarum exilia irrogata sunt! pro quibus cum arma sumta sint, ipsis interdictum est hospitio, aqua et igni, amicissimorum hominum! ipsi eiekti, miseri, egentes, errant hospitio exclusi quod nec iumentis negatur! Vidimus quoque varia exulum genera, alia aliis succedentia, etiam ex iis, qui se dediderant et in fidem recepti erant. Quanta rerum monstrā peperit temporum rerumque necessitas! quam vtinam ne opulenti et locupletes caussentur suaeque auaritiae praetexant! quin eam potius ad priuatorum sensus mouendos tanto acriores habituram esse stimulos miserationis et beneuolentiae humano fatu dignae ominamur.

Cum ingenuis animis indignum haud esse videatur, malorum praesentium si non remedia, solatia saltem, quaerere in generis humani annalibus; etsi enim miserum, est tamen solatium, videre in hac mortalium conditione iisdem malis laborasse vt nostras, sic veteres aetates; quaerere libuit, num pristina similis fortunae exempla spem aliquam felicioris fortis ac fortunae ostendant, et casus inexpectatos euentusque prosperos ante oculos ponant, quibus erigi possit animus ad spem bonam et fiduciam. Nihil enim est, quod priuatos homines vetet humanitatis sensu et miseratione moueri tot virorum omni virtutis ingeniique praestantia se commendantium, beneuolentiam fidem officiumque nostrum meritis suis casibusque extorquentium; quanto magis si ad cogitationem similis fortunae, nec a se alienae, tacitam aliquis descenderit.

Cum

Cum *exulum* et *exiliorum* tam varia sit acceptio: ante omnia constituenda erit notio, in qua nostra se continet disputatio. Spectat autem ad nos id genus, cum per *factiones* aut rerum in ciuitate conuersionem seu vi expelluntur ciues, seu, dum metuendum sibi esse vident vel credunt, fuga salutem quaerunt. Ita intelligitur, in omni ciuitatum et imperiorum genere exilia locum habere, in omni vitae socialis conditione; adeoque iam iis temporibus, quibus per familias, stirpes ac tribus viuebant homines, multos legimus suis familiis ac tribubus exulasse. Nolumus ex Hebraeorum annalibus exempla patriarcharum, quos vocant, commemorare, cum intra Graecas historias nobis subsistendum sit. In mythis et historiis heroicae vitae, ne iam commoremus eos, qui caedis improvide vel inconsulto factae causa exularunt, multi passim memorantur exulare iussi a suis tribulibus, aut paterna domo eiectioni, vt Teucer a Telamone patre a), aut a ciuibus, vt Theseus. *Priuatius vrbe Theseus est, quam condidit!* Quorum fortuna, aerumnae, casus multis fabulis tragicis argumenta seuerunt. Memorantur porro exilia regum, exilia totarum stirpium, vt Achaei suis sedibus eiectioni fuere a Doribus, et populorum, qui captiui in alias terras migrare sunt iussi. At sacrorum et religionum causa exilia nulla viderunt tempora prisca; seruatum tale flagitium iis temporibus, quibus, si sana mens defuisset, melior

H h 5 vtique

a) *Ob segnitiam non vindicatae fratris (Aiacis) iniuriae* vt Vellej. pr. At variis modis rem ornarant alii: vt vel e Servio constat ad Aen. I, 619. et Excurs. XXIII. add. Horat. I, 7, 21.

vtique Christi doctrina a tali atrocitate animos hominum auocare poterat. Contra quot tyrannorum exilia, (Dionysium Iudi magistrum Corinthi facile quilibet in animum reuocat) quot regum memorat antiquitas! nam ad recentiora tempora procedere nolumus, ne in recentissimum exemplum regis exulis et in custodia habiti incidamus. Vidit quoque aetas nostra nouum exulum genus, qui rege, cui fidem iuratum fallere nolebant, deserto, ipsi fugerunt, et extra fines patrios et suam et regis salutem melius tueri se posse putauerunt; qui iidem mox multo pluribus verecundiam et necessitatem iniecerunt, vt et ipsi sedibus suis relictis consilium inominatum inuiti sequerentur; seruientium mox loco habiti, neglecti ac deserti ab iis ipsis, quorum fortunam sequuti erant. Proprio tamen aliquo modo ac more exilia frequentari solent *in ciuitatibus liberis*, quae, in voluntatum libertate et varietate, dissidiis, odiis et factionibus, opportunitatem faciunt, siue respublica sub principe, siue sub magistratibus habeatur, siue populari consilio regatur. Quo in genere rerum publicarum Graecia adoleuit, magno cum humanitatis per omnes aetates beneficio; quemadmodum credere licet ad cautionem et tarditatem in mutanda ciuitatum et regnorum forma et statu aetatem nostram magna posteris documenta daturam esse; cum enim aliis in terris non nisi sub regum dominatione populi haberentur, tali autem vita, cum temporum hominumque barbarie coniuncta, (id quod etiamnum Asiae Africaeque infausta fors et conditio docet) nunquam notiones subtiliores et iudicia recta et sana de populorum iuribus summa-

summaque rerum legibus institutisque recte constituenda animis aut subnasci aut in lucem efferri possint, adeoque necesse fit, idem prauum corruptumque dominationis genus, nisi aliunde remedium obtigerit, per omnia saecula durare: Graecia sola alias ciuitatum regendarum vices ac modos est experta. Itaque per omnes Graeciae historias multa sunt exiliorum exempla, multi memorantur fugati, expulsi, solum mutantes; imprimis cum in iisdem ciuitatibus liberis, quod etiam per Siciliam, Italiam et Romae factum videmus, pro poena grauissima legibus irrogari soleret exilium. Verum factionum exilia, de quibus nunc potissimum agitur, tanto crebriora et frequentiora erant, quo magis ciuitatum constituendarum rationes, experiundo tum primum et alias ex aliis adsciscendo, certis nondum notionibus, principiis ac praecipis repertis, explorabantur magis, quam scisciebantur. Saepe itaque mutatas esse voluntates hominum nemo mirabitur, multo minus, si, in tanta libertate quos fluctus hominum studia, odia, animorum affectus, mouere debuerint, reputauerit. Mutato itaque toties reip. statu cum diuersas quisque partes pro ordinis sui, familiae, vitae, vtilitate ac dignitate tueretur, irae et odia mutua exasperabant animos, ita vt ii, qui se causa inferiores factos viderent, cum recipere nollent ea, quae ipsi non probassent, malent e ciuitate excedere, aut, si pro suis decretis pugnarent, vi facta pellerentur. Ita successerunt interdum exilia alia aliis, diuersis factionibus rerum potitis. multoque magis si ad vnum aliquem, quem tyranni nomine designare solebat Graecia, rerum
summa

summa peruenisset. Acerbior autem alia aliorum fortuna fuit in eo, quod aliis suas fortunas et familiam secum absportare licuerat, alii inopes et nudi fugiebant. Exilium tamen omne per se erat grauissima calamitas, multo magis quam nostra in vita, quia, cum Graecia per tribus, stirpes ac ciuitates ad certum ciuium numerum descriptas habitaretur, nusquam exul inter tribules aut ciues locum habere poterat; viuebat adeo, quascunque terras et vrbes adiisset, extorris, exul, saltem inquilinus (*μέτοικος*) qui, nisi ciuitatis ius consequutus esset, nec ciuitatum iuribus nec honoribus frui posset, potentiorum adeo superbiae et vulgi iniuriae esset obnoxius. Tum vero istis aetatibus reditus erant vulgo nulli nisi ex agris armentisque ac feruis; quibus si quis erat priuatus, non nisi mercenaria opera victum consequi poterat; nam artium commercia et mutuae exportationes, aut quaestus faciendi innumera inuenta, quibus nunc victum quaerere licet, nondum illo tempore vigeabant, quo feruiliu manu opera, quicquid nunc ingenui sine ignominiae nota exercent, perficeretur.

Quae si animo tenueris, non miraberis exilia in summae calamitatis et miseriae loco habita esse et tot extare scriptorum loca, quae exulum fortunam lamentantur, aut ex philosophiae praeceptis solatia decantant *b*). Hinc summi isti patriae amores
ac

b) Plura fuere veterum scripta de exilio: e quibus *Teletis* Pythagorei et *Musonii* Stoici supersunt fragmenta ap. Stobaeum tit. XXXVIII. Ex his aliisque, imprimis e Crantore, quod Disputationum Tusculanarum comparatione intelligitur, congestisse videtur libellum de exilio

ac desideria, nostris quidem temporibus minus accommodata, quibus extra solum natale viuimus plerique, et quibus patria est vbi bene est. Expulere scilicet haec ipsa commerciorum inter gentes populosque incrementa magnum illud studium soli natalis; et simul, inprimis in populis late habitantibus, et in magnis imperiis, *patriae amor* refrixit. Deficit itaque nostrarum aetatum homines ad magnas res audendas, ad discrimina subeunda et mala toleranda, affectus animi et stimulus acerrimus, *patriae amor*: in cuius locum successit interdum *amor principis*, alibi *popularium virtutis opinio*, interdum *vanitas*; plerisque, per tributa, vectigalia, delectus, omni miseria oppressis, praeter *soli natalis amorem nihil relictum*, quod quidem aliquo cum affectu ament. Itaque fit, vt antiqua illa patriae amoris exempla plerumque vix animis assequi possimus, vt que mirentur multi si audiunt, ad animorum motus affectusque potentius praeter amorem patriae vix memorari posse aliud. Amorem illum patriae iam Homerus in Vlysse nobilissimis versibus exhibuit: *Quin etiam patriae fumum si cernere possit, continuo sapiens vitam exhalabit Vlysses.* Et idem *Cernere nil aliud*

exilio *Plutarchus*, cuius magna pars exscripta est apud *Stobaeum*. Est quoque *Dionis* Orat. XIII. *περὶ Φυγῆς*, sed is disputando ad omnia alia delabitur. Adde *Senecae* *Consolat. ad Helviam*. E recentioribus notus est libellus *P. Alcyonii* a *Menckenio* recusus. Sunt versus nobilissimi *Euripidis*, quos omnes repetierunt, *Phoeniss.* 391 sq. vbi 394 grauissimum est quod libertatem loquendi non habet exul: ἐν μὲν μέγιστον, οὐκ ἔχει παρρησίαν. Atqui hac non soli exules priuari solent; et omnibus ascendendum est *σιγᾶν ἔπου δεῖ, καὶ λέγειν, ἢ ἄσφαλές.*

aliud patria iucundius ipsa se posse profiteretur c). In solitudine enim et discidio, procul a suis, carissimorum se offerunt animo species, sensus iucundissimi et desideria, etiam in rerum necessariorum affluentia; effluxere mente molesta et grauia, ipsae iniuriae, odia et irae; saltem cum bonis, quibus careas, non videntur esse comparanda *d)*. Cum his desideriiis, hac aegritudine, quae animorum in aduersarios irae, quae odia, efferuescere debuere! partium aduersarum criminationes, execrationes. tandem ipsius patriae, qua quis se omni reditus spe priuatum esse videbat, detestationes, ultionis cupiditates, studia et ultimo loco consilia *e)*. Quam paucos fuisse putabimus, qui animis fortunae habitum induerent, seque temporibus aptarent, aut sapientiae praeceptis animum firmarent generosisque istis Tragicorum sententiis apud se locum relinquerent, quales sunt: *Secum suas ferunt virtutes exules, aut: Exilium esse ibi putandum est, ubi virtuti deest locus.* Contra, quam multos, qui parum memores, se vtilitatibus suis, cupiditatibus et iniuriis nomen patriae et libertatis praetexuisse, nunc iras et odiis occaecati ipsam patriam interire mallent, quam se ea carere! qui adeo armis eam petentes, aut aliena in eam arma concitantes,

c) Odyss. A. 57. αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς Ἰέμενος καὶ καπνὸν ἀπο-
 θρώσκοντα νοῆσαι Ἦς γαίης, θανάειν ἱμείρεται. et Od.
 J. 34. Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἢς πατρίδος οὐδὲ τοιῶν Γί-
 νεται &c.

d) Praeclare hoc in Aeschinis apud Rhodios exulantis
 Epist. V. p. 674 ed. Reisk. καὶ μοι δήποτε καὶ λοιδορία,
 αἷς ἐλοιδορούμην ὑπὸ Δημοσθένους, ἥδιστα δοκοῦσι, καὶ
 σιῶματα, ἐφ' οἷς οὐδείς, ἔξω Κτησιφῶντος, ἐγέλχεσθε ποτε.

e) Bene haec ad communes sensus et affectus reuocauit
 Iococrates de Bigis ex Alcibiadis iunioris persona p. 349.

tantes, discordiae facem animis subiicientes, non reputarent, se in patriae viscera saeuire, et victoriae vtrinque praemium propositum esse patriae excidium! Multos itaque legimus, in perniciem patriae conspirasse, dumque eam ab aduersa factione liberatum irent, in seruitutem detrussisse grauissimam, simulque suam ipsos libertatem amisisse, egestate, miseria, contumelia oppressos vixisse, vitam miseram misere finiisse. Non enim consilia ab ira et odio suscepta felicem exitum habere possunt. Atque haec fere fuit causa, cur tentati exulum reditus vix vnquam bene successerint; non enim a prudentia et moderatione illa proficiscebantur, sed a caeco animi impetu. Inprimis autem factionum auctores ac principes, opibus, nobilitate, copiis antea potentes, qui fastu, iniuriis et contumeliis ciuium suorum iras et odia prouocauerant, sibi solis iura nata putantes, alios omnes plorare iubentes, atque spiritus superciliumque cum luxurie et perfidia etiam per exilia circumferentes, artibus fere his vti solebant, vt clandestinis machinationibus alerent iras et odia ciuium suarum partium, qui in vrbe remanserant, dissidia et seditiones fouerent, adeoque, ne incendia, quae ipsi, dum in patria erant, excita-
uerant, restingui possent, sedulo curarent; quibus rebus noua saniorum ciuium in eos odia concitari, ipsi scelestorum et perniciosorum hominum loco haberi, suppliciis designari. At iidem fidem aliarum ciuitatum aut regum implorare; quibus nihil iucundius et exoptatius euenire potuit, quam vt idoneas haberent opportunitates, aliena appetendi et occupandi, ex aliorum miseriis crescendi, opesque suas
augendi,

augendi, imminutis et fractis aliorum fortunis. Ita multi armis infestis ciues ac populares sunt aggressi et suis et alienis. Quid autem esse potest tristius, quid atrocius, quam arma in patriam mouere; multoque magis si, alienis armis bello moto, domestica libertas externa seruitute petitur! Nam quoties consequuti erant id, vt factionem aduersam profligarent, ipsi pars seruentium erant; seruitutemque seruiebant tanto magis tetram ac diram, quod cum dedecore et humili obsequio ea erat coniuncta. Plerumque tamen talis quoque fortunae spe exciderunt! Innumeris per plures aetates exemplis spei temere conceptae et semper falsae non tamen deduci se ab stolidi hac opinione passi exules Graeciam seditionibus, discordiis, bellis, exagitare haud vnquam cessarunt; Ingens ciuitatum numerus per eorum consilia, proditioes, seditiones, interneccioni et excidio fuit datus; incredibilis faeuitiae et immanitatis exempla in victos et captos exercita; multae vrbes cum tota pube deletae, nulli aetati nec sexui parcendum esse visum; et vix fuit vllum Graeciae bellum, quod non aut motum esset exulum iras et studiis, aut non inflammatum et nutritum. Quibus tandem rebus tam parum sibi ipsi consulere, vt, pro miseratione fortunae, quam suadebat humanitas, iusta omnium in se concitarent odia, vt, tanquam diris deuoti, omnium bonorum, et ciuium et hospitem, execratione haberentur; iis autem, quorum implorauerant fidem, despecti, mox molesti, tandem inuisi, cum destitutos se clamando, ira exardescendo, superbe inculando, aliorum iras concitarent, mox ipsi nouis exiliis inci-

inciderent. Ita diis hominibusque inuisi miseri illi misere perire: quibus calamitatibus facile occurrere potuissent, si initio, cum in ciuitate sua opibus valebant, moderata sequi, minus cupide auare et arroganter cum ciuibus suis agere, interdum de iure suo paullulum decedere voluissent.

Quae modo exposita sunt, exemplis per totum historiarum decursum perpetuis et innumeris illustrare in promptu esset, si scriptionis huius ratio et consilium id admitteret. Commemorabimus nonnulla nobiliora. Erant inter Alcmaeonidas et Pisistratidas, genere utrosque Athenis nobilissimos, acerrimae contentiones, non de patriae vtilitatibus, sed, ut fit, de principatu. Superior tandem fuit Pisistratarum factio; expulsi Alcmaeonidae. Volebant nunc videri hi noluisse focii ac participes esse tyrannidis, sed malle exulare patria, quam ciues seruitute oppressos intueri (ap. Isocrat. de Bigis p. 351 D.). Postea Alcmaeonidae nauata ad Pisistratidas eiiciendos opera redierunt, ipsi tamen, etsi optimates, et superbia inflati, ut locum tuerentur, ad humiles artes descendere, plebi assentari, et populares partes amplectendo robur suae factioni quaerere haud sunt cunctati. Clisthenes, qui ex iis fuit, popularem statum, bene a Solone temperatum, ad plebeiam licentiam primus deflexit; deteriora etiam sequutus est Alcibiades. Omnino hoc omnium temporum historia docuit, exitiosissimos popularis licentiae fautores fuisse ex iis, qui optimates et aristocritiae nobilitatis que vindices acerrimi erant, aut videri volebant. Interea Isagoras, vocato Cleomene Spar-

tanorum rege, Athenienses adegit, vt Clifthenem et Alcmaeonidas iterum eicerent, fimulque DCC familias relegarent; tum populus plura alia nouari fentiens, factionem Ifagorae et Cleomenis vrbe expulit, arce occupata; et venia Spartanis exeundi data, reliquos ad mortem vinxere. Reuocato Clifthene cum ceteris a Cleomene exactis aliquandiu Athenienses quiete egerunt; et tum quidem, interponit Herodotus *f*), “manifestum factum esse, iuris aequabilitatem rem esse praeclaram; paucis enim annis, tantopere opibus creuiffe Athenienses, et virtute bellica valuiffe, vt facile appareret, cum prius tanquam tyrannis inuiti operam praestitiffent, nunc sibi ipsi vnumquemque operam nauare et vtilitates communes parare properaffe.” Spartani nunc, Atheniensium fortunae inuidentes, Hippiam et Pififtrativas arcessiuerunt, vt Athenas nouis turbis exagitant; res tamen intra conatus substitit; Hippias autem in Asiam apud Sigeum exulatum abiit, ibique cuncta agitauit, vt Persarum animos in Athenienses concitaret, omnemque operam dedit, vt patria in Darii veniret potestatem. Ita exasperatis animis Athenienses, occupandum esse bellum rati, classem Milefiis aduersus Persas auxiliatum miserunt; ab hac crematis Sardibus conflatum est bellum Medicum, quod maximas Graeciae calamitates intulit. Idem Hippias fuit, qui Persas ad Marathonium campum deduxit; idemque postea moerore siue morte violenta obiit. Quanta malorum seges per exules reditum in patriam molientes subnata, quantus calamitatum prouentus et quam continuus, in recisarum stirpium

f) Herod. V, 78. cum inde a c. 66. reliqua exposuiffet.

stirpium locum propullulantibus tanquam nouis furculis et viiradicibus!

Ipsum bellum Peloponnesium, si ad primam originem redimus, per exules fuit concitatum. Epidamnus, seditionibus vexata, Corcyraeorum, a quibus condita erat, auxilio frustra implorato, ad Corinthios, quorum Corcyra colonia erat, confugerat. Eiecta Epidamno factio Corcyraeorum inuidiam concitat erga Corinthios, succurrere alteri factioni ausos; ita ad arma res est deducta; cumque Corinthii re male gesta maiore cum apparatu bellum pararent, Corcyraei Athenienses de suppliciis ferendis sollicitant. Per haec tam tenuia exordia iacta sunt semina belli Peloponnesii, quo per XXVIII annos protracto totius Graeciae status fuit concussus, libertas labefactata, multarum ciuitatum fortunae euersae. Quibus exemplis patet, quantopere ab hoc exulum genere cauendum sit, quod vlciscendae iniuriae vnice intentum discordiarum et bellorum incendia per omnes terras circumfert. Nec de pace conuenire, nec vlla pax potest esse stabilis, quamdiu ipsi habeant, quorum aures obsidere, ad quos accedere et stimulos cupiditatibus subdere licuerit. Metus autem hic est tanto certior iustiorque, quo magis nobilitate stirpis se exules iactant aut opibus copiisque antea floruerunt. Habent enim aditus ad reges, ac principes viros, tum ad nobiles feminas, promptos ac liberos, vitae hominumque vsu expoliti cum sint, commendant se morum elegantia, sermonis festiuitate, voluntate ad aliorum nutum inflexa aut simulata, assentatione, calumniis, periuriis, stupris, sceleribus: nam cum in luxurie et corruptelis

ptelis aulae ipsi olim vixerint, vnde virtutis alicuius notionem aut sensum habere illi possunt? Ita pessimo quoque consiliorum socio adsumto vbicunque admissi fuerint, turbare et miscere solent omnia, spe plerumque vana et inani, interdum ne certo quidem consilio, quippe ipsi nullo consilio ac prudentia instructi.

Inter haec tamen animis dimittendum haud est, cum iisdem et nunc et olim fuisse inter exules homines ingenii mentisque dotibus insignes, animi non minus quam stirpis nobilitate claros, alios virtute vtique sua, probitate et integritate, notabiles, quos innumeri fortunae casus, rerum, temporum, hominumque vices prioribus illis comites sociosque adiunxerant, stolidi eorum aut iniqua consilia et facta damnantes ac detestantes, aulae fastu, luxurie, flagitiis, ipsi aut non contacti, aut fortunae magisterio ab iis corruptelis liberati. Inhumanum esset, si nolimus horum fortunam misereri, necessitatibus subuenire, omni studio et opera eos iuuare, vt in fortunarum suarum ruinis intelligant, virtuti inter nos esse locum aliquem et honorem, etsi nullo externo splendore fulgeat, nullis friuolis futilibusque ornamentis extrinsecus se commendet. Nec sane et nunc et priscis temporibus in miserrima hac conditione defuere exulibus solatia et fortunae remedia, modo dignos se praestarent humanitate et miseratione; finxit natura vbique humana corda ad sensum alienae calamitatis mollia; et multos passim memoratos legimus exules seu hospitio exceptos, seu ciuitate donatos, in familias et thalamos receptos.

Antiquioribus temporibus frequens fortunae remedium erat, in colonias deduci aut in colonias nuper deductas exire nomenque profiteri. Magna coloniarum per Siciliam et Italiam pars suas origines exulibus debuit; multi in Macedoniam ac Thraciam ad novas sedes quaerendas discesserunt. Alii militatum abiere in Asiam a Persarum rege mercede conducti g). Atque ita euenit, vt confluentia Graecorum inter barbaros exulum agmina ad cultum vitae latius proferendum magnam vtilitatem habuerint, non minus quam recentioribus temporibus exules in Americam profugi, aut patrum memoria exules a ciuibus caeco religiosarum opinionum furore inflammatis Gallia eieci. Quid? quod iam in ipsis Graeciae originibus exules Cadmus et Danaus vitae cultus inter barbaros primi fuere auctores; Iones Aeolesque exules Asiae littora vrbibus, artibus, commerciis, frequentarunt! Adeo in fatis fuit, vt per exilia quoque cultus hamani generis interdum propagaretur, quod in Iudaeis in Mediam et Persidem abductis iam euenisse satis constat, vt ipsi inde reduces a prisca barbarie aliquantum desciuissent. Quid? quod litterae et artes per exilia in alias terras fuere propagatae; vti a Physcone Ptolemaeo pulsi Alexandria viri litterati et artibus clari litterarum studia et artium commercia iterum in insulas Archipelagi bellis successorum Alexandri exhaustas ac direptas intulisse memorantur. Qua

li 3

quidem

g) (Illustrat hoc nuper auctoritatibus laudatis vir doctiss. Böttiger Specim. Terent. fabb. p. 43. 43. Melius hi sibi consulere, quam Romani exules inter Sullae proscriptiones, qui ad piratas se contulerant, vt apud Plutarchum et Appianum legimus.)

quidem in re fuere perſpicaciores et prudentiores interdum ipſi tyranni, qui profugos et exules, artibus et litteris claros, humanitatis officiis ad ſe inuitarunt, et refugium liberaliter obtulerunt, cum bene intelligerent, non minus ſe vtilitates eorum accellu quam illos ſalutem conſequi. Quis fatis exputet, exulibus noſtrae aetatis in terras ſeu deſertas ſeu incultas Ruſſiarum deductis, nouisque ſedibus inter barbaros conditis ab hominibus vitae humanioris elegancia imbutis, quantarum rerum initia enaſci poſſint, futuris ſaeculis quas rerum viciffitudines quos caſus et euentus habitura! Quis non miſeris exulibus, maxime iis, qui ab aulae palatiorumque corruptelis immunes manſerunt aut ex priſtinis erroribus reſipuerunt, paratum eſſe optet refugium tutum ſiue in nouis coloniis condendis in terrarum rariis habitatarum ſolitudine, ſiue in locis, in quibus illi ingenioſas artes et vtilem operam vtiliter docere et excolere poſſint!

Contigerunt quoque nonnunquam reditus in patriam, ſeu lege de ſingulis lata, ſeu republica in priſtinum ſtatum reſtituta, vt ſublatis XXX tyrannis a Thraſybulo Athenis, et expulſis Lacedaemoniis a Pelopida et Epaminonda, Thebis; ſeu ante actarum rerum obliuione publice decreta: qua quidem prudentia et moderatione inſignis fuit Thraſybuli opera in patria liberanda; nam, expulſis tyrannis et exilio perpetuo affectis, *de ceteris qui in eorum partibus fuerant quaerere aut cuiusquam bona publicare lege ad populum lata vetuit h*).

Eſſet

h) ἢ μὴν μὴ μνηſτμανήσειν Xenoph. Hiſt. Gr. II. extr. Legem ἀμνηſτείας vocant. Simili modo ſub idem tempus

Effet adhuc de exiliis apud Romanos agendum. Longam tamen disputationem nec scriptionis huius angustia admittit, nec ipsa Romanorum historia supeditat. Regem illi habuere ex patre a Corintho in Etruriam profugo natum; at iidem alterum regem exilio multarunt. Exules in Romanarum rerum memoria memoratos videmus multos *i*), nec tamen eius, de quo disputamus, generis; verum aut lege et iudicum sententiis aqua et igni intra certos ab vrbe terminos interdictos, (nam *exilium* nemini irrogatum, nec legum illud vocabulum fuit) aut qui ante inita suffragia vel latas iudicum sententias aestimatae litem in exilium abierant. Unus exulum fuit, qui patriam armis vlcisceretur, Marcius Coriolanus, postea tamen precibus suorum ab impietate retractus. At enim bellorum ciuiliu tempora plurimas viderunt fugas et exilia, de quibus paucis differendo eorum, quae adhuc disputata sunt, tanquam corollarium dabimus. Grauiora scilicet et plus quam exitiosa erant exilia, quia cum iis coniunctum erat, vt aqua aliquis et igni interdiceretur, et hostis reip. iudicaretur; vt liberum cuique esset aut ad iudicium eum retrahere aut impune occidere; vt bona publicarentur, (Appian B. C. I, 60) coniuges et liberi in egestate viuerent. Atque haec publice tabulis proscripita nomen proscriptionum peperere. Primi post Sullae cum armatis in urbem

li 4

ingres-

pus (apud Diodor. XIV, 34) Cyrenaei bellum domesticum composuere fide vltro citroque data et accepta, iniuriarum memores neminem fore.

- i) Roma ipsa habuit exules inter conditores suos, asylo aperto non tam fugitiuis et latronibus, quam profugis e vicinis ciuitatibus.

ingressum, pugna intra moenia facta, sunt proscripti Marius VI Cos. cum filio, Sulpicius trib. pl. cum aliis, numero omnino duodecim. Atque vtinam furor omnis in hoc substitisset! Praeclare Sulla rogationem ad plebem fieri vetuerat nisi ex Senatus auctoritate, nec comitia tributa haberi, sed centuriata; quae duo si teneri potuissent, stare potuisset resp. Enimvero Sulla ad bellum Mithridaticum profecto profugorum factio, *praecipue locupletes, et in his feminae haud paucae bene numatae* (ibid. c. 63), reditum illis in patriam parant. Cinna Cos. Marium reducit, sollennibus suffragiis exilio abrogato, (c. 71) contraque fidem datam ingentes fiunt Marianorum furore caedes, dimissis ad perquirendos aduersarios militibus; atrocissima facinora, et spectacula iis etiam foediora, ad nefariam spectantis multitudinis voluptatem publice admissa; saeuitum in foro in cadauera foede lacerata; eadem contumeliis vexata insepulta abiecta canibus alitibusque lanjanda. Sulla absens hostis reip. iudicatus, bona publicata. At ille litteris ad Senatum scriptis denuntians, venturum se confestim et iniurias vlturum, bello propere confecto, redux Italiam multis ingentibusque praeliis ac caedibus factis exhaustit; inde Romam ingressus post primam statim concionem proscripsit Senatores XL. equites c1010c. exinde indies alii aliique in proscriptorum album adiecti; alii fuga dilapsi perquisiti et necati; nec minor sociorum per totam Italiam caedes, direptio, expulsio; totae ciuitates proscriptae, agris inter veteranos distributis. Quae mala, furores, ac caedes innumerae multitudinis, arcessitas fuisse apparet temerario et exitioso

XII. istorum exulum in urbem reditu! Atque haec quidem in bello Mariano et Sullano. Nam ad alterum et tertium et quartum bellum civile procedere horret animus ac refugit.

Interea temperare nobis haud possumus, quin nonnulla saltem laetiora ex iis subtexamus. Et Caesaris quidem clementia nullo non aeuo celebranda venit, "qui caedium finem praeliis factis fecit; exulibus autem, exceptis iis, quorum causa plane desperata esset, reditum, inimicis veniam, et multis ex his, qui arma contra eum tulerant, magistratus prouinciarumque et exercituum praefecturas dedit." Itaque nec exules Pompeio interfecto fatalem necessitatem sequi et cum Caesare in gratiam redire cunctati sunt *k*). Scelestissima et atrocissima omnium fuit proscriptionum dies III. virorum, M. Lepidi, M. Antonii et Octauii; caedes et fortunarum direptiones factae promiscuae, eorum quoque, qui nullas partes sequuti fuerant, si tamen diuites et opulenti essent; indictum quoque est, primo ut matronae cunctae ditiores bona sua profiterentur et in sumtus belli conferrent, tum ut idem facerent, quotquot in urbe essent, omnes; interque haec exemplum quoque editum ludificationis et irrisionis teterrimae; nam in ipsis proscriptionum diebus, Lepidus de Hispanis triumphauit, edicto proposito: "Quod felix faustumque sit; edicitur vniuersis, ut sacris epulisque celebrent hunc diem: qui contra fecerit, inter proscriptos esto." Verum exempla commemorare volebamus fortunae melioris exulum.

li 5

Ergo

k) Pompeio scelus est bellum civile perempto, Quo fuerat viuente fides. Lucan. IX, 248.

Ergo multi ex proscriptis falui euaserunt, et ad Cassium profecti sunt, aut ad Brutum aut in Africam ad Cornificium, sed plerique in Siciliam, in qua Sext. Pompeius profugos omnes excipiebat, dimissis adeo praeconibus, qui eos ad se vocarent; propositoque iis, qui seruarent proscriptos, praemio duplo eius, quod percussores accipiebant; lembos quoque obuiam misit nauigantibus, triremesque oras legebant attollentes signa errantibus. Ipse venientes excipiebat obuus vestesque statim et vtenfilia iis impertiebat — *nec postea cum triumuiris foedus iniit, nisi quo seruati profugi simul continerentur.* Alii quoque multi multis variisque modis cum euassent, pacatoribus temporibus patriae fuere redditi. Insignia pietatis vxorum, liberorum, seruorum quoque, documenta tum extiterunt, e quibus magnum numerum Appianus memorat sigillatim (de B. C. IV, 36-51). Omnino ingens discrimen obseruare licet inter bella ciuilia Romanorum et aetatis nostrae, si *hominum morumque comparationem* instituas. Quod nostra aetate motum est bellum ciuile, satis constat, a quibus hominibus, quibus de causis ac consiliis, conflatum sit. Inter homines aulicorum et potentum vitiis et flagitiis infectos, luxurie et mollitiae fractos, regio iugo aut nobilium dominationi aduetos, quomodo multorum animis ingenuus aliquis ac liber generosusque sensus insidere potuit! Ab humili assentatione et opum potentiaeque admiratione nullus, fortuna mutata, est progressus nisi ad superbiam et arrogantiam, ab egestate ad auiditatem et expilationem aliorum; a rerum gerendarum imperitia ad stolidam iactantiam; nec facile in animis humilium

lium studiorum notae iniustae deleri possunt. At Romae discordia mota erat inter viros magnis rebus gerendis et meditandis adfuetos, generosis sensibus imbutos, et in ipso luxu, opum profusione, dominandi cupiditate, superbia, tamen magnum aliquid, audax, animosum, intrepidum spirantes. Inerat dictis factisque grauitas; non illa leuitas et vanitas friuolorum ingeniorum linguaeque veteratoria procacitas. Si vero eas partes, quas inferiores fortuna esse voluit, consideremus, quos quantosque viros in iis memoratos legimus! Et in ipsis sceleribus vbi tulit aetas nostra aliquem Catilinae similem aut Sullae? vbi sunt inter exules qui cum Catonibus, Scipionibus, Metellis, comparari possint! Legat aliquis epistolas a Cicerone et amicis inter bellum ciuile et exitia scriptas, quos sensus excelsos, mirabiles, ingeniis per litteras bonas et sapientiae studia excultis dignos reperies! vbi nunc horum simile aliquid vidimus! Adeo in magna causae similitudine summa tamen est ex hominum, eorumque ingeniorum et morum dissimilitudine, diuersitas. Victis deinde Bruto et Cassio, per omnes prouincias exactae pecuniae et in Italia diuisi inter legiones agri cum iniuriis, vexationibus et direptionibus, quibus simile quid nulla vidit aetas. Praefuit huic atrocitati Caesar Octauianus; qui etiam mox Perusia capta in plurimos animaduertit; *orare veniam, vel excusare se conantibus, vna voce occurrens*: moriendum esse. Idem tamen posthaec ad humanitatis sensum rediisse visus est, primo, Sexto Pompeio profligato, cum etiam acta et litteras Senatorum ad Pompeium datas, vt erant, nec apertas, in foro spectante populo

populo combussit, ne nouis odiis et suppliciis locus esset; (Appian. B. Civ. V, 132) victo autem Antonio ad Actium in urbem redux Antonii amicis praeteritorum veniam dedit, omnibus Antonii scriptis combustis, ne praeteritorum actorum vlla superessent documenta. (Dio LII, 42. cf. Fabric. ad eund XLI, 63.) Habuit adeo et hic locum, quod Lucanus de Caesare Pompeii capiti illacrumante dixit: *fidem vidit sceleris*, (h. é. se iam assequutum esse quae vellet) *tu'umque putauit Iam bonus esse focer*, PP. in Georgia Augutta Kal. Mart. c1010ccxcv.

XXVIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 IO. PETRVM WALDECK D.
 CVM SENATV

CIVIVM SVORVM

QVI

IN CERTAMINE LITTERARIO

IN A. D. IV. IVNII ANNI HVIVS MDCCCXCV.

REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
 SOLLENNE NATALITIVM

INDICTO

CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA

P R A E M I A

ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT

N O M I N A

SIMVLQVE

COMMENTATIONVM

QVAE

AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI MDCCCXCV,

ADMITTI VOLENT

A R G V M E N T A

AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA

PROMVLGAT.

Narratio est, Commilitones, decretum aliquando
 fuisse ab Ephesijs, cum principem virum Her-
 modorum exilio multarent, his verbis: *Nemo de*
nobis vnus excellat; sin quis exstiterit, alio in loco et
apud

apud alios sit a). Quod hic publice professi sunt Ephesii, hoc clam palamque sentimus, si non omnes, pleri-

- a) Apud Cicer. Tusc. Disp. V, 36. Ex Heraclito philosopho hoc traditur; cuius tamen verba testantur, a moderatione philosophica haud parum eum abfuisse; *uniuersos enim Ephesios dixit propter hoc decretum morte esse multandos*; (sere vt Diog. Laert. IX, 2. reddidit ἡβηδὸν ἀποθανεῖν.) Verum Graeca sic se habent apud Strabonem XIV. p. 950. D. Ἄξιον Ἐφεσίοις, ἡβηδὸν ἀπάγξασθαι, οἵτινες Ἐρμόδαρον ἄνδρα ἐκυτῶν ὀνηϊστον ἐξέβηκλον, φάντες Ἡμῶν μηδεὶς (aut vt Ionicum erat μηδὲ εἰς) ὀνηϊστος ἔστω· εἰ δὲ μὴ, ἄλλη τε καὶ μετ' ἄλλων. Seruauit vocem ἀπάγξασθαι Iamblich. in Vita Pythag. 30. Quid ὀνηϊστος sit, Cicero melius declarauit, quam ii, qui vulgo verterunt: *nemo nostrum frugi esto*. Hoc enim hominum insanorum esset. Esse debuit vox Ionica ὀνηϊστοῖς, quantum assequi licet, (non ὀνηϊστός) ex ὀνηϊός pro ὄνειος ab ὄνημι, ex quo pro communi ὄνειότερος fuit ὄνειων, ὄνειστος et Ionice ὄνηλων, ὀνηϊστος. Occurrit vox in Apollon. Arg. II, 335. vbi ὠφελιμώτερον redditur, a Schol. recte ad sensum, non ad grammaticam. Fuit autem ὀνηϊός, ὀνηϊσμος, ὠφελιμος, proprie homo frugi, bonus, vtilis, vt *ciuem vtilem* dixere: inde ὀνηϊοί, οἱ βελτιονες, ἀριστοί, ὀπτιμάτες, (qui scilicet optima h. e. vtilissima sibi, saepe pessima ciuibus, discernere solent) *principes*; adeoque *is, qui inter ceteros eminent, ὀνηϊστος*. Reddidit Sophista in Heracliti Epist. III. οὐ μόνον αὐτῶν (Ephesiorum) βέλτιστον, ἀλλὰ καὶ Ἰώνων πάντων. Mansit vocis vsus in medicorum scholis, qui ὀνηϊστον appellare solent, quod est *salubre*. Laudat Casaubonus versus ex Phoenice Colophonio poeta: *Θαλῆς γὰρ, ὅστις ἀστῶν ὀνηϊστος, &c. qui eminebat inter ciues*. Vt scias, vnde huius poetae obscuri notitiam habuerit vir doctus, aliis inutilem curam quaerendi imponens, addam: Phoenicem Colophonium Iamborum poetam fuisse, et versus extare ap. Athenaeum XI. p. 495 E. Memoratur idem a Pausan. I, 9. p. 23. Quod autem ad ipsum decretum Ephesiorum attinet, maligne id interpretatus est Heraclitus; est enim petatum illud e rationibus democraticae, quas sequuti sunt quoque Athenienses ostracismo insti-

plerique tamen, nec modo e vulgo, verum etiam ex generosioribus: est enim hic sensus cum natura humana coniunctissimus, neque ullus est facile animi morbus, cui magis ignoscendum sit, quam sensus molestus ex aliorum laude, inprimis si eos nobis praelatos, aut ab illis nos superatos ac victos esse videamus. Causas ille habet abditas in intimis animi nostri sensibus, et, quo praestantior est natura et indoles, eo altiores agit radices. Cum enim nobis insitus sit sensus et appetitus praestantiae alicuius et eminentiae inter alios, quae ab illa proficiscitur: cupiditas quidem eius assequendae non modo nihil, quod reprehendas, habet, verum etiam quod commendes; eius tamen comes est certissimus ille animi dolor, pudor et ira, si erepta aut praerepta tacita animi vota videamus ab aliis. Non itaque mirum, morbum hunc, cum natura humana tantopere coniunctum, regnare latissime. Cui adeo tanto studiosius ac maturius paranda sunt remedia, ac providendum prima statim institutione, ut studium hoc eminendi inter alios et excellendi per se tam praeclarum certo consilio ac iudicio regatur. Videmus enim quotidie, in quos intolerabiles animi morbos, vitia et furores, abire illud soleat.

Latissimus esset, at parum laetus et iucundus, locus exspatiandi in miseriam eorum hominum, qui semel hoc animi morbo correpti sunt: quae sint invidiae

instituto, et Syracusani petalismo: ne dignitate, auctoritate, opibus aliquis inter aequales nimium ceteris eminens libertati insidias strueret. Habetur autem Hermodorus Ephesius idem, cuius opera; vsi sunt Decemviri legibus XII. tabb. Romanorum scribendis.

inuidiae tormenta, qui irarum fluctus, quae erinyes animum exagitent, quibus ab omni aequitatis, humanitatis, pietatis, sensu recedunt in eos quoque, qui bene de iis meriti erant, qui bene ipsis cupiunt, nec eorum laudi inuident, quin de suo aliquid ipsi addere malint! Detestabili huic et in carnificinam animorum natae furiae omnisque virtutis et honestatis teterrimae pesti vt mature occurratur, a sapientiae studio petenda sunt non modo remedia, verum multo magis tanquam prophylactica et antidota, et primo quidem a iustitia, quae suum tribuere iubet vnicuique, nec bona sua alteri aut intercipere, aut iis detrachere, aut ea imminuere, adeoque nec iis inuidere; ad quod facile quisque adducitur, si modo se ipsum excutiat, quem sensum iniuriae habeat, si ipse bono aliquo suo spoliatur ab aliis. Persuadet quoque prudentia, si bonum quisque suum seruare velit integrum, inuitandos esse alios cura simili et diligentia, qua nos eorundem vtilitates seruare et tueri studeamus. Ante omnia teneamus, necesse est, in iis ipsis, vnde laudem et famam paramus, naturae et fortunae partes esse primarias. Videndum ergo non modo, quam pulcrum et praeclarum sit illud, quod appetimus, verum etiam, quaenam illa sint, ad quae nos natura finxit, et quo in loco nos collocauerit fortuna. Ad haec duo metienda sunt omnia, quae aggredimur, et in quibus versamur; neque adeo animum aut turbet aut angat, si quid nobis aut natura aut fortuna inuidit; neque inuideamus aliis, si excellunt naturae fortunaeue beneficio aliqua in re, extra manus nostras posita; contra allaboremus
sedulo

sedulo in iis, quae in potestate et facultate nostra natura et fortuna esse voluit: ea enim, in quibus ingenii vis et externarum rerum conditio conspirant, successum haud facile abnegant. Si tamen fortuna aduersa vel sic manibus, quod iam tenere videbamus, excusserit, aut aliorum inuidia et malignitas illud interceperit: ferenda haec sunt, ut alii vitae casus, quibus saepe diuturnae industriae fructus momento temporis auferuntur. Fortunae ludibriis mature est assuescendum; est autem in his non minus fama seu rerum gestarum seu ingenii et literarum; qua nihil esse potest aut magis incertum et lubricum aut magis fluxum; non raro ea ab indignis causis et hominibus despectis emanans et pendens.

Habent haec sapientiae praecepta non minus locum in certaminibus, studiis vestris, Commilitones, propositis. Pulcrum est, laudis cupidine accendi et inflammari ad committendum se in certamen; etsi moderatio et iudicium adhibendum, ut ne quis hoc faciat cum studiorum suorum, quorum causa huc profectus erat, detrimento; experiendae sunt vires, sed iam validae satis et nutritae ac firmatae b). Vbi autem stadium initum fuerit, componendus est animus iam ab initio, ut fortunae imputetis, si interdum casus ita tulerit, ut nullus, nisi viribus inferior, sit congressus, interdum, ut alius in hoc genere exercitator victoriam auferat,

et

b) Ut locum habeat illud apud Statium Theb. IV; 335.
*Expectata, dum maior honos, dum firmius aeuum; Dum
 rosis venit umbra genis.*

et ad secundum vel tertium locum detrudat e). Neque vero sic animis despondeatis, neque omnem operam sine fructu impensam esse iudicetis; consequimini enim praemia laboris et industriae alia, haud alpernanda; et in iis hoc, vt vires experiendo, quid valeant, didiceritis; monitis et iudiciis Ordinis quisque sui, quid illud sit, in quo porro maior opera et studium ponendum sit, edocti sitis: quae vtilitas haud exigua ad omnem vitam pertinere potest. Paratis per haec ipsa animis, Commilitones, accepistis in coetu, qui in sollennibus d. 1v. Iunii in templum academicum conuocatus erat, rationes publice reddendas eorum, quae superiore anno proposita ad quaerendum fuerant ab Ordinibus academiae, tum Commentationum, quae iis oblatae sunt, recensum, quaeque de his iudicia sunt pronuntiata.

Ordo Theologorum

„ab iis, qui de praemio in hunc annum proposito certare instituisent, postulauerat:

Vt momentum, quod habet historia Christi in uniuersa religione, accurate expenderent, et sine partium studio aestimarent, tum vero etiam praecipua argumenta tam interna quam externa saltem indicarent, quae in refellendis aubiis, quibus veritas huius historiae, nostra maxime aetate, tentatur, certissimum usum praestare possunt.

„Exhibitae sunt Ordini commentationes quinque, et prima quidem verbis inscripta:

Ἀληθῆς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν!

secunda cum symbolo:

Virtus recludens immeritis mori Coelum negata tentat iter via.

tertia

e) Vel sic locum habeto illud: *Gaudebat dici similem iuxtaque secundum.* Statius Theb. VIII, 82.

tertia verbis Christi insignita:

Αὐτῆ δε ἐστὶν αἰώνιος ζωῆ.

quarta, quae epigraphen habet:

Adspice venturo laetentur ut omnia seculo.

quinta denique versu distincta:

Nulla salus bello.

„Gratum certe Ordini accidit, quod plures sese obtulissent, de quibus iudicium ferri posset; gratius etiam illud, quod nulla oblata sit, quae laude aliqua prorsus careat; sed eo minus hoc gratum, quod examine non nimis severo instituto, de nulla ita potuit iudicare, ut exspectationi suae prorsus existimaret satisfactum. Ita quidem primae, secundae et tertiae Commentationis auctores diligentiam suam atque solertiam, eruditionem etiam atque ingenium, satis Ordini comprobarunt. Multa illi attulerunt in secunda maxime quaestionis parte egregie obseruata et ad refellendas calumnias in historiam Christi congestas eiusque veritatem confirmandam adprime facientia, verum in prima ac praecipua quaestione tractanda ita versati sunt, ut in omnia alia excurrentes, caput causae intactum profus relinquerent; quo ipso suspicioni locum dederunt, eos vel non vidisse vel videre noluisse, in quo cardo rei verteretur.

„Hoc vero videre visus est auctor quartae, et vidit certe auctor quintae commentationis; sed ille, quae recte in isto capite obseruauit, nullis tamen argumentis confirmauit atque defendit, neque iis, quae contra afferri possunt et nostra etiam aetate vehementibus studiis prolata sunt, quicquam opposuit; hic autem etsi multa accurate excussit et acute

monuit, plura tamen praetermisit, quae in arce causae tuenda tantum habent momenti, ut sustineri sine iis vix possit. Neque igitur pauca nec parua sunt, quae in istis etiam commentationibus Ordo notter desiderat; Cum vero non potuerit non videre, auctorem quartae commentationis verbis inscriptae:

Adjpice venturo laetentur ut omnia seculo.

reliquos omnes eruditionis copia, literarum varietate, iudicii acumine, et stili etiam elegantia, in ceteris supra omnem excusationem horridi atque inculti, longe antecellere, et eam etiam esse commentationem, quae facili opera, si suppleantur aliqua et aliquanto plura recidantur, digna prorsus luce publica reddi possit: illam quidem nec praemio regio indignam censuit; *proxime* vero ad illius laudes eam *accedere* iudicavit, quae carmen inscriptum habet: *Nulla salus bello! Pacem Te poscimus omnes!*"

Commentatio ceteris praelata et praemio ornata habet auctorem

CHPH. HENR. ALBERS, *Luneburgensem.*

Qui ad praemium proximo loco accessit, est Io. GODOFREDVS BRÜGGEMANN, *Munda Hannoveranus.*

Proposuerat Ordo Iureconsultorum quaestionem:

An et quae sit iure Romano inter patremfamilias et liberos in potestate constitutos unitas personarum? Quae huius doctrinae fundamenta? Qui effectus? Quis eius usus?

„Redditae sunt Ordini quatuor exercitationes, his inscriptae sententiis:

I. Ex Aristotelis Magnorum Moralium lib. I. c. 34. quae incipit: *ὡσπερ γὰρ μέρος cet.*

II.

II. *Post nubila Phoebus.*

III. Ex Kantii Critica rationis practicae p. 155. quae incipit:
In uniuersa rerum natura, cet.

IV. Ex fragmento Pauli in L. i. D. de reg. iur. quae incipit: *Regula est cet.*

Quae tertio et quarto loco memoratae sunt commentationes, ita in concertationem descenderunt, ut ipsae inter se certare videri possint, cum vtraque ab industria et copia lectionis et ab idonea argumenti dispositione eiusque ex principiis et legum fontibus facta tractatione se commendet; quamquam sunt. quae in definiendo doctrinae usu desiderentur. Quae N. I. ex Aristotele insignita est commentatio laudem meretur a concinnitate scriptionis, ab ordine tractandi et ab ipsa tractatione, in qua auctor seruat legitima principia, nihilque neglexit in iuribus ex ipsis fontibus exponendis. Nec minus ornate conscripta est illa sub N. II. quae prodit auctoris industriam et copiam lectionis.

„Itaque perspectis rationibus omnibus primas ferre visa est, quae N. IV. ex *Pauli sententia* inscripta est, eique unanimes Ordinis sententia decretum est praemium regium; huic vero proxime accedere illam N. III. ex Kantii elogio insignitam; utriusque vero maxime illam N. I. ex Aristotele inscriptam, nec non hanc N. II. cum lemma *Post nubila Phoebus* accedere iudicatum est.”

Commentatio praemio ornata habet auctorem
IVSTVM LVD. THEOD. FRID. BRVNSICH,
Hannoueranum.

Proximo autem ac primo inter ceteros loco accesserat ad laudis praemium FRID. CHRISTIAN. WITTE,
Kirchroda - Calenbergensis.

„Ab Ordine Medicorum :

Cum mirum et insuperabile fere obseruetur commercium inter hepar bilemque et animi pathemata : quaeritur, quae sit huius harmoniae ratio, cum anatomica tum physiologica ; et quemnam usum habere possit illius moderamen in praxi.

„Etsi auctorem commentationis inscriptae verbis :

Non si male nunc et olim sic erit,

negari nequit, multo plura, quam quae ad rem spectabant, concessisse, ita vt prior Sectio prorsus recidenda sit; probata tamen eius opera fuit hactenus, quod ad singula ea, quae in quaestione erant comprehensa, respondit; anatomicas notitias adhibuit, philosophicis argumentis diligenter est usus, dicta ad medicum usum recte transtulit, etiam oratione usus est satis probabili. Visa itaque est commentatio haud indigna, cui praemium assignaretur.”

Praemium ita assignatum reportauit

LVD. HENR. CHR. NIEMEYER,

Blumenauio - Hannoueranus.

A Philosophorum Ordine proposita erat quaestio

de iure suffragii in societate aequali ex principiis iuris naturalis.

Tres athletae processerunt in medium; *primus* commentationem obtulit insignitam dicto:

Vitam impendere vero.

Laudem ille habet doctrinae litterariae et librariae, diligentiae et industriae in libris conquirendis et virorum doctorum auctoritatibus enotandis; verum alienis nimis parce adiunxit sua, quoties ex ipsis principiis iuris naturalis, non ex virorum doctorum sententiis, erat disputandum; adeoque nec iudicii sub-

subtilitatem in dispiciendo, ponderando et fecerendo ea; quae aliena erant a re, fatis iudicibus aequis approbare potuit.

Altero loco exhibita est commentatio cum dicto Ciceronis de Offic.

In rebus ipsis tuo utere iudicio,

Cuius auctor quid illud esset, de quo quaeretur, et quorsum ita quaeretur, bene perspexit; nec aberravit ad alia, de quibus quaesitum non erat; perspicuitate, dispositione et pertractatione aemulos superavit, in afferendis aliorum placitis et exemplis usus est iusto dilectu, ut historicis notitiis non pugnaret, nisi argumentatione ex principiis philosophicis absoluta; in locis quoque veterum excutiendis doctrinae probabilis experimentum dedit; oratio latina festinationis haud raro veniam et excusationem postulat. Desiderantur quoque nonnulla in rebus ipsis; sunt alia aut omissa aut desideranda, de quibus priuatim melius moneri poterit auctor.

Tandem *tertia* successit commentatio cum verbis Ciceronis:

Omnia quae in hominum doctorum disputatione versantur, nihil est profecto

praeestabilius, quam plane intelligi, nos ad iustitiam esse natos. Cic. de LL. 1, 10.

In ea vim ingenii viuidam, multarum rerum inprimis ex iis, quae nostris temporibus in disputationem adductae sunt, notitiam et sagacitatem facile deprehendas; non aequae iustas historiarum copias, nec orationis facultatem et usum.

Quae cum ita sint, iudicio Ordinis philosophici commentatio *altero* loco memorata cum dicto:

In rebus ipsis tuo utere iudicio

praemio regia munificentia constituto digna visa est; *tertia* autem, tanquam proxime ad eam *accedens*, et ipsa digna, quae prelo subiecta ab auctore euulgetur.

Commentationis victricis auctor scheda aperta innotuit

CHRISTIANVS SCHLÖZER, *Gottingensis*,
Secundo loco laudata scriptio cum lemmate;

Omniium quae in doctorum hominum disputatione versantur;
auctor est CAR. GVILIELMVS HOPFENSTEDT, *Hannoveranus, Iuris studiosus.*

Quod inter haec oculos animosque aduerterat, erat hoc, quod omnes, qui praemia abstulerunt, aut iis accessisse visi sunt, hoc certamine e terris Hannoveranis oriundi sunt: quae res haud exiguam commendationem studiorum nostrorum popularium habere debet; ita tandem manifestum fieri poterit, Georgiam Augustam non exterorum magis quam indigenarum ingenii et studiis florere.

Secundum haec prouidendum erat, et diligenter prouisum est ab Ordinibus Academiae nostrae, ut studiis vestris, Commilitones, nouae in anni futuri Iunium proponerentur quaestiones; quod ita curatum esse videbitis, ut, quisquis inter vos studiorum suorum et doctrinae suae progressuum fiduciam habiturus est, ex iis laudis sibi materiem parare possit.

Ab ORDINE THEOLOGICO postulatur:
primum quidem ut doceatur, quamnam maxime utilitatem etiam hac aetate asferre possint libri ecclesiae nostrae symbolici? deinde, ut, quantum fieri potest, exponatur, quomodo mos introductus et propagatus fuerit, horum librorum subscriptionem a doctoribus religionis exigendi?

ORDO

ORDO IVRECONSVLTORVM postulat:

Iuris supremæ inspectionis ambitum et limites, tum ex natura rei et principiis iuris publici uniuersalis rite definiri, tum exemplis inprimis iuri publico Germanico adcommodatis illustrari.

Ab ORDINE MEDICORVM postulatur;

Quae sit febrium neuosarum acutarum natura in genere?

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM pro quaestione
imperatum est

historiae urbis agrique Gottingensis breuiarium.

Quae in hoc tentamine ingenio et doctrinae vestrae a Philof. Ordine proposita sint, accipite. Non nunc id requirimus, vt nouis notitiis conquirendis diligentiam vestram et historiarum studium testatum faciatis; verum, vt ea, quae in vulgaribus chronicis et libellis continentur, ad artis historicae praecepta retractetis, eaque perspicue, breuiter et eleganter eloquamini. Scilicet cum genus dicendi historicum, stylum historicum appellant, plerosque nostrorum hominum fugiat, scitote, hanc exercitationem vestris studiis propositam esse, vt ipso vsu et experimento facto, quale genus dicendi hoc sit, intelligatis. Primo tamen loco id vobis agendum esse tenete, vt rerum scribendarum dilectum diligenter et seuerè instituatis; porro vt ea, quae dilectu facto probastis, ad summam aliquam consilii et ad ipsum rerum et euentorum nexum reuocetis, narranda per tempora et rerum genera commode disponatis et ordine iusto constituatis. Nunc succedat cura stili, quae vt fructuosa sit, is animi habitus est induendus, vt, quae narranda sunt, tam

quam praesentia ante oculos habeatis, eaque potissimum commemoranda esse putetis, quibus momenta rerum gestarum praecipua continentur. Haec oratione exponite, qualem ipsae res postulant, alia breuiter, alia diserte, alia ornate; nec vero in putidis verborum ornamentis, tragica declamatione, aut rhetorico fuce et dictis aculeatis seu oratione *in antithetis se librante* stili historici Veneres latere putate.

Nostris, Commilitones, in quaestiones singulas numerorum aureorum XXV. praemium liberalitate Regis M. Britanniae Aug. esse constitutum. Scripta ante Kalendas Apriles esse reddenda, nolite animo dimittere, multoque minus hoc, breuitatis studium propositum cum primis esse debere, ut rescindantur inutilia aut in quaestione non comprehensa; oratio autem adhibeatur perspicua ac diserta satisque latina, a qua nec externus libelli cultus abhorreat aut legentium oculos animosque male habeat.

Satisfeceramus officio, quantum quidem ad vos, Commilitones, et ad commoda vestra spectabat; procedendum nunc erat ad id, ad quod nostrum omnium religio ac fides nos vocabat. Etenim Aug. nostri Regis, cuius munificentiae hoc ipsum solenne, quod agebamus, debebatur, dies natalis eo sole, qui iv. Iunii erat, illuxerat; testanda erat laetitia nostra, et facienda bona vota pro eius salute et incolumitate. Quae quidem fecimus publice privatimque omni cum animorum pietate, ut, quandoquidem Eius consiliis et curis nostrum omnium, nec modo terrarum Hannouerandarum et M. Britanniae, verum magnae omnium terrarum partis, salus
et

et incolumitas continetur, Numen O.M. ei propitium praesensque adsit, vires, animum, consilia suppeditet, iisque exsequendis idoneos auctores, voluntatis interpretes intelligentes et probos, provideat; ita ut optimi principis pectus curis et sollicitudinibus leuetur, salus reip. in tantis tempestatibus ac fluctibus inconuulsa maneat, paxque omnium bonorum votis expetita terrarum orbi restituatur. Haec quidem sunt vota quae pie facere licet; reliqua omnia Tuae curae et sapientissimae providentiae permittimus, Numen O.M. quid enim votis expectandum sit nec ne, in fragilitate hac et inconstantia rerum humanarum, in hac futurorum caligine, praesentium difficultate, quis mortalium constituere ausit! ad Tuam confugimus sapientiam aeternam, qua uniuersum terrarum orbem administras, et omnipotenti, etsi animis nostris oculisque ignota, vi ac virtute regis, Te adoramus et veneramur, ut ex iis, in quas tanta Europae pars implicata est, tricis et laqueis eam liberes *d*), pacemque, unicum infinitorum malorum remedium, restituas. Exaudi vota precesque, quas et nos et nobiscum pars generis humani melior facit assidue et religiose.

P. P. in Georgia Augusta d. x. Iunii c1010ccxcv.

d) Secundum effatum apud Hirtium de bello Alex. 75. — adiuuante plurimum deorum immortalium benignitate; qui quum omnibus casibus belli interfunt, tum praecipue iis, quibus nihil ratione potuit administrari.

XXIX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

IO. PETRVS WALDECK D.

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LVIII.

IN KAL. SEPTEMBRES c1515 cccxcv.

C E L E B R A N D A

R I T E I N D I C I T

S I M V L Q V E

S V C C E S S O R E M

I N

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. FRIDERICVM GMELIN D.

C I V I B V S S V I S

HONORIS ET OFFICII CAVSSA

C O M M E N D A T .

Romanorum prudentia in finiendis bellis.

Tametſi maiorem in auertendis, quam in ſuſci-
piendis bellis prudentiam ſpectari aiunt ſa-
pientes, cum tamen neceſſitatem facere poſſit aut
iniuria aliorum aut in diſcrimen adducta imperii
ſalus,

salus, libertas, dignitas, non minus prudentia in bello gerendo, tum in finiendo longe maxima, locum habet; siquidem bella nullo alio consilio suscipiuntur, quam ut pace facta aliquando componantur; etsi saepe res ita euenisse vidimus, ut utraque pars, acceptis utrinque malis infinitis ingentibusque cladibus, in eo acquiesceret, quod rebus utrinque integris melius teneri potuerat, detractumque esset utriusque opibus, nulla autem alterutrius bonis facta accessio; quid quod ne laetissima quidem victoria plene satisfacere creditur pro damnis bello illatis a). Iam si prudentiae summa est, videre quid factu opus sit; esse, iam ante rerum actum, satis deliberatum, bene perspectum ac constitutum, quod sequaris; consilia ad id consequendum habere idonea, cum opibus ad ea exsequenda satis validis et paratis, iisque pro rerum, hominum, temporumque rationibus ad assequendam finem recte uti: perspicere licet etiam minus exercitato, in bello finiendo et pace componenda prudentiam plurimum valere cum in temporis opportunitate obseruanda, hominum ingeniis et voluntatibus perspicendis ac flectendis, tum in utilitate cum iustitia iungenda. Verum haec tralatitia sunt, neque nunc ea in disputationem veniunt, nec id susceptum erat, quippe quod ab hoc tempore, loco nostro ac persona, alienum

a) Praeclara illa Annibalis oratio ad Scipionem ante pugnam fatalem ad Zamam ap. Liv. XXX, 30. *Optimum quidem fuerat, eam patribus nostris mentem datam ab diis esse, ut et vos Italiae, et nos Africae imperio contenti essemus; etenim ne vobis quidem Sicilia ac Sardinia satis digna praetia sunt pro tot classibus, tot exercitibus, tot tam egregiis amissis ducibus.*

num foret. Minus moleſtam eſſe diceretis talem aut ſimilem diſputationem, ſi pacem, quam animis arrectis expectamus, iam conſectam noſtris ſollennibus celebrare licuiſſet, quae nunc *anniuerſariam* ſaultis auſpiciis conditae Georgiae noſtrae Auguſtae memoriam recolunt, ſimulque noui magiſtratus auſpicia, quem initurus eſt Collega optimus et coniunctiſſimus

IO. FRID. GMELIN D.

quem ita animum ſuum comparafſe nouimus, vt ſalutem reip. academiae ſummam eſſe legem, eam autem bonae ac ſeuerae diſciplinae, tanquam fundamento, ſuperſtructam eſſe cenſeat, neque pro publica vtilitate aut labores aut inimicitias ſuſcipere recuſet, quandoquidem vix vllum vnquam tempus fuit, quod in diſciplina academica rite tuenda, in morum honeſtate et publica tranquillitate cuſtodienda, conſiliorum rectorum conſtantiam magis deſideraret. Vos itaque, Ciues, vt officio ac fide, ita voluntatibus et ſtudiis, virum veſtrarum rerum ſtudioſiſſimum ita proſequimini, vt et illum ſuarum curarum laborumque haud poeniteat, et vos publicam communemque non domi modo ſed et foris, per terras exteras, laudem tueamini, verecundia, modeſtia, ſedato vitae morumque ſtatu ſtudiorumque bonorum honore, Georgiam Auguſtam facile excellere.

Cum itaque de pace maturata gratulationes his ſollennibus nondum audiri poſſint, nomen tamen pacis tam dulce Muſis ſit, vt eius ſono, tanquam Sirenum cantu, delinitae deſigantur; liceat, ſaltem boni ominis cauſſa, in re cum ea coniuncta aliquantum

quāntum morari, et, cum per superiores annos, inuitantibus temporum rationibus, nonnulla ex antiquitate petita, quae cum praesentibus comparari possent, in medium prolata fuerint, liceat, inquam, nunc tanquam corollarium adicere breuem dissertationem *de Romanorum in finiendis bellis prudentia b)*. Iucundum enim est, de eo dicere, quod ames, etiamsi non teneas; et in rerum carissimarum desiderio facundi natura sumus omnes, soletque amator, quicquid cum amicae absentis memoria coniunctum est, reputare lubenter et commemorare. Donec itaque pacem, amicam omnium votis desideratissimam, Philaenium nostrum dulcissimum, amplexu teneamus: liceat animos pascere contemplatione similium temporum, quibus illius aduentus fuit expectatus, et videre consilia, quae eum maturauerint.

Iam si omnis prudentia non sola sagacitate ac rerum perspicientia, verum nec minus usu rerum et experientia acquiritur: nullus facile populus memorari potest, qui maiorem *bellorum finiendorum prudentiam* habere debuerit quam Romani, qui innumera bella fecerunt: de quibus quidem nunc non quaerimus, qua iustitia, qua utilitate, qua prudentia gesta fuerint; de bellis compositis ac finitis nunc agitur. Etsi enim verum est, ad bene finiendum bellum esse hoc primum, ut susceptum illud sit prudenter, et cum prudentia et virtute gestum: licet tamen mente et animo seiungere ea, quae ipsa

b) Omnino bella finiuntur *internecione, expulsione et fuga, pacione*: quae Romanis erat *pacis* et contracte *pax*. Primum genus est belluinum, alterum barbarorum; in ultimo acquiescimus.

ipsa re coniuncta sunt, adeoque belli finem seorsum contemplari: imprimis cum in pace humanis consiliis plura regi et administrari possint quam in bellis, in quibus casus temeritate et fortuna caecoque hominum impetu plura rapiuntur ac feruntur quam geruntur.

Vt autem Romanorum in bellis finiendis *prudentiam* facilius perspicere possimus; (neque enim nunc in *vocabuli* vi subtiliter definienda laboramus, tametsi haud ignari, plerumque illud nomen sibi sumere in belli pacisque negotio *colliditatem, astutiam, fraudem, quicquid tandem subdolum, falsum, fictumque* est) aedum dirimamus ac dispescamus rerum genera, quae in disputationem venire possunt. Vt enim bellum cum prudentia finiatur, primo loco necesse est, *ut susceptum illud fuerit iudicio certo prudenti, satisque circumscriptis praemiis, ad quae illud properet; tum ut opes adsint satis validae eaeque in manu positae, paratae et promptae; ut quae illis ad consiliorum rationes accommodata utantur* ii, a quibus res geruntur, exsequendo id, quod mandatum est, strenue et cum virtute rei que militaris peritia; quandoque autem id, cuius causa bellum susceptum est, obtentum fuerit, aut eius consequendi opportunitas se obtulerit, omni calumnia superbia et auiditate abesse iussa *conditiones* imponantur, tanto illae *aequiores*, quo magis *in iis* acquiescet victor, quae, *prima discordia mota, in controuersiam venerant, quaeque iure postulasse videri debebat.*

Primo igitur bella dixeramus suscipi *consilio certo ac scopo recte constituto*; ad quem tota belli gerendi ratio directa sit necesse est. Consilia enim

ex temporibus ut capere licet *ad exsequenda* ea quae mandata et iniuncta sunt, ita *consiliorum summa* ab initio ita constituta erit, ut in ea mutari nihil, nihil addi subtrahive possit; alioqui parum deliberato et consulto in bellum ruisse populus dicendus erit. Constat autem historiarum fide, multa bella suscipi ac geri sic, ut neutra pars satis definitum ac constitutum habeat, quid tandem bello consequi velit; ut adeo temere et nulla certa cum fine etiam de pace consultetur et transigatur. Raro fortunae tanta est constantia, ut ea ad maiora ita ducat, ut ex his alia tuto tentari possint. Alexandro sane nouimus alios ex aliis successus obtigisse fortuna tam propitia, ut, qui Asiae forte contentus littore fuisset, victoriis tanquam aestu abreptus in altum euectus totam Asiam subiugaret. Videmus ab aliis bella commota esse iras et odiiis extrema suadentibus, ita ut ea proposita essent, quae assequi non possent, nisi fortunae casibus variis multiplicibusque incredibiliter in vnum conspirantibus, quibus nemo paullo sapientior rerum summam committat; hos, si praeter opinionem res ceciderint, ad rationes pacis ineundas tantum non stupere necesse est; non minus quam eos, qui nil nisi excidium hostis minati erant, cum ad eum vel reprimendum vix virium satis esset. Atqui *Romanos* fatendum est in plerisque bellis consciscendis deliberate et sedate, opibus suis et hostis utrinque trutinatis, ceteris, quae in considerationem veniunt, ponderatis, ipsisque belli casibus in rationes adhibitis, *ab initio statim finem sibi praefixisse*, ad quam bellum perduceretur, eamque talem, quam probabiliter assequi liceret; quum

autem eam *attigisse* se putarent, nullo successu elatos *fortunam inhibuisse*, et *conditiones pacis intra eam finem constituisse*. Hoc illud est, quo sibi tantam moderationis et aequitatis clementiae que laudem per priora reip. saecula comparauerant Romani, quae, ut fieri solet, etiam ad ea tempora duravit, quibus dudum ab illa moderatione et aequitate descuerant, ipsi totius terrarum orbis raptores et latrones facti.

Omnino *alia* fuit *conditio populi Romani* in fortunae tenuitate cum populis aequalibus fere opibus bella gerentis ac finientis; *alia* eius mens, Italia iam in ditionem redacta, ad maiora adspirantis; *alia*, cum fortunae nimis secundae impar iam esset; nunc enim, cum fortunae aura adspirante, omne fraudis, perfidiae, et impotentiae genus, etiam in foederum fide tuenda, tanquam pestilens ventus, Romanos affluit. Ut taceamus, quod primis temporibus modo ciuitatem victis darent, (v. c. Cic. de Off. I, 11. §. 35.) modo connubia iungerent: (v. c. Liv. IX, 43.) conditiones pacis ab iis dictas videmus plerumque eas, quae ab principio statim postulando aut conquerendo ex aequitate constitutae fuerant; ut res repetitae redderentur; ut iniuria aut alia belli causa tolleretur, damnum datum repararetur: poena addita pro rerum conditione, leuiore errori, grauiore iniustitiae, grauiissima perfidiae ac malitiae. Ita res plerumque ad antiquam formulam reuocatae, aut noua formula foedus scriptum est, qua belli moti causae in posterum praeciderentur. Est enim hoc illud, quod maxime prouidendum esse intellexit Senatus Romanus, *ut nouae fraudis opportunitates praecluderentur*.

cluderentur, nouarumque discordiarum semina exstirpata euanescerent; quandoquidem rerum eadem, quam armis auertere volueramus, conditione manente bellum finiri luctuosum est, belli autem causis manentibus parum fructuosum parumque tutum.

Ex quo autem, fortuna conatibus et consiliis adspirante, victoriis ducentibus, imperium terrarum affectare coepit Romanus, ad quod ipsa natura eum ducere videri poterat, ut omnes mari mediterraneo adiacentes terras teneret easque et nauigatione et imperio iungeret, admiratione dignum est, quanta eum prudentia, consiliorum constantia, maturitate et perpetuitate ad propositum hunc exitum actiones et ipsos fortunae casus accommodauerit. Itaque nec ullum est pacis foedus, cuius quidem diserta extat memoria, in quo non admirabilia huius prudentiae documenta agnoscas; ut ex numero vestro, Commilitones, iis, qui ad remp. aliquando accessuri sunt, hoc iucundum et utile studium propositum esse velimus, ut foedera pacis a Romanis percussa exquirant diligenter et curiose expendant singularumque rerum causas et consilia inuestigent. In foederibus cum Poenis fundamenta imperii terrarum iacta esse facile assequare. In pace cum Philippo, Macedonum rege, facta nullum est caput, quo non opes regis minuerentur, etsi fociis potius, quam Romanis ipsis, accrescere res inde viderentur. Ita hoc ipsum fuit praeclarae prudentiae, quod, cum Graeciae ciuitates, quibus excedere iussus erat, praefidiis tenendae essent magna cum Romanorum molestia, Graecia libera esse iussa est; quae quidem res summis laudibus est celebrata (v. Liv. XXXIII, 32.)

ab iis qui ignari essent, suae magis utilitatis quam libertatis respectu id fecisse Romanos. In pace cum Antiocho Asiae imperio tanquam crepido aliqua fuit praestructa, cui illa inaedificari posset, regis potentissimi opibus omni arte conuulsis, ceteris regibus et populis ciuitatibusque inde auctis ornatisque, ut populo Romano tanquam beneficiis obstrictae viderentur. Diligenter tamen ubique cautum intelligas, ne fociis aliquid concederetur, quod eorum opes nimium augere posset. In iis, quae cum Achaeis acta sunt, multa mireris, quibus circumscriptae et accisae fuere eorum opes, compressi spiritus, praecisae spes. (v. c. Liv. XXXVI, 32.)

Eodem referimus nonnulla in foederum conditionibus imperata per se dura et grauissima; in primis multam impositam victis per pensiones plurium annorum soluendam: ita enim et belli impensas compensabant et victi populi vires atterebant, ne nouas res molirentur. Ita Carthaginensibus bello primo finito imperata bis mille et ducenta talenta in X. annos, ut singulis annis CCCXX. talenta essent pendenda; altero bello in pacis conditionibus fuit, ut dena millia talentorum in L. penderent, adeoque singulis annis CC. talenta c). Philippo quoque, Macedonum regi, ut ducenta talenta

- c) Videtur in hoc ipso causa, quam alibi obseruatam non meminimus, latere, qua permoti Romani repente in tam praeceps consilium ruerint, ut iniquissimis consiliis Carthaginenses tertio bello peterent. Pace a. 553. V. c. facta, a. 604. quo tertium bellum decretum est, exierant anni L. pensionum; visum que est, Carthaginem nunc ab annuo tributo liberatam nimias opes, Romae periculosas, adepturam esse.

talenta penderet statim ante inducias, ipso autem foedereicto mille talenta: dimidium praefens, dimidium pensionibus decem annorum; in singulos annos L. talenta. Antiochus autem dare iussus pro impensis in bellum factis quindecim millia talentum, quingenta praefentia, duo millia et quingenta, quum senatus populusque Romanus pacem comprobassent; millia duodena talentum per duodecim annos. Quibus pensionibus ita fractae sunt et solutae Syriae opes, ut in posterum nihil inde metuendum esset Romanis. Dura haec cum ceteris, visa tamen modica et moderata, quippe tum imperata, cum victori iam omnia liceret; cumque ea non alia essent, quam quae ante praelium ad Magnesium infeliciter tentatum pacem petentibus responsa erant; Scipione quoque Africano suadente, *ut bello rex absisteret, pacis conditionem nullam recusaret*: (Liv. XXXVII, 35. 36). Idemque (c. 45) mox legatis, *priusquam, inquit, aciem videremus, quum communis Mars et incertus belli euentus esset, de pace vobis agentibus, quas pares paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores victis ferimus*. Cum itaque victis non grauiissima quaeque, quae belli iure expectari poterant, irrogarent, etsi suae vtilitati in eo ipso prospicerent, laudem consequuti sunt Romani *clementiae in victos, quibus parcendi morem Romanis vetustissimum esse pronuntiat Titus Quinctius apud Livium (XXXIII, 12)*.

Contra Aetolorum ferociam et superbiam ita retuderunt, ut fauentes haberent omnes, qui vexationes eorum et depopulationes continuas tolerauerant.

rant. Multum quidem illi confilia Romanorum rebus Graeciae imminentium adiuuerant; at mox tumentes et in dies magis ferocientes, Romanorum odiis in se concitatis, cum se ab iis negligi viderent, (v. Liv. XXXIII, 11. 12. 13) bellum in eos concitant, reges ciuitatesque sollicitant; Antiocho tandem profligato ipsi destituti arma frustra mouent, cladibusque multis afflicti tandem pacem petunt, et permittere se in fidem Romanorum iussi, imperii seueritate et indignitate multo magis exasperati, iterum armis sumtis, mox vltro petita pace, cum nec tum conuenire posset, victi, ad duriora, quam ante, accipienda descenderunt (Liv. XXXVIII, 8 - 11).

Nec tamen Romanos moderatione et aequitate, quam antea praedicabamus, semper vfos esse, fatendum est. Inuidia et odio in Carthaginienes inflammati, et Massinissae calumniis fraudibusque instigati d), nullum est iniuriae et contumeliae genus, quo non in eos saeuierint, vt ad arma capienda eos concitarent, quo data esset facultas delendae vrbs. Cum his igitur inexpiabile bellum est gestum; cum magno quidem ipsorum Romanorum malo; hac enim aemula sublata ad omnem licentiam et luxuriam prolapsos esse Romanos satis constat. Nec minus ad interuersionem pugnatum est cum Numantinis, vt vlciscerentur clades foedas ab iis acceptas. Soluti itaque omni, quo contineri possent,

d) Vellei. Pat. I, 12. — magis, quia volebant Romani, quicquid de Carthaginienensibus diceretur, credere, quam quia credenda afferebantur, statuit senatus Carthaginensem exscindere.

possent, metu, mox auaritia et libidine ita efferati sunt, vt, sensu honesti eiurato, foederum quoque fidem insuper haberent, vtque, quae antea Punica fides erat, fides Romana audiret: *Romani*, Mithridates ad Arfacem Parthorum regem scribit apud Sallustium (in fragm. libri IV. Historiarum) *arma in omnes habent, acerruma in eos, quibus victis spolia maxuma sunt. Audendo et fallendo et bella ex bellis ferendo magni facti.*

In *perfugis* perquirendis et retrahendis summam feueritatem et curam adhibuere Romani; eratque hoc in omnibus fere pacis foederibus caput, de quo difficilis plerumque et pertinax esset contentio. Supplicio semper affecti perfugae; quippe qui et signa sua reliquerant, et infesta patriae signa intulerant; vt ii in memoriam reuocent miseram sortem eorum, qui nunc, cum ad patriam recuperandam arma ferunt, vbi in potestatem hostium venerunt, tanquam perduelles supplicio afficiuntur. Vtinam ne ferox victor recordetur eius, quod iidem Romani fecerunt, vt perturbatores pacis sibi dedi iuberent; velut in bello cum Antiocho. *Nunquam*, ait Africanus, *fatis liquebit nobis, ibi pacem esse populo Romano, vbi Hannibal erit; eum ante omnia deposcimus. Thoantem quoque Aetolum, concitorem Aetolici belli, qui et illorum fiducia vos, et vestra illos in nos armauit, dedetis, et cum eo Mnasimachum Acarnana, et Chalcienses Philona et Ebulidam.* Liv. XXXVII, 45. An exules recipiendi essent, aliquoties in controuersiam venisse videmus. Communi omnium gentium iure se eos recepisse contendit Perseus (ap. Appian. lib. IX.

de reb. Maced. cap. 3. ed. Lipf. p. 524). De recipiendis ab Aradiis exulibus conuentum esse cum Syriae regibus, narratio est ap Strab. XVI. p. 1094. B C. Bello Punico II. finito de transfugis grauius etiam consultum; nominis Latini qui erant, securi percussi, Romani in crucem sublati (Liv. XXX, 43). Mortem perfugarum praesentem deditiones urbium et castrorum saepe moratam esse in multum tempus, nemo mirabitur. Mithridatem, qui ex his transfugis copiarum suarum, ad militiam parum exercitarum, robur constituerat, omnes in partes se vertere videmus, ne eos tradere cogatur. (Appian. Mith. 98.)

Romanae artis et illud est, quod speciosis nominibus duras pacis leges mitigabant, omninoque parendi necessitati praetexebant nomen honestum *Societatis*, appellabantque *Socios*, quos imperio suo parentes, viros, arma, copias, tributa, mittentes haberent. *Maiestatem populi Romani comiter conseruare* (ap. Cic. pro Com. Balbo 16.) *imperium maiestatemque populi Romani conseruare sine dolo* (vt in foedere cum Aetolis Liv. XXXVIII, 11.) hanc vim habebat, vt imperio populi Romani subiectus populus esset; ademptum eo ipso *belli* faciendi ius et potestas, et imposita necessitas copias mittendi: quae et ipsae *auxilia* appellabantur: hoc est in verbis: *hostes eosdem habento, quos populos Romanos, armaque in eos ferunto, bellumque pariter gerunto. Deditio* populorum fieri solita est his verbis, *vt in fidem se populi Romani permitterent*; qua formula cum aliquando vsi essent Aetoli, ignari, ita victoris arbitrio se suaque permittere, mirum in modum falli

se

se mox intellexerunt e). Victo captoque Perseo Macedonia prouincia facta est specioso nomine *libertatis* f).

In hoc autem imprimis probandos arbitramur esse Romanos, quod *tempus iustum pacis faciendae* sollerter animaduertere, eoque sapienter vti, nec illud negligere aut manibus dimittere solebant, quodque *morem conficiendae pacis facillimum et expeditissimum* amplexi sunt. De vtroque pauca adhuc subiicere consentaneum est. Cum, quoties bellum non ira et cupiditate sed consilio susceptum fuerit, ii, qui summae rerum praesunt, constituto semel, sed deliberate et prudenter, eo, quod bello assequi velint ac possint, in tota belli gerendi ratione ac cursu tanquam ante oculos positum perpetuo habeant id, quo tendi ab initio constitutum erat, hoc est pacem: *est sane hoc vnum tempus de pace agendi, dum sibi uterque confidit et pares ambo videntur; animo reputantes si alteri paulum modo tribuerit fortuna, non esse vsurum conditionibus pacis eum, qui superior videretur, neque*

L1 5

fore

e) Videndus Liv. XXXVI, 27. 28. add. XXXVII, 1. et 49. coll. XXXVIII, 8. 11. et ipse Polyb. Exc. libri XX, 9 sq. add. Appian. de reb. Pun. (lib. VIII, 68. ed. Lips. p. 385. Vol. I.) et Polyb. I, 31.

f) Liv. XLV, 18. *Omniū primum liberos esse placebat Macedonas atque Illyrios; ut omnibus gentibus appareret, arma populi Romani non liberis seruitutem, sed contra seruientibus libertatem afferre; ut et in libertate gentes quae essent, tutam eam sibi perpetuamque sub tutela populi Romani esse, et quae sub regibus viuerent, et in praesens tempus mitiores eos iustioresque respectu populi Romani habere se, et, si quando bellum populo Romano cum regibus fuisset suis, exitum eius victoriam Romanis, sibi libertatem allaturum crederent. Pulcra vero oratio!*

fore aequa parte contentum, qui se omnia habiturum confideret: sunt Iulii Caesaris verba Pompeio nuntiata (de B. C. III, 10). Ab hac prudentia, quae sine moderatione animorum esse nequit, qua raro vñ sunt multi populi, non facile descuiere Romani; primis saeculis, cum viribus vterentur adhuc parum firmis, quoties aut iniurias essent vlti aut impetum hostis et ferociam repressissent, se paratos ad pacem ineundam ostendebant, aequasque conditiones vltro ferebant; vbi contra cum potentioribus contentio inciderat, a quibus multas magnasque strages acceperant, non, nisi fortuna propitium tempus ex victoriis obiiiciente, pacem admiserunt, pacem tamen petentibus haud cunctanter conditiones dictarunt, duras forte, non tamen superbas et a victoriae iure alienas: satis habentes, aduersariorum opes frangere non interneccione delere. Fortunae vicissitudines aliquoties experti, (nota sunt vel ex puerili eruditione, quae in bellis cum Samnitibus euenerunt, aut quae in bello Punico, Regulo iniquas conditiones Poenis ferente mox victo et capto) secundo rerum cursui haud confidendum esse didicerant; neque hostis salutem desperantis audaciam esse prouocandam. Ita hac ipsa Reguli superbia et calamitate edocti, annis quatuordecim post bello Punico finem imposuere conditionibus fere iisdem in quas a Poenis dictas iam tum conuenire pax potuisset; assequutique erant Romani id quod Scipionem edocebat Hannibal: (Liv. XXX.) *Maximae cuique fortunae minime credendum est. In bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa danti est pax; nobis petentibus magis necessaria quam honesta.*
Melior

Melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria: haec in tua, illa in deorum manu est. — nusquam minus, quam in bello, euentus respondent. Inter haec tamen, iniquis bellorum casibus et fortuna aduersante nunquam adducti sunt, vt foedas pacis conditiones admitterent, aut admittas ab imperatoribus sancirent; hoc illud est in quo Romana virtus et constantia, maxime eminebat; eaque bello cum Hannibale gesto memorabili exemplo spectata est; mox tamen ipsi victores facti pacem petentibus Poenis sine mora dura quidem, aequa tamen imperarunt. Cum autem opes satis validas adepti imperium terrarum affectare coepissent, eam mentem induerunt, vt ius fasque esse statuerent, vt omnes populi nomini Romano parerent: versumque adeo in ius et morem, vt seruitutem omnibus, libertatem sibi solis conuenire prae se ferrent g), in que eo nihil, quod ab aequitate recederet, se facere putarent. Potuit adeo mira illa ciuitatum Galliae apud Tacitum (Hist. IV, 68) consultatio locum habere: *libertas an pax placeret.* Quanto digniora erant Romanis responsa Privernati data: *viri et liberi vocem auditam — eos demum, qui nihil, praeterquam de libertate cogitent, dignos esse qui Romani fiant:* (lege Liv. VIII, 21).

Quod si belli finiendi tempus iustum aduenisse viderant Romani, quandoquidem facile conuenitur,
quando

g) Indignari necesse est, si ipsum Caesarem ita loqui audias: *Itaque, quum intelligeret, omnes ferè Gallos nouis rebus studere, et ad bellum mobiliter celeriterque excitari, omnes autem homines natura libertati studere et conditionem seruitutis odisse: iam quid porro? Ergo opprimendos eos esse statuit.* v. de B. G. III, 10.

quando animi a quietis consiliis haud abhorrent, ita vt rationem sequi malint quam fortunam vel iram et cupiditatem: non iam illi varia cunctatione ac dissimulatione res differre, in varias partes trahere et omnia alia, quam quae vellent, ostendere; sed sine omni calumnia et dilatione admissa hostium legatio, audita ab eo, qui exercitum ducebat; conditionibus vtrinque compositis res nuntiata Senatui, a quo probarentur illae seu mutarentur, aliaue adderentur. Renuntiato Senatus decreto pax facta. Intercepta est hac rerum agendarum celeritate et strenuitate omnis illa calliditas, quae in pacis conditionibus, tanquam in laqueis contexendis, elaborare solet, quibus irretita postera aetas nouis discordiis et bellis se implicitam esse sentiat et exitiosam sibi vafritiem istam, quam vulgo politicam appellant, diris omnibus deuoueat.

Vt autem haec tam breuiter ac celeriter peragi possent, Romanae reip. instituta facile admittebant, hac quidem in re admirabilia. Omnis enim pacis faciendae deliberatio eiusque decernendae ratio erat apud *Senatum*; nec nisi decreta pax ad populum, vt eam iuberet, ferebatur *h*). Inter Senatores autem erat magna pars eorum, qui ipsi exercitus duxerant, et

h) v. c. Liv. XLV, 21. Nisi forte, quod raro factum, in Senatu ipso de pace diffensus erat: tum ad populum de pace latum est; vt, cum Cn. Lentulus Cos. cui Africa prouincia, mox classis, obtigerat, bellum cum Carthaginensibus ducendum esse contendebat, a Tribunis pl. ad populum latum est: v. Liv. XXX, 13. et disertius ap. Polybium. Erat tamen vel sic summum belli pacisque arbitrium apud populum, nec tamen nisi e Senatus auctoritate.

et triumphos egerant, vt adeo, quemadmodum de belli gerendi modo, ratione et tempore, ita de pace prudentius ftatuere poffent, quam ii qui rebus ciuilibus folis innutriti fuere. Aderant ii ipfi, qui fuperioribus annis in iisdem terris bellum gefferaut, adeoque rerum ftatum et conditionem, populorum ducumque ingenia et mores ipfi optime norant. Prudenter itaque a Senatu de bello et pace confuli potuiffie nemo dubitet. *Nulli praeterea erant Romanorum focii aut foedere iuncti*, quorum feu nutu et arbitrio feu affenfu pacis conditiones effent fcribendae. Socii enim, qui erant, non aequali iure coierant, fed inferiores erant imperio et auctori- tate; quorum quam parum ratio fit habita, vel in pace cum Philippo agitata difcere licet: (v. Liv. XXXII, 32 fq. XXXIII, 11. 12). Interuentu tamen ex deprecatione Sociorum in bellis foluendis et conditionibus mitigandis multa peracta paffim legimus, vt in bello cum Aetolis. Etfi enim *fpon- fiones* et *fideiuiffiones*, quibus nunc vti folent, veteres vfu non habuerunt: auctori- tate tamen fua hos ipfos interceffores continere eos, quos in foedus recipe- rent, et vt foedus feruarent admonere, bene intel- ligebatur. *Multum autem, per quos petita fit, ad fidem tuendae pacis pertinet.* (Liv. XXX, 30 extr.) Porro primos ad pacem componendam aditus in- ftituendos relinquebant Romani *ducibus exercituum*, qui optime ex locorum temporumque rationibus iudicare poterant, quid factu opus effet. Ne tamen horum cupiditati temere rerum summam commit- terent, more receptum fuit, vt Senatus *legatos* cum mandatis mitteret, plerumque numero *denos*, qui
impe-

imperatori in legibus scribendis adessent et ex quorum sententia, quibus legibus ei videretur, pacem ille faceret. (v. c. Liv. XXX, 43 de Scipione.) Inde populi, cum quo pax conuenerat, legati Romanam proficisci iussi, vt, quae ab imperatore ex decem legatorum sententia acta essent, ea Patrum auctoritate populique iussu confirmarentur (ibid. c. 43). Etiam in his de pace actionibus multa occurrent vobis, Commilitones, lectu iucunda et ad vitam rerumque actum vtilia: etsi ea sigillatim persequi non vacat.

Adiuuabat non nunquam pacis consilia eaque accelerabat institutum Romanorum hoc, quod *annua* erant *imperia*; nisi itaque imperii sibi prorogandi spes adesset, quod ferius magno cum reip. malo factum est, consul aut praetor ad bellum missus fortunae non modo instandum esse videbat, verum etiam ne, qui sibi vt succederet missus erat, gloriae fructum ad se raperet, pacis componendae consilia proponebat; id quod plurimis exemplis constat, inprimis in bello Punico secundo, in bello cum Philippo et in aliis.

Etiam illud memoratu dignum est, quam *plana ac simplici formula* pacis foedera a Romanis fuere perscripta; tantum abest vt illae de industria insidiosae et captiosae scriberentur *i)*. Enuntiatae autem conditiones *sermone illo imperatorio Romano*: qui vel solus populum terrarum dominum arguere posset.

Fecia-

i) Semel fallaciam ac fraudem commissam meminimus in pace cum Mithridate facta, quae ne perscripta quidem fuit. (Appian. Mithrid. c. 70.)

Fecialium opera adhibita est ad foederis sollennia; neque in ea quicquam ad prudentiam spectat, nisi quod ritus religiosi sanctitatem pacioni conciliarunt.

Tandem et id in Romanorum laude habendum est, quod *conditionibus pacis exsequendis* ita inuigilarunt, ut nihil omissum aut dilatum esse vellent; aspernantes eas artes, quibus per calumniam, dolum malum aut calliditatem differuntur res, ut nouum inde quamuis tenue et exiguum lucellum capiatur, etsi irarum et calamitatum incendio aliquando nepotibus ex ea fraude erupturo.

Essent adhuc alia in negotio pacis omnium, quae inter populos existere possunt, grauissimo memorabilia, quae in rerum gestarum annalibus occurrunt. Verum subsistamus in bonis votis pro reip. salute et incolumitate bonaque pace Germaniae quam primum restituenda.

PP. in Georgia Augusta pridie Kal. Sept.
c10 10 ccxcv.

I N D E X. *)

- A**chaei sub Caucasum 133 e).
Adrianus consilium publicum ex Ictis delegit 220. 222.
Aegyptii. In iis duorum diuerforum populorum indicia ac vestigia agnoscere licet 207 p). antiquioris alicuius culturae artiumque vestigia 208. eorum in Indiam nauigationes memoria exciderant 209.
Aegyptus. eius subiugatio propter commercia Indiarum et Europae exoptanda 36. 38.
Aemulatio. eius natura 249 sqq. eam Erida veteres appellauerunt 250 sqq. duas habet Hesiodus Erides 251.
Aethiopes. Brucii de iis narrata 205. et l). duplex eorum genus in Herodoto 206 n).
Africa seruitiorum parens, quibus de caussis 122.
Agfos. Agasi. Agazi. Brucii opinio de iis 199. 205.
Alexander magnus. eius temeritati debemus litterarum et philosophiae facem 172. eius aetas magnorum virorum prouentum habuit memorabilem 175. patris Philippi consilia exsecutus est 172. Eius in Asiam exeditio 34 sqq. 44.
Alexander rex Aegypti 293 alius ibid.
Alexander II. rex Macedonum 168.
Alexander Imp. de eius studio iuris 222.
Alexandria litteris florens 439. fugatae Ptolemaei Physconis crudelitate litterae 438. sed mox ab eodem exteri magnis praemiis, vt Alexandriam desertam confluerent, inuitati 441.
Alexandrini. quae Dio de eorum moribus narrat 295.
Alexis, ἐν ἰππεῖ. 436 t).
 Ἀμνηστειας lex 502 h).
Amor, nisi a iudicio virtutis et beneuolentiae processerit, frustra simulatur 180.
 Ἀνάκρισις et Ἀνάγνωσις 87. 88.
Antiochus. rex. eius epistola ad Phaniam 437.
 Ἀπαγωγὴ. 85.
 Ἀπάξασθαι 510 a).

Appia-

*) Debetur ille operae iuuenis probi et studii pertinacia fortunae angustias euincens *Georgii Frid. Wiegmann*, Clausthal. Seminarii philolog. Sodal. S.

Index.

- Appianus.* loc. (Mithrid. f. 78.) ill. 138 l).
Ἀπροστάσιον 83.
Archontes, quae partes eorum in re iudiciali fuere 78. 80. 84 sq.
Areopagus. quae causae ad eum pertinuerint 77 sqq.
Ariarathes rex Cappadocum 136.
Aristophanes. eius fabula, *Equites* inscripta, democratiae corruptelas et demagogorum artes exhibet. eius fabulae argumentum expositum 404 sqq. ei. Scholion de X tabellis 79 b). ei. loc. ill. 400 d).
Aristoteles de demagogis et de oligarchia praeclare disputavit 414 v).
Artes. earum cultu veteres superarunt aetates recentiores 208.
Ἀτέβεια. in quo iudicio de ea actum sit 78. eius accusatus Midias 81. 83. et Socrates 89.
Athenaeus. ei. loc. (XII. p. 574. A.) de Scto Rom. ill. 424 b) loc. (XIII. p. 610.) emend. 436. et de epistola Antiochi ad Phaniam ill. 437 v).
Athenae habuere tribunalia et dicaasteria 69. oratores erant constituti, qui reos in iudicium adducerent. ib. Contentiones inter Alcmaeonidas et Pisistratidas multorum malorum causae fuere 497. 498.
Athenienses maiorem in re iudiciali subtilitatem quam Romani sectati sunt 77. de iudiciorum publicorum ratione apud eos. vid. *Iudicia*. Libertatis et aequalitatis civilis in eorum rep. delineatio ex Aristophane 396 sqq. vitia reip. 396. ex quibus causis corrupta sit ciuitas 403 sqq. per quos homines, quibus artibus 404. 407.
Athletica. vid. *Gymnastica*.
Auditorium principis a Consistorio diuersum 221 d).
Auaritia regum inter causas afflictorum et euerforum regnorum 168 m).
Bacchanalia. de iis quaestio 61.
Barbari nostri aevi non comparandi cum iis, quos Graeci et Romani hoc nomine appellarunt 39. eorum belli gerendi ratio 39. 40. eorum imperiorum ac regnorum ratio libertati infesta 122. num eorum incursiones metuendi sint 42. vid. *Expeditiones*. Factarum a barbaris incursionum exempla 43 sqq.
Bellum. In melioris vitae cultu manet bellorum barbaries, et hominum follertia non nisi ad novos modos artesque belli gerendi adhibetur 468 neque sapientiae studia ad ea regenda vim habuere magnam 469. neque melior philosophiae et sanctior Christianorum religio
Heynii Opusc. acad. Vol. IV. Mm in

Index.

- in bellis multa mutauit 472. tantum necessitas aut
utilitas aut vitae melior cultus a bonis litteris pro-
fectus nonnulla mutauit 473. duo bellorum genera pro
libertate, et gloriae parandae causa 470 sqq.
- Bellum civile.* discrimen est inter bella ciuilia Romanorum et
nostrae aetatis 506. est genus belli internecini 482.
- Bella internecina.* eorum notio 462 sqq. causae in populis
prorsus feris 465. in populis barbaris 466. genera et
euentus antiquitatis exemplis illustrati 474 sqq. *Bella*
internecina barbarorum 474 sq. Graecorum nouas sedes
quaerentium, aut hostes in fines ingresses caedentium
476. Romanorum cum barbaris, qui in finibus tran-
quille agebant 477. Carthaginensium cum mercena-
riis. ib. bellum Phocense sacrum 478 sq. b. Punicum
tertium 479. Romanorum cum rebellibus 480.
- Bellum Punicum III.* iniuste susceptum 534. eius causa oc-
culta 532 c).
- Βήματα* quatuor Athenis 77. praefuit iis βασιλεύς 78.
- Berberi.* vnde Barbariae nomen natum putat Bruce 199.
- Boehmer*, Ge. Lud. eius sacrum femisaculare d. XVII. Sept.
XC. 211. 214. Oratio in eo sacro habita 231 sqq.
- Bruce*, Jac. eius opiniones de primis commerciis et nauiga-
tionibus in Indiam expositae 196 sqq. et diiudicatae
203 sqq.
- Bryges* siue Brigi 164 f).
- Byzantium* exercuit quaestum mangonicum 128 d).
- Calendarium veterum.* eius ratio 266. qui de eo scripsere ib.
- Cappadoces.* quo imperio tenebantur 136. libertatem a Ro-
manis oblatam respuunt 137. rex eorum mancipiis
locuples 138.
- Carneades* legatus Romam missus 427. quomodo accipienda
narratio de eius disputatione de iustitia in vtramque
partem 427 f).
- Casus mirabiles* ad deum referre, quam varie dicatur 97.
in his morborum sanationes 99.
- Caucasus.* Populi sub eum ad mare habitantes praedationes
maritimas, plagii faciendi causa, fecerunt 133 g).
- Censurae librariae* exemplum Domitiani crudele 433 n).
- Certamina*, apud Graecos et Romanos religionum et sacro-
rum causa habita 104 105. cf. *Ludi*. De eorum utili-
tate in vtramque partem disputatum 12. cum corpo-
rum ingeniorum exercitationes inter veteres vi-
guerunt 12. gymnicarum exercitationum utilitas primis
aetati-

Index.

aetatibus ib. et 14 *). corruptae eae ferioribus ibid. earum neglectum nos multis luimus malis 13. Certamina ingeniorum ostentationis et vanitatis multum habuere 14. Dramatum certamina apud Athenienses ib. Certamina a rege in Acad. Georgia Augusta instituta 17. eorum consilium 18. leges 28. quatenus certamina nostra litteraria cum illis comparari possint 107. vid. *Quaestiones* in indice rerum academicarum.

Chauci. loc. Taciti de eorum iustitia 483.

Chorus fecit initia ludis scenicis, et inuitavit ad pompam ducendam 105.

Cleo demagogus 406. 412.

Cognitiones, quam late pateant 221.

Coloniae deductae, quibus legibus 353. 356. 357.

Comana dea et vrbs 136.

Comitta tributa. in iis iudicia populi constituta a magistratu plebis 58-60.

Commerciorum vicissitudines antiquissimae e mente Brucii 201 sq. 206 sq.

Commodus. eius desidia 223.

Consilium publicum 61.

Consistorium 22 d). Consistoriani comites 222 e).

Constitutiones principum, quando coeperint esse frequentiores 220.

Consules. eorum iurisdictio 55. 58.

Coraceum, 134.

L. Crassus. quid eum adduxerit, vt in edicto censorio rectorum latinorum scholas esse tollendas censeret 429 h).

Crates Mallothes, 429

Crimina publica. apud Romanos primis temporibus 52. 53. sub Imp. extraordinaria 70. Criminalis iuris nostri notio diuersa ab antiquitate 65.

Cuschaei. narrata de iis Brucii 197 sq. 203 sq.

Delicta et actiones e delicto 50. 59.

Delus insula: in ea praecipuus mancipiorum mercatus 134.

Democharis oratio pro Sophocle 436.

Deportatio reorum apud Britannos in nouam Cambriam australem, nouum est poenae genus 270. 273. salubre 274. 284. deportatio in Sibiriam atrocior 274. quo consilio antiquis temporibus populi victi deportati sint. v. c. Hebraei in Chaldaeam 276. ad deportandos reos neque a Graecis neque a Romanis deductae sunt coloniae 277.

Index.

inter Romanos deportandi modus institutus ab Augusto, in ipsas filias 280. diu-rsa est a relegatione et exilio 280 sqq. deportatio in insulam, quid sit 282. accessit haec poena ad interdictum ab aqua et igni ib. exempla deportationis 281. loca in quae plerumque deportatio facta ib. cf. *Relegatio, Exilium et Interdictio*.

Δήμος. ei. notio ill. 400 i).

Δίκαι. causae priuatae 79. 84. generaliiori etiam sensu γραφάς comprehendebant 86. δίκη είπαγωγίμος 88. είποδίσμος 87. έρήμη 88. nonnulla δικών genera memorata 90.

Δικαστήρια sex πείροι δημοτικών 97. quae causae ad ea spectauerint. eorum praefecti. numerus iudicum 79 sq.

Dionysius Halic. eius sententia diiudicata 53. et ill. 56. 57.

Dissensus hominum, etiam iisdem vocibus vtentium, tolli nequit 98.

Δωδών 127 *).

Δουλοχία 83 85 87.

Domitiani edictum de philosophis submouendis 434.

Είσαγγελίαι ad populum 81. 82. είς βελήν. 84-86, saepe inter γραφάς referuntur 86. 87.

Eloquentia. eius vsus et necessitas in rebus publicis 397. in iudiciis 71. dignitas et laus 72. quo differat negotiorum scripto an oratione gerendorum ratio 398. exemplo Francorum declarata 401. eius prauus vsus, 73. et mala certissima 397. eloquentia adulatoria 402 e).

Emathia 162.

*Ευδειξίς 85. 86.

Ephesiorum decretum de Hermodoro 509. loca de eo ill. 510 a).

*Εφεσι. 80. 83.

Ephetae 79.

Erides duas habet Hesiodus 251.

Ευθύων 83.

Europa. num barbarorum incurfiones in eam metuendae sint. 32 - 46.

Exilia. exiliorum notio 489. de exilio scriptores 493 b). ea in omni ciuitatum et imperiorum genere locum habuere ib. seq. praesertim in ciuitatibus liberis 490. legibus irrogata. maxime vero in factionum turbis 491 sq. illa aetate grauissima erat calamitas. quibus de causis 491. exilia apud Graecos 277. apud Romanos ib. et 503. in libera republ. 278. inter factiones principum 279. inter bella ciuilia 503 sqq. sub Imp. 280. modo latius modo angustius nomen acceptum 281. quae genera

Index.

nera Marcianus constituit, ib. d) cf. *Deportatio et Interdictio*. Exilia philosophorum 427. 35. 437. per exilia cultus humani generis, artes et litterae propagatae 501.

Exules, non habent caput, sed proscriptis similes sunt 275. Augusti edictum de exulum licentia et luxu coercendo 283. exules aegre recepti in foederis pactioe 35 b). misera eorum fortuna 496. 497. per exules bellum Peloponnesium concitatum 499. Athenis exules Alcmaeonidae et Pisistratidae multorum malorum causae 497. 498. perpetuarum discordiarum et beliorum semina circumferunt 499. 500. non eodem loco omnes habendi 500. Remedia fortunae exulum varia 501 sq.

Exulum reditus tentati 494. vix unquam successum habuere ibid. eius rei causae in ipsis moribus, consiliis, vitiis, peccatis exulum ibid. 495. 496. reditus ex lege lata 502.

Ἐξοπισμοί. 283 h).

Expeditiones longinquae in barbaros, difficultates multas habent 32 sqq. exempla earum, quae successum habuere memorabilem 34 36 sed et infeliciter susceptae profant 35. nostris temporibus ne cogitari quidem possunt 37 sq.

Feciales, eorum opera in pace scribenda 543.

Festus. ei. loc. emendat. 60 g).

Galenus damnat Athleticam 16.

Georgius III. sollennia ob recuperatam valetudinem 91 sqq.

Gerraei Arabiae. quid ab Antiocho arma in ipsos vertente petierint 317 b).

Gracchus. Tib. Sempronius. eius rogationes 364. inde orta certamina Senatus et populi. ibid. cf. *Leges agrariae*.

Graeci ad certa principia regnum et libertatem reuocarunt 123. vnde mancipia petierint: v. *Mancipia* experti sunt omne instituendae reip. genus 353. aliae e Graecis ciuitatibus fortunarum aequalitatem tutissimum libertatis munimentum putauerant, aliae in ipsa fortunarum inaequalitate iuris aequalitatem melius constituerunt 354. Graeci patria expulsi et per Italiam dispersi a principibus ciuitatis suscepti 427. Inter Graecos tentatae litterarum expulsioniones 434 sqq. vid. *Litterarum studia*. Graeci habitu corporis inter barbaros conspicui erant 14.

Index.

Γραφαὶ caussae publicae 79. varia earum genera 86. 87.
Gymnasticae exercitationes varii erant generis. earum consilium, nostris temporibus optandae. cf. *Palaestra*. in artis formam redactae. quando et quo auctore. utilitas. eam tuetur Lucianus. exercitationum gymnasticarum enumeratio. Scriptores de re gymnastica; in his ii, qui eam reprehendunt. 14 *) sqq.

Hastings Warren. repetundarum reus factus. 49. 65.

Ἠγεμονία δικαστηρίου 86.

Heliaeae. nobilissimum τῶν δικαστηρίων. 79. caedis commissae iudicia in ea facta occurrunt 87.

Herodicus auctor putatus rei gymnasticae in artis formam redactae 14.

Herodoti locus de colloquio inter Persam aliquem et Orchomenium 392.

Historia fructum ad hominum animos et iudicia nunquam habuit, quem habere debebat, et habere creditum est 333. Historia generis humani, quam adhuc habemus, inhumanitatis est historia 481. loc. Ciceronis de historia 484.

Hommel. eius iurisprudencia numismat. 228 i).

Homerus. apud eum exempla mancipiorum 127.

Homines inter res habiti 122.

Humanitatis sensus. ei. natura 444 sqq.

India. de eius natura, rebus et commerciis, nauigationibusque in eam, quae exposuit Bruce. 196 - 206.

Interdictio aqua et igni 278. ab initio non coniuncta cum vitae periculo ibid. atrocitas eius senioribus aetatibus. ibid. 279. cum proscriptione coniuncta ibid. an in eius locum deportatio successerit 282. 283.

Ἴσομοιρία — ἰσοτέλεια — ἰσοψηφία — ἰσοπολιτεία — ἰσονομία. 355 b).

Iudices. eorum numerus Athenis 79. in singulis caussis 80.

Iudicium animi cuique sit liberum relictum in caussis opinabilibus 6.

Iudicia publica apud Athenienses. eorum diuersitas a diuersa re 77. 79. Vnicuique e populo accusare licebat 80. ad quem deferendum fuerit nomen. ib. quae caussae spectauerint ad iudicia populi 80 - 84. quid Solon in iis constituerit, et quid alii demagogi mutauerint 81 e). de modo constituendi iudicii populi 82. 83 sqq. exemplum iudicii in Praetores 84. quae caussae ad Senatum spectauerint 84 sqq. quae in iudiciis acta sint 86. 87. cf.

Index.

cf. *γραφῶν*. de forma iudiciorum 87. 88. falsis delationibus iniecta frena per leges 89. 90.

Iudicia publica. in crimina publica constituta apud Romanos 52. 66. origo 53. 67. iudicia sub regibus 53. vnum perduellionis 54. cf. *Prouocatio*. Bruti 54. quis iudicia populi constituere potuerit 56. quomodo factum, vt Trib. pl. ipsi ad populum accusarent 56. 57. iudicia populi in comitiis, etiam in tributis 57. ad quaenam crimina sint instituta 58. 59. Nouae causae, noua iudicia et quaestiones extraordinariae, vnde ortae sint 60. perpetuae 61. 67. Senatus iudicia rerum capitalium memorata, quibusnam in causis 61. quid Sulla mutauerit 62. iudicia publica et causae, delicta et crimina, e nostro iure criminali constitui nequeunt 65. vnicuique potestas fuit accusandi, nec iudex ex officio inquirebat 66 - 71. iudiciorum in liberis ciuitatibus ratio et in dolos 69. 70. Oratorum utilitas et necessitas in iudiciis 71. cf. *Eloquentia*. iudicii ficti breuis expositio 74.

Iulianus iurisprudentiae lux appellatus 218. quis fuerit 229 k).

Iurisconsulti. iis habiti honores ab imp. Rom. 214 sqq. causae 215. eorum auctoritas temp. reip. liberae 215. 216. num iis in rep. libera praemia fuerint decreta 217. eorum auctoritas sub imp. 215. 217. adhibiti consiliiarii ab imp. ad expediendas grauiiores causas 219. 225. Adrianus primus delegit consilium ex iis perpetuum ac publicum 220. Ictorum opera in edictis et rescriptis perscribendis 222. eorum opera vsi sunt Praefecti et vrbi et praetorio 222. 225. ita euenit, vt illi ad has dignitates ipsi adspirarent 223. Quibus de causis post Alexandrum Seuerum Ictorum dignitas exoleuerit, iurisque professio obmutuerit 223 sqq. Num sub Constantino et sequentibus Imp. splendor iis redditus sit 226. Icti iure profitendo inclaruerunt, et apertae sunt scholae, quarum Professores ad aulam accessiti sunt 227. multi et statuis et picturis honorati 228.

Iustinus. loc. VII, 4, 1. ill. 166.

Legati ad pacem scribendam missi 541. 542.

Leges agrariae pestiferae et execrabiles 350 - 373. lex agraria proprie est formula de numero, et de conditionibus colonorum deducendorum 353 sq. quomodo ad leges agrarias res sit deducta 355 - 358. ager publicus

Index.

- a patribus conductus mox in bonis habitus 359. Lex Terentilla 360. Lex Licinii agraria 362. inde aliae LL. 363. earum necessitas et causae ibid. Gracchorum leges agrariae, motus ciuiles et caedes 364. 366 sqq. lex Thoria 369. Marcii Philippi 650. inde a Gracchorum rogationibus orta sunt Senatus et populi certamina 364. lex Iulia 370. aliud LL. agrar. genus, quum veteribus possessoribus per vim eiectis nouis colonis agri diuiderentur 370. LL. agrariae de proscriptis inter bella ciuilia 371. Lex agraria, qua fortunae omnium aequarentur, inter Romanos omnino exstitit nulla 372. Alius generis sunt, quae apud Cretes et Spartanos fuere 354.
- Leges XII. tab.* quo consilio factae 361.
- Lex regia.* ei. vitia 343 d).
- Liberi* inter res habiti 125 et b).
- Libertas* populorum raro cum expectato ab iis fructu recuperatur 144 sqq. eius notio diuersa 144. de eius acceptionibus et interpretationibus falsis et fraudibus iam multa apud Graecos occurrunt 470 c). eius *recuperandae* modi diuersi. in regnis 145 sq. quare talia ausa parum prosperos successus habuerint 147 sq. ignorata ratio libertatis recte constituendae ib. cur non nisi bellis ciuilibus ea recuperari soleat 150. quomodo populi ciuitatesque liberae eam recuperasse dicantur 153 sqq. Rata et valida esse potest, etiamsi rex eiectus eam ratam habere noluerit 300.
- Liberae ciuitates* aliorum libertati maxime infestae 156 sqq. Parant sibi eam populi alios seruitute opprimendo 131 sq.
- Libertatis* Atheniensium delineatio. vid. *Athenienses*.
- Libertas* publice monendi et castigandi utilitates habet; modo ea non a leuitate animi, inscitia vel malitia profisciscatur 310.
- Litteraria res* nunc ad quaestum deducta 141.
- Litterarum bonarum* studia tanquam imperiis infesta, perperam proscripta 416-442. vnde opinio haec suscepta sit 417 sq. est ea erronea 419. litterarum studia abolendi consilium prauo iudicio conceptum 420. 421. 441. ipsa res effectum habere nequit 421. quod docent historiae omnium temporum 423. earum praesidium firmissimum positum in Religionis nostrae sanctioris indole 423. Senatus Romani de litteris Graecis ab Italia arcendis consilia 424 sqq. successum non habuerunt

Index.

- buerunt 430. Tentatae in ipsa Graecia litterarum eiectiones, per factionum turbas 434. Alexandria 438.
- Litterae artesque in imperio Romano extinctae quibus de causis* 434.
- Litterae Graecae per Italicam propagatae* 427. 429.
- Litterarum studia animi iudicia a vulgi iudiciis retrahunt* 377. ab innocentia et pietate celebrantur 378. earum fructus quatenus post mortem perdurant 234. earum nostra aetate facies noua 288 sq.
- Lucianus* vtilitatem exercitationum gymnasticarum tuetur (15*) sq.
- Lucta*. eius varia genera 16*).
- Ludi Graecorum et Romanorum, quibus de causis instituti sint* 104 sqq.

Macrobii 206 n).

Macedonicum regnum. eius opum auctarum, attritarum et euersarum causae probabiles 161 sqq. situs Macedoniae opportunitates 161. 169. primi incolae, et primae sedes 162 sq. e multis barbarorum populis paucisque Graecis colonis coaluere ib. regum ingenia litteris artibusque Graecorum expolita 162 sqq. virtus barbarorum incurstationibus exercita 164. regni instituta 165. Macedonum ingenia et laudes 166. Reges sese Persarum imperio submiserunt 166 sq. qui populi in Macedonia ab Herodoto memorantur 164 f). Contentiones cum Atheniensibus 167. regnum bellis ciuilibus attritum a Philippo restituitur 168. cf. *Philippus*. Macedones a maris vsu exclusi 167. 170. diu Graecis praesidio erant 170. Philippus rebus Graeciae ipsis interuenit 171. Alexander quae a patre inchoata erant, perfecit 172. Macedonia ex Alexandri victoriis nihil lucrata est 173. Tandem bellis cum Romanis gestis, innumeris cladibus est vexata et afflicta 174 sqq.

Maiestatem pop. R. comiter conseruare, quid sit 536.

Mancipia: Vicissitudines locorum, e quibus illa adducta fuere 121 sqq. cur potissimum ex Africa 122. e quibus terris in Graecorum et Romanorum fora aduecta 127 sq. a septentrione potissimum olim, nunc ex Africa 121. 128. eorum vsus primis temporibus 127. postea mercaturae genus constitutum 127 sq. quibus locis maximus eorum prouentus fuerint 128. 135. fora venalitorum 128. 134. eorum vsus inter Romanos 128 sq.

Index.

res mancipi 129. cur non prouisum ut serui prolem procrearent 130. eorum usus in muneribus edendis 130 sq. Venalitorum aduectio quaestus opiparus factus. quae mala inde extiterint 133. Mercede conducti operam praestiterunt mancipiorum 127. 128.

Marcianus vid. *Vlpianus*.

Meroë a Cushaeis condita 198.

Morbus ingenii humani, alios ad consensum in suas opiniones pertrahendi, insanabilis et exitiosus 3 sq. quibus temporibus aut periculosior, aut mitior sit 3 sq. dissensus hominum in rebus opinabilibus 5. facile in insaniam abire potest 6. signa eius manifesta ib. diagnostica et prognostica occultiora 7. eius causae 3. 9. singulare genus morbi est, sibi persuadere, alios in suam sententiam concessisse, vel concessuros esse 10.

Multa victis imposta per annuas pensiones soluenda 532. 533.

Musarum otia sine armis tranquilla 374 sqq.

Nero. quatenus exclamare potuerit: *Qualis artifex pereo* 234.

Nigritae, libertate donandi an sint 120. 121.

Oases Aegypti, inter exilia remotiora 284.

Ὀνήσιος 570 a).

Pacis decernendae ius apud Senatum erat 540. in pace sancienda sponsonibus et fideiussionibus Rom. non usi sunt 541. pacis formula simplex et plana 542.

Palaestra habitata inter causas et initia cultus vitae. eius auctor proditus Mercurius 14.

Παλλάδιον tribunal 77.

Parricidium. eius notio 59. 60.

Pastores Hycsos 199. eorum dynastia 200. 205.

Patriae amor, olim summus, nunc interdum nullus 493.

Patronus adscitus a prouincialibus 68.

Perduellio, quae fuerit 54. 58. 59. et 279. eius iudicium proprium est populi 60. 61.

Perfugae a Romanis conquisiti 535.

Phanias 437 v).

Φάσις 80. 85. 88.

Philippus 168. Graeciae principatum affectare coepit 169. cur in bellis cum Atheniensibus gestis non cogitauerit de nauibus faciendis 170. quae res ipsi viam in Graeciam patefecerint 171. consilia cepit belli Persis inferendi 171 sq.

Philo-

Index.

- Philosophi* fugati a Domitiano, quo abierint 433. Carneades, Diogenes et Critolaus legati Romam missi 427. philosophi a Gellio conuocati non inter se conueniunt 4.
- Phoenix* mangonicum quaestum fecere 127.
- Phoenix* Colophonius 510 a).
- Φόνος. Φονιά 77. 78.
- Φρεαττώ 77.
- Phryges* serui, vnde tanta eorum multitudo 135.
- Phut* gens. quid Bruce de iis tradat 199. 205. 206 n).
- Pindarus*. ei. loc. Isthm. η, 12 sqq. 95 *).
- Plinius*. ei. loc. de Macedonia ill. 164 g).
- Poenae*: earum et suppliciorum genera a vindictae cupiditate profecta, a barbaris inuenta et vsu frequentata sunt 270. sapientes multum de aliis poenis, poenae capitali substituendis, egerunt 271. genus emendandi vnum, sed difficillimum 272 sq. cf. *Deportatio*, *Relegatio*, *Exilium*.
- Politia* generalis. vid *Respublica*.
- Pollux*. fons rei iudiciariae apud Atheniens. 78 sq.
- Pomponius*. eius loc. de quaestitoribus 60. loc. ill. 217 a).
- Populi* inter res dominorum habiti 122. 123.
- Praefecti urbis et praetorio*, quae crimina ad eos delata sint 70. Praefecti praetorio e lectis lecti 222 sq.
- Praetores* quaestionum caussa constituti 61.
- Principes Sereniss. magnae Britanniae*, bona vota in eorum discessu facta 242 sqq.
- Προβολή, eius notio 82. quibus in caussis locum habuerit 83.
- Proscriptio* a Sulla inuenta 279. proscriptionis Triumvirorum formula ib.
- Prouocatio* ad populum prima in caussa Horatii 54. tum re-gibus eiectis 55. quibusnam in caussis ib. quae nata sint per eam iudicia publica 67.
- Prudentia civilis* ad malas artes deflexa 287.
- Prudentia politica* varios sensus habet 528. in bellis sciscen-dis, gerendis et finiendis 528. 529. Romanorum ea prudentia fuit 529. 530. inprimis in bellis finiendis 531. exemplis declaratur 532-534. ab ea illi recesserunt magno cum suo malo 534. alia prudentia in perfugis et perturbatoribus pacis conquirendis 535. speciosis nominibus in durioribus foederis conditionibus vtendo 536. in tempore iusto pacis faciendae arripiendo, quod cum moderatione coniunctum est 537 et sine mora et calliditate pacis condiciones dicendo 540. 541. exse-quendo 543.

Index.

Ptolemaeus Auletes 294. *Philometor*: vterque reductus in regnum 293. *Phyſcon* 438.

Quaestiones extra ordinem 60. perpetuae 61. magistratibus mandatae 67. quaestio de iniuriis, eius natura singularis 70 f).

Reges, a suis fugati, eorum tentati reditus et reductiones 289 sqq. inter Romanos *Tarquinius* 290. cur tales conatus plerumque successu careant 290. 298 sq. reges reducti a Romanis, *Aegyptiorum* 293. 295. *Parthorum* 295. Reditus regnum tentati inter Graecos 296. bellum *Thebanum* de *Polynice* reducendo 296. expeditio *Persarum* in *Graeciam* de *Hippia* reducendo 297. Nullus in *Graeciam* reductus tyrannus; exules tamen vi externa reducti 297. Quo iure exteri regis causam defendendam suscipiat rex alius 296 sq. nostra aetas sapit in praetendis causis inmiscendi se in res aliorum populorum; fecere idem *Lacedaemonii* 299. 300.

Relegatio. in loca deserta 274 sq. apud *Aegyptios* 276. inter Romanos sub *Augusto* in usum venit 280. quatenus maiori cum utilitate patriae infligi possit 275. quatenus diuersa fuit ab exilio et deportatione 281 sq. et d). potuit Praefes provinciae relegare, non deportare 282.

Rescribendi vsus in causis iuris priuati sub *Impp.* 273 sq.

Respublica summa Romanorum apud nos *politiae generalis* nomine declaratur 67 c). de rerum publ. formis scriptores quidam commendati 117.

Romani, gens libertatis amore nobilissima, iniquissimi fuere aliis populis libertatem vindicantibus 155. 293. in causis regum populorumque iusti et aequi ratione superfederunt 299. quibus de causis restituerint *Graecis* aliisque per *Asiam* populis libertatem 155 sq. ipsi libertate sua non melius quam barbari vsi sunt 156 sq. libertatem amissam aliquoties recuperauerunt 157. qualis eorum libertas fuerit, et qualis plebis conditio 355 sqq.

Romanorum opera publica per seruos facta 132. prudentia in finiendis bellis 524. 528. 529. 530. sermo imperatorius 542.

Romanum imperium, quae causae effecerint, vt succumberet barbaris 47.

Sacra.

Index.

Sacra. vnde repetenda eorum primordia 104.

Senatus Romanus. eius vani conatus restituendi libertatem reip. 335 - 351. eius imprudentia sub ipsis suscepti ab Octaviano imperii primordiis 337 sqq. causae huius incuriae 339 sq. peccatum praecipue, quod de iure succedendi in imperio nihil sanxerat; itaque permittum Augusto longa potentia valido, vt tanquam heredem familiae circumspiceret 341. causae eius rei 342. obtinuit tamen mos, vt in eum, qui successerat, Scto honores Caesaris transferrentur 343. intempestiva Senatus deliberatio post caedem Caii 343. 344. Sub Imp. seqq. eius potestas dubia et fluctuans 345 - 348. Neronem patriae hostem iudicauit 345. Domitiani memoriam aboleuit 346. Tacitum Imp. creat 346. 347. Probo caeso, eius auctoritas in legendo principe prorsus eversa 348. Scta inde ab Adriano rariora facta 220. Senatus iudicia in rebus capitalibus, quibus in causis 61. mandat quaestiones 61. 67. 71.

Senatus consultum a. 593. de philosophis et rhetoribus, vti ne Romae essent 424. vid. *Litterae*.

Seruitus. eius causae in barbaris 122. in dominantium imperiis 123. in cultioribus populis 123 sq. quibus modis constituta fuerit 125. ius vitae et necis in seruos, et vendendi mos, vnde nata sunt 120. quid eius genera et gradus auxerit ib. de seruitute inter Graecos scripsit Reitemeyer (26. c).

Sida. forum venalitorium 134.

Sigonius fons omnium. qui de iudiciis Romanorum scripsere 65.

Sirii obseruatio in Aegypto antiquissima 205 l).

Socii. societas. speciosum eius nomen apud Rom. 536. 541.

Solon 78. 80. 81 a).

Socrates. quot indices in eius causa iudicauerint 80. cuius criminis fuerit accusatus 89.

Suetonius de cl. Rhet. I. emend. 425 d). eodem loco in temporum rationibus peccat 429 g).

Syracusae 154.

Tabulae XII. quae in iis ad iudicia publica et priuata spectant 58 - 60.

Tacitus. de loco Ann. IV, 32. iudicium.

Temporum nostrorum noua et mira euenta et casus. 287.

Theophilus. ei loc. ill. 283 g).

Thesmothetae 79. 81. 85 sqq.

Thracas

Index.

Thracæ aliquando late habitarunt 162. liberos suos vendere 125 b).

Tlunsiæ et ἀντιτιμησις 89.

Tribunalia apud Athenienses. vid. *Iudicia*.

Tribuni plebis ad populum accusarunt reos 57.

Triumviri capitales, quare constituti 71.

Tryphon 134.

Vespasianus. eius edictum de philosophis Roma expellendis, cur minus celebratum sit 432 l).

Vlpiani et *Marciani* loca inter se conciliata 281 d).

Vniuersitates litterariæ. iudiciorum de iis recognitio 302 sqq. in votis habendum, vt acuti et graues viri in earum causas, consilia, naturas &c. inquirant 304. ex quibus aetatibus illae iustituta sua, iura ac leges habeant 305. qui de iis scripsere 306. Disputationum et latini sermonis vsus neglectus quas noxas pepererit 306. difficultates in iis mutandis, quae per leges et iura semel sunt constituta 307 lq. varia sunt academiæ genera et institutiones 308. facilius est animaduertere mala, quam perspicere eorum causas ac remedia 309. libertas publice monendi et castigandi non a leuitate animi vel incitia vel malitia proficiscatur 310. reprehensionum de vniuersitatibus litterariis genera diiudicata 311 lq. in quo plerumque reprehensores peccant, et siue malitiam, siue incitiam impudentiam malosque mores testatos faciunt 313.

Vopiscus 346.

Ἰβρις 89.

— —

I N D E X
R E R V M A C A D E M I C A R V M
I N Q V A T V O R H I S V O L V M I N I B V S.

Anniversaria Ge. Aug. XXVI. in ann. 1763. Tom. I, pag. 76. — XXVII, 1764. I, 184. — XXVIII, 1765. I, 229. — XXIX, 1766. I, 268. — XXX, 1767. II, 24. — XXXI, 1768. I, 346. — XXXII, 1769. II, 86. — XXXIII, 1770. II, 112. — XXXIV, 1771. II, 145. — XXXV, 1772. II, 299. — XXXVI, 1773. II, 315. — XXXVII, 1774. II, 200. — XXXVIII, 1775. II, 214. — XXXIX, 1776. II, 233. — XL, 1777. II, 355. — XLI, 1778. II, 390. — XLII, 1779. III, 17. — XLIII, 1780. III, 55. — XLIV, 1781. III, 93. — XLV, 1782. III, 127. — XLVI, 1783. III, 162. — XLVII, 1784. III, 198. — XLVIII, 1785. III, 279. — XLIX, 1786. II, 278. — L, 1787. III, 398. — LI, 1788. IV, 49. — LII, 1789. IV, 140. — LIII, 1790. IV, 211. — LIV, 1791. IV, 286. — LV, 1792. IV, 331. — LVI, 1793. IV, 392. — LVII, 1794. IV, 460. — LVIII, 1795. IV, 524. —

Prorectores in ann. 1763. Jo. St. Pütter. I, 154. — 1764. Rud. Aug. Vogel. I, 154. Gottfr. Achenwall. I, 166. — 1765. P. Jac. Foertsch. I, 207. Chr. Fr. G. Meitter. I, 221. — 1766. R. A. Vogel. I, 242. Abr. Gotth. Kaestner. I, 290. — 1767. Chr. G. Fr. Walch. I, 310. Ge. Henr. Ayrer. II, 12. — 1768. Ph. Ge. Schroeder. II, 74. Jo. Chph. Gatterer. I, 330. — 1769. P. J. Foertsch. I, 363. — 1770. Ge. Lud. Boehmer. II, 97. — 1771. Rud. Aug. Vogel. I, 401. Jo. Ph. Murray. II, 120. — 1772. Gottfr. Traug. Zachariae. I, 409. Jo. St. Pütter. II, 155. — 1773. Ge. Henr. Ayrer. II, 315. (et illo abdicante se magistratu: Jo. St. Pütter. II, 176.) — 1774. Jo. Petr. Miller. II, 176. — 1775. 1776. Chr. Fr. Ge. Meitter. II, 332. — 1777. Ern. Gothofr. Baldinger. II, 252. — 1778. Lud. Kulenkamp. II, 371. — 1779. Godofr. Lefs. III, 1. — 1780. Chr. Fr. Ge. Meister.

Index rerum academicarum

Meister. III, 39. — 1781. Jo. Andr. Murray. III, 79. — 1782. Jo. C. Gatterer. III, 108. — 1783. Jo. Benj. Koppe. III, 144. — 1784. Jo. St. Pütter. III, 184. — 1785. Henr. Aug. Wrisberg. III, 255. — 1786. Lud. Kulenkamp. III, 291. Gottfr. Iefs. 328. — 1787. Jo. Nic. Möckert. III, 344. Aug. Gottl. Richter. 384. — 1788. Jo. Ge. Henr. Feder. IV, 1. Th. Jac. Planck. 32. — 1789. Just. Fr. Runde. IV, 63. Jo. Andr. Murray. 120. — 1790. Jo. Chph. Gatterer. IV, 159. Gottfr. Iefs. 194. — 1791. Jo. St. Pütter. 242. Henr. Aug. Wrisberg. 268. — 1792. Luid. Kulenkamp. 302. Th. Jac. Planck. 331. — 1793. Just. Fr. Runde. 350. Aug. Gottl. Richter. 392. — 1794. Jo. Ge. Henr. Feder. 416. Jo. Fr. Schleusner. 460. — 1795. Jo. Petr. Waldeck. 485. Jo. Fr. Gmelin. 524. —

Quaestiones constitutae. I. ab ordine Theologorum :

In ann. 1785. De Homicidio in semetipso patrato, num iustum sit secundum Christi praecepta et dogmata; an iniustum To. III, 229. 239. — 1786. Num et quatenus confirmari queat? contante numinis providentia id effici, ut genus humanum, vniuersum spectatum, continua progressionem ad meliorem conditionem affurgat. III, 252. 319. — 1787. De vera et certa Patrum, qui medio secundo, et ineunte tertio seculo praecipue floruerunt, sententia, de ratione siue relatione Filii seu Verbi cum Patre. III, 323. 368. — 1788. De Luxu, num licitus sit e legibus diuinis. III, 378. IV, 19. — 1789. De natura, ambitu et praestantia praecepti euangelici, de diligendis inimicis. IV, 27. 108. — 1790. De disciplina arcani in coetibus christianis a secundo ad quartum seculum, adhibita. IV, 115. 182. — 1791. De interpretatione codicis sacri ad communia reliquos antiquitatis libros interpretandi principia reuocata. IV, 190. 253. — 1792. De vi symbolorum obligandi in veteri ecclesia. 263. 319. — 1793. Narratio critica de interpretatione locorum N. T. de extraordinariis Spir. S. donis. 328. 381. — 1794. De IV euangeliorum origine et canonica auctoritate. 388. 451. — 1795. De momento, quod habet historia Christi in vniuersa religione. 456. 514. — 1796. De librorum symbolicorum vtilitate, et origine moris subscriptionem eorum a doctoribus religionis exigendi. 520. —

in quatuor his voluminibus:

II. ab Ordine Iſtorum:

1785. De fundamento ſucceſſionis ab inteſtato. III, 229. 241. —
1786. De fundamento ſucceſſionis Germanicae tam allodialis, quam
feudalis. III, 252. 319. — 1787. Emigrationem ciuium prohibere vel
circumſcribere, an, et quatenus fas ſit? III, 324. 379. — 1788.
Vtrum ex moribus Germanorum, iure communi, legibusque Imp. fas
ſit emigrare. III, 380. IV, 20. — 1789. De fundamentis genuinis iuris
ſupremae poteſtatis circa adſpota. IV, 27. 109. — 1790. De obliga-
tione liberorum ad facta parentum praeftanda. IV, 115. 184. — 1791.
De differentia comitiorum imperii, durante interregno et viuo imperatore.
IV, 191. 256. — 1792. De differentiis inter tutelam et curatelam aeta-
tis. 263. 320. — 1793. De natura et indole dominii vtilis, eiusque
veſtigii, et vſu. 328. 383. — 1794. De hiſtoria, indole ac vi reme-
diorum ſecuritatis. 388. 452. — 1795. De vnitae Perſonae iure Ro-
mano, inter patremfamilias et liberos. 457. 516. — 1796. De ambitu
et limitibus iuris ſupremae inſpectionis. 521. —

III. ab Ordine Medicorum:

1785. De oleorum vnguinoſorum vſu. III, 229. 243. — 1786.
De irritabilitate animali. III, 252. 320. — 1787. De regeneratione
perditae ſubſtantiae oſſium et partium mollium. III, 324. 370. — 1788.
De analyſi Vrinae, et origine Calculi ex eius vitiis. III, 380. IV, 22. —
1789. De effectibus Opii. IV, 28. 110. — 1790. De characteribus ſtir-
pium ex notis, quas acies ſani oculi manifeſtat, deſiniendis. IV, 115.
186. — 1791. De Temperamentis hominum. 191. 257. — 1792. De
curatione Auditus difficilis. 264. 322. — 1793. De optima extracta
parandi methodo. 328. 384. — 1794. De mortis hiſtoria, cauſis et
ſignis. 389. 453. — 1795. De commercio inter hepar, bilem et animi
pathemata. 457. 518. — 1796. De natura februm neruoſarum acuta-
rum. 521. —

IV. ab Ordine Philoſophorum:

1785. De Calendario Palaefinae oeconomico. III, 230. 247. —
1786. De orbibus et occaſibus ſiderum poëticis. III, 253. 321. — 1787.
De Geographia Homerii. III, 325. 374. — 1788. a) De Geographia
Africae Herodoteae. III, 381. IV, 23. b) De fabuloſa Argonautarum
Geographia. III, 381. IV, 25. — 1789. Quibus rationibus ac momen-
tis virtus nullo religionis praefidio munita ſeſe tueri poſſit. IV, 28. 111. —

Index rerum academicarum

1790. Vt comparetur vna, vel altera resp. nostrae aetatis, cum vna vel altera rep. veteris Graeciae. IV, 116. Comparatae sunt: resp. Spartana cum rep. Cofaccorum Saporogorum; — Oligarchia Spartana cum Venetorum rep.; — resp. Achaeorum cum democratia Abbatiscellana inter Heluetios. 187. — 1791. a) De Politia veteris vrbis Romae. 191. 259. b) De Geographia Africae Edrifiana. 192. 261. — 1792. a) De fundamentis calculi ab infinito. 264. 323. b) De Aegypti Calendario oeconomico. 265. 325. — 1793. De Asiae Herodoteae difficilioribus explicandis. 329. 386. — 1794. a) De Asiae Herodoteae difficilioribus explicandis. 389. 454. b) De Phoenicum in antiquissima Graecia vestigiis. 455. — 1795. De iure suffragii in societate aequali. 457. 518. — 1796. Historiae vrbis agrique Gottingensis breuiarium. 521. —

Praemia qui tulere:

a) Ab Ordine Theologorum.

1785. Gottfr. Ernst Groddeck. III, 241. — 1786. Jo. H. Heinrichs. 203. — 1787. Jo. Ge. A. Oelrichs. 370. — 1788. Jo. H. Heinrichs. IV, 20. — 1790. Jo. Lud. Schedius. IV, 184. — 1791. Jo. Asboth. 256. — 1792. Jo. Ph. Kurzmann. 320. — 1793. Jo. Ph. Kurzmann. 383. — 1794. H. Guil. Halfeld. 451. — 1795. C. H. Albers. 516.

b) Ab Ordine Ictorum.

1785. Guft. Hugo. III, 43. — 1786. Fr. Boutterweck. 320. — 1787. Fr. Hirsch. 371. — 1788. Jo. Ant. Lud. Seidenficker. IV, 21. — 1789. Jo. Ant. Lud. Seidenficker. IV, 110. — 1790. C. C. Henr. de Kamptz. 185. — 1791. Ge. Wiefe. 257. — 1792. Jo. Frid. de Meyer. 321. — 1793. C. H. Lang. 384. — 1794. Chr. Lud. Runde. 452. — 1795. Just. L. Fr. Brunfich. 517.

c) Ab Ordine Medicorum.

1785. Joach. Dietr. Brandis. III, 246. — 1787. Otto Huhn. 373. — 1788. H. Fr. Link. IV, 23. — 1789. Ge. Chph. Siebold. IV, 111. — 1791. Guil. Ant. Ficker. 528. — 1793. Car. Just. L. de Crell. 386. — 1794. Car. Himly. 453. — 1795. L. H. Chr. Niemeyer. 518.

d) Ab Ordine Philosophorum.

1785. Jo. Ge. Buhle. III, 250. — 1786. Jo. Fr. Pfaff. 322. — 1787. C. Tr. Gottl. Schoenemann. 377. — 1788. a) Jo. Fr. Hennieke.

in quatuor his voluminibus.

IV, 25. b) C. Tr. Gottl. Schoenemann. 25. — 1789. Aug. Matthiae. 114. — 1790. Chr. Engel. 189. — 1791. C. C. Heubach. 261. — 1792. a) Jo. Wilh. Christiani 325. b) Car. H. Chph. Nordmeyer 327. — 1793. Th. Chr. Breiger. 388. — 1794. a) Chr. Gottl. Henr. Froemmichen (Julius Billerbeck). 454. b) J. H. Meyerhoff. 456. — 1795. Chr. Schloezer. 520.

Qui accessisse proxime ad praemia pronuntiati sunt:

a) Ab Ordine Theolog.

1785. Ge. Gu. Block. III, 241. — 1790. Jo. Remond; C. G. M. Hermann. IV, 184. — 1791. Gu. N. Freudenthal. 256. — 1793. Jo. Fr. Moeser. 383. — 1794. Jo. G. B. Rufswurm. 452. — 1795. J. G. Brüggemann. 516.

b) Ab Ordine Ictorum.

1785. Jo. Schwarzkopf; Abr. Fr. de Mutach; H. G. Bergsträffer. III, 243. — 1786. Jo. Schwarzkopf. 320. — 1787. Jo. D. de Hammerstein; Jo. Fr. Gu. Schlegel. 372. — 1788. E. Leth; et E. H. Oelrichs. IV, 22. — 1790. Ge. Wiese et Jo. C. C. Wackerhagen. 185. — 1791. Wackerhagen; Ern. de Oeynhausien. 257. — 1792. Jo. C. Brandenburg, et H. A. Lehzen. 322. — 1793. Brandenburg. 384. — 1795. F. C. Witte. 517.

c) Ab Ord. Medicorum.

1785. J. Arnemann. III, 246. — 1787. A. Jo. Ge. Murray. 374. — 1788. C. H. de Olnhausen. IV, 23. — 1793. S. Anschel. 386.

d) Ab Ord. Philosoph.

1785. Ge. Fr. Walchius. III, 250. — 1786. Jo. C. Schaubach. 322. — 1787. H. Schlichthorff. 377. — 1788. C. Tr. Schoenemann. IV, 25. — 1789. C. G. M. Herrmann. 114. — 1790. Herrmann, et C. Engel. 189. — 1791. a) Jo. Binder 261. b) Jo. Ph. Kurzmann. 263. — 1792. Jo. Binder. 325. — 1795. C. Gu. Hoppenstedt. 520.

ERRORES

ERRORES TYPOGRAPHICI.

- p. 60. l. 13. *antiquitas* leg. antiquitus
p. 77. not. *) lin. vlt. leg. Nam instituta esse, videntur non nisi a Dracone
p. 79. l. 12. δημοτικῶν l. δημοτικῶν
p. 81. l. 8. *damnatut* l. damnatus
p. 82. l. 1. 72 l. 82
p. 99. l. 4. a fine *an* l. aut et l. 5. a fine, *aut* l. an
p. 154. l. 5. *cantaminarunt* l. contaminarunt
p. 168. l. 13. *rapetiit* l. repetiit
p. 183. l. 15. *necessarium* l. necessarium
p. 186. l. 15. *butanices* l. botanices
p. 242. l. 17. *Serenissimum Principorum* l. Serenissimorum Principum
p. 282. l. 2. *obiium* l. obuium
p. 372. l. 19. *Ep̄d.* l. Epod.
p. 413. l. 26. *institiae* l. iustitiae
p. 432. l. 31. *Drmetrium* l. Demetrium
p. 442. l. 25. *anve* l. ante
p. 470. l. 10 a fine *epport.* l. oport.
p. 483. l. 10. *moderatice* l. moderatrice
-

